2000

31 Ocak

Şiddet içimizde! Zaman Gazetesi

29 Ocak

Boynumuza asılan gündem Zaman Gazetesi

29 Ocak

Kar gazeli Aksiyon Dergisi

24 Ocak

Sayın Cemal Kutay'a Zaman Gazetesi

22 Ocak

70+70 Zaman Gazetesi

17 Ocak

Ve MHP! Zaman Gazetesi

15 Ocak

Büyük ateşler yakmak! Aksiyon Dergisi

15 Ocak

"Bu tuhfe bulanındır!" Zaman Gazetesi

10 Ocak

Öldür onu, öldür!.. Zaman Gazetesi

08 Ocak

Acı bayram şekerleri Zaman Gazetesi

03 Ocak

Süleyman Seba yeniden seçilmeli mi? Zaman Gazetesi

01 Ocak

Yeni bir tehdit konsepti: Hırsızlık ve aptallık Aksiyon Dergisi

01 Ocak

Yeni yılda 'fıtrat' değişmez; 'Ola kim rahmet kıla..' Zaman Gazetesi

Yeni yılda 'fıtrat' değişmez; 'Ola kim rahmet kıla..'

Bugün, yeni bir yüzyılın değil, henüz yazmaya ve telaffuzuna alışamadığımız yeni bir yılın ilk günü. Belki birkaç ay süreyle tarih atarken ilk rakam olarak "2" yazmakta zorlanacağız; bunun haricinde yarın dünden farklı olmayacak; fıtrat değişmeyecek!

Fıtratın değişmeyeceğini bilmek malum zümresinden; ama milli tedrisatımıza hakim olan "ilerlemeci" mantık, çoğumuza sanki aksi mümkünmüş gibi bir intiba telkin ediyor: "XX. yüzyıl büyük çapta kitle imhalarına sahne oldu." değerlendirmesinde biraz şaşkınlık alameti seziliyor; hiç şüphe edilmemelidir ki -eğer o gün gelirse- XXI. yüzyılın sonunu değerlendiren gözlemciler sayı itibariyle daha beterini söyleyecekler.

Bugünkünden daha mutlu, daha barışçı, daha adil bir dünya hiç olmayacak; fıtratın hududu yine fıtrattır. İnsanın fıtratı daha iyiye veya daha kötüye doğru niçin değişsin? Tarihin bilebildiğimiz kısmı bize aksini söylemiyor. Avrupa Birliği, pek çok iyimser tarafından o güzel rüyanın başlangıcı zannediliyor: Avrupa Birliği idealleri gerçekten güzel fikir ve ümitleri bir araya getiriyor; ama ne "Avrupa Birliği" yeni bir fenomendir, ne de birlik sözleşmesine yazılan güzel prensip ve temenniler. Napoleon Avrupa Birliği idealinin generaliydi; Hitler de kendi rüyasına uygun bir Avrupa Birliği hayal ediyordu; bu örnekleri Roma-Germen İmparatorluğu'na; hatta "Roma"ya kadar ta'dad etmek mümkün.

Cemiyet-i Akvam projesi, II. Dünya Savaşı'nı engelleyemedi ve 1939'da insanlık tarihinin en büyük boğazlaşması başladı. 1945'te kurulan Birleşmiş Milletler teşkilatı ise Kore, Vietnam, Kamboçya, Filistin, Ruanda, Bosna vb. trajedilerini engelleyemedi. "Muasır Batı dünyası" yıllarca devam eden İran-Irak harbini sadece seyretti. İyi fikirler ve daha güzel bir dünya temennisi her zaman vardı ve şüphesiz olacaktır; şüphesiz toplu cinayet ve kırımlar da.

"Klasik" saydığımız değerlerin rayici niçin köhneleşmiyor? Shakespeare niçin hala çok okunuyor, "Gülistan" niçin eskimiyor, Oscar Wilde, Victor Hugo, Dante, Yunus Emre ve Tolstoy niçin hala dipdiri? Çünkü onlar fıtrattan bahsediyorlar; insan fıtratının hiçbir yüzyılda değişmeden kalan ana ekseninden.

Mesnevi'ye bir de bu gözle bakınız; baştan sona fıtrat tezahürleri ile dolu. Klasikleri uzun ömürlü kılan bu. İslam fikrine kalbi ısınmadığı halde, "Benim de büyükannem oyalı yazma ile gezerdi." diye lafı ağzının içinde geveleyenlerin, İslam anlayışlarını meşrulaştırmak için sıkça

müracaat ettikleri Mevlana'nın Mesnevi'si her satırında Kur'an nüktelerinin şerhinden ibaret: Kur'ani nükte ise fıtrat. Mevlana'yı "ılımlı İslam'ın" babacan ve tonton dedesi olarak yorumlayanlar Mevlana'yı okumuyorlar ve bilmiyorlar.

Bütün bu mukaddes kitaplar ve metinler de insanın fıtratına dair; onları bükülmez ve eskimez kılan, zaman ve çevre değişirken insan fıtratının değişmeyeceğini terennüm etmiş olmaları. Bir önceki asra göre XX. yüzyılda çok şey değişti; vasati insan ömrü uzadı, yeni üretim teknikleri gelişti, refah yükseldi; ama insan aynı kaldı. XIX. yüzyılda da birçok savaşlar cereyan etti; ama hiçbiri XX. yüzyıl savaşlarının dehşet seviyesine erişemedi. Her iki dünya savaşında birbirini acımasızca boğazlayanlar, daha güzel ve barışçı bir dünya kurmak fikrini askeri yayılmacılığın lokomotifi gibi kullanan "Batılı" toplumlardı. Her iki dünya harbinin yarattığı şok, "medeni" insanların ve toplumların Avrupa'da, kendi evlerinin oturma odalarında birbirlerini doğramaları idi ve bu büyük şok hala tam manasıyla atlatılmış değildir.

İnsanın değişmeyen fıtratı, onun mensup olduğu millete, devlete veya deri rengine göre farklılık göstermiyor; bu hakikati bile bile gelecek zamanların galibini tahmin ederken ırk ve soy-sop kriterleri kullanmak cahillik. İnsanlığın meselelerine bir de yüz yıllık, birkaç asırlık ölçeklerden bakmalı; topyekun nazar, nelerin önemli ve kalıcı, nelerin beyhude olduğunu söylüyor.

İmdi bu çerçevede yeni yılınızı tebrik etmek, alışılmış bir klişeyi tekrarlamak gibi görünecek; ama bu tebrik ve temenniler birbirimiz hakkında ve gıyabında yapılmış dua hükmündedir; yeni yılınız kutlu ve uğurlu olsun:

Ola kim rahmet kıla ol Padişah!

Yeni bir tehdit konsepti: Hırsızlık ve aptallık

Ülkemizde siyâsî mücadele artık zihin selâmetini tehdit edecek boyutlara kadar taştı. Siyâsetin bu derece ana mecraından dışarı çıkması, üretilen siyâsetin kalitesini de gizleyen bir vazife görüyor.

Bu herc ü merc içinde zihin selâmetini temin ve idare eden bütün temel mefhumlar birbirine karıştı. Böyle bir vasat içinde kelimeler, fikirler ve siyâsetler değil tavırlar öne çıkıyor; tavırlar içinde en belirgin olanı ise güç gösterisi. Bugünün Türkiyesi'nde herkesin üzerinde kolayca ittifak ve tabii itaat edebildiği yegâne tavır kaldı: Güç!

Nezaket, teamül, an'ane, kanun, anayasa, yargının üstünlüğü ve bağımsızlığı, Kopenhag kriterleri, çağdaşlık nâmına ne kadar □müşterek olduğunu sandığımız□ değer varsa yerle bir.

Her gün yüzlerce fikir, siyaset ve ilim adamı doğan yeni günü, zihin selâmeti temeli üzerinde karşılamak için memleket gündemine eğiliyor; ne var ki şirâzesi dağılmış bir değerler

manzûmesi karmaşası içinde değil olup biteni değerlendirmek, zihin sağlığını muhafaza edebilmek bile güçleşiyor.

Geçen hafta Cumhurbaşkanı Demirel, bir basın toplantısında 28 Şubat sürecinin devam ettiği, irticâın henüz kollektif bir tehlike olmaktan çıkmadığı mealinde bir beyanda bulundu. Muhtevâsında itiraz hakkımızı saklı tutmak kaydıyla irticâın kamu hayatı için bir tehdid teşkil ettiğini kabul edenlerdenim. Ne var ki eğer irtica, Türkiye'de kamu düzenini tehdit ettiği için Silahlı Kuvvetlerin siyâset dayatmasını gerektirecek ölçüde bir tehlike ise aynı hassasiyetin başka tehdidler üzerine yoğunlaşmasını da istemek hakkına sahibiz. Meselâ bugün Türkiye'de en geniş mânâsıyla "hırsızlık ve yolsuzluk" kamu nizamını tehdid eden, devletin geleceğini tehlikeye koyan ve zaten kıt iktisâdî kaynaklarımızın insafsızca sömürülmesine sebep olan bir ârızadır. Keşke, Silahlı Kuvvetler de dahil olmak üzere bütün devlet kuruluşları, hırsızlığa karşı 28 Şubat benzeri bir kararlılık siyaseti uygulamaya koyabilseydi diye düşünüyorum.

Meseleye halk katından bakıldığında "devletin malı deniz..." tâbiriyle özetlenebilecek yaygın hırsızlığın, kamu nizamını kemirmekte irticâdan hiç de altta kalır tarafı olmadığı görülecektir. Meselâ bizzat yüksek hâkimler ve hukuk adamları tarafından dile getirilen adalet cihazının yıpranmışlığı, halk nazarında devlet nizamını tahriş eden bir vâkıadır; öyleyse niçin "mülk"ün temeli olan adaletin bir an evvel ıslahı için 28 Şubat benzeri bir uygulamaya gidilmiyor? Kezâ Personel rejimindeki an'anevi lâgarlık, para politikalarındaki ittiratsızlık, eğitim kalitesindeki düşüklük, trafik düzeninin perişanlığı, kronik bütçe kifâyetsizlikleri, neredeyse sosyal patlama safhasına gelmiş olan işsizlik gibi daha nice problemimiz var ki hiç değilse irticâ ve bölücülük kadar devletin itibarını sarsan ve halkla devlet arasındaki mesafeyi uçurumlaştıran bir tehdid olarak gözönünde duruyorlar.

Sayın Cumhurbaşkanı, kendince haklı gerekçelerle savunduğu 28 Şubat sürecinin benzerlerini, niçin aynı dirayet ve kararlılıkla hırsızlık, bütçe kifâyetsizliği, işsizlik, eğitimsizlik gibi "tehdid" konularında da uygulamaya koymuyor? Aynı mantığın izini sürmeye devam edelim: Devlete karşı işlenen "ihanet" suçları en ağır şekilde cezalandırılır; âdettir. Ama netice itibariyle aptallık, ihanet cürmünden daha ağır hasar tablolarına da yol açabilir; öyleyse niçin devlete karşı işlenen "aptallık" cürmü aynı kararlılıkla koğuşturulmaz?

Tamam, itirazınızı kabul ediyorum; "aptallığın" öyle kolayca teşhis edilebilecek bir kriteri olmayabilir ama kabul etmelisiniz ki "Takrir□i Sükûn Kanunu"na benzer bir keyfi kriter koymadıkça irticâ, bölücük, ihânet gibi tehdidleri sağlam kriterlere bağlamak da o kadar kolay olmayacaktır. Dört yıl sonra Avrupa Birliği'ne girmeyi hayâl ediyoruz; AB'nin iç hukuku etkilemesi kaçınılmaz kriterleri yarın cârî olduğunda bugüne kadar iktidar seçkinlerine kafa konforu temin eden bütün o eski kriterler fersûde olacak, o zaman ne yapacağız? Avrupa Birliği'ne üye bir Batı Avrupa ülkesine, bugün iç hukukumuzda cârî olan tehdid kavramlarını ihraç ettiğinizi düşününüz; durumun garâbeti o zaman anlaşılacaktır.

Bu yazı muvacehesinde sürdürülen mantığın tutarlılığında ısrar etmiyorum; bu mantığa karşı yürütülecek ve neticede haklılığı teslim edilecek her itiraz, halen yürürlükte olan devlet mantığını da aynı derecede zayıflatmayacak mıdır?

İşte "zihin selâmeti", hatta "zihin sağlığı"ndan yakınırken kasdettiğim bu!

Süleyman Seba yeniden seçilmeli mi?

"Rusya'nın yeni yüzyılda yeni siyasi liderlere, yeni yüzlere ihtiyacı var." diyen Yeltsin basmış istifayı. Haberi duyunca hiçbir anlam veremedim, zihnimde "yeni siyasi lider ve yeni yüzler" kavramlarının karşılığını bir türlü toparlayamadım; neden sonra fark ettim ki Türk siyasi hayatında izdüşümünü veya benzerlerini göremediğimiz vakıaları canlandırmakta ve yorumlamakta zorlanıyorum.

Türk siyasi hayatını izleyerek zenginleşen siyasi görgümüz, istifa etmeden önce mutlaka zorlanması, kurcalanması ve hatta fişteklenmesi gereken milyonlarca tercih dururken, "benim yüzüm eskidi, biraz da yenileri gelsin" diyerek pat diye geri plana çekilmeyi anlamsız buluyor. Rus anayasasının bu konuya nasıl bir düzenleme getirdiğini bilmiyorum; ama aksi varid olsa bile en azından devlet başkanlığının yeniden seçilebilmesini veya görev süresini "sittin seneler" uzatılmasını mümkün kılan politik varyasyonlar tecrübe edilebilir hatta "Koca Duma'dan başkan adayı kıtlığına kıran girmiştir!" vehmi inceden inceye beslenerek kamuoyu oluşturulabilirdi. Nasıl olsa Duma'da Yeltsin'in yeniden seçilebilmesi için kulis yapmaya hazır bir grup politikacı bulunabilir, onların ağzından "Yeltsin'i yeniden seçmek basiretini gösteremezsek bizi öcüler yer" fikri işlenebilir, hatta Rus medyasının kalburüstü kalemşörlerine ince mesajlar gönderilerek, "durup dururken başımıza iş çıkarmayalım, Yeltsin'den iyisi Şam'da kayısı" intibaı yaygınlaştırılabilirdi. Bunlar ilk anda aklıma gelen basit çareler; siyaset erbabı için demokrasilerde çare tükenmeyeceği ne muhkem bir kaziyyedir?

Bu arada Rusya'nın içişlerine karışır gibi bir pozisyona düştüğüm için fevkalade müteessirim; galiba kendi ülkemizin içişlerine yeterince karışmakta karşılaştığımız güçlükler yüzünden komşu hanelerde cereyan eden ailevi meselelere burnumuzu sokmaktan kaçınamıyoruz. Rus halkı elbette kendisi için en doğru olanın ne olduğunu bizden iyi bilir. Garabet şurada ki bugünlerde biz kendimiz için neyin en doğru olduğunu bilebilecek zihni altyapıdan mahrum bulunuyoruz.

Konuyla hiçbir ilgisi yok; ama bilmem siz de fark ediyor musunuz, ekranların haber saatlerinde saçını boyatan kamil insanların sayısı gözle görülür şekilde artmaya başladı. Önceleri "yaşlanma" fikrini bir türlü kabullenemeyen sahne sanatçılarının saç boyattığını görür, tuhafımıza gitse bile anlayışla karşılardık. Şimdi "saçı boyalılar" kervanına siyasi aktörlerimiz de katıldı. "Şarap mahzende yıllanır" hükmü doğruysa eskimiş şaraba taze etiket

yapıştırmanın ne manası var? Eğer saygıdeğer halkımız vekillerini "genç bir halet üzre" görmeyi arzu ediyorsa, 60 yaşlarını devirmiş insanların seyrek saçlarını karasakız gibi kınalatmasının dedikodusu bize düşmez elbette; ama siyasette gençlik matah bir şey idiyse makyajlısı yerine "natürel genç" olanını seçerdik olur biterdi.

Kolayca fark ettiğiniz gibi siyasette kıdem, tecrübe veya gençlik hususunda -eskilerin tabiriyle- zihni teşevvüş halinde bulunuyorum. Hayatta bir an bile kendimi Beşiktaşlı hissetmediğim halde BJK'nin kadim başkanı Sayın Seba'nın, önceki kongrede seçmenlerine söz vermesine rağmen yeniden seçilmek ihtimalini bir türlü unutamayışını, şahsıma yönelmiş bir vefasızlık gibi görmem başka nasıl izah olunabilir ki? Esasen Yeltsin'in birtakım alışık olmadığımız laflar söyleyip, "istifa ederim ha..." tehdidinde bile bulunmadan küt diye çekilmesi bana hemen, bu yakınlarda yapılacak BJK kongresini hatırlattı. Bu meseleyi kendime dert edinmemi, birtakım siyasi mülahazalara bağlamayı düşünenler çıkarsa cidden çok müteessir olurum; endişem "siyasi" olmaktan ziyade tamamen "sportif" amaçlara yönelmiştir. Bu hususu ehemmiyetle tebarüz ettirmek isterim.

Peki, buraya kadar vaziyeti idare ettik diyelim; peki, Sayın Yeltsin'in "Vaadettiklerimi yapamadığım için Rus halkından özür dilerim." ikrarını ne yapacağız? Bu samimiyet ve fazilet jestini de nahak yere Sayın Süleyman Seba'ya ciro etmeğe kalkışırsak haksızlık olmaz mı?

Bolşevik rejimi yerle bir olalı yıllar oldu; ama Rusya hala şu veya bu yolla zihnimizi karıştırmaya, yabancı ve zararlı fikirlerle kafa konforumuzu tahriş etmeye devam ediyor, öyle olmasaydı en azından bu yazının iki yakası bir yerinde bir araya gelmiş olurdu.

Acı bayram şekerleri

Hazine'den sorumlu Devlet Bakanı enflasyonla mücadele etmek için halktan psikolojik destek istemiş; doğrusu büyük nezaket! Hükümet etmek için halkın gereksiz fonksiyon olduğunu çoktandır kabullenmiştik.

Ekonomi küçülürken Borsa'nın tavana vurmasını nasıl izah edeceksiniz; ya Borsa yanlış, ya ekonomi? Uzmanlar kısa vadeli spekülatif kazanç hırsına kapılmamaları için tasarruf sahiplerini ikaz ediyorlar. Kazanç hırsını çıkardığınız zaman Borsa'nın varlık hikmeti ne olacak?

Elektrik için ödediğimiz paranın bir kısmı TRT bütçesine aktarılacakmış; TRT'nin yayın siyasetini tasvib etmiyorsam ne olacak? Her elektrik tüketicisini TRT abonesi saymak doğru

mu? Kaldı ki radyo ve Tv cihazlarının satışı esnasında zaten TRT adına bir bandrol ücreti tahsil ediliyor.

Yıllık izleme oranlarına göre TRT'ye genel bütçeden fon tahsis edilse, TRT kaç çalışanına maaş ödeyebilir acaba? Soruyu şöyle sormak da mümkün:

TRT artık gerekli mi?

Kurban derilerinin ancak yarı resmi bir kuruluş tarafından toplanmasına izin veren düzenleme, anafikri itibariyle evrensel hukuk normlarınnı neresinde duruyor? Kurban, dini bir ibadet; bu uygulama, din ve vicdan hürriyetine getirilen bir tahdit değilse nedir?

Hükümetimiz namaz kılan vatandaşlarımızdan rekat başına matbu bir vergi (mesela "manevi değer üretimine katma değer vergisi") tahsil etse, bu uygulama kurban derisi bağışını monopole tahsis eden düzenlemenin hukuki mantığıyla pekala bağdaşır, çok da iyi olur!

Ne kiracıyım ne de gayrimenkulü kiraya veren bir ev sahibi; ama hükümetin kiraları dondurma kararını iktisat mantığının bir yerine sığdırmakta güçlük çekiyorum.

Madem elinizde böyle sihirli bir değnek var övendirenin ucunu niçin bilumum sektörlere dürtmekten nefsinizi men ediyorsunuz?

Şu akılları birkaç saatliğine vatandaşa emanet etseniz de rahat bir uyusak olmaz mı acaba?

Mesele tavazzuh etmiştir ve Abdullah Öcalan'a Türk hukukunun öngördüğü idam cezası infaz edilmeyecektir; öyleyse ilgili dosyayı falan rafta, filanca sümen altında salamuraya koymanın ne alemi var? Bu geciktirmenin Türk amme efkarını olgunlaştırmak endişesiyle yapıldığını hepimiz biliyoruz ve aslında bu tutum Türk amme efkarına zımni bir hakaret anlamı da taşıyor.

Türk toplumunun zamanla kanaatini yumuşatacağını varsaymak bu toplumu çocuk yerine koymak gibi olmuyor mu? Çıkarın şu kanunu; en azından Türk toplumunun sağduyusuna güvendiğinizi göstermiş olursunuz!

Gün geçmiyor ki her gün bir cezaevinden isyan haberi gelmesin; belli ki af kanununun vadesi doldu da geçiyor bile. Kanun çıkmasına çıkacak ama hala geciktirilme yoluna gidilmesi, af

kapsamına alınması beklenen yeni aktörlerin "trene" yetişmesine bağlanıyor. Hasılı şu anda af teklifi, teklif sahiplerinin üstüne başına bulaşmış durumda bekliyor.

Acaba kim, kimi veya kimleri bekliyor?

"Devlet benden bir hizmet beklediğinde bundan kaçınmam mümkün değildir." sözü, birisi hariç bütün kamu çalışanlarına yakışacak bir beyan. Devletin ihtiyaç duyduğu hizmet türü şahsa bağlı değil normatif bir hizmettir; eğer bir devlet hizmeti, belirli bir şahsın fedakarlığını kaçınılmaz kılıyorsa biz henüz çağdaş bir kamu yönetimi cihazı kuramamışız demektir.

Bayramınızı birbirinden tatsız sualler yerine daha güzel tespitlerle tebrik etmek iyi olurdu; bayram, tespitler kadar temenniler için de güzel bir vesile. Ümid edilir ki, gelecek bayramlara, bugünün tespitlerini eskimiş ve manasız kılacak kadar güzel gelişmelerle erişiriz.

Cümlenizin ağzı tatlı bayramı kutlu olsun!

Öldür onu, öldür!..

Başbakan Bülent Ecevit, "Öcalan'ın ölüsü, dirisinden daha çok zarar verir." derken haklıydı; hakkı teslim edelim zira Sayın Başbakan'dan epey zamandır hakkı teslim edilecek söz pek sadır olmuyor. Bu kabul, Öcalan'ın asılmamasını isteyenler ligine dahil olduğum manasına yorulmamalı: Bu hususta rey sahibi olup olmadığım bir tarafa ben sadece "Ölüsü dirisinden zararlı" tespitine takıldım kaldım. Öcalan'ın bu sözün mealine gizlenmiş o korkunç hakareti algılayabileceğinden emin değilim; galib ihtimalle ne kadar önemli adam olduğu yolundaki o maruf ve vahim saplantısını okşayan bir iltifat zannetmiştir.

Memlekete ölüsü dirisinden daha zararlı olmak feci şey; ama böyleleri sadece Öcalan'dan mı ibaret? Kelime oyununu sürdürelim: Dirisi ölüsünden daha zararlı olanlar da yok mudur acep?

İdam cezasının mantığı üzerinde düşünelim. Bir insanın hayatiyetini mahkeme kararı ile sona erdirmekten galiba iki cins fayda bekleniyor: Amme adına intikam ve caydırıcılık. Yassıada'daki Yüksek Adalet Divanı'nın verdiği üç idam cezasının infazından bu yana köprünün altından çok sular geçti. Bugün ise kamuoyu üzerinde çok etkili bir "idam kaldırılsın" kampanyası yürütülüyor. Yüksek Adalet Divanı'nın Adnan Menderes ve iki arkadaşının asılmasına gösterdiği gerekçeler, aynı mantık takib edilerek 1961'den 2000 yılına kadar kovuşturacak olsa idi bu memlekette omuz üstünde baş kalmazdı ve Türk siyasetinin kadim aktörleri, herhalde kerrat ile sehpaya çıkarılmış olurdu. Menderes ve arkadaşlarının idamında tereddüd gösterilmeden kırılıveren kalemler, bugün rikkatten tir tir titriyor. Kırk

yılda insanseverlik bakımından hayli mesafe almışız diyebilir miyiz; öldürmenin tek yolu idam ise evet! Ne var ki bir hayatı mahvetmenin henüz tartışmayı hatırlamadığımız daha nice "kanuni" yolu yok mu?

Türk kamuoyunda ve basında "Apo idam edilsin mi edilmesin mi?" yollu bir magazin anketi çığırının açılmış olması çok çirkin. Biz idam cezasının felsefesini tartışmıyoruz, "arena"da galib gladyatörün ayağı altında hayatla memat arasında gidip gelen bir mağlubun kaderi hakkında amiyanelik ediyoruz. Böyle kritik bir karar kitlelere terk edilmemeli ve esasen mahkemelerin varlık sebebi budur. Bir kısmımız "öldür onu öldür!.." histerisiyle galeyan halinde, bir diğer zümre "asmayalım besleyelim; ölüsü daha zararlı" hesabında. Bu amiyanelik esnasında pek çok yüksek kavram pejmürdeleşiyor. Hele meselenin çevresinde siyasi çıkar hesabıyla taraf tutanların tutarsızlığı daha dramatik; vaktiyle tevessül edilen ucuzluğun faturası aynı cinsten ucuz yaklaşımlarla çığırtkanlığa kadar vardırılıyor. Hasılı kendi ellerimizle öyle bir açmaz inşa ettik ki, bu açmazda asılması tartışılan mücrimden idam taraftarlarına, idam cezasına felsefi gerekçelerle karşı çıkanlardan "Önce Apo'yu sallandıralım ertesi gün idamı kaldırırız." diyenlere kadar hemen herkes kirlendi ve zedelendi.

Bu mülevves tartışma ortamını toplum beslemedi, "hikmet-i hükümet" dediğimiz mevhum cihaz böyle istedi. Mehabet-i devlet denilen hassa, toplumun kendi devletini algılama tarzlarından biridir. Bizim geleneğimizde devlet "mehib" bir kurumdur; bu kanaat şimdiye kadar toplumun an'anevi devlet idrakinden kaynaklandı; ama artık bir yerlerde devlet kendi mehabetini desteklemek ve gerçekten "mehib" sıfatına layık olduğunu göstermek zorundadır. Mehib devletin uzun vadelere taksim edilmiş ve son tahlilde toplum menfaatine işleyen siyasi öngörüleri olmalıdır. Doğrusu bu idam meselesinde Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin vaktiyle iyi hesap edilmiş bir siyasi öngörü sahibi bulunduğu yolunda vahim şüpheler tezahür etti. Yaygın kanaat, devletin böyle bir ihtimali öngördüğünden ziyade böyle bir ihtimale maruz kaldığı şeklinde tecelli ediyor.

Siyasetsizliğin sonu yine siyasetsizlik. Türkiye'de siyasetin bu kadar çok miktarda anlayanı, konuşanı ve icra edeni bulunduğu halde kendisinden eser görülmeyişini ne ile te'lif etmeli?

Gelecek zamanların tarihçileri çok gülecekler çook!

"Bu tuhfe bulanındır!"

"Birdenbire bul aşkı, bu tuhfe bulanındır"

Şeyh Gaalib

Batı dünyası Hıristiyan kültürü, Hellen-Roma siyasi tecrübesi ve Yahudi dini geleneğinin teşkil ettiği sacayak üzerinde duruyor. Laiklik fikrinin anayurdu olmasına rağmen Avrupa kıtası, mühim ölçüde Hıristiyanlık öğretisi etrafında gelişip yaygınlaşan Hıristiyan kültürünün

bir inşasıdır. "İslam kültürü" dediğimiz kavram ise tarih boyunca İslam topluluklarının, İslam anafikri etrafında teşekkül ettirdikleri bütün birikimi ihtiva eder. Bu noktada "din" ile onun etrafında meydana gelen kültürün kaynak itibariyle birbirinden ayrı uzviyetler olduğuna dikkat etmek gerekir. Bu tabiatıyle din kültürü, insan topluluklarının en manidar birikimlerinden biridir.

Sual şu: Hıristiyan kültürü "Batı" vakıasının harcında en azından üçte bir nisbetinde hisse sahibi iken İslam kültürünün İslam harici beynelmilel aleme katkısı nedir? İslam'ın beşeriyete şüphesiz çok manidar bir katkısı var; fakat özellikle Türkiye için konuşmak gerekirse, laiklik fikrinin berbat bir seviyesizlikle algılanmasından doğan zihni arızalar yüzünden biz, yeryüzüne ne kattığımızı da fark edemez halde bulunuyoruz. Bill Clinton'ın Ramazan Bayramı dolayısıyla yayınladığı tebrik mesajı, bana bu gerçeği hatırlattı: Clinton sadece ABD Başkanı kimliğiyle değil, bizim nazarımızda bir gayrımüslim olarak ama güzellik, erdem ve yüksek fikirler namına dünya dağarcığına kimin hangi değerleri katabildiğinin farkına varmış bir gayrımüslim olarak konuşunca söyledikleri bize anlamlı göründü. Clinton'ın söylediklerini lise seviyesinde İslam kültürü edinmiş her Müslüman bilir; ne var ki söylenenin değil söyleyenin önem kazandığı bir kariyer asrında yaşıyoruz. Clinton'ın bizim nokta-i nazarımıza göre bir hakkı teslim etmesi hoşumuza gidiyor. Halbuki Müslüman'ın değer terazisi, söyleyen ve söylenenden bağımsız, sadece "Hak en yüce değerdir ve hiçbir şey onun fevkinde bulunamaz" kıstasıyla çalışabilmeliydi.

İstanbul'da toplanan son AGİT toplantısı esnasında Bill Clinton, Türkiye'nin 21. yüzyılda taşıması beklenen öncü rolüyle ilgili şeyler söylemişti, çoğumuz için şaşırtıcı hatta nefis okşayıcı bu beyanların da benzeri bir etki uyandırdığını zannediyorum: Clinton, içimizde hala sağlıklı düşünebilen hayli insanın daha önceden öngörebildiği ve söylediği şeyleri söyleyerek Türk kamuoyunda büyük sempati kazandı. Şimdi "Ramazan'ın sadece kutsal bir görev anlamına gelmeyip aynı zamanda güçlü bir öğreti" olduğunu vurgularken de idrak cihazlarımız benzer tarzda çalışmaya başlıyor. Ramazan'ın Müslümanlara ilaveten bütün insanlığa, acı ve yoksulluk çekenlere yardım konusundaki sorumluluğumuzu hatırlattığı gerçeğini herhalde ilk defa duymuyorsunuz; keza daha iyi ve daha insanca bir dünya inşa etmek için müştereken gayret göstermek gerektiği fikrini de.

Bu bayram mesajı çoğumuzda, beklendiği gibi, "Bir bizimkilere, bir de elin gayrimüslimine bak!" mukayesesini uyandırdı. Burada önemli olan nokta, emanetçisi olduğumuz "haber"in kıymetinden ve sorumluluğundan bihaberliğimizdir. Din'i devlet işlerinden uzak tutmak titizliği ile biz İslam'ı, içinde herhangi bir evrensel haber bulundurması esasen mümkün olmayan bir batıl öğreti gibi algılamaya başladık. Bütün dikkatlerimizi yumruk yememeye, daha fazla aşağılanmamaya ve "homongolos" muamelesi görmemeye teksif etmişken "İslam'ın alemlere rahmet bir muştu" olduğu hakikatini bilmek kafi gelmiyor; o hakikati

kendinden emin ve kendiyle barışık bir haletle terennüm edecek fikir selametinden hala ne kadar uzağız?

"Bütün inançların saygı gördüğü, ayrı inanç ve etnik kökenlerden gelen insanların bir arada uyum içinde yaşayabildiği, farklılıklarımızda güç ve neşe bulabildiğimiz bir dünya ümid ediyor ve bunun için dua ediyoruz." cümlesinin nüktesi de şüphesiz İslam'a dair. Neyin İslam'a dair olduğunu fark edebilmek için herhalde İslam ve onun kültürü hakkında bilgi ve kanaat sahibi olmak gerek. Birleşik Devletler, Başkanı'ndan gazetecisine, akademisyeninden fikir adamına kadar kendi vatandaşlarına bu duruş ve fikir selameti nimetini bahşedebildiği için bir dünya devi. Demokrasisinin bizden daha gelişkin olduğuna aldanmamalı: ABD, dünya siyasi tarihinin gördüğü en karmaşık ve en müşkil yönetim tarzı olan imparatorluk modelinin belki de günümüzdeki tek temsilcisidir ve "emperyal" vizyona sahip bir devletin yöneticisi için "farklıları bir nevi güç ve neşe kaynağı" olarak görmek son derece tabii -ve tabii tarihi- bir davranıştır.

Sırtında dünyanın hazinelerini taşıdığı halde dikkatini çamur ve yara içindeki bitkin ayaklarından ayıramayan hamalları andırıyor durumumuz:

Doğrusu her hikmet, onu fark edebilene gülümser!

Büyük ateşler yakmak!

Her yılbaşı gecesi yaklaşırken Türkiye'de gâhi zaman alenî, gâhi zaman üstü örtülü bir "hayat tarzı" gerilimi yaşanır:

Muhafazakârlar Yılbaşı kutlamasına evvelâ bir içtihat itirazı getirerek Hıristiyan kültürünün önemli rükünlerinden birini "%99'u Müslüman" bir toplumda tes'id etmenin yanlışlığını ve daha sonra bu kutlamanın içki refakatinde yapıldığı için iki kere yanlış olduğunu savunurlar; buna mukabil "mübarek yılbaşı gecesi"ni ne olursa olsun ihyâ etmekte azimkâr mühim bir topluluk da bunun şahsi bir tercih meselesi olduğunu ileri sürerek kimsenin kimseye karışmaması gerektiğini söylerler. Bu tatlısert gerilime rağmen Türkiye'de "yılbaşı" giderek büyüyen bir tüketim sektörü olarak varlığını kabul ettirmiştir. O gün pek çok muhafazakâr aile reisi bile □en azından çoluk çocuğu mahzun etmemek için□ evine biraz kuruyemiş veya gazoz götürmekten nefsini men edemez. Yılbaşı gecelerini doyasıya eğlenmek ve felekten bir gün çalmak için meşrû bir vesile olarak propaganda eden medyanın ısrarlı dayatmasıyla o gece iki farklı hayat felsefesinin ve iki farklı eğlence kültürünün karşı karşıya gelmesine sahne olur.

İçki kumar yasak; geriye ne kaldı?

"Eğlence kültürü", henüz doğru dürüst tartışılmamış bir kavram. Kendini herhangi bir mânevî değerler silsilesi ile mukayyed hissetmeyenler için bu kavram hoşça vakit geçirmeye ve zevk

almaya yarayan her türlü faaliyeti içine alıyor; içki, kumar, uyuşturucu, mahrem kriterlere aldırmazlık veya buna benzer şeyler. Halbuki din, insanlara kestirmeden "eğlenmek" imkânı sunan bu gibi vesilelere hoş bakmadığı gibi yasaklıyor da. Öyleyse dindar ve muhafazakâr kitlenin "eğlence kültürü" hangi unsurlarla inşâ edilmektedir? İçki, kumar, gayrımeşru münasebetler dinen yasak edildiğine göre bu gibi "eğlence faktörleri" olmaksızın dindarlar nasıl eğlenebilir? Eğlence kültürünün temel unsurları arasındaki bir kıyaslama, bu sualin tartışılmasında ve aydınlatılmasında mühim ipuçları verebilir.

Biraraya gelmek ve büyük

ateşler tutuşturmak

Bu yılbaşı eğlenceleri, televizyon medyasında diğerlerine göre daha abartılı bir coşkuyla kutlandı hatta bu eğlence gösterileri haber bültenlerine bile yansıdı. Bu gösterilerin ortak noktası dikkat çekiciydi: Açık veya kapalı alanlarda büyük kalabalıkların toplanması ve büyük ateşler! İnsanların büyük kalabalıklar halinde bir araya gelmesi, arka planda daima insanların birbirlerine yaslanması, kendi güçsüzlüğünü büyük kitlelerin teşkil ettiği totalite içinde eritmesi, dayanışma yoluyla kitle ruhuna iştirak ederek kendini güvende hissetmesi gibi motifler tarafından beslenir. Büyük kalabalıklar totaliter ve faşist rejimler kadar kitlevî âyine önem veren inançların da vazgeçemediği bir ritüeldir. Şüphesiz insan kendini kitlenin bir cüz'ü gibi hissettiğinde daha çabuk eğlence hâletine bürünür, daha çabuk inanır, daha kolay yönetilir ve hissiyatı daha çabukça aklını baskı altına alır.

Gecenin lâciverdî atlasına açılan ateş çiçekleri

Büyük ateşler yakmak ise belki büyük kalabalıklar halinde birbirinin sıcaklığına sokulan insan toplulukları kadar eski ve vazgeçilmez bir ritüel olsa gerek. Âdemoğulları, ateş yakmayı ve ateşi kontrol edebilmeyi öğrendiklerinde karanlık gecenin ürpetisinden ve soğuğundan kaçıp da sığınabilecekleri tek yer büyük bir ateşin aydınlığı ve sıcağı olmalıydı. Büyük ateşler işte o kadîm zamanlardan beri insanların coşkusunu, korkunun güvene, yalnızlığın dayanışmaya dönüşümünü ifade eden bir sembol oldu. Büyük ateşler yakmak galiba bütün folklorik geleneklerde mevcuttur ve mahalden mahale değişen farklı törenlerin müşterek unsuru olmayı sürdürmektedir.

Sadece mahallî ve folklorik ritüellerin müşterek unsuru olmakla kalmıyor büyük ateşler; modern zamanlarda da kalabalıklar büyük ateşler yakmak itiyadından vazgeçemiyorlar. Devâsa meydanlardan binlerce mum yakılıyor, yüzbinlerce vatlık büyük projektörler, renkli ampuller, lazer ışıkları ile bugünün kalabalıkları yine eskimeyen geleneğin kıvılcımlarından büyük ateşler tutuşturuyorlar.

Bu gösterilerin en göz alıcı aksâmından birisi de havai fişekler; bir patlamanın ardından duyulan hışırtılı ıslık sesinden sonra gecenin lâciverdî atlasından top top açılıp bir anda

ortalığı gündüz sevinciyle dolduran havai fişekler de büyük ateşler tutuşturmak geleneğinin modern üslûbu değil midir?

Büyük ateşler tutuşturmak veya milyarlarca lirayı havaya savurup gözalıcı havai fişekler yakmak, ne farkeder? Ateş, eğlencenin bir parçası; hele günümüzde cârî eğlence anlayışının temel unsurlarıyla mukayese edilirse pek mâsum bir parçası.

Buraya bir mum yapıştıralım; yine döneceğiz.

Eğlence: Elde kalan vakar

Başa dönelim; Müslümanlar nasıl eğlenir, nasıl eğlenmelidir veya nasıl eğlenebilir?

Müslüman'a eğlenmeyi ziyâde gören taassubu bir kenara bırakarak suale cevap arayalım; Dinî geleneğimizin iki bayramı var, bu bayramlarda biz, bütün dünyanın yaptığı gibi büyük kalabalıklar halinde bir araya toplanıp büyük ateşler yakmıyoruz. Her bayramın ilk sabahı toplu halde kılınan bayram namazı, bir eğlence küşâdından ziyade bir ibâdet niteliği taşır. Akabinde cumhur□cemaat kabristan ziyaretinde bulunmadan gönlümüzün hoş olmadığına bakılırsa yabancı bir gözlemci, bizlerin aslında "bayram" ettiğimizi algılamakta azim güçlükler çekecektir. Sonra? Sonra tek tek veya küçük gruplar halinde bayramlaşmalar başlar; ev ziyaretleri yapılır, şeker, tatlı, şurup ikram edilir, gönüller alınır ve bir bayram böyle geçer.

Bayramlarımız batılı ölçülerde bayrama benzemez; içinde beylik eğlence unsurlarını bandırmaz. Bizim dinin en büyük iki bayram vesilesini yaygın eğlence unsurlarına iltifat etmeden vakur ve ağırbaşlı bir eda ile kutlamamızın çok mühim bir kollektif karakter üslûbu teşkil ettiği âşikârdır. Vâkıa Din "had"leri tayin eder, hadlerin içini nasıl dolduracağımızı, ayrıntıları nasıl tasarruf edeceğimizi ise "mü'min akl"a tevdî eder. Bu muvacehede bizim eğlence anlayışımız böyle yorumlanmıştır. Gençlerimizi evlendirirken düğün yaparız ama Din'in düğün hakkındaki "had"di, düğünün evlilik akdinin duyurulmasına vesile teşkil etmesinden ibarettir. Cazband refakatindeki modern balolardan davul□zurnalı köy düğünlerine kadar düğünün binbir versiyonu bu bakımdan ölçü ve misâl teşkil etmez. Sıradan bir vesileyle birkaç dost bir araya geldiğinde ikramda bulunurlar, yemek yenir, sohbet edilir, latifeleşilir ve mecliste ehli varsa biraz da musiki faslı. O kadar. Geriye kalan nedir peki?

Öyle görünüyor ki Din, eğlencede meşrû olanları saymaktan ziyade haramları tesbitle yetinmiştir. Bu tahdid, belki de eğlencede "vakar"ı tercih eden Müslüman'ı batılı adamdan ayıran en mühim tefrik unsurunu inşâ etmiştir. Eğlenen bir Müslüman kendini kaybetmez, şuurunu geçici bir zaman için de olsa iptâle rıza gösteremez, haram kılınan meyle teşebbüs dahi edemez; yiyip içmekte aşırılık edemez; elde kalan vakardır ve vakar Müslüman şahsiyetinin esas unsurudur.

Biraz da birlikte düşünelim!

Şimdi az önce berkittiğimiz mumum ucunu kaldırabiliriz; geçtiğimiz Ramazan'ın Kadir Gecesi'nde Eminönü Belediyesi Sultanahmet Meydanı'nda bir havai fişek gösterisi tertib edince bu hadise bazı mahfillerde ilgi uyandırdı. İlginin kaynağında şu sual vardı: Böyle mübarek bir geceyi ibadetle ihyâ etmek dururken havai fişek patlatılması doğru muydu?

Suali şöyle düzenlemek de mümkün: Müslümanların büyük ateşler yakmasına cevaz var mıdır?

Şüphesiz benim de kendime göre bir cevabım var ama onu kendine saklamama müsaade ediniz çünkü bu yazıyı okumak zahmetine katlananların, bu yazıda altı çizilen mesele üzerinde tefekkür etmesini, en azından böyle bir meselenin varlığından haberdar olarak ortaya çıkması muhtemel münakaşa iklimini kendi köşesinden teneffüs etmesini arzu ediyorum.

Ne dersiniz, biz de büyük ateşler tutuşturabiliriz miyiz?

Ve MHP!

Bu yazı, 18 Nisan 1999 seçimlerinden beş gün sonra kaleme alındı ve bu sütunlarda yayınlandı. Bilgisayar arşivimdeki bu yazıyı yeniden okurken, bir yenisinin yazılmasına hala gerek olmadığını fark ettim. Bu dikkatimi sizinle paylaşmama müsaade eder misiniz?

MHP'nin aldığı sonuç, hemen her yerde oturma odasına giren kamyon kadar şaşkınlık uyandırdı; ekmeğini bu işten kazananlar, siyasiler, siyaset ilmiyle uğraşanlar gibi ben de bu derin sürprizi sezemedim. Arkadaşlarla yaptığımız tahminlerde MHP'nin barajı geçme ihtimalini hep düşük gördüm; halbuki hemen herkes MHP'nin barajı rahat geçeceğini söylüyordu. Şimdi açıkça görüyor ve itiraf ediyorum ki MHP hakkındaki tahminim, tahminden ziyade temenniye yakındır. İlk ciddi ve demokratik kurultayını bir buçuk sene önce yapan MHP'nin, milletvekili sayısı itibariyle çoğunluğu kılpayıyla kaçırmış olmasının bende güzel bir sürprizden ziyade, dar vakitte gelen külfetli bir misafir etkisi uyandırdığını itiraf etmeliyim.

Kötümserliğimin MHP camiasında suiniyete hamledilmesinden ziyade bir umumi teyakkuz endişesine yorulmasını tercih ederim; Hüseyin Gülerce'nin perşembe günü yaptığı yorumdaki "MHP'nin Parlamento'ya birinci lig oyuncularını getirdiğini sanmıyoruz." fikrine katılıyorum. Gerek hükmi şahsiyetiyle, gerek şahıs itibariyle hiçbir MHP mensubunu, henüz icraata başlamadan şevksiz bırakmayı düşünemem bile; böyle bir nezaketsizliği, eski gönül alakaları ile bağlı bulunduğum bir camiaya değil, hiçbir siyasi teşekküle reva görmem. Ben bu neticeyi, millet tarafından MHP'ye tevdi edilmiş, harcama limiti sınırsız bir kredi kartı olarak değerlendiriyorum; MHP'nin muvazzaf kadrosu bu krediyi sadece doğru, hesaplı ve tutumlu değil; ancak "mükemmel" bir tarzda kullandığını gösterdiğinde liyakatini ispat etmiş

olacaktır; çünkü MHP'ye oy ve gönül verenlerin beklentisi hayli yüksektir. Diğer partilerin bünyesinde rastlanabilecek ve kamuoyu tarafından anlayışla karşılanabilecek sıradan bir aksaklık, MHP'ye kredi açan insanlarda aynı toleransla karşılanmayacaktır. Halbuki MHP, otuz küsur yıllık mazisine rağmen karizmatik liderinin vefatından sonra sancılı bir kongre dönemi geçirmiş, tek başına girdiği bir seçimde barajı ilk defa geçmiş ve seçmenin ördüğü psikolojik duvarı ilk defa yıkabilmiş bir parti; bu süreçte "birinci lig" oyuncularından çoğunun mevkii itibariyle partiden uzaklaşmış olmasını da tabii karşılamak lazım; ama zannımca bu hafifletici sebepler bile MHP'yi hata yapma lüksünden mahrum bırakıyor. Bu nokta, MHP'nin en güçlü ve en müdafaasız tarafını teşkil etmektedir. Zira MHP, kendisine mevkii itibariyle "merkez"i seçmesine rağmen diğer merkez partilerinin zıddına etik değerler çıtasını kendi eliyle yükseğe koymuş siyasette ideal sahibi bir heyet; bu farklılık onda muhtelif zamanlarda şaşılacak derecede metanet ve aynı ölçüde zaafiyet tesiri yapabilir.

Bugüne kadar hiçbir parti hakkında bu derecede "ilgili" yazı kaleme almadığımı hatırladığımda, bu değerlendirmenin parti içi bir mesele hakkında dışardan ahkam kesmek gibi bir görüntü verme ihtimalini gözden ırak tutmuyorum; daha işin başında kötümser kehanetler savurarak, bunlardan bir veya birkaçının doğru çıkması halinde "Ben söylemiştim." diyebilme hesabında değilim; tam aksine MHP'nin "vücut dili"ne ve ondan beklenen büyük ümitlere münasip şekilde Türkiye'nin yönetiminde başarılı olmasını diliyorum.

Tahmin edilememiş olsa da MHP'nin barajı gürül gürül geçip Türkiye'nin ikinci partisi olmasının, şu noktadan sonra "işin kolayı" olarak değerlendirilmesi gerekir. İşin zoru şimdi başlıyor: Bu zor vazifede MHP'yi ne türlü müşküllerin beklediğini görmek için kahin olmak da gerekmiyor. MHP, iktidar gömleğini düğmelerken, sadece ilk düğmeyi doğru iliklemekle iktifa edemez; bütün düğmeleri doğru iliklemeye mecbur ve hatta mahkum.

Siyasette ileriyi görebilen bir gözlemci değilim; bu satırları ilimle değil vehimle kaleme almıştım.

Vehmimin ilmime galib gelip gelmediği konusunda hüküm vermek bana düşmez.

70+70

Siyasi istikrar için en iyi çözüm 4+4, 5+5 veya 7+7 gibi formüller dışında aranmalı, madem böyle güzel aritmetik fantazyaları kurarak istikrar arıyoruz, 70+70 formülü niçin kimsenin aklına gelmiyor, hayretlerdeyim!

Şaştığım bir başka şey ise 7=7 denkliğinin niçin ve nasıl unutulduğu.

Sayın Başbakan'ın perşembe günü icra ettiği liderler turunun sonuçlarına bakılırsa FP de dahil bütün siyasi partiler Sayın Devlet Başkanı'nın görev süresinin uzatılmasına razı; ihtilaf ayrıntıda: Kimi 7 seneyi uygun buluyor, kimi 4 yılı. Görünen manzara şu: Türkiye, devlet başkanını seçmek için Meclis'in mayıs ayında yapacağı seçimin sonucuna güvenmiyor; büyük ihtimalle bu seçimden kriz çıkacağından endişe ediliyor, "şu sıkıntılı dönemi, statükoyu koruyarak atlatalım gerisi kolay" korkusu, Türkiye'nin siyasi seçkinlerini adeta "teshir" etmiş durumda. Hale bakınca "Demokrasilerde çare tükenmez" aforizmasının hangi sınırlara kadar genişleyebileceği konusunda dudak uçuklatıcı numuneler seyrediyoruz.

<!--more-->

Anlayamadığım ve asla anlamayacağımı sandığım vakıa şu; mayısta yapılacak seçim, bu kadar geniş ve etkili bir siyasi seçkinler zümresini bu kadar ürkütüyor ise "seçim" fikrinin demokratik hayattaki ehemmiyeti ve vazgeçilmezliği nerede kalıyor? İstikrar endişesi ile devlet başkanlığının görev süresini müteaddid kereler uzatmanın siyaset ilminde karşılığı var: Meşruti monarşi. Meşruti monarşilerde devlet başkanlığı, anayasa tarafından belirli bir hanedanın mensuplarına tevdi edilmekle birlikte bütün demokratik müesseseler de işleyebiliyor; mesela Birleşik Krallık (İngiltere)'ta bu usul uygulanıyor ve Britanya Krallığı'nda yüzyıllardan beridir devlet başkanlığı seçimi, siyasi bir buhrana veya rejim bunalımı haline getirilmiyor. Gaye istikrarsa, İngiltere modeli daha efdal değil mi? "Çağdaşlığı" da cabası!

Öğrenmenin sonu yok; Sayın Başbakanımız, önceki gün değerli Devlet Başkanımızın bölge ülkeleri için "manevi bir lider" rolü ifa ettiğini söyleyince bu müteaifeye bir kere daha iman ettim. Aynı kavramın bir başka siyasi şahsiyet tarafından iç siyasette kullanılması halinde ne gibi patırtılar çıkabileceğini tahayyül ederek gülümsedim. Öteden beri Türkçeyi iyi tasarruf ettiği ileri sürülen Sayın Başbakan'ın "manevi lider" sözünü tartıp düşünmeden sarf etmeyeceği beklenmeyeceğine göre bu kelime seçiminin nerelere atıflar yolladığını anlamaya çalıştım ve neticede kafam karıştı.

Bu eyyam, kafa karışıklığı eyyamı; mesela anayasamızın bir an evvel değiştirilmesi gereken onca maddesi dururken neredeyse milli bir mutabakat ahengiyle devlet başkanlığının seçimini düzenleyen maddenin değiştirilmesi hususunda gösterilen heyecan (tehalük demeliydik; ama...) da zihnimi karıştırıyor. Büyüklerinin aklını beğenmeyenlerin akıbeti elbette kafa karışıklığıdır ve tabir-i mahsus ile bana "mehel"dir. Ankara'nın siyasi mahfillerinde kapalı kapılar ardında kulaktan kulağa fısıldanan yüksek "esbab-ı mucibeler"i biz reaya takımı kazara bilecek olsak, haşyet ve huşunetten dudaklarımız uçuklardı elbette; emin olmalıyız ki siyasi mahfillerde, başka türlüsünü abesle iştigal kılan çok mühim bir esbab-ı mucibe terennüm edilmektedir ve değerli büyüklerimiz, sadece avam takımının nahak yere tedirginliğine kapılmalarına mani olmak için bu gerekçeleri "amme"den esirgemektedirler. Eksik olmasınlardır, himmetleri var ve daim olsundur.

Kamuya dair işlerin vasati akıldan üstün ve geniş bir devlet aklı tarafından "tedebbür" edildiğini bilmek doğrusu çok ferahlatıcı bir duygu. Sıradan ve vasati akıl, tabii olarak gördüğü ve duyduğu ile, yani "zahir" ile işliyor ve elbette ki böylece mütemadiyen yanılmaktan kurtulamıyor. Bu karine ile yüksek amme menfaatlerinin ancak "batın"a tasarrufla takip olunabileceğini istidlal ediyoruz: Batın, yani eşyanın ve hadiselerin görünmeyen yüzü.

Tabii.. nasıl akledemediğime bir kere daha şaştım şimdi: Bu "manevi lider" lafı durup dururken tedavüle konulmuş olamazdı elbette!

Haydi siz de benim gibi yapın; anlayamayacağınız işlere kafa yormayı bırakın ve geceleri tam bir huzur ve itminan ile koyun başınızı yastığa;

Emin ellerdeyiz!

Sayın Cemal Kutay'a

Bir borcun hatırlatılmasıAşağıdaki ifadeyi dikkatle okumanızı istirham ediyorum:

"Benim, Mustafa Kemal'in, Cemal'in ve diğer bazı arkadaşların ordu kurmay kadrosunun kilit noktalarında oluşumuz subaylar arasında cemiyetin benimsenmesinde geniş ölçüde yardım etti. Hepimiz, bulunduğumuz ve yeni atandığımız vazifelerde, İttihat ve Terakki'yi kuvvetlendirmeyi hedef almıştık." (Fethi Okyar, Üç Devirde Bir Adam, yayına hazırlayan: Cemal Kutay, Tercüman Yayınları, İstanbul, 1980, s. 21)

Şimdi de şu ifade ile yukardaki alıntının benzerlik ve farkına dikkat çekmek istiyorum:

"Benim, Mustafa Kemal'in, Cemal'in ve diğer bazı arkadaşların müşir maiyetinde karargah-ı harbiyede bulunmamız, cemiyetin zabitan arasında inkişafına bir hayli yardım etti. Cemiyete merbut olan zabitanın işleri bize düştükçe kolaylaştırıyor ve cemiyete mensub olmayanlar, icab eden yerlere değiştiriliyordu. Böylece zabitan kitlesinin vaziyetine hakim bulunuyorduk." (Fethi Okyar'ın el yazısıyla kaleme aldığı hatıratının orijinalinden alınan fotokopiden: Bu fotokopi, ilginçtir ki, yukarda künyesi verilen kaynağın 160. sayfasından sonra konulan fotoğraflar arasında yer almaktadır.)

Durumu netleştirelim: Cemal Kutay, 1980 yılında Tercüman Yayınları arasında Fethi Okyar'ın hatıralarını "Üç Devirde Bir Adam" adıyla neşreder. Kitap, Cemal Kutay tarafından "yayına hazırlanmıştır". Kitabın metni içinde Sayın Kutay, Fethi Bey'in ilk alıntıda verilen sözleri söylediğini ileri sürmektedir; halbuki Fethi Bey'in el yazısıyla tuttuğu orijinal hatırattan bir sayfa, numune olsun diye kitabın sayfaları arasında konulmuştur ve eski yazı bilenlerin rahatlıkla okuyabileceği bu fotokopide, Fethi Bey'in, ikinci alıntı ibaresindeki sözleri söylediği ayan-beyan anlaşılmaktadır. Arada son derece mühim bir anlam kaydırması vardır ve bu anlam kaydırmasından, daha doğru bir söyleyişle "tahrifat"tan, eseri yayına

hazırlayan kişi, yani Cemal Kutay doğrudan sorumludur. Dikkat edildiğinde görülecektir ki, iki ifade arasındaki fark, esasen anlamsız ve yanlış bulduğum "sadeleştirme" işleminin değil, bizzat yayına hazırlayan kişinin "tathir", yani tarihi bir şehadeti temizleme arzusunun eseridir.

Cemal Kutay, son günlerde kamuoyunun ilgi odağında yer alıyor, tartışılıyor. Benim maksadım Sayın Kutay'ın yüz küsur cildi aşkın "müellefat"ından cımbızla alınmış bir hatayı abartarak ona bodoslamadan taarruza geçmek değil, çok daha başka. Sayın Kutay, defalarca tekrar edildiği üzere bir insan ömrüne sığması nadirattan görülen bir bollukta eser neşretmiş bulunuyor. Çalışkanlığına ve enerjisine saygı duymalıyız; bu neşriyatın önemli bir kısmı "te'lif"ten ziyade vaktiyle Sayın Kutay'a yayınlaması maksadıyla bizzat bazı tarihi şahsiyetler veya onların yakınları tarafından emanet edilen orijinal vesika ve hatırat defterlerine istinad etmektedir. Ne var ki bu neşriyatının neredeyse tamamı "ilmi usule uygun bir yayın" olmak vasfından uzaktır ve paha biçilmez vesikaların neşrinde tarih usulünün temel esaslarına karşı vahim bir ihmalkarlık gösterilmiştir.

Sayın Kutay eserlerinde kaynak zikretmeyi lüzumsuz saymayı itiyat edindiği için, neşriyatında referans olarak sadece kendi kanaatlerini ve hafızasını mesned olarak koymaktadır. Bu durumda neredeyse bütün bir ömrünü vakfederek emek verdiği eserleri, bizzat Cemal Kutay tarafından ilmi bir kanaat edinmek için kullanışsız hale getirilmiş olmaktadır. Sayın Kutay da takdir edecektir ki bu neşir tarzı, muazzam bir emek ve kaynak israfıdır!

Cemal Kutay'ın bugünlerde hangi tartışmayı sürüklediği ile ilgilenmiyorum; bir tarihçi sıfatıyla beni ilgilendiren tek şey, Sayın Cemal Kutay'ın neredeyse üç sülüs asır boyunca yayınlarında mehaz olarak kullandığı ve benim kanaatime göre heder ettiği tarihi vesikalardan şahsi arşivinde muhafaza ettiklerini, evine en yakın ilim kuruluşuna hibe etmesinden veya ibarettir; fotokopi veya mikrofilm dahi kabulümüzdür. Söz konusu vesikaların, nitelikleri itibariyle İnkılap Tarihi Enstitüsü'ne bağışlanması en isabetli tercih olmakla birlikte bu hususta son karar elbette Sayın Kutay'a aittir.

Hemen belirtmeliyiz ki bu bir rica değil, bir hatırlatma; çünkü Sayın Kutay'ın vaktiyle popüler tarihçilik anlayışını köpürtecek tarzda ve ilmi kriterleri bir yana bırakarak yayınladığı vesikaların mühim bir kısmı "unique" mahiyet taşımakta ve diğer ilim adamlarının istifadesine kapalı bulunmaktadır. Sayın Kutay, bu yaştan sonra ibadet dilini değiştirmek veya ihtimaliyet hesapları üzerine tarih fantazyaları kurmak gibi hayide işlerle uğraşmak yanında ilim dünyasına borcunu ifa ederek, elindeki "unique" vesikaların evvela tam listesini neşretmeli, bilahire uygun bulacağı ilim kuruluşuna bu vesikaların suretlerini hediye etmeli ve hemen akabinde bu vesikaları hangi kalitede neşrettiği hususunda bir otokritik yapmalıdır.

Sayın Kutay'ın böyle bir borcu vardır; hatırlatırız!

Kar gazeli

Her kış böyle olur; havalar soğuduğunda, kuru dallar nemli□donuk toprağa karıştığında ve poyraz rüzgarları hırçın esmeğe başladığında biz Ortayaylalılar hep aynı şeyi düşünürüz:

Kar yağmalıdır; şimdi kar mevsimidir.

Evet, belki pek haksız, belki pek romantik, belki pek bencilce bir arzudur bu ama hepimiz isteriz:

Şimdi kar mevsimidir ve kar yağmalıdır!

Ortayayla'nın altı ayı yaz altı ayı kıştır derlerse de iftirâdır; bizim baharımıza da doyum olmaz, güzümüze de; hattâ mübalağa olmasın dört mevsimin belki de bütün dünyada dört başı ma'mur hükmünü icrâ ettiği en iyi yer, Anadolu platosunun yükseklikleridir. Geniş ve yüksek düzlüklerde arzı kaplayan büyük kar örtüsü bir başka dünyanın kapılarını açar; o anda herkes mâsumiyetin ne olduğunu yeniden hatırlar ve çocuklar gibi sevinir.

Kar yağmaktadır!

Ufkun pembe□gri bir matlığa bürünüp de karın savrulmaya başladığı dakikalar güzeldir çünkü daima yeni bir başlangıcın heyecanını ve güzelliğini hatırlatır; en azından kar yağmaya devam ettikçe eşyayı bir başka türlü ve bir başka gözle seyredebilme imkânı sunulmuştur; yeni bir şiire başlayabilir, yeni bir alışverişe kalkışabilir, hergün eskimiş bir sûretle girdiğiniz evinizin kapısından yeni bir çehreyle girebilirsiniz; kar yağmaktadır!

Âşık olabilirsiniz; isterseniz yeniden âşık olabilirsiniz; gözlerinizi, bakışlarınızı yenileyebilir, bildiklerinizi yeniden öğrenebilirsiniz: Gökten beyaz bir sahife çevrilmektedir üstümüze; beyaz bir haber inmektedir. Su, ağaç, toprak ve insan değişmektedir, bir başka sûrete bürünmektedir, iyi ve lâtif bir şey olmaktadır.

Kar ufku yakındır, dardır, kapalıdır; öteyi görmez, sezersiniz. Böylesi daha güzel ve daha heyecan vericidir. Kar soğuğunda tavlanan hava buhar gibi süblime olup nem zerrecikleri halinde boşluğa asılıverir, sûretler buğulanır, sûretler öteki çehrelerini gösterirler kar yaşmaklarından; halbuki daha nice bin vechi vardır eşyânın...

Akarsular nasıl da ince buğu tüllerini salınarak kar sevincine katılırlar. Sular kararır, toprağın yüzü ağarır; biryerlerde ince ateşler tutuşturulur, ince□kuru odun dalları alev dilimleriyle oynaşırken havayı günnük gibi güzel bir iş rayihasıyla tütsülerler, ateşin üstüne düşen kar tanecikleri daha havada iken kaybolup geldikleri yere savuşuverirler. Beyazdan turuncuya, sarıdan kırmızıya yalımlanır dört bir yanda tutuşturulan ateşler, üşümüş eller uzanır, donmaya yüz tutmuş parmak uçları sızlanır, tencererede çorbalar kımıldanır, demliklerde sular huzursuzlanır; çay âyini yaklaşmaktadır. Renkler, sair zamanlarda müz'iç bağırtkanlıklarını unutup beyazın, grinin ve daha grinin saltanatı başladığında çaydanlık emziklerinden çay

ilâhileri inilimeye başlar. Çay vaktidir, muhabbet vaktidir, tefekkür vaktidir ve yaşama sevincini fırından yeni çıkmış çıtır çıtır bir Ramazan pidesi gibi bölüşerek çoğaltmak vaktidir.

Ah... ne güzeldir, ne güzel!

Evin sıcak derûnuna kapanmakla, karın gölgelediği ufukların nihâyetine kadar kendinizi sürükleyip kaybolup gitmek arasında bîkarar olursunuz, ikisi de hayâtın dâvetidir.

Derken gece olur lâkin lâftadır; zulumât, yağan karın hürmetine gün ışığından ayırdığı o mucizevî aydınlık püskürtülerini kadirbilir yüreklerin üstüne gök kandil gibi asar da âfâkı bir ince ışık tülüyle tutuşturur; isterseniz pembeye boyarsınız bu resmi ya da griye, eflâtuna veya neftî yeşillerin solgun lâcivertle gizli gönül alâkasından peydahlanan kirli ve gizli maviliklere; göz de sizindir, söz de...

En iyisi bütün cihan mülkünün sahibi imiş gibi biteviye yürüyüp şehrin en uzak lambalarını söndürdükten sonra tazelenmiş bir gönülle eve dönüp geceye açılan bütün pencereleri ardına kadar açarak "kar âyini"ne iştirak etmektir. Vakit geçmişse ne gam; nâfile namazların farz□ı ayın secdeleri için kibirle kirlenmiş nâsiyeyi yerlere sürmenin tam vaktidir. Kıyâmlar varoluş endişesini huzûra bağlamanın, rükûlar tefekkürün, ka'deler cürm ile hesaplaşmanın yeridir ve kar tipisinin çâresiz ve yorgun bir yabancı gibi pencere pervazlarına tutunduğu bir kış gecesi, Hak Divânı'na duruşun ve rûhun kendi üzerine kıvrılışının bütün zenginliklerine hâmiledir.

Kar yağar, kitap vaktidir; şiirin, tefekkürün, ilmin vaktidir; kar yağar muhabbet olur, tipinin soğuk mangallarında yürekler teati edilir, sohbet olur; mağma gibi kızıl ve âteşîn çaylar dökülür ince belli dudaklara, türküler söylenir, □eğer hâlâ varsa□ karnında ateş kaynatan derin sobaların üstünde bayat ekmekler közlenir, mızraplar gergin çelik tellerin derûnunda gizlenen sesleri arayıp bulur. Yağan kar değil ilhamdır, kapanan ufuk değil açılan tecriddir, üşüyen gece değil gaflettir, sobaların karnında tutuşan kömür değil yaşama heyecânıdır; demlenen çay değil gönüldür.

Kar yağar böyle olur!

Uzak çatıların çörtenlerinden sarkan buz deynekleri çatırdar gizliden gizliye; serçeler tortop olup da telgrafın tellerine büzüşürler; söğüt dalları gelinliğini bürünür, bir yerlerde kurtlar ulur, havanın öfkesi camlara yapışıp tabii lisânın sûrelerinden âyetler nakşederler; okuyan okur!

Kar yağdığında gâfil olmayasız diyedir; aşkın ve tefekkürün vakti, sevinç ve duanın demidir.

Kar yağdığında uyanık kalasız diyedir!

Boynumuza asılan gündem

Hürriyet yazarı Cüneyt Ülsever, 24 Ocak Pazartesi günü köşesinde 28 Şubat hakkında bir değerlendirme yaparak Sincan hassasiyeti ile Hizbulvahşet arasında bir mukayesede bulundu.

Fikir ve ifade hürriyeti çerçevesinde hakkıdır ve tabiidir!

Bu yazı, çarşamba günü bir siyasi parti liderinin yaptığı grup konuşmasında isim ve mehaz zikredilmeden kürsüden kısmen iktibas edildi.

Mümkündür tabiidir!

Bu konuşmaya Genelkurmay sert bir mukabelede bulunarak söz konusu partiyi itham etti.

Bu tabii değildir; bu sert açıklamanın ardındaki gerekçeler ne olursa olsun bu üslup demokratik nizam ve teamülleri rencide etmiştir!

Aynı gün geç saatlerde söz konusu parti lideri, Genelkurmay'ı inciten ifadelerin "meşhur bir gazeteci"ye ait olduğunu ileri sürerek partisini savundu.

Bu yanlıştır; siyasi düzlemde söz ağızdan çıkar ve sadece sözün en son sarf edildiği ağızı bağlar. "İktibasta bulundum; asıl mes'ul ben değilim" mantığı son derece zayıftır. Bu söz ya sarf edilmemeli veya sarf edildikten sonra ardında durulmalıydı.

Yanlış yanlışı götürmüyor; bu vahim krizin bütün neticeleri netice itibariyle siyasi iklimimizin güvenilirliğini ve kalitesini düşürüyor.

İnternet dilinden pek anlamıyorum; iki gün önce kendimce bir test yaptım: Altavista arama programına girip önce "Terörizm ve İslam" kelimelerini yazdım. Konuyla ilgili 293.829 web sayfasının bulunduğu sonucunu aldım. Sonra "Terörizm ve Hıristiyanlık" sayfalarının sayısını sordum: 24.977 cevabı verildi. Yılmadım, bu defa "Terörizm ve Yahudilik" sayfalarının sayısını merak ettim; cevap 20.036 idi. "Terörizm ve Siyonizm" ise 13.605 sayfayla internette yerini alıyordu.

Bu bir bilgi; nasıl yorumlanması gerektiği ise ihtilaf konusu. Bana göre rakamlar arasındaki müthiş fark, "İslam"ın terör üreten bir doktriner yapı sergilediği biçiminde yorumlanmamalı. İslam'la terörizm arasındaki bu yoğun ilişki aslında büyük oranda bir "inşa"dan ibaret; bu, Müslüman teröre bulaşmaz demek değil; maalesef bu yola tevessül eden ve kendine "Müslüman" kimliği yakıştıranlar da var; ama "inşa"nın niteliğini anlamak için mesela Körfez Savaşı'ndan sonra Amerikan film endüstrisinin komandoları kahraman ve İslam sembolü taşıyan kişilerin hain terörist rolüne soyundukları kaç film çektiğine bakmalı.

Hatırlamıyor olamazsınız, bizim televizyonlarda bile gün aşırı bu filmlerden birkaçı oynayıp duruyor. Bu "inşa"nın en büyük tüketicisi ise necib Türk medyası!

İlginç değil mi?

Avni Özgürel, Radikal'de "İslamcılar"ı, terörizme karşı aldıkları mesafe itibariyle bir otokritik yapmaya davet etti. Bu davet, bir süredir devam eden "İtiraf et rahatla" kampanyasıyla aynı zamana denk düşmesi bakımından zamansız; ama niteliği ve zarureti itibariyle doğruydu.

Ulaştırma Bakanı Sayın Enis Öksüz'ün şahsi dramını anlıyor ve üzüntüsünü paylaşıyorum; ama yolsuzluğa tevessül eden öz kardeşini bizzat kendi eliyle ihbar edip işlem başlatması tam bir siyasi fazilet örneği olarak siyasi tarihimize geçecektir. Evvela rüşvetçi genel müdürü yakalatması, ardından bu derece zor bir kararı cesaretle uygulaması unutulur gibi değil. Keşke her siyasimiz, yakınları hususunda bu kadar titiz davranabilseydi...

Ellerinize, yüreğinize sağlık Enis Bey; millet bunu unutmaz:

Göğsümüzü kabarttınız!

Bugün atlarınız yürük, keyfiniz ala, arabanız yürüyor; kuvvete perestiş edip hatıra fetva veriyorsunuz; ama tarihi ve tartı gününü unutuyorsunuz.

Eğer hakikati kriter kabul ediyorsanız hakikat, demokrasiyi ölçü tutuyorsanız demokrasi, haksa hak, adaletse adalet, hangi değere kıymet veriyorsanız bugün hayatta olanların hiçbirinin yaşamadığı bir günde, ondan da öte büyük terazinin kurulduğu günde herkesin yazdığı, söylediği, savunduğu ve insafsızca yerdiği her şey, her kayıt ölçülecek, tartılacak ve hüküm verilecek. Bugünler geçecek, yıllar, on yıllar geçecek. Bugün çoğumuza değerli görünen ve hakikat duygusunu zedeleyecek ölçüde tatlı gelen şeylerin gerçek değeri anlaşılacak.

O gün haliniz ne olacak ey medya maydanozları?

Şiddet içimizde!

Vaktiyle "Karındeşen Jack"ın veya "Mavi Sakal"ın vahşi cinayetleri ortaya çıkarıldığı zaman İngiliz entelektüelleri fırsatı ganimet bilip de birbirlerini cinayetleri kınama yarışmasına davet etmişler miydi? Bizde aynen böyle oluyor ve bu kabil ucuzluklar zihni hayatımızı zehirliyor.

Adam, fikren kendisine çok yakın olması gereken birini kaçırıyor, anlatılmaz ezalardan sonra katledip evinin bodrumuna gömüyor ve üstünde aile hayatını sürdürürken yaptığı ortaya çıkıyor. Sonra birileri yürekleri kabararak ortaya çıkıp, "Haydi bunları kınayın, kınamazsanız siz de öylesiniz." mesajları sarkıtıyor.

Sadece kınamak gerçekten bu kadar önemli mi?

Evet önemli, kınamak tavır almaktır, tavır almanın ise İslam ıstılahındaki karşılığı "cihad"dır. Bilene malum: Cihadın üç derecesi var; ilki fiilen, ikincisi kavlen, üçüncüsü ise kalben bir şeyi desteklemek veya karşı çıkmak. Öyle günlere kaldık ki kim kimi hangi manada "cihad"a davet ediyor, varın anlayın.

Evet kınamak önemli; ama kınanacak nokta çoktan geçmişse kınamanın anlamı yok; seri vahşetin böylesini Kazıklı Voyvoda da kınardı. Marifet eğriyi doğrudan ayırmakta. Cinayetlerin akabindeki sıcak günlerde değil daha evvelki sakin zamanlarda doğruyu tavsiye etmekte ve yanlıştan kaçınmayı öğütlemekte; asıl tavır da bu, asıl "cihad" da bu.

Zulmü ancak cehalet mazur gösterebilir; zulme muhatap olan -zalimler de dahil- herkes zulmü algılar ancak cehalet zulmü meşrulaştırır. Cehalet ise maalesef ülkemizde hiç kimsenin inhisarında olmayan bir şenaat.

Terörü ve cinayeti lanetlemek marifet değil ki; böyle yapmakla terörü ve cinayeti doğuran iklimi inşa edenleri de lanetliler listesinden çıkarabilir miyiz? Halbuki usuletle kabul etmek gereken gerçek şu; bu ülkede yıllardan beri hemen herkes örtülü veya açık tarzda fiilen, kavlen ve kalben "nekrofilya" putuna tütsü yakıyor. Ölümseverlik veya ölüm sevicilik, bizde nice zamandır ideolojik zeminin oksijeni gibi. İdeolojik bir yüksek maksat uğruna ölümü yücelten her fikriyat, bu ölüm seviciliğe ucundan-kenarından bulaşır; böyle ulvi bir maksat için kendi hayatını hiçe sayabilen insanlar için başkalarının ölümü ise sadece demografik bir meseleden ibaret kalır.

Terörü besleyen faktörler neler? Bu sorunun cevabını epeydir düşünmedik galiba, bir kere daha düşünelim. Bize ne oluyor ki cinayet kasırgasının biri biterken öbürü ayrık otu gibi kendiliğinden yeşeriveriyor. İspanyolların bir Eta'sı var; ya bizim? Saymakla tükenecek gibi değil.

Ölümün ve cinayetin bu kadar yaygınlaşıp vukuat-ı adiyeden sayılır hale gelmesi marazın bulaşıcılığını işaret ediyor; belki de meselenin müşterek kültürümüzün derinliklerinde saklanan vahim bir tarafı var ve belki hepimizin bu nokta üzerinde taze bir dikkatle düşünmesi lazımdır.

Türkiye'de terörden beslenenler sadece münhasıran terör örgütleri olsaydı şüphesiz terörden en fazla zarar gören ezici çoğunluk, onu lanetiyle boğardı; kaç on yıldan beri terörü ve cinayetleri kınayıp duruyoruz; ama hala terör tehlikesi ile yüz yüze yaşayan da biziz. Bu

durumda falancalar terörü kınıyor da filancalar kınamıyor diye çetele tutmak düşük bir zihni kategori haline geliyor; terörden zarar görmeyen kim? Cevap: Herkes, hepimiz! Kanında neklofilya virüsü taşımayan kim? Cevap: Herkes, hepimiz!

Terör kenarda dursun, "şiddet" denilen vakıaya bakışımızda namuskarlık açısından bir tutarlılığa sahip olduğumuzu söyleyebilir miyiz? "Filanca kahrolsun, falancaya hayat hakkı yok bu memlekette, zararlı akım, yıkıcı fikir" suçlamalarının ardında nasıl bir şiddet motifi barındırdığımızı görmüyorsak, iş işten geçtikten sonra terörü veya tüyler ürpertici kasaplıkları kınamak anlamsız kalıyor.

İdamı kaldırmak işin kolayı; zaten o naktada bile ne kadar samimi olabildiğimizi biliyoruz; bu memleketin üstüne serpilmiş şiddet tohumlarını meclis kararıyla kaldırabilmek mümkün mü?

Buyurunuz cümleten kendimizi kınayalım, belki salih düşünceye medar ve bir başlangıç olur!

2000

26 Şubat

Çok tehlikeli bunlar Kurtul'cuğum çook!.. Zaman Gazetesi

26 Şubat

Türk Milli Eğitimi, intikam rövanşında mı? Aksiyon Dergisi

21 Şubat

Kendimle hasbıhal Zaman Gazetesi

19 Şubat

"Muzzy" değil Sayın Cem, "izzet, izzet!" Zaman Gazetesi

14 Şubat

İtiraf histerisi ve tefrik meselesi Zaman Gazetesi

12 Şubat

"Biz" yok; "ben" varım! Zaman Gazetesi

12 Şubat

David'den Peter'e mektup Aksiyon Dergisi

David'den Peter'e mektup

Sevgili arkadaşım Peter,

Bugün Türkiye'ye gelişimin ilk yılı doldu. Artık Türkçe'yi epey söktüm sayılır;

sokak Türkçesi'ni ilk üç ayda çat□pat öğrenmiştim ama şimdi gazete okuyabilecek, televizyonda konuşulanları tam olmasa bile anlayabilecek duruma geldim. Senin de Türkçe çalıştığını bildiğim için ortaklaşa pratik yapmak amacıyla mektubumu Türk diliyle kaleme alıyorum; böylesi daha iyi çünkü öyle olgular var ki İngilizce yazıldığında anlamını kaybediveriyor. Yine de anlayamadığın yerlerin altını çiz; dönüşte açıklamaya çalışırım.

Önce bir siyaset bilimi öğrencisi olarak anlayabildiğim kadarıyla Türkiye'nin siyasi pratiğini özetlemek istiyorum.

Türkiye demokratik bir ülke; daha doğrusu Anayasasında öyle yazıyor. Görünüşte ise öyle olduğunu gösteren kurumlar da yok değil; meselâ parlamento çalışıyor, seçimler muntazaman yenileniyor, siyasi partiler faaliyette, basın hayatı hür ve işlek; sendikalar, dernekler vs. hemen hepsi mevcut ama bir tuhaflık var; burada siyasi partiler sanki borsa simsarı gibi davranıyorlar. Müşterilerine saygıda kusur etmiyor ama piyasada bildiklerini okuyorlar. Çok partili hayatın başlangıcı aslında hiç de yeni değil. 1909'lara kadar uzanıyor. Hatta inanmayacaksın belki Cumhuriyet'in kurulduğu o sancılı günlere kadar devam etmiş çok partili uygulama. Cumhuriyetle beraber tek parti başlıyor; iki deneme var ama tek parti izin vermiyor. Tâ 1950'ye kadar. Bu arada sana o "Tek Parti"nin son seçimde baraj altında kaldığını da hatırlatmalıyım; Türkiye'de % 10'dan daha az oy alan partiyi adamdan saymıyorlar; sistem öyle!

Sonra on yılda bir tekrarlanan askeri müdahaleler. Türkler ordularını seviyorlar, hatta politikacılar bile bayılıyorlar ordularına. Bu yüzden demokratik hayata müdahale ordunun prestijini düşürmüyor, aksine artırıyor; ilginç paradoks değil mi? Bu ayrıntıyı anlamayacağından eminim ama yine de anlatmaya çalışacağım; Türkiye'de aslında bir tane siyasi parti var; o da devlet. Hiç seçime girmediği halde bütün seçimlerden galip çıkıyor ve daima iktidarda kalıyor; işin güzel yanı seçim kazanan partiler bile bu yazısız kuralı işletmekten gurur duyuyorlar.

Türkiye'de laikliğin çok enteresan bir uygulamaya konu teşkil ettiğini söylemeliyim; bir kere devlet laiklik konusunda çok hassas. Bundan üç sene önce Ordu, gericiliği ülkenin bir numaralı düşmanı olarak ilan etti. O esnada hükümetin büyük ortağı durumundaki parti, kendisine yönelen açık eleştiriyi duymazdan geldi (Sana bu partinin hikâyesini de uzun uzun anlatmalıyım ama bu mektuba sığmaz). Ama bu pişkinlik birşeye yaramadı; kısa süre içinde

hükümetten çekilmek zorunda kaldılar. Ardından Anayasa Mahkemesi bu partiyi kapattı. Parti kapatılmadan bir başka versiyonu kurulmuştu bile. Yüksek mahkeme şimdi de bu partiyi kapatılma talebiyle yargılıyor. Bu dava sürerken Ordu, geçenlerde bu partiyi ağır dille eleştirdi. İnanır mısın, o partinin kurmayları bile bu eleştiriyi doğru dürüst cevaplandıramadılar; "biz değiliz, başkası konuştu" filan gibi şeyler gevelediler ama asıl inanamayacağın şey, diğer siyasi partilerin bu sert eleştiri karşısında tamamen pasif bir tavır takınmaları oldu. Hatta iktidarın ikinci ortağı olan partinin genel başkanı, "Bu, ordu ile filan parti arasındaki özel bir meseledir; sakın biz karışmayalım; bizi ilgilendirmez" yollu bir demeç bile verdi. Düşünebiliyor musun Peter, kimse bu problemi bir rejim aksaklığı, hatta güçler arasındaki centilmenlik anlaşmasının ihlâli olarak görmedi; konu hakkında çekimser, hatta ilgisiz kalmayı "siyaset" olarak seçtiler.

Laiklik diyordum; anayasada laiklikten kavram olarak bahsediliyor ama yine inanmayacaksın Türkiye'de kimse laikliğin tarifini bilmiyor; bu konudaki anlam kargaşasını görsen dehşete kapılırsın. Meselâ devlet laik ama devlet okullarında din eğitimi hâlâ sürüyor. Müslümanların toplu halde ibâdet etmelerine yarayan câmileri ise devlet memurları işletiyor... Nasıl, sıradışı bir buluş değil mi?

Türkiye'de siyasi hayattan bahsetmek de, onu anlamaya çalışmak da bir süre sonra sıkıcı geliyor; sıradışı ama sıkıcı. Türkler bu günlerde Avrupa Birliği'ni konuşuyorlar. Görünüşe göre başta devlet olmak üzere herkes bu fikre taraftar; hatta bu yüzden ülkeyi onbeş yıldır kana bulayan terör örgütünün başını bile idam etmekten vazgeçebildiler ama AB'nin hukuk ve siyasi haklar kriterlerini Türkiye'ye taşımak konusunda devletin hissedilir bir tereddüdü var. Hem AB'ye girmek, hem kendileri gibi kalmak istiyorlar. Bu konuda başlıca argümanları "Türkiye'nin kendine has özel şartları var" cümlesi; düşünsene, hangi ülkenin kendine has özel şartları yok ki?

Gelelim basın dünyasına; görünüşte Türkiye'de çoğulcu bir basın hayatı var gibi görünüyor ancak devlet üzerinde etkili olan veya bu intibaı uyandıran önemli bir grup, bu çoğulculuk intibaını önemli ölçüde zedeliyor; bu grup Türkiye'de biraz da belirgin bir imâ ile "bir kısım medya" olarak isimlendiriliyor. Bu grupla iktidar arasında ilginç bir ittifak var; iktidar bu grubu gizli ve açık tarzda destekliyor, tabii onlar da iktidarı. İktidarın daha doğrusu devletle bütünleşmiş iktidarın zaman zaman değişen niteliği bu ittifakı zedelemiyor. Bu yüzden Türkiye'de siyasi muhalefet çoğu kere görüntüden ibaret kalabiliyor.

Türkiye tartışmaktan, daha doğrusu dedikodu etmekten büyük zevk alıyor; bu yüzden Türkiye'nin gündemi anlamlı aralıklarla sık sık değişiyor ve bu işlemde o "bir kısım medya"nın büyük etkisi oluyor. Mesela Türkiye bir ay kadar önce o meşhur terörcünün idamını konuşuyordu; hatta yakın vakte kadar devlet tarafından desteklenen şehit aileleri bu konuda devlet başkanını bile makamında baskı altına alacak kadar etkiliydiler. Tabii bu Türklerin deyimiyle tam bir "aşağı tükürsen sakal, yukarı tükürsen bıyık" durumuydu fakat bir

anda gündem değişiverdi ve Türkiye, o güne kadar kamuoyunu pek ilgilendirmeyen yeni bir terör örgütünün eylemiyle tanıştı ve derinden sarsıldı. İngilizce'ye "tanrının partisi" diye çevirebileceğimiz bir örgüt birkaç saat içinde deşifre oldu. Şimdi bir aydır Türkiye bu örgütü ve onun bugüne kadar dikkat çekmeden sürdürebildiği vahşi cinayetleri tartışıyor. Yeni gündem konusu yakında piyasaya çıktığında onu da haber veririm sana.

Sana Türkiye'nin şimdiki devlet başkanının 40 yıldan beri siyasi aktivitesini sürdürdüğünü söylemiş miydim? İnanılmaz bir adam. Bugünlerde devlet başkanlığı görevini on yıl daha uzatmayı mümkün kılabilecek bir siyasi projenin hazırlığı kotarılıyor. Bu işte kendisine en büyük desteği ise, 70'li yıllardaki en büyük siyasi rakibi veriyor; o şimdi başbakan ve onun da politik kariyeri kırk yılı doldurdu. Geçenlerde ikisini yanyana gösteren bir haber görüntüsü seyrettim; başbakan, devlet başkanının bir adım gerisinde saygılı bir vücut diliyle yürüyordu. Gerçi Türkler bu yakınlaşmanın politik bir atraksiyon olduğunu ileri sürüyorlar ama bana hiç de öyle görünmedi. Eğer bir sistem arızası çıkmazsa sana Türkiye'nin yeni devlet başkanının ismini Mayıs ayında bildirebileceğimi umuyorum; doğrusu bir yabancı gözlemci için çok meraklı bir entrika bu!

Eminim ki kafan karmakarışık oldu ve buralarda sistemin nasıl işlediğini pek anlayamadın; ben de pek anlayabildiğimi söyleyemem. Daha güzeli Türklerin de bu yargıyı paylaşmaları. Benim için Türkiye'de politik hayatı izlemek çok zevkli ve öğretici; Türkler için aynı derecede eğlenceli olup olmadığını bilmiyorum ama kesinlikle bildiğim şey var; politik sistemin o "alla turca" görüntüsünde, seçmen ve fert olarak Türklerin katkısı da görmezden gelinemez.

Sevgili Peter, belki bu benzetmeyi pek alışılmış bulacaksın ama Türkiye gerçekten inanılmaz bir ülke ve herşeyi bir mektuba sığdırabilmek çok zor. Her halde burada yaşamanın ne kadar kahırlı, ne kadar zevkli, ne kadar heyecan verici, ne kadar ürkütücü olduğunu sana hissettirebilmiş olduğumu sanıyorum.

Sevgi ve dostlukla,

David

"Biz" yok; "ben" varım!

Ferdiyet ve şahsiyetin inşası ve idraki ile "individualizm" arasında hiçbir alaka yok; ne var ki individualizme Türkçede bireycilik veya ferdiyetçilik denilmesi yaygın kabul gördüğü için ferdiyetçilik neredeyse lanetli bir kavram haline gelmiş bulunuyor. Cumhuriyet'in ilk yıllarında milli ve içtimai hedefler uğruna propaganda edilen diğerkamlık (altruizm), giderek İslam kültürünün cemaatçi tarafıyla iç içe geçince birinci tekil şahıs sigası kullanmak neredeyse küstahlık addedilmeye başlamıştı: "Hak yok vazife var"la başlayan, "Gözlerimi kaparım vazifemi yaparım"la devam eden ve "Sen ben yok, biz varız"a kadar ulaşan

ferdiyetçiliği sindirme cereyanı, neticede demokratik kültürün gelişmesini engelleyen vahim bir davranış kalıbına dönüştü.

Demokratik kültür, evvelemirde birinci tekil şahıs sigasıyla konuşurken tereddüt geçirmeyen ve "ben" diyebilmenin sorumluluklarını üstlenmeyi göze alabilen "fert"lerin eyninde tabii duran bir algı ve davranışlar bütünüdür. Söze "ben" sigasıyla başlamak, mesuliyet bildiren bir haber sinyalidir; buna mukabil ananevi kültürde "ben", kibirlenmeye, böbürlenmeye hatta bencillik gösterisine kadar varan bir küstahlık sembolü olarak kabul edile gelmiştir. Halbuki mahviyetkarlık ve alçakgönüllülük ifade edilmek gereken yerde anadiline hakim birisi başka ifadeler bulmakta zorlanmaz. Düpedüz "ben" demek gereken yerde "biz" sigasını tercih etmekte hem manasızlık, hem hayli belirgin bir riya kokusu, hem de fert olamamışlığın ürküntüsüyle kolektif şuura iltica korkaklığı var.

Biz olmak, ben olmaktan daha zor çünkü "biz" sigasının gerçek bir anlam ifade etmesi, ancak "ben" diyebilmenin sorumluluğunu omuzlamış fertlerin bir araya gelebilmesiyle mümkün. Kitle, fert olamamış insan kalabalığı. Hani Gustave Le Bon'un, "zeka seviyesini, aralarındaki en aptal kişinin tayin ettiği topluluk" diye tarif ettiği şey, birbirinin sıcaklığına sokulan ve kendi hararetine, üretkenliğine ve teşebbüs kabiliyetine güvenemeyen cılızlıkların heyet-i umumiyesi. Demokrasiyi dejenere eden de "kitle"dir; onu, varlığının şuurunu omuzlamış fertler yaşatır. Yönetimlerin dolaşımı teorisinde demokrasiden diktaya geçişi mümkün kılan zaafiyetin kaynağı, "kitle"nin her suiistimale açık düşkünlüğü. Demokrasiyi, kendi kuvveleriyle inşa etmek yerine Avrupa Birliği'nin hukuki müeyyidelerinden ummak tam bir kitle psikolojisi değil mi?

Akademik geleneğe nasılsa yerleşip kalmış köhne bir adet var: İlmi tezlerin başına yazılan "önsöz" faslında her genç akademisyen "biz" sigasıyla konuşur: "Biz bu araştırmaya başlarken amacımız... Bize göre bu yaklaşım... Bu çalışma esnasında gördük ki..." Oysaki memleketin okumamış çocukları, böyle öğretilmiş bir ustalıkla sorumluluktan kaytarmanın semantik labirentlerinde izleri kaybettirmeyi beceremezler; onlar daha tabii bir vücut diliyle birbirlerine sokulurlar. Geçenlerde akademik çevrelerde itibar gören bir dergide Türk cumhuriyetlerinden birine geçici görevle giden bir genç akademisyenin intibalarını okudum. Bu arkadaşımızın yazdıkları yolculuğa tek başına çıktığını, o ülkenin başkentini tek başına gezdiğini ve hatta yalnızlık çektiğini gösteriyordu; ama yazıda, "bu kadarı da fazla" dedirtecek ölçüde "biz" sigasına sığınılmıştı: Mesela "şehri gezdiğimizde.. bize ilginç görünen husus.. yola çıkıyoruz.. vb."

"Biz" anlamının kalabalığında "arazi olmak" akademik hayatın basamaklarında yükselen birisi için nasıl sığınılacak bir melce' olabiliyor; cevabı "hoca" takımından sormalı. Tek kişinin imzasını taşıyan bir metnin hemen her cümlesinde "biz" sigasını anlamsızca tekrarlamak, demek ki ancak "tahsil ile" mümkün olabiliyor, halbuki ilmi metinlere konulan

imza, bir şeref payesi anlamından çok mesuliyeti işaret eder. İlmi bir metinde "ben" sigası, çalışmayı yöneten hocaya saygısızlık değil, ilmi şahsiyetin idrakidir.

Dini kimlik ve mensubiyet taşımak da ciddi bir sorumluluktur ve dini sorumluluk "akıl" sahibi olmakla başlar. Akıl, kişiyi hürleştirir ve onu hayırla şer arasında tercih yapabilecek bir olgunluk katına getirir. İnsanlar akıl sahibi oldukları için hesap günüyle muhatap olurlar; hesap gününde ise insan tek başınadır. Ananın evladına aldırış edemeyeceği ve her nefsin mutlak yalnızlıkla baş başa kalacağı o vaadedilmiş anda kişi için ancak kendi akıl ve emeğiyle yapabildiği şeylerin anlamı vardır. O mahşerde "biz" sigası, ardında bir kişiden başka kimseyi saklayamayacak kadar küçülecektir.

"Ben" olmadan biz olmak muhal; peki "dinibütün" olmak mümkün mü?

İtiraf histerisi ve tefrik meselesi

Tarih sıcağı sıcağına yazılmaz; tarihin ziyafet sofrasında daima soğuk yiyecekler vardır. Günün telaşesi içinde sağlıklı hüküm vermek endişesi taşıyanların acelecilikten kaçınması lazım. Siyaset erbabının acelesi olabilir, toplum mühendislerinin de; ama hakikate değer verenlerin değil.

Nesebi gayrı sahih, cibilliyeti meşkuk, mazisi karanlık ve henüz bir ay öncesine kadar Türkiye'de kahir ekseriyetinden varlığından bile haberdar olmadığı bir cinayet şebekesinin hunharlıkları yüzünden Müslüman kitlenin okur-yazar takımı, "medyada güzel görünelim" endişesiyle neredeyse cümleten itiraf histerisine kapılmış görünüyorlar. Ekran itirafçıdan geçilmiyor. Ben, itiraf müessesesini sadece Hıristiyani bir gelenek olarak görenlerden değilim; "Confession"un İslam kültüründe karşılığı vardır; her dua itiraftır; çünkü eksiklik ve kusurların tesbitini tazammun eder. Kusurun tesbiti ve kabullenilmesi itiraftır ve her hal ü karda itiraf faydalı, aktif bir eylemdir. Kusurlarımızı sadece dua yoluyla zımnen itiraf edelim manasını kasdetmiyorum; insaftan bahsediyorum, insafı bilir misiniz?

Günün modası İslam ve şiddet; pekala konuşalım; fakat mesela Türkiye'nin on yılına kan kusturan Marksizm ve şiddet vakıasını da konuşmanın tam zamanı değil midir; yoksa sel geldi de eski yarıklar kapandı mı? İdeoloji ve şiddet ilişkisini tartışmaya ne dersiniz veya taassup ve şiddet alakalarını?

Hariciler şiddet uygulamışmış; doğru! İmanı taassub noktasına kadar götürüp Allah adına hüküm yürütmeye kalkışan bütün cehalet kategorilerine lanet olsun; Allah kendi hükmünü elbette yürütür; ama cımbızla seçilmiş örneklerle bütün sulhperver mü'minlerin başını öne eğdirme kampanyasındaki mühendislik inşasını niçin gözden kaçıralım? Şiddet beşeri bir arıza. 1572'de, Fransa'nın göbeğinde Kralcı-Katolik parti taraftarları bir gecede tam otuz bin Huguenot'u (Protestanlık taraftarı) çatır çatır kestiler. Buyrun analize: Bugün İslam dünyasında Harici geleneği ihya etmeyi murad edinen ve böylelikle din dairesinde

meşrulukları kabul edilen hiçbir "hizb" yoktur; Haricilik icma ile lanetlenmiş bir kategoridir. Analize devam ediyoruz: Bir gecede otuz bin Huguenot'u katleden "hizb"in taraftarlarının uzak torunları bugün Vatikan Sarayı'nda şaşaa ile ikamet ediyorlar! Peki, Hariciler bir gecede otuz bin kelle derdest etmişler miydi?

"Tek bir ölüm trajedidir; bir milyon ölüm ise istatistik" buyurmuş Stalin denilen tarihin en büyük kasabı. Adam kasap; ama sözü doğru, sayı arttıkça tek ölümün trajedisi hissedilmez oluyor ve bu yüzden Marksizm-Leninizm ile şiddet arasındaki o inkar edilemez ilişkiyi, mesela Rusya'da SBKP'nin iktidarını tahkim etmek uğruna katlettiği on milyonlarca insanı (ki içlerinde Komünist Parti'nin samimi kurmayları da yok değildi) bugün soğuk istatistik rakamları olarak hatırlıyoruz. 1970-80 arasında terör sebebiyle takriben kaç kişi ölmüştü; beş bin mi? Peki siz o günlerde Marksist diyalektikte "devrimci şiddet"in yeri ve miktarı hususunda Marksistlerin itirafa davet edildiğini hatırlıyor musunuz?

Doğru, ilk dört halifeden üçü katledildi; meseleyi böyle cımbızlarsanız iki şeyin cahili olduğunuza karine teşkil eder. Bir, tarih bilmiyorsunuz; iki, tarihi hadiselerin bütün "uniqe" tabiatına, yani tekilliğine rağmen tekrarı mümkün ve muhtemel kategoriler teşkil ettiğinden haberiniz yok! İzah edelim: Siyaset dünyanın her yerinde en kanlı spordur; bu örneği marifet diye burnumuza dayayan mantığa soralım? ABD başkanlarından kaçı suikast ile öldürüldü? Hanedan kanunlarının yerleşmesine kadar Avrupa'da kaç monark katledildi? İsterseniz demokrasinin anavatanı İngiltere'nin orta zamanlar tarihini de inceleyebilirsiniz; netice hep aynı çıkacaktır: Terör, zulüm, cinayet, katliam hiçbir inanç, meşrep ve doktrinin inhisarına sığamayacak kadar yaygın, tarihi bir kategoridir ve bu kategori tarihin her devrinde toplum hayatını, sulh ve sükunu, insanlığın beşeri tecrübesini ve masumiyeti tehdid etmiştir. Zulüm, baskı, terör ve şiddet insanlar üzerinde en kısa yoldan yıldırıcı tesirler uyandırır, fikrine güvenmeyen "hizb"ler bu yüzden terörü tercih ederler ve kısa vadede muvaffakiyet de kazanabilirler; bu hükmün anlamı şudur: Fi tarihinden bugüne kadar görüldüğü gibi bugünden kıyamete kadar uzanan zaman içinde terör ve şiddet daima bütün toplumları tehdid edecektir; bu tehditten masun kalmanın çaresi, terörü her ne suretle olursa olsun ma'zur göstermemek, meşrulaştırmamak ve kutsamamak konusunda kararlı davranmaktır zira terör, sadece silahlı marjinal grupların şiddet eylemleriyle sınırlandırılamaz; daha "giydirilmiş", kutsanmış, meşruluğu tartışılmaz hale getirilmiş terör çeşitleri de vardır ve İslam kültüründe bu kötülüklerin tamamı, kaynağı ve illiyeti ne olursa olsun "zulm" diye adlandırılmıştır. Marifet "zulm"u zulm olarak tanıyıp kerih bilmekte!

Hizbulvahşet'e lanet olsun; "zulm" ile iş gören tarihi ve modern bütün "Haccac"lara da lanet olsun. Şiddetin bütün nevileri ayaklarımız altındadır.

Tartışalım; ama tefrik etmesini de bilelim; ilmin ilk basamağı tefriktir!

"Muzzy" değil Sayın Cem, "izzet, izzet!"

Dışişleri Bakanımız Sayın İsmail Cem, Die Welt'e verdiği beyanatta Hariciye bürokrasisinin ve siyaset seçkinlerinin derin psikolojisini aşikar eden önemli sözler söylemiş: "AB'ye üyeliğimiz çok uzak değil. Birliğe tam üye olarak alınmamız 15 yıldan daha uzun sürmez."

On sene sonraki dünyayı tasavvur edemeyen bir siyaset geleneğinin, AB'ye tam üyelik için 15 seneyi iyimser bir rakam gibi algılamasında bir sakatlık sezmiyor musunuz? "15 yıl sonra enerji üretimimiz sekiz kat artacak" projeksiyonunu anlarız da AB'ye üyeliğimizin lutfedilmesi için tam 15 sene iyimser bir sabırla beklemeyi makul karşılamamız için hiçbir sebep yoktur. Bu, 30 yaşındaki bir erkeğin 20 yaşındaki bir hanımla evlenebilmesi için kız tarafının, "senin gidişatın gidişat değil, 15 sene beklersen belki olur!" demesini hatırlatıyor. Bu vade bir istiskaldir; bu vadeyi sevinçle karşılayıp millete sabır tavsiye etmek ise tam bir küçüklük kompleksi haleti.

Devamı var, Sayın Cem ilave ediyor: "Türkiye'ye Helsinki'de AB'ye üyelik perspektifinin verilmesi Türkiye için çok anlamlıdır"; buradaki "anlam" kelimesi menfi bir gönderme taşımıyor, tam aksine "taltifkar, sevindirici" bir mana kastedilmiş.

Ucuzluğa tevessül etmek istemiyorum; yıllardan beri kerrat ile tekrar edilmekten cılkı çıkmış argümanlarla, "Avrupa da kim; biz bize benzeriz; Osmanlı konaklarında hamam teşkilatı varken Avrupalı prensler lazımlıklarını pencereden sokağa boca ediyorlardı!" cinsinden bir başka türlü küçüklük kompleksine kapılmadan, serinkanlılıkla bu beyanın anlamını kavramaya çalışıyorum: AB, bazı Avrupalı ülkelerin kendi aralarında tesis ettikleri siyasi, iktisadi ve kültürel bir ortaklık; Avrupa'nın yüzlerce yıllık rü'yası. Tarihen bizim ait olmadığımız bir alem; bu alemin ortaya koyduğu insani ve hukuki prensipleri kaydadeğer bulmakla, o aleme bilfiil dahil olmak arzusu arasında mühim bir fark var ve bu fark giderek kaybolmaya başladı; bu farkın Türkçe'ye tercümesi "izzet"tir, bütün tedaileri ve kamusun beklediği mana ile izzet; "Muzzy" değil!

Türkiye'nin AB'ye asla girmemesi gerektiği hakkında saplantım yok; samimi bir davet tavrı vaki olsaydı bu meseleyi "düşünebilirdik". Lakin bizimki "tedebbür, tezekkür" filan değil; resmen "sena" ve "rica". Bu husustaki arzumuz tek taraflı olduğu için değil, mukabil tarafta - en hafif tabirle- belirgin bir kibirli ret tavrı ile karşılandığı için aşağılayıcı muhtevalar taşıyor: "Anlamlı karşılanmak" ne demek; en iyimser tahminle 15 sene zarfında AB'ye girme stratejimizin neresini anlamlı buluyor acaba Avrupalılar?

Avrupalılar samimiyetle bu fikirde olabilirler; bu başka bir şeydir; ama bu ülkenin Dışişleri Bakanı'nın bu fikri destekler manada Avrupa kamuoyuna mesaj göndermesi, bence gensoruluk bir gaftır. 15 seneye razı olmak üzere milli dış siyaset bina edilmez. Bu husustaki en doğru milli strateji, AB fikrine hasmane tutum takınmadan ve fazla istekli görünmeden AB

standartlarını Türkiye içinde cari kılmaktır. Hukuka saygılı olmak, üretimi artırmak, işsizliği azaltmak, iktisadi dengeleri tesis etmek, eğer sadece AB'ye girmekle erişebileceğimiz güzellikler ise biz zaten ölmüşüz demektir. Fakat Sayın Cem en az benim kadar bilir ki, Türkiye, iç dinamiklerini harekete geçirmek, kaynaklarını doğru kullanmak ve her şeyden önce hukukun üstünlüğüne samimiyetle inanan şeffaf bir kamu yönetimi cihazı kurarak, sırf kendi "kuvve"leri ile pekala bu güzellikleri inşa edecek güçtedir.

Kötü yönetimin, hukuksuzluğun, israfın ve maalesef yüksek katlara kadar sirayet etmiş bulunan yaygın cehaletin faturasını niçin AB'ye ödetmeye yelteniyoruz; şarkvari kurnazlık bu değilse nedir?

AB fikri, bizim için bir rekabet unsuru olarak değerlendirildiğinde, iç dinamiklere yaslanarak AB standartlarına yükselme heyecanında itici bir güç teşkil edebilirdi; bu fırsatı küçük kurnazlıklar uğruna heba ediyoruz. Plağın tersinde bir başka şarkı var: Kendi dinamikleri ile problem çözmeyi öğrenen bir Türkiye, "AB üyeliğine aday ülke" olmak statüsünden çıkıp, "AB'nin iş birliği yapmak için can attığı bir ülke" haline gelecektir. Acaba, "15 yıl beklemeye bile razıyız, yeter ki bir ümit kapısı bırakınız!" yaklaşımı, bu şahane ihtimalin zihni arkaplanda bastırılması gayesine mi hizmet ediyor?

15 seneye kim öle, kim kala; ülkesine, halkına ve kendi dinamiklerine bu derece güvensizlik izhar eden bir siyaset anlayışı, muz cumhuriyetlerinde bile parlamento sigasından ve kamuoyunun sorgulayıcı baskısından kurtulamazdı; fakat biliyorsunuz, bugünlerde 5+5 gibi daha acil işleri konuşup durmaktayız!

İsmail Cem, şahsına değer verdiğim bir entelektüeldir; siyaset üslubundaki "hilm" ise öteden beri bende saygı uyandırmıştır; ama sırf kayıtlara geçsin diye bu yaklaşımındaki sakaleti tashih etmek istiyorum.

"Muzzy" değil Sayın Cem, "izzet, izzet!"

Kendimle hasbıhal

Devlet, kurulduktan sonra halkın içinden gelen temsilciler aracılığıyla ve vekalet usulüyle işleyen bir hükümranlık değil; böyle devasa bir hükümranlık cihazının, böylesine değerli bir kudretinin başıboş bırakılacağı düşünülemez elbette: Onun "daimi" sahipleri var ve devlete temellük edenler, ellerinde tuttukları gücü demokrasinin centilmenlik kaidesi gereğince başkalarına devretmeyi düşünmüyorlar.

Bizim demokrasi tatbikatımız, halkın kendisini iktidara yakın hissetmesi üzerine kurgulanmış; yakınlığın "sahibiyet"e dönüşmesine değil. İktidarı seçimler tayin etmiyor, iktidarın sahibini belirlemek için daha uzun zaman aralıklarında daha büyük çaplı manevralara ihtiyaç duyuluyor: Darbeler, komplolar gibi.

Devlet başkanlığının durumu 82 Anayasası ile epey güçlendirildi; ama yürütme ve yasamanın önüne geçecek kadar değil. Buna rağmen sanki milletçe bir ölüm-dirim riskine maruz kalmışız gibi mesele abartılıyor, akla hayale sığmayacak ince taktikler döktürülüyor; önce küçük, daha sonra daha sert elenseler çekiliyor, kurtkapanları kuruluyor, kündeler dolduruluyor. Mayısa kadar nasibi olanlar kim bilir daha ne tür entrikanın kotarıldığını görecek ve eminim ki daha çoğundan ise habersiz kalacak.

Biz kağıt üzerinde halkız ve bu hesabın hiçbir yerinde yokuz; futbol seyircileri gibiyiz. Oturtulduğumuz tribünden maçın gidişatına hiçbir tesirimiz olamayacağı ayan-aşikar belli iken "şu kazansın, filan kazanmasın" diye tezahürata devam edip duruyoruz. Kağıt üstünde demokrasinin pek çok icabı mevcut görünüyor ve bu bir görüntüden ibaret. Demokrasi, biz gönüllü olarak varlığına inandığımız kadar var. Bizim beklentilerimiz ve ümitlerimizin haricinde kendiliğinden işleyen demokratik bir cihaz mevcut değil. Olabilir miydi ki?

Bazı okuyucular niçin karamsar ve tenkitçi şeyler yazdığımı soruyorlar; siyasetin tabiatını ucundan-kenarından da olsun fark etmek insanı karamsarlaştırıyor. Siyaset ise hayatın neredeyse bütün kompartımanlarını sürükleyen bir lokomotife benziyor, ne kadar dışında kalmak istesek, ne kadar bigane tavır takınmaya itina göstersek de ivmesinden kurtulamıyoruz. Tenkit yoluyla iktidar sahiplerinin ıslah-ı nefs etmesini beklemek saflık; gücün tabiatı, mutlak aklın bir başkasında olamayacağını güç sahibine telkin eder ve esasen güç bunun için sahibini baştan çıkarır. "Taç giyen baş akıllanır." diyor Frenkler. Bu düzlemde akıl akıldan üstün değil; herkes muktedirlerin aklına ram olmak zorunda. Kimsenin aklına ihtiyacı yok devletin. Devletin nasihatle, "kırkıncı oda"ların kapılarını açacağını, tabiatını güzelleştireceğini beklemediğimize göre yazıp-çizmenin anlamı ne? Doğrusu bu noktayı düşündükçe magazin yazarlarına, bedava maç seyredip yorum döktüren futbol yazarlarına imreniyorum. Kimi tırnak bakımı hakkında faydalı öğütler veriyor, kimi pırasanın faziletlerinden bahsediyor, kimi de hayat arkadaşını okuyucusuna çekiştirip duruyor. Hele içlerinde birisi var ki yazılarını hem zevkle okuyor ve ferahlıyor, hem de adama imreniyorum. İmreniyorum; çünkü öyle sanıyorum ki yazısını bitirdikten sonra ruhunu yelpazelenmiş hissediyor. İşte imrendiğim haslet bu: Serde hocalık var ya; olguyu izah edeceksiniz, unsurlar arasındaki münasebetleri göstereceksiniz, adil davranmaya dikkat kesileceksiniz, kalp kırmayacaksınız, seviyeyi muhafaza edeceksiniz ve itidalden ayrılmayacaksınız, taraf olacak; ama tarafgirlik etmeyeceksiniz, karşı tarafa yorumda bulunma fırsatı tanıyacaksınız. Latinlerin bir sözü var; "Saymalı değil tartmalı." diyorlar. Saymak kolay, tartmak zor, yorucu, yıpratıcı.

Yazılı basının kısm-ı azamı insan eti satılan modern marketleri andırıyor; erkek eti ancak kanlı olursa cazip bu pazarda, kadın eti ise körpe. Televizyonların "prime time" dedikleri saatlerde gösterdiği abur-cubur şeyler inanılmaz derecede kötü, ucuz, bayağı ve sersemce. Bu düşkünlük neye işaret ediyor: Bize sunulan şeyleri seviyor muyuz, yoksa "böylesi size fazla

bile" anlamına mı geliyor? Bana, iyimser olmak, güzel şeyler düşünebilmek, hayata gülümseyerek bakabilmek için ciddiye alınır bir sebep gösterebilir misiniz?

Bir şeylere tutunmak gerek; bildiklerimize, düşündüklerimize, nefsimize karşı duyduğumuz saygıyı muhafaza edebilmek için bir şeylere tutunmamız gerek. Neyse ki hala dostluk var, sevgi var, güzel günlerin geleceğine dair ümit kırıntıları var ve hepsinden güzeli yaşadığımız şu hay-huyun mutlak "fena" bulacağına duyduğumuz iman var. Neyse ki dünyayı ıslah etmek, memleketi kurtarmak son kertede cılız omuzlarımıza tahmil edilmiş bir mükellefiyet değil; küçük sorumluluklarımız dünyayı ve memleketi ıslah etmekten daha zor ama olsun; bu mükellefiyetin muktediri biziz. Bizim sorumluluğumuz daha "küçük" ve daha ağır: Aşkı çoğaltmak, hayra amil olmak, başkalarına zarar vermemek ve niçin var olduğumuzu bilmek. Kötü bulduklarımıza tahammül etmek ise ancak sevgiyi çoğaltmakla mümkün.

"Bugün için kalbime sevgi ilham et Rabb'im" demişti bir yazar, "içimde sevgi olmazsa nasıl dayanabilirim?"

Hoş gör okuyucu; bugün böyle!

Türk Milli Eğitimi, intikam rövanşında mı?

Enine boyuna düşünüp tartmadan kabullendiğimiz "müteârife"ler, zaman zaman düşüncenin verimliliğini kısırlaştıran tuzaklara dönüşebiliyor: "Eğitim"in kime, ne zararı vardır?

En büyük düşmanımız cehâlet ise cehâletin ilâcı eğitim değil midir? Eğitime verdiğimiz anlamın birden çok cinsiyeti var: insanı edeb ve terbiye sahibi kılmak, genel kültür kazandırmak, mesleki bilgiler vermek veya hepsi birden: Bir insan inşâ etmek, şahsiyeti yoğurmak. Hangisi doğru; bu ihtimallerden biri veya cümlesi vârid ise, kim, kimi hangi istikamette ve nasıl bir müfredat ile eğitecektir?

Eğitime başlama çağı klasik usûlde beş yaş idi, şimdi yediye yükseldi. Yedi yaşındaki bir çocuğu şöyle veya böyle eğitmek, nereden bakılsa o çocuğun geleceğine, karakterine ve temel tercihlerine müdahale anlamı taşıyor; bu durumda "eğitme hakkı" ile "eğitim görme hakkı" gibi birbirinden çok farklı iki kavramla karşılaşıyoruz. İlk eğitim müessesesi aile; çocuğumuza birşeyler öğretirken onun adına karar veriyor ve onu kendi iyilerimiz istikametinde biçimlendirmeye gayret ediyoruz: Buna hakkımız var mı? İkinci eğitim müessesesi devlet; temel eğitim mecburi. Yedi yaşındaki çocuğumuzu devletin okullarına ve müfredâtına teslim ettiğimizde de zımnen devletin belirleyiciliğini kabullenmiş oluyoruz. Devletin, küçük yurttaşlarını eğitme hakkının da tartışmaya açık tarafları var: Egemenlik hakkı, devletin tebaasını öngördüğü biçimde kalıplamasına kadar uzanabilir mi?

Meselenin "din eğitim" boyutu, daha çok problemli. Din eğitimi kavramı aldatıcı çünkü mevcut dinler hakkındaki mukayeseli bir altyapı bilgisini ihtiva etmek yerine, pratikte belirli

bir dinin esasları hakkında eğitim vermek maksadına yöneliyor. İşte can yakıcı sual: Evladımıza din eğitimi verirken onun "din"ini de tayin ediyoruz. Bir dinin tercihi kağıt üstünde elbette hür vicdan gerektirir. Hür vicdan ve akıl olgunluğu, genellikle onsekiz yaş civarında teşekkül ettiğine göre çocuklarımıza daha erken yaşta din eğitimi verirken onun adına belirleyici olmuyor muyuz ve onun adına böyle bir tercihte bulunma hakkımız var mı?

"Bu kadar liberallik de fazla" diye öfkelenebilirsiniz; anlarım ama birlikte düşünmeye çalışalım: Mâlumdur ki İslâm itikadına göre her çocuk mâsum ve İslâm fıtratı üzre doğar, bilahere ebeveyninin dinini benimser. Bu kabule göre Müslüman ana□babadan doğanlar da mâsum ve İslâm fıtratı üzre doğdukları için onlar da ebeveyninin dinini benimsemekle tercih haklarını kullanmış olmazlar; dolayısı ile Müslüman ebeveynden doğan bir çocuğun veya gencin, büluğ çağında "din"ini seçmesi gerekir.

Bu akıl yürütme biçiminin çok yadırgatıcı olduğunu farkediyorum fakat sırf ebeveyni tercih ettiği için, hayatının hiçbir ânında hangi dini kabul edeceğini kendi nefsinde sorgulamayan ve daha vahimi ömür boyunca böyle bir tercihi kendisi için problem haline getirmeyen kimse, aslında "atalarının dini"ni benimsemiş değil midir? İslâm tarihinden hatırlayacaksınız; Efendimiz, Mekkelileri İslâm'a davet ettiğinde, onun ahlâkı, edebi ve hatta tebliği hakkında hiçbir itirazı olmayan Mekkeliler, O'na, "atalarımızın dinini nasıl terkederiz?" mantığı ile itiraz etmişlerdir.

Ataların dini?

"Ataların dini" argümanı hiç de hafife alınmamalıdır çünkü "Ataların dini", çocuğun henüz akli ve vicdani melekelerini kullanamadığı bir çağda, ona, ebeveyni ve çevresi tarafından dünyanın en tabii şeyiymiş gibi telkin olunmuştur; siz buna "eğitim" de diyebilirsiniz. İşte "eğitme hakkı"nın nasıl bir hak olduğu yolundaki itirazım bu sebebe dayanıyor.

Yanlış hareket ediyorsam vebâli boynuma ama konu açılınca nazımın geçtiği gençlere bu paradoksu bulaştırarak şöyle yapmalarını hatırlatıyorum: "Evet, bizim dinimiz İslâm'dır; bu dinin "Hak" din olduğunu çocukken aldığımız telkin ve terbiye ile biliyoruz ama bu kemâle ulaşmış şuurumuzun irâdî tercihi değildir. Halbuki insan, dinini hür irâde ve akıl ile seçmeli, hattâ mevcut dinleri incelemeli, mukayese yapabilecek derecede 'din kültürü' ile kendini techiz etmeli ve yine aynı kanaati taşıdığına inanırsa yeniden Kelime□i Şahâdet getirerek tam bir şuur ve tahkik ile yeniden İslâm'ı kabul etmelidir."

"Kızı gönlüne bırakırsan ya davulcuya kaçar, ya zurnacıya" endişesine kapılıp yakınımızdaki insanları kendi akıl ve şuurlarıyla sağlıklı karar alamayacakları zehabı ile vicdânî baskı altına almak doğru olur mu? Ne var ki, daha üç□beş yaşlarında iken ebeveyn tarafından çocuğa verilen dini telkinin yanlış bir davranış olduğunu da kimse söyleyemez zira bu bir anlamda tabiata karşı direnmek olur. Kağıt üzerinde yazılı olmasa da ebeveyn bu hakkını kullanır ve evladına kendi dinini telkin eder; ne var ki ebeveynin bir diğer vazifesi, büluğ çağına gelmiş

evlâdına, dinini "yeniden" ve bu defa hür vicdan ve şuur ile seçmeyi mümkün kılacak bir bilgi altyapısını sunmak değil midir?

Eğitim her derdin çaresi değildir

Hizbülvahşet hadisesi sebebiyle din eğitimi meselesi yeniden gündeme geldi; bu vesile ile bazıları İmam□Hatip Okulları'nın kadük hale getirilmesinin zararlarını hatırlattı, kimilerince ise hâl□ı hazırda verilen din eğitiminin yetersizliği tenkid edildi. Tenkidler genellikle din eğitiminin yoğunluğu hakkındaydı; "kalitesi" hakkında değil. İmam□Hatiplerin kapatılması büyük mağduriyetlere yol açtı ama lise eğitimine "paralel" olarak tasarlanan İmam□Hatiplerin zamanla "alternatif" biçimini alması yanlıştı ve bu yanlışlığın bütün vebâli, sanıldığı gibi İmam□Hatiplere rağbet eden öğrenci velilerinde değil, "Milli Eğitim"i tasarlayan, biçimlendiren ve yürüten kamu otoritesine aitti. Orta öğretimde büyük yanlışlar yapan kamu otoritesi, zamanla hatalarını İmam□Hatiplerle telafi etmeğe çalıştı ve yanlışı büyüttü. Doğru olan orta öğretimin kalitesini yükseltmek, bunun için her türlü bütçe fedakârlığında bulunmaktı; devlet bunun yerine çareyi kendi eliyle "alternatif" kanallar inşâ etmekte buldu; şimdi bir yanlıştan dönüldü ama diğer yanlış görmezden geliniyor.

İmam□Hatiplerin uygun bir zamanda yeniden ihyâ edilmesi tasavvurunu şahsen isabetli bulmuyorum. Mesela "Hizbülvahşet" cinsinden dini taassubun eseri gibi görünen cereyanları engellemekse, bu maksada ancak topyekûn milli eğitimimizi ciddi bir problem olarak kabullenmekle erişilebilir; Hizbülvahşet faciası ile İmam□Hatiplerde verilen din eğitimi arasında menfi veya müsbet mânâda irtibat kurmak yaklaşımı hatalıdır, yani Hizbülvahşet, İmam□Hatipler battal hale getirildiği için yeşermiş olmadığı gibi İmam□Hatipleri yeniden ihyâ etmekle dini taassubun söneceğini beklemek de doğru değildir; teşhis yanlış olursa tedavinin kâr etmesi ancak tesadüfe bağlı kalır.

Eğitimimiz iflâs etti; hâlâ görmeyecek miyiz?

Eğitim kavramına eğilmek daima felsefî bir spekülasyon yapılmadan bu kavrama yüklenen beklentiler boş çıkmaya mahkûm. Türkiye Cumhuriyeti, kurulduğu günden beri eğitime sûretâ büyük ehemmiyet verdi, hatta eğitim yeni bir toplum ve yeni bir insan inşâ etme projelerinin vâsıtası olarak da kullanıldı. Artık serinkanlılıkla söyleyebiliriz ki bu yaklaşımın yanlışlığı saklanamayacak hale gelmiştir. Eğitimimiz kalitesiz ve yetersizdir; hatalı istikametlere yönelmiştir ve özel eğitim kanallarının işlemeye başlamasıyla devletin verdiği eğitimin iflâsı âdeta belgelenmiştir. Bırakınız ortaöğretimi, üniversitelerimizde bile müthiş bir itibar ve kalite kaybı yaşanmaktadır. Cumhuriyet yönetimi yıllarca resmi ideolojiyi, çağdışılığı çoktan tescillenmiş yavan bir Pozitivizm'i yerleştirmek için didindi; bu eğitim süreçlerinden geçen milyonlarca genç, bugün çaresiz, ilimsiz, mesleksiz yığınlar halinde toplum ahengini ve geleceğimizi tehdid ediyor. Hizbülvahşet katliamcılarını din eğitiminin yetersizliği ile izah etmek bugün kolay görünüyor; öyleyse devlete ve millete onbeş sene boyunca kan kusturan

PKK katliamcılarını, sair aşırı sol terörist örgütlerin varlığını nasıl açıklayacağız; meselâ bu problemi "düz lise"lere ihâle ederek kendimizi iknâ edebilir miyiz?

Görünen o ki, eğitim kavramını fazlaca kurcalamış, ona fazlaca yüklenmiş ve neticede lâçkalaştırmışız. Bu duruma pek yakışan bir anekdot hatırlıyorum: Vaktiyle bir batı ülkesinde hakimin biri emekli olup günlerini muhteşem kütüphanesinde geçirmeye başlamış. Günün birinde üst raflara dizdiği ağır kanun kitaplarından birini almak için kullandığı merdiven devrilince hâkim, tepesinden aşağı inen kitapların ortasında hayli zaman kendine gelmek için sızlana sızlana yattıktan sonra doğrulmuş,

Böyle olacağı belliydi demiş, "vaktiyle kanunları ben çok çiğnedim; onlar da şimdi beni çiğneyerek intikam alıyorlar.

....

Bilmem farkında mısınız, başta eğitim olmak üzere, Türkiye'yi daha medeni, daha batılı, daha müreffeh hale getireceğini umarak kıra döke tatbikata konulan pek çok toplum mühendisliği heyecanı bugün hepimizden intikam alıyor.

Çok tehlikeli bunlar Kurtul'cuğum çook!..

Hoşbulduk Kurtul Bey, çok naziksiniz; beni bu programa davet ettiğiniz için teşekkür ederim; önemli ikazlarım olacak, onları dile getirme fırsatı bulduğum için çok sevinçliyim.

Şimdi durum şöyle Kurtul Bey; oooh, beylerin canı sıkıldıkça bir okul açıyorlar. Yahu okul açmak öyle kolay mı? Hem okul açmak da ne demek oluyor; bunlar tehlikeli emeller, gözümüzden kaçmaz! Okul açarak, eğitime, insan yetiştirmeye önem vererek ne yapmak istiyorsunuz? Kaçın kurrasıyız biz; yemeyiz! Açtırtmazlar öyle istediğin yere okul.

Hayır Kurtul'cuğum eşkıyalık yapmaya kalkışsalar anlayacağım, adam vursalar, gizli örgüt kursalar, hatta vatanı bölmeye yeltenseler kolayı var; ama istirham ederim, okul açmanın anlamını düşünebiliyor musun? Bunlar çok şinsi şeyler tabii; inanmıyoruz. Matematik, fizik, Türkçe, yabancı dil, biyoloji bilmem ne öğretiyorlarmış, öğretmesinler efendim, eksik olsun. Arslan gibi devlet okulları dururken değli mi ama?.. Çok huzursuz oluyorum şahsen.

Uzaktan bakıyorsun, efendi kılıklı, halim tabiatlı, temiz giyimli, becerikli, marifetli, yetişmiş birtakım genç çocuklar; hani iç yüzlerini bilmesen git alınlarından öp! İç yüzleri öyle mi; ama bunlar cumhuriyetimiz için büyük tehlike Kurtul'cuğum, sen bilmiyorsun bunları. Bunlar yere bakan yürek yakan cinsten adamlar. Bak ispatlayayım sana: Bunların içinden suç işlemeye eğilimli, sabıkalı adam çıkmaz, terbiyesiz, küstah, savruk, müsrif bulamazsın; içki içmezler, kumar oynamazlar, kanunsuz işe bulaşmazlar. Bak bak bak!.. Görüyorsun değil mi? Ne demek bu?.. Bu şu demek ki, devleti ele geçirmek için ne kadar tertipli, planlı, iki yüzlü ve derinden hazırlık yaptıklarını gösterir. PKK ne ki Kurtul Bey, Hizbulvahşet ne ki bunların

yanında? Adamlar silahı alıp dağa çıkmışlar güzel güzel, niyetleri belli, yolları-yöntemleri belli; bunlar öyle mi?

Ha, bak az kalsın unutuyordum, haydi diyelim yurt içinde devleti ele geçirmek için okul açıp duruyorsun, peki!.. Yurt dışında niçin okul açıyorsun be adam? Bakınız, bu nokta çok önemli; bu demektir ki adamlar sadece cumhuriyetimizi ele geçirmekle kalmayacaklar, bütün dünyanın hakimi olmayı bile geçiriyorlar o tehlikeli kafalarından Kurtul'cuğum. Kızıyorum, kızarım tabii, niye kızmayacak mışım bakalım? En çok neye kızıyorum biliyor musun? Yurt içinde olsun, dışarda olsun, bu okullardan birini veya birkaçını gezip gören çarpılıveriyor!.. Yahu okuyorlar mıdır, üflüyorlar mıdır, hani her şey beklenir bunlardan yani...

Çok tehlikeliler Kurtul'cuğum çoook, bir bilsen yerinde duramazsın, öyle yani!..

Eee, değirmenin suyu nereden geliyor peki; baksana beş yıl içinde 50 üniversite, 500 de özel okul açacaklarmış, nereden geliyor bu paralar? Yahu asıl deli olduğum nokta bu; az buçuk biliriz devleti, kulağımız deliktir filan, hani bir düşman ülkeden gönderilmesi gibi şeyler söz konusu olsa bilirim: Amerika yollamıyor, İran yollamıyor, Almanya yollamıyor, yol kesmiyorlar, banka soymuyorlar, öyleyse nereden geliyor bu paralar Kurtul, söyle bana, hesap ver, nereden geliyor?..

- ...?
- Sen onu benim külahıma anlatırsın ancak, ne demek hayır sahiplerinin katkıları filan? Biz de hayır sahibiyiz birader kendi çapımızda. Daha geçen yıl THK'ya koca koyun derisini verdimdi, vermedik mi veriyoruz işte.. bu işler hayırla olacak işe benzemiyor Kurtul Beyciğim; ben bilirim; bu okulların kapısına kara kilit asıldığını görmeden rahat yüzü yok bana!

Okumasınlar efendim umurumda mı? Okuması gerekenler okuyor nasıl olsa bir yerlerde, gerisi dert değil; bu okullar olmazsa halk cahil mi kalacak?

Üstelik bizde daha ne kasetler var Kurtul'cuğum bilsen, otuz iki sütuna manşet çekersin de daha yer yok mu dersin. Nedir o temkinli yaklaşımlar, yumuşak değerlendirmeler, halkı itidale davet etmeler filan, inandık mı yani? Biz sizin kalbinizdekini bilmez miyiz kalbinizdekini? Adam akıllı ama tabii. Bir sözü barış, öteki kardeşlik, sevgi filan. Yok ya? Sana mı kaldı sevgi, insanlık, kardeşlik be adam? Bu memlekette senden başka mutedil, aklıselim yok mu yani?

Kapatacaksın bu okulları Kurtul'cuğum, "çaat" diye takacaksın kilidi kapısına; çekeceksin vagonları istasyona, dolduracaksın bunları ellişer-yüzer... Mahkemeye ne gerek var canım? İşte iddianame benden, esbab-ı mucibe benden, yargı benden; ne gerek var onca zaman kaybına, masrafa yahu?

Estağfurullah; görevimiz Kurtul'cuğum... Biz bu memleket için varız. Hem işimiz bu aslında, bakma sen kartvizitimdeki şeylere... Kulüpteki arkadaşlara söylüyorum da dalga geçiyorlar hafiften; ama aymazlığa gelmez bu işler, uyanık olacaksın! Bak ben nasıl uyanığım mesela; benden kaçmaz, feda olsun vatana...

Ha, program bitti mi, iyi iyi, alın şu mikrofonu... Nasıldım Kurtul'cuğum; boş bırakmayacaksın tabii. On beş gün, bilemedin ayda bir bööle... Eee, hizmetin sonu yok!

2000

27 Mart

Altın yaldızlı çekiç, kırmızı boyalı demir! Zaman Gazetesi

25 Mart

Kutuz Hoca'nın hatıraları Aksiyon Dergisi

20 Mart

Galatasaray'ı desteklemek zorundayız Zaman Gazetesi

18 Mart

Siyasi yasaklı olmayan var mı içinizde? Zaman Gazetesi

13 Mart

Birleşik menfaatler "ilm"i daima döver! Zaman Gazetesi

11 Mart

Mektupların dizime / Kâküllerin gözüme... Aksiyon Dergisi

11 Mart

Delikanlılar ölmez! Zaman Gazetesi

06 Mart

Oyun ve erdem Zaman Gazetesi

04 Mart

"Okullar" kapatılsın; kına masrafları benden! Zaman Gazetesi

"Okullar" kapatılsın; kına masrafları benden!

Geçenlerde bir ilmi makale okudum ve şaşırdım; Uğur Mumcu'nun katledilmesinden sonra Atatürkçü Düşünce Dernekleri'nin sayısı neredeyse on kat artmış (rakamı tam hatırlamıyorum, 7 iken 70'e yükselmiş gibi mesela). Atatürkçü düşünceyi savunmak için kurulan bir derneğin popülerliğe kavuşması, niçin sevilen bir yazarın katlinden sonra mümkün olabiliyor? Görünen manzara odur ki, ADD'nin revaç bulması "hubb-ı Ali"ye değil, "buğz-ı Muaviye"ye dayanıyor; daha ince tahlilleri sosyologlardan bekleriz.

İzleyebildiğim kadarıyla ADD'nin fikri faaliyetleri, irtica aleyhtarlığı başta olmak üzere laik ve solcu-devrimci çizgide yoğunlaşıyor. Tercih meselesidir; fakat Atatürkçü Düşünce, "irtica aleyhtarlığı"ndan ibaret mi? Atatürk'ün, herkesçe malum taassuba karşı fikirleri yanında "İstiklal-i tamme", "Milli iradenin hakimiyeti", "kültürel çerçeveli Türk milliyetçiliği", "haysiyetli ve müstakil dış siyaset" gibi bugün hala geçerliliğini koruyan umdeleri de var ve "mahcubiyetle" belirtmek gerekir ki Mustafa Kemal Atatürk'ün "solcu" olduğu yolunda en küçük bir tarihi vesika bulunmamaktadır.

ADD'nin irticaa karşı yürüttüğü mücadele yanında, Atatürkçü düşüncenin diğer vazgeçilmez rükünleri etrafında da kararlılıkla savaşırken görmek isterdik; ama nedense basın onları, Çan Lisesi'ndeki mini etekli öğrencilerin "etek boyu" tartışmalarına katkıda bulunurken, 28 Şubat sürecine anlamlı destek gösterileri yaparken veya İstiklal Caddesi'nde "Fethullah yargılansın!" pankartları taşırken haber yapmayı tercih etti; belki de "bir kısım medya", bu necib derneğin faaliyetlerini saptırarak yansıtmayı tercih ediyordur, kim bilebilir?

Bu memlekette Atatürkçü düşünceyi korumak ve yaymak elbette sadece ADD'nin omuzlarına yüklenecek bir vazife değildir. Başta anayasa olmak üzere devletin bütün uzviyetinin ruhuna sindirilmiş bir düşünce bütününün müdafaası ve sahipliği sıralamasında ADD, herhalde epey sonlarda yer alır, çünkü ADD bir "sivil toplum" örgütüdür ve faaliyet sahası, kendi gücü ile orantılıdır.

Olsun, beklerdim ki ADD, Atatürk'ün fikri mirasını bir bütün halinde kabul ederek savunsun. Mesela bundan bir ay kadar önce bir gazetede ünlü bir yazar, 1923 yazında Atatürk'ün İzmit'te bir grup Türk gazetecisini kabul ederek, onlara, İstiklal Harbi'nde TBMM hükümetine desteklerini esirgemeyen Kürtlerin siyasi pozisyonu hakkında birtakım düşüncelerini aktardığını yazdı. Saik-i merak ile "Söylev ve Demeçler"i gözden geçirdim, böyle bir beyanata rastlamadım; belki daha sonra yayınlanan genişletilmiş baskısında vardır düşüncesiyle ilgili yazının kupürünü kesip sakladım. Mustafa Kemal Paşa'nın o tarihlerde, Milli Mücadele'ye katkılarından ötürü Kürtleri siyaseten ödüllendirme sözü verdiğine dair ilk yayın bu değildi; evveliyatı da vardı. Tabii, bu gibi çok su götürür meselelerde İnkılap Tarihi Enstitüsü'nün, resmi arşiv belgelerini ortaya koyarak meseleye tam bir açıklık getirmesi lazımdır, o ayrı; fakat isterdim ki ADD, bu menbaı bulanık söylenti hakkında tam bir vuzuh

getirsin, ilim adamlarını, tarihçileri bir araya getirip ilmi toplantılar tertiplesin; meseleye katiyyet kazandırsın ve Atatürk'ün fikri mirası üzerinden Güneydoğu'da "siyasi çözüm"e fetva çıkarmak isteyen çevrelere anlamlı bir cevap versin.

Belki yapmışlardır, duymadım; haberdar olursam sizleri de bilgilendiririm; fakat böyle yapmak yerine İstiklal Caddesi'nde renkli baskı "Fethullah yargılansın" pankartları taşırken seyrettim ADD mensuplarını. Bir dernek mensubunun sözleri hala kulağımda: Yaptıkları izinsiz gösteriyi meşru göstermek amacıyla bu yetkili mealen diyor ki, "Cumhuriyeti korumak için kimseden izin almaya gerek yoktur."

Kimsenin işine karışmak istemem; ama Cumhuriyet'i korumak vazifesi ADD'ye kaldıysa hayli endişelenmemiz gerektiği açıktır!

Gelelim "Fethullah yargılansın!" pankartının anlamına ve "Okullar" bahane edilerek, bu eğitim kurumlarında çalışan, okuyan, onları destekleyen büyük bir kitlenin "kum torbası" muamelesine reva görülmesine...

Çiğ yiyenin karnı ağrır: Kimi istiyorsanız yargılayın, hangi okulu istiyorsanız gidin teftiş edin, gönlünüz kimi çekiyorsa istediğiniz makama ihbar edin; ama bunu yapmadan bir an önce şunu düşünün:

Ömr-ü hayatınızda bu okullar gibi bir okulun temeline harç koydunuz mu; böyle bir eserin altında imzanız var mı? Bu okullarda yetişmiş çocukların eğitim kalitesinden zarar gördünüz mü? Büyük coğrafya atlasında yerini bile gösteremeyeceğiniz uzak dünya şehirlerinde Türk kültürünü, Atatürk'ü, İstiklal Marşı'nı ve milli değerlerimizi tanıtan ve -Türkiye'de aşağılanmak pahasına- Türkiye'nin propagandasını yapan bu eğitim kuruluşlarından, o fedakar eğitim kadrolarından ne istiyorsunuz?

Kapatılmasını mı?

Hay hay! "Okullar" denince karın ağrısına tutulanları göreve davet ediyorum: Kapatılan her okulun yerine -anında- daha iyisini, daha kalitelisini, daha güzelini, -kamu Hazinesi'ne yük olmadan- açtığınız gün bu okullar kapatılsın; o "mutlu gün" için kına masrafı benden; ama ufkunuza bu derece vüs'at kazandırmak için bekleyeceğiniz süre zarfında bu okullara ilişmemenizi rica edebilir miyim?

İnsaf bre!..

Oyun ve erdem

Erdemli bir toplum olmayabiliriz; bu, çok su götürür bir hüküm; ama gerçek ne olursa olsun, erdemle nisbetimiz ne kadar ikiyüzlü ve riyakar olursa olsun erdemi taklid etmeye, erdemli imiş gibi davranmaya mecburuz. Müteal değerlere inancını kaybettiğinde, insan çekilmez bir mahluk oluyor. "Cumhuriyet fazilettir." sözü bir tespit değil, temenni; cumhuriyet, ancak

erdemle işlerlik kazanabilir. Kanunlar, insanların erdemli oldukları kaziyyesine dayanmıyor; erdemli imişler gibi davranmalarını cebrediyor.

Machiavelli, insanın tabiatı hakkında kötümserdi; 500 seneden beri hala okunabilen bir kitap yazmak kolay değil. Ahlakçılar, Machiavelli'yi küçümseyip lanetledikçe doğrulamaktan kurtulamadılar; insan insana düşman. Topluluk halinde birbirimize zarar vermeden yaşayabilmek için kanunların faziletine sığınıyoruz. "Din"in kolay istismar edilebilir tabiatı, onun topluluk hayatını düzenleyebilme kabiliyeti hakkında güvensizlik yarattığı içindir ki kanunlar dinin boşalttığı yeri doldurmak zorunda; "Dini bütün olmayabilirsin; ama erdemli davranmalısın!" Bir ucu dini mecazlara dayanmayan seküler erdem tariflerinin kanadı kırıktır: Uçamıyor; ama yürüyebiliyor; yürüyebiliyor; ama sürünüyor.

"Hukuk devleti" ne devlet! Hukuk devletine yükselmek için "kanun devleti"ni hazmetmiş olmak lazım. 700 senelik Osmanlı tecrübesini hiç yaşamamış gibiyiz. Her nesil kendi toplum pratiğinin cahili olarak doğuyor ve doğru dürüst tashihe uğramadan söz hakkını kaybediyor. Ondan sonra bizden öncekilerin tarihi tecrübesini, Deaniken'in "Tanrıların Arabaları" kitabındaki fantazmalara benzer bir hayret uçukluğu ile dinliyoruz.

Cumhuriyeti yaşatmak edebiyatı ile kendilerinde misyon vehmedenler, -evrensel hukuk ne kelime- mer'iyetteki kanunları bile bağırta bağırta ihlal ediyorlar. Vaktiyle kasabalarda avukatlık mesleğini icra eden dava vekillerinin kurnazlık üzerine kurulu ucuz mantığını kullanarak, hala "yasal düzlem"de kaldıklarını iddia etmeleriyle bu defa kanunların ruhu da şen'i bir tecavüze uğruyor. Kanunu ihlal ilk erdemsizlik; ihlal etmediğini savunmak ise erdemsizliğin katmerlisi.

Oyun oynuyoruz; erdem bunun neresinde? Machiavelli, oyuna oyun dediği için lanetlendi.

Kanunların silsile-i meratib ile ihlal edildiğini sezen toplumlarda, kanunları ihlale henüz fırsat bulamamış daha zayıf katmanların sızlanması kaçınılmazdır; her nevi ihlal erdemsizlik. Halbuki cumhuriyetlerde erdemin kaynağı ve muhafızı kanunlardır. Erdemsizliğin özendirildiği, revaç bulduğu bir iklimde erdemin asli kaynakları da tahribata uğramaktan kurtulamayacaktır; din, sadece teokrasilerde istismara uğramaz; cumhuriyetin "kamu alanı" dışında bıraktığı dini hayat da tefessühe uğrar: Erdemsizlik bulaşıcıdır.

Hukukun evrensel prensiplerine ters düşmüş bile olsa, kanun devleti, kendi içinde tutarlı, genel ve bükülmez bir uygulamaya sahne olursa erdemi dik tutabilir. Kanun devleti bile bir şeydir.

Bütün dikkatlerimizi rejim üzerinde yoğunlaştırmış olmamız, uzun vadede rejimin sağlığını tehlikeye düşürebilir; neticede işi, "hasta belki kurtulacaktı; ama konsültasyona katılanların aşırı ilgisi yüzünden o şansı hiç bulamadı" noktasına getirmek de var; bana göre o noktadayız ve o hassas noktayı bir hayli tahriş etmiş bulunuyoruz.

Machiavelli, bugünün Türkiye'sinde yaşasaydı, "Prens"i yazmaya tenezzül etmezdi; çünkü her şeyin çok kaba-saba cereyan ettiği bu zihni ve siyasi iklimde entelektüel bir hünerle bazı şeyleri ima etmeyi lüzumsuz bulurdu. Erdemsizliğin gizli ve yaygın bir maraz halinde toplumun her katına sirayet etmiş olması, zihni hünerleri de icapsız kılıyor.

Yazması kadar okunması da zor bir tahrir vazifesi bu ama karamsar değil; bu çirkin müsademede hakikat kaç yerinden vurulmuştur? Eğer hak en yüce değerse ve hiçbir değer onun üstüne çıkamaz ise, hakkın bu kadar tecavüze uğraması hiçbirimizin yanına kalmaz. İntikam gecikebilir; ama vürudu mutlaktır.

İnsan hayatı kısa; ama tarih sabırlıdır; nevalesini soğuk tüketir. Tarihin hükmünden korkmayanları, "hesap günü"nün azameti yıldırabilir mi? Hesap gününün varlığı ilmin nesnesi değil; bir şeyin ilim nesnesi olmaması, yokluğu anlamına geliyorsa at da sizin meydan da; çünkü hesap gününe inanmak da netice itibariyle "erdem"den bir şubedir ve netice itibariyle erdem, evvelemirde insanın birbirine zarar vermesini engellemeye matuf.

Haydi, meseleye biraz daha yükseklerden bakmayı deneyelim; "Dünya hayatı bir oyun ve eğlencedir". Bu hükmü "haydi biraz daha oynayalım" manasında anlarsanız sadece oyun oynamakla kalacaksınız; çünkü bu oyun gerçeğin kendisi değil; hem oyun hem değil. "Erdem"e tutunduğumuzda oyunu dışardan seyretme ihtimalimiz var.

Oynayın bakalım; "oyun" bittiğinde ne yapacaksınız?

Delikanlılar ölmez!

İskender Iğdır... Gerektiğinde sağa-sola bakmadan, fark edilmek endişesiyle öksürük akordu yapmaya tenezzül etmeksizin elini taşın altına sokmaktan çekinmeyen bir delikanlı, bir "adam!" Onu sağlığında değil de, trajik ölümünden sonra fark etmekten ötürü üzgün değilim; aslında gerçek kahramanlar bilinmeyen ve bilinmek istemeyenlerdir. İmaj ve şöhret budalalığının insanları zıvanadan çıkardığı şu kirli medya sahnesinin mutfağında kalmayı ihtiyar etmiş olması bir erdem; felaket haberinin duyulduğu ilk andan beri binlerce, milyonlarca yüreğin saatler boyunca Ağrı Dağı'nın Cehennem Deresi uçurumunda asılı kalmasında İskender Iğdır'ın "o iyi çocuklar"dan biri olmasının payı büyük; iyi ve tanımadığımız çocuklar!

Bu çocukları sevmiştik ve hala seviyoruz; çünkü onlar bir anlamda bu milletin "Asım'ın nesli" gibi beklediği bir kuşaktır: Alçakgönüllü, fedakar, gayretli, eğitimli, becerikli ve kendi halkından "bedel istemeyen" gençler. Hafta içinde Kangal'ın Alacahan beldesinde bir kahvede mahsur kalan genç bir doktorun televizyon ekranlarına akseden ağlamaklı sesini hatırlıyorum; otobüste bir grup "eğitimli" insanın ve halktan kişilerin de olduğunu satır arasında vurguladıktan sonra kaderine, devlete ve karayollarına adeta isyan ediyordu: Yolda kalmaktan kurtulmuşlar; ama Alacahan'dan kurtulamamışlar; genç doktor "bedel" istiyor, sıradan bir

insan olmadığını vurguluyordu. O anda Türkiye'nin karlara gömülmüş yüzlerce kilometre uzunluğundaki karayollarında mahsur kalan yüzlerce yolcuyu aklına bile getirmeden, daha önemlisi yıllardan beri Alacahan'da yaşayan ve o esnada aynı beldede aynı mahrumiyeti paylaşan Alacahanlıları incitebileceğini hesap etmeden halinden yakınıyor ve herhalde kendisi gibi "seçkin" insanların, daha "seçkin" muameleye tabi tutulmasını bekliyordu.

Halbuki İskender Iğdır ve arkadaşları, Türkiye'nin batısı o amansız vuruşla beşik gibi sallandığı andan itibaren -aslında her biri gerçek birer "seçkin" oldukları halde- sızlanmadan, davet beklemeden, mızıkçılık yapmadan ve kimseden takdir beklemeden sessizce deprem bölgesinde buluşmuşlar ve ellerini, bedenlerini ve yüreklerini taşın altına sokmuşlardı. Onlar "kurtarılmak" için sızlanan takımından değil, sızlanmadan "kurtaran" takımından çocuklardı ve tam da işte bu ahenk noktasında durabildikleri için gönüllerimize taht kurdular.

Modern zamanlar, an'anevi kültürün "delikanlılık" değerlerini de cıvıklaştırdı; "delikanlılığın kitabı"nı bugünlerde medyanın binbir zahmetle büyüttüğü şişme delikanlılar yazıyor şimdi!.. Gençliğin önüne örnek diye konulan "popüler" tipleri şöyle bir hatırlayınız: Marjinal tabiatın tehlikeli kıyılarında yalpa vuran, yılışık, mehabetsiz, farfara ve şöhret uğruna olmadık rezilliklerin nesnesi olmaya dünden razı birtakım "mostralık" tipler; halbuki o bildiğimiz an'anevi "delikanlı" nümunesine "hüsn-i ahlak" kadar yaraşan ne vardır ki?

İskender Iğdır... Onun hatırası üzerine yazılmış en iyi yazıyı okumak için Aktüel'den Pınar Öğünç isimli genç kızımızın temiz ve güzel bir Türkçeyle kaleme aldığı "O buzcam kadar sessiz" başlıklı yazıyı okumanız gerekecek. 32 yaşında, bekar bir adam; gencecik yaşına rağmen Türkiye'nin en iyi haritacılarından birisi olduğunu öğrendiğimde eseflenmek yerine nasıl da gururlandım. Ne hazin, gençliğimize "meslek ve hüner" kazandırmanın yordamını bir türlü öğrenemedik. Her genç ölümde Yunus'un, "Yiğid iken ölenlere gök ekini biçmiş gibi" mısraı taş gibi oturur yüreğimize; genç ölümü yakıcı ama nasıl başardıysak "genç dirisi"ni de birer ayaklı trajedi haline getirmeyi başarabildik. İskender Iğdır'ın yürek asaletini göğüs boşluğunda taşıyan milyonlarca gencimiz var bizim: Mesleksiz, hünersiz ve vasıfsız; "gök ekini" böyle de biçiliyor!

İskender Iğdır... Ölümüyle Türkiye'nin bacası tüten her hanesinde bir yanık yeri bıraktı gitti. Ölüm, sıra gözetmeyen bir hakikat ve şüphesiz çok acı; belki manasız görünecek; ama herhalde İskender Iğdır'a sağlığında ecelle nerede yüz yüze gelmek istediği sorulsa "dağlarda" diye cevap verirdi. Dağlar... Yeryüzünün en yakışıklı arızaları; yükseklere doğru derin, maveraya doğru yüksek mekanlar. İlginç bir ayrıntı: İskender Iğdır; Ağrı'ya tırmanmak arzusuyla Van uçağına binmiş; kötü hava şartları yüzünden uçak Van'a inemeyince yeniden İstanbul'a dönmüşler. Arkadaşları, "Boşver istersen" diye vazgeçirmeye çalışmışlar; ama bir hafta sonra İskender yine Van uçağında. Bu defa uçak Van Hava Alanı'na iner; ardından "Ver elini Büyük Ağrı!" ve sonra.

Sonrası kader; kader bu değilse nedir ki?

İskender Iğdır... Hakk'ın rahmeti seninle olsun; seni hiç tanımadan sevmiştik; seni ve arkadaşlarını; arkadaşlarını ve gerektiğinde sağa-sola bakmadan, fark edilmek endişesiyle öksürük akordu yapmaya tenezzül etmeden elini taşın altına sokmaktan çekinmeyen her yaştaki bütün delikanlıları...

Ailesine, dostlarına, çalışma arkadaşlarına ve sevenlerine yürek yanığı taziyetler; seni bir gün unutabiliriz İskender; ama bugün sen hiçbir iyiliğin asla unutulmayacağı bir yerdesin ve herhalde cennettesin.

Müsterih ol; delikanlılar ölmez!

Mektupların dizime / Kâküllerin gözüme...

Bir zamanların en gözde yakınmalarından biri aydınlarla halk arasındaki kopukluktu; bu yakınma evvelâ "aydınlar" diye bir sosyal sınıfın, kendi kendini idâme ettirebilecek derecede varlığını ve şahsiyetini isbat ettiği varsayımına yaslandığı için şüpheli görünüyor şimdi bana.

Aydın, şehir hayatının, şehir kültürüne zemin teşkil edebildiği zamanların ürünü. Bizde bir şehir kültürü vardı ve XX. asrın ikinci yarısında bu kültür rûhunu teslim etti; elbette bu şehir kültürünün inşâ ettiği bir aydın kitlesi de vardı ama bu kitle hiçbir zaman bir sosyal sınıf hâline bürünemedi çünkü o esnada aydınlar arasında cevelân eden kültür, bir "değerler silsilesi" olmak hasebiyle nüfus ekseriyetinin ortak değerleriyle tenakuz teşkil etmiyor, tam aksine paralellikler gösteriyordu.

Çok tekrarlanan bir efsâne:

Saray-Halk dikotomisi!

Cumhuriyet'in ilk yıllarında başlayarak bugüne kadar devam eden "saray kültürü-halk kültürü" çatışması sun'i bir inşâ gayretiydi ve çoğunun zannettiği gibi saray çevresinden beslenen züppe ve yabancılaşmış entellektüellerin "halkın öz be öz malı" diye pazarlanan halk sanatına uzak düşmüş olması anlamına gelmiyordu. Halbuki bu gerilim ne kadar anlaşılır, ne kadar kullanışlıydı: Karacoğlan'ın şiirlerini anlıyorduk, çünkü Karacoğlan bir halk çocuğuydu ve halkın diliyle yazıyordu; Fuzulî ise adı üstünde divan şairiydi; yoz ve sömürücü çevrenin zevkini terennüm ediyordu ve anlaşılmaz şeyler söylüyordu. Fuzûlî'nin ömrü boyunca saray ne kelime, İstanbul'un bile yüzünü görmemesi, Anadolu, Irak ve Azerbaycan coğrafyasında bugün bile en çok sevilen ve "anlaşılan" şairlerden başlıcası olarak şöhret bulması neyi değiştirirdi ki?

Yanlış olan "saray kültürü-halk kültürü" dikotomisine dikkat kesilmek değil, köy ve şehir hayatı arasındaki mesafeyi ıskalayıp durmaktı; bu nükte, güç farkedilecek kadar incelik taşıdığından değil, işe yaramadığı için itibar görmedi. Gariptir, hâlâ Divan Edebiyatı'na,

"zümre edebiyatıdır!" gerekçesiyle dahle yeltenen "bilim" erbâbı var! Bugünün daha ciddi meselesi artık çoktan fosili çıkan "saray kültürü-halk kültürü" veya "aydın-halk" çatışması değil, köylü değerlerinin kalabalık şehirlerde derebeyliğini ilan etmesidir. Artık köylü değerlerinin şehir değerleriyle çatışdığı dönem geride kaldı; kendi içinde hızlı bir ivme kazanarak şekilden şekle giren yeni değerler egemen oldu; dolayısıyla bugün bir aydın-halk geriliminden söz etmek mânidar görünmüyor. Dünün, ayağında kara lastikle köyden çıktığı halde aradan on sene geçmeden "halka gitmek", hatta "halka inmek" ucuzluklarını pazarlayanın ucuz popülizmi bugün karşılıksız kaldı. Elbette bu tesbit, aydınların "halk kültürü ve irfânı" nâmına ne varsa öğrendikleri ve hatmettikleri anlamına gelmiyor ve esasen bugün şehirlerde hükümranlığını ilan etmiş bulunan değerler "irfan" kelimesiyle ifade edilemeyecek kadar değersiz ve fersûde. Türk aydınları, vaktiyle meseleye yanlış teşhis koymanın bedelini ağır ödüyorlar zira Türkiye'deki iletişim atmosferi, aydınların "irfan" dediğimiz birikimi hakkıyla temessül etmelerini engelleyecek derecede başka mecrâlara kaydı. Bugünün Türk aydınları, kendi kültürlerinin temel unsurlarını, şifrelerini, kurumlarını ve hâsılı "dil"ini bilmiyorlar. Tarihi seyir boyunca daima bir kültür serası olarak üretkenliğini sürdüren "şehir"ler, Türkiye'de henüz yeni kurulmakta olan bir şantiyeyi andırıyor: Kesif bir hareketlilik, yoğun bir enerji akışı, hedefsiz bir dinamizm gözetlemek mümkün ama ortada üretimden ziyade kargaşa var.

Böyle hızlı geçiş dönemlerinde, daha önce varlığından ve niteliğinden emin olunan bütün değerleri yeniden gözden geçirmek gerekiyor; en azından hâlâ eski yerlerinde durup durmadıklarından emin bulunmak için gerekli bir teftiş ameliyesi bu. Eski doğrular yer ve mahiyet değiştirmiş, eski nirengiler yeni koordinatlara taşınmış olabilirler; "aydınlar halktan kopuk yaşıyor" müteârifesi de bu cinsten.

Şu bizim türküler ne söyler?

Aslına bakılırsa maksadım, her nokta-i nazarından tartışma götürür bir sosyoloji mübâhesesi açmaktan çok, şu bildiğimiz türkülerin hangi mânâya tekabül ettiğini ve bizim için hangi ihtiyacı karşıladığını didiklemekten ibaretti. Türkülerin hep "halkın sesi, halkın öz malı, bu toprağın yanık feryadı" gibi beylik takdimlere konu teşkil etmesi takıldı zihnime. Bugün türküler gündelik müzik tüketimini gösteren listelerin yükselen değeri; hatta ayrı bir kategori halinde bu "piyasa"nın belkemiğini dik tutan bir metâ durumunda. Şehirli gençlerin türkü dinlemesi neyi ifâde ediyor? Büyük şehirlerin fiyakalı ana caddelerine açılan çürük kokulu, izbe sokaklarında pıtırak gibi çoğalıveren "bar"ların alkole bulanmış dehlizlerinde, gece yarılarına kadar "halkımız"a pek de benzemeyen avantgarde tiplerin bağlama tıngırdatması, deyiş söylemesi ne anlama geliyor? Acaba bu, nice yıllardır özlenen aydın-halk kavuşmasının mutlu vuslat terâneleri olarak okunabilir mi?

Bir türküyü "okumak"

Henüz kendini kurmakta olan bir şantiye hercümercinde hangi vâkıanın ne anlama geldiğini kestirmek hiç de kolay değil fakat bu belirsizlik, türkülerin temsil değerini zedelemiyor; "fakir halk kitlelerinin feryadı, bu toprağın sesi" gibi ucuzca sarfedilmesinden ötürü sahihliği hakkında şüphelenmemiz gereken abartılı hükümleri bir yana bırakarak düşünelim: Türküler birer vesika ve bu topluma dair bir işaret taşıyan her vesika gibi onların da "okunması", emek, ehliyet ve hassasiyet gerektiriyor. "Okumak" işleminde yanlış okuma kadar eksik okumanın da riski büyük. Alfabe kadar şifreleri de bilmek gerek, hatta kültürün bütün nirengilerini.

"Herkes sevdiğinden bıktı usandı / Niye kaldık böyle bahtı kara biz?" sözlerinin ardında nasıl bir hikâye yatıyor olmalı? Türkü felsefesine sıvanmadan evvel bilmek gereken ne çok şey var. Bir türkünün "okunması"ndaki zorlukların başında, onun bir melodi refakatinde yaşayabilmesi geliyor ve çoğumuz nağmelerin güzelliğine kapılıp türkünün vesika değerine göz yumuyoruz. Yemen türküleri ne kadar da eziktir ama sadece bundan ibaret mi? "Yemen bizim neyimize / Şivan düştü evimize" mısralarında "seferberliğe" asker yollayan bütün hânelerin müşterek psikolojisi saklı. Peki, seferberlik ne; bir hânenin temel direğini kat'i bir ölüme yollar gibi uzak diyarlara uğurlamanın geride bıraktığı maddi ve mânevî hasarı ne kadar zihnimizde canlandırabiliyoruz? O insafsız seferberlik yıllarında hep savaş cephelerine mıhlanan resmî dikkatlerimiz, niçin "geriler"de olup bitenleri canlandırmakta pörsük bir hayalgücüne sahiptir?

"Gözdür dünyayı sever / Gönül birinen olur", birbirine bağlı iki kısa cümle; ben bu icaz şaheserlerinin adı-sanı bilinmeyen, hatta vaktiyle yaşadığı bile şüpheli, esrarengiz biri tarafından tırpan savurur gibi tabii bir hareketle ortalık yere bırakılıverdiğini tahayyülde zorlanıyorum; bu kadar kolay olmamalı; başka şeyler, başka şeyler var.

"İkimiz bir dala yuva kuralım / Başka daldan dala konmamasına" sözlerini alınız; belli ki bir hanım söylemiş bu sözleri. Eşine ömür boyu sadakatle bağlı kalacağından tabiatı gibi emin bir kadının, muhtemel hayat arkadaşına aynı derecede sadâkat göstermesi için lisân-ı münâsiple ricada bulunması gibi anladım ben. Bu sözlerin söylenişindeki kolaylık hiç tekin görünmüyor. Genellikle bu gibi türkü sözlerindeki mânâ derinliğini romantize etmemiz de bir nevi kolaya tevessül değil mi?

Her türkü bir resim

Şimdi bir resim yapalım ve çerçevede yer alan hadisenin ve kişilerin derûnuna nüfuz etmeğe çalışalım: "Yaralı bir ceylân dağlar başında / Yatar yavrusunu görür düşünde". Yoo, hemcinslerimin tahayyülü ne kadar esnek ve doğurgan da olsa hiçbir erkek, bir anne gibi düşünemez; bu bir kadın ama nasıl bir kadın? Yaralı bir ceylanın düşünde yavrusunu görmesi; şu birkaç kelimelik cümle; şu icaz mahareti; şu duygu kesâfeti... Ya şuna ne demeli: "Seçtim kuzudan koyunu / Koydum yavrumun suyunu / Ali'm teneşire yatmış / N'olur gösterin

boyunu" Böyle müthiş bir trajedi, başka nasıl olur da 4+3'lük hece kalıbının daracık geometrisi içinde bilinen boyutların ötesine geçer?

Ve alelâde bir nakarat mısraı:

"Mektupların dizime / Kâküllerin gözüme"

....

Türkü sözlerinin alelâdeliğinde yarım-yamalak seçebildiğimiz bir başka dünya var; "okuma"sını bilene!...

Aydın, kendini aydınlatabiliyor mu ki?...

Türkü "link"leri!...

Vasatî müzik tüketicisi açısından deği fakat-okuyan, yazan ve düşünen insanlar bakımından, içinde yaşadığımız toplumun tarihiyle, tarihi bütünlük içinde kavranması gereken kültürüyle ve temel nirengileriyle tanınabilmesi için türküler bir "link" hattı kıymetini haiz bulunuyor ("link" bir internet tâbiri; o anda ilgilenmekte olunan belge hakkında daha detaylı bilgi edinmek için bu linklerin üstüne iki kere tıklamak yetiyor ve böylece meselenin yeni bir boyutuna geçmek imkanı hâsıl oluyor); yukarda birkaç mısraını verdiğimiz bazı türküler, bu gaye açısından pekâlâ bir link adresi olarak değerlendirilebilir. Bir türkünün derinliğine gömülerek oradan daha binlercesine ulaşmak pekâlâ mümkün.

Bir kere tıklamak bile yeterli!

Birleşik menfaatler "ilm"i daima döver!

The Times'ın asparagası ile yüz yüze değilsek, İngiltere Başbakanı Tony Blair'in Kur'an'ı üç kere baştan sona okuduğu haberine inanmamız gerekiyor. Haberin sunuluş tarzı, akla hemen şu muzip nükteyi getiriyor: "Bizimkilerin siftahı var mı acaba?" Haberin altındaki spotta Blair'in gerekçesi şöyle izah ediliyor: "Ülkesindeki Müslüman topluluğu daha yakından tanıyıp uygun kararlar almak için". Böyle bir gerekçeye saygı duymamız veya şapka çıkarmamız gerekmiyor; ilmi zihniyet böylesini gerektirir çünkü!

Haberin bizi ilgilendiren tarafı, bir ülke başbakanının, ülkesinde yaşıyan bir inanç topluluğunu daha yakından tanımak için o topluluğun "Kitab"ını okuması. Belli ki "orientalist" bir okuma bu, entellektüel bir merak bir yana, "daha kolay ve doğru yönetmek" maksadına yönelmiş de olsa, bu ciddi bir tavırdır. Hicranımız işin nüktesinde saklı; bizimkiler de -diyelim ki orientalist bir endişe ile olsun- "Kitab"ı anlamak kasdıyla üç kere okumuşlar mıdır?

Suizanda bulunmak istemem ama tahminim "hayır"dır; okumuyorlar. Bir mü'min sıfatıyla okuyup okumadıkları ne beni, ne de başkasını ilgilendirir ama ilmi ve idari bir endişe ile okumuş olmaları gerekirdi; en azından orientalist bir endişe ile de okuyabilirlerdi.

Tahminimin niçin okumadıkları yönünde tecelli ettiğini belirtmeliyim; okumuş olsalardı bir yerlerinden belli olması gerekmez miydi?

Daha önce bu sütunlarda defaetle tekrarlanmış bir zannın altını bir kere daha çizmek gerekir: Devlet adına üretilen iç ve dış siyaset ürünlerinde ilme itibar edilmediği barizdir. 21. yüzyılın şafağında hala içi boşaltılmış bir "aydınlanma" diskurunu yere göğe sığdıramadığımız halde, dağlara-taşlara "Hayatta en hakiki mürşit ilimdir" vecizesini yazdığımız halde ahvalimiz "ilimsizlik"ten nişane veriyor. İddia edildiği gibi ilim, başta devlet olmak üzere herkesin itibar ettiği bir müşterek zemin teşkil edebilseydi, gündemin bugün gerçek problemlerle nasıl çırılçıplak kaldığını fark edebilecektik.

İlmin yerine ikaame ettiğimiz değer nedir peki?

Listenin ilk sırasını, öznesini asla teşhis edemediğimiz devletin menfaatleri geliyor; ardından siyasi partilerin menfaatleri ve hemen sonra güçlü basın gruplarının menfaatleri. Türkiye'de "yönetici aklı" veya "hikmet-i hükumet" dediğimiz kavramın içini işte bu unsurlar dolduruyor.

Teoride "devlet menfaati"nin hepimizin müşterek menfaati anlamına gelmesi gerekiyor; ne var ki pratikte devletin menfaatleri ile yönetilenlerin menfaati arasında uçurumlar var ve bu mesele Türkiye'nin bir an evvel halli gereken en acil problemini teşkil ediyor. Devlet, özellikle son yıllarda bu mesafeyi adeta "kasd-ı mahsus"la derinleştirmek ve genişletmek için anlaşılmaz tavırlar takınmakta fayda görüyor. Devlet, "özne"sini şeffaflaştırıp milletin desteğini kazanarak yapısını sağlamlaştırmak yerine öznesini muğlak hale getirerek araya bir yöneten-yönetilen mesafesi bırakmaya itina ediyor; bu tercih ilmi değildir, orta ve uzun vadede bu yaklaşımın devleti zaafa uğratacağını kestirmek için marifet ehli olmaya da gerek yoktur.

Siyasi partilerimizin halkla münasebeti meşkuk. Partilerimizin "temsil kabiliyeti" hemen hemen kalmadı ve böylece hemen hepsi liderler oligarşisinin "sınırlı sorumlu" firmaları haline dönüştüler. Siyasi partilerle temsil ettikleri vehmedilen kitle arasındaki münasebetin niteliği de ilmi değildir ve bugün mevcut partilerin neredeyse tamamı, Türkiye'nin orta vadeli geleceğinde mevcut olmayacaklardır.

Güçlü basın gruplarının menfaat hesapları ise artık gizleme ihtiyacı bile hissedilmeyecek kadar aşikar tarzda yürütülüyor; bu hakikat, Türkiye'de matbuatın ne kadar müthiş bir itibar kaybına uğradığını gösterir. Kimsenin itibar kaybına aldırış ettiği yok zira günümüzde itibar "güç" ile satın alınabiliyor. Daha şimdiden işaretleri görünmeye başladı ama pek yakında Türk basını, basın gruplarının kurum içi eğitim ve haberleşme bültenlerine dönüşecektir. Devletin öznesi ile medya ve siyasi parti seçkinlerinin arasındaki ilişki, devletle millet arasındaki münasebetten daha sıcak, daha bir muhabbetkardır. Bırakınız siyasi hesaplama ustalıklarını, devletin ilimle nisbeti aritmetik cinsinden basit hesabın bile yüzünü kızartacak

derecede ilme aykırıdır ve yıllardan beri çıkarılan bütçe kanunları bu gerçeğin resmi belgeleridir.

Bütçe kanununu bile basit aritmetik denkliklere takla attıracak kadar absürd faraziyeler üzerine kuran "hikmet-i hükumet"imiz, halkının inancını "tanımak ve anlamak" için niçin -en az Mr. Blair kadar- ders çalışmaya ihtiyaç duysun ki? Yaşasın ön yargılar, gelsin asırlık vehimler, gitsin içi boş "aydınlanma" edebiyatı!

İlim edinmek emek, ilmi mürşid edinmek dirayet gerektirir; "emek ve dirayet"i kim kaybetmiş de biz bulmuşuz?

Siyasi yasaklı olmayan var mı içinizde?

Hayır; akıl sağlığımızı bozmanıza izin vermeyeceğiz, direneceğiz; aldırış etmeyeceğiz, ciddiye almayacağız; kum havuzuna kurduğunuz sekizinci sınıf tiyatro sahnesindeki ucuz dramalarınızda taraf değil, seyirci bile olmayacağız!

Yani olmamalıyız!

Biz cambazhane seyircisi, kumpanya müşterisi miyiz? Daha geçen hafta 69. maddeyle yatıp kalkıyordunuz; temyizi kabil bir mahkeme kararından sonra ne oldu ki dikkatleriniz ve şantaj katakullileriniz 312. maddeye mıhlanıverdi? İster kısmen, ister tamamen değiştiriniz; paşa gönlünüz çekerse bırakınız "dağınık kalsın" da vaktiyle böyle bir maddeye parmak kaldıranlar utansın!

Bize ne?

Sırf "Hak yere düşmesin!" endişesiyle beceriksiz ve liyakatsiz mağdurları müdafaa etmekten usandık; birilerinin "siyasi yasaklı" olmasını başka birileri içine sindiremiyormuş. Farkında değil misiniz: Siz, biz, hepimiz ezelden siyasi yasaklıyız! Siyasi yasaklı olmak sadece 312. maddenin hışmına uğrayanların duçar olduğu bir eza değil ki; bizim bütün siyasilerimiz esasen doğuştan yasaklı. "Yasaklı" kelimesi Türkçenin letafetine giran geliyor; "mağdur" mu demeliyiz, "mahkum" mu?

1. mağdurları siyaset yapamıyor da boynunu henüz 312'nin ilmeğine kaptırmamak ustalığını gösterenler çok mu siyaset yapabilmekteler? Siyaset yapmak kimin haddine düşmüş bu memlekette?

Hükümetin mi mesela?..

Bayramdan önceki iki tatil gününü "Bay Pipo"nun 8 punto hurufata dizilmiş tuğla kalınlığındaki "güft u gu"su ile boğuşarak geçirdim; değdi. Türkiye'de kimlerin siyaset yapabildiklerini, kimlerin siyaset yapıyorum zannederek koca bir ömrü tükettiklerini, kimlerin asla siyaset yapamayacağını öğrendim. Zavallı Hiram Abas kitabın sayfaları arasına asılmış bir kum torbası gibiydi; müellifler hatırladıkça bir kroşe, ardından bir swing çekiyorlardı Bay Abas'a.

Vekilin biri, "Konuşmasınlar; konuşmayanın başına bir şey geliyor mu? Bak biz ne güzel konuşmuyoruz!" mealinde şeyler söylemiş; hay ağzına sağlık sayın vekil; bu nükte bana La Fontaine'nin tilki ile karga hikayesini hatırlattı nedense.

Sırf -iyi konuşmadığı için değil-, hiç konuşmadığı için bir yerlere gelebilenlerin söyleyebileceği en güzel söz; Cumhuriyet tarihinde icra edilen siyaset tarzının zübdesidir bu beyanat. Gerçeğin tam da on ikiden ve on iki yerinden vurulmasıdır. Hezat tebrik!

Onun konuştuğunu bilenler, bugün konuşmamaktaki iradi kararı ile ne büyük dirayet gösterdiğini teslim edeceklerdir.

İnsan "kelim" bir mahluktur; ona eşyanın isimleri öğretilmiştir; yani insanın "şey"lere ismi koyabilmek kabiliyeti vardır.

Türkiye'de icra edilen siyasete "siyaset" ismini vermek, insanın "kelim" sıfatını incitiyor.

Devlet başkanlığı seçimlerinin ucundan kenarından sade vatandaşları da ilgilendirdiğini zannetmek en hafif tabirle safderunluk; sade vatandaş, bu mücadelenin tarafı değil. Filler dövüşürken çimenler ezilirmiş. Seçmeni olmadığımız bir seçimde "belki hayra medar olur" hüsn-i zannıyla taraf tutmakta ne lezzet var?

Kimi isterseniz seçiniz efendim; şu anda mevcut veya muhtemel bütün namzedler makbulümüzdür. Kimlerin, hangi sebeple "siyaset yapabilir" ehliyetini alabildiğini öğrendikten sonra birkaç kilometrekarelik siyaset sahnında koparılan bu toz-dumanın hiç ehemmiyeti kalmamıştır.

Her kimi tensib buyurursanız kabulümüzdür; itaat ederiz. Hemen Mevla ömrünü müzdad, ikba lini münevver, iktidarını muammer kılsın.

Yeter ki, bu patırdı eyyamında memleketin ve ahalinin sırtına, bir bardak suda inşa edilmesine rağmen sırrı laakal yarım asırda çözülebilecek meşakkatli muammalar tahmil buyurmayınız!

Biz yorulduk efendimiz, bizim "elimiz yandı" buyurunuz, siz oynayınız!

Türkiye'den iç siyaset manzaraları seyredip kanına adrenalin pompalayarak yaşama heyecanı bulabilenlere sözüm yok. Aynı filmi matine-suare demeden üst üste günlerce seyrettiği halde finalin mucizevi bir şekilde bir başka türlü bitmesini sabırla bekleyen safdil Temel rolünden istifa ediyoruz;

Filmin sonu değişmiyor efendim, safdil arkadaşlara duyurulur.

Hayır; biz iktidarı paylaşmak filan istemiyoruz. Memleketin geleceğinde söz sahibi olmak gibi bir beklentimizin olmadığını da şiddetle temin ederiz. Biz sadece akıl sağlığımızı korumak istiyoruz. Paradoksal mantığı geçtik, hiç değilse Aristo mantığı seviyesinde akli dengelerimizi muhafaza etmek istiyoruz. İlkokullara, ortaokullara, liselere mantık ve felsefe derslerinin yeniden konulmasını istiyoruz; memleketi kurtaracak yeni nesiller yetiştirmek için değil efendimiz, sadece bizden sonraki nesillerin kendini kurtaracak derecede i'zan sahibi olabilmeleri için bu lütfu esirgemememenizi istirham ediyoruz. Eğer bu küçük ricamızı yerine getirirseniz söz; bu müddet zarfında vatandaşlık vazifelerimizi eskiden olduğu gibi yine harfiyyen yerine getireceğiz, hatta seçimlerde oy bile kullanacağız.

Biz yandık, bari onlar kurtulsun efendimiz

Aziz okuyucularımın bayramını tebrik eder, saadetler dilerim.

Galatasaray'ı desteklemek zorundayız

Bir insanın veya insan topluluğunun işini doğru-dürüst icra etmesinin adı ne zaman "Batılılık", "çağdaşlık", "evrensel değer" oluverdi? Galatasaray'ın orta sınıf bir İspanyol takımına kendi evinde dört gol atması bir kere daha değer yargılarımıza kısa devre yaptırdı. Bazen topluluk halinde yaşamayı yeni öğrenen bir acemiler güruhu gibi davranıyoruz; öğünmek niyetiyle söylemiyorum, tarihi tecrübemiz, bu derece küçüklük kompleksine kapılmamızı gerektirmeyecek kadar zengin; tarihi tecrübemizi yamuk algılayınca, değer yargılarımız da yamuklaşıveriyor. Neyi aradığını bilmeyen, ne bulduğunu da bilemez hükmü doğru; değer yargıları optik kaymaya uğrayınca doğrunun yanlışın çerçevesi de anlamsızlaşıyor.

Bir işçinin yevmiye sekiz saat çalışması ve bu sekiz saatin tamamında işini dürüstçe yerine getirmesi Avrupai bir değer değildir; sağlam bir bina inşa etmek, bir işletmeyi verimli çalıştırmak da öyle. Nezaket, yardımlaşma, centilmenlik, zarafet veya ahde vefa gibi hasletler de çağdaşlıktan, evrensellikten nişane sayılmaz. Esasen mevcut bulunması gereken özgüvenimizi o derece tahrib etmişiz ki dakiklik, temizlik, karşılıklı saygı gibi ezeli değerleri bile kendimize yakıştıramayıp nerede görsek "Batılı" etiketini yapıştırıyoruz.

Futbol bir oyun; kuralları da oldukça basit; iyi yönetilen, iyi antrene edilen ahenkli bir oyuncular topluluğunun kendi klasmanındaki her takımı yenebilmesinde olağanüstülük yoktur; Galatasaray bugünkü yerine nefesi kuvvetli muskacıların himmetiyle veya sahaya -on bir futbolcuya ilaveten- ecinniler taifesini de çıkarabilmesiyle gelmedi. Başarının ardında akıl, hesap, doğru yönetim vesaire gibi sıradan; ama isabetli faktörler var. Aynı reçeteyi uygulayan her ekibin aynı başarıyı yakalayabilmesinde sihirbazlığın yeri yok.

Kendi kuvvelerimize karşı duyduğumuz güvensizlik bizi mahvediyor; tembelliğin, ciddiyetsizliğin, inançsızlığın ve başıboşluğun adı niçin "alaturkalık" olsun? Alla Turca, "Türk usulü, Türkkari" demek; başkaları bizi böyle niteleyebilir; ama kendimize bu hakareti reva görmek bir nevi ruh hastalığı olsa gerektir. Doğrusu bizim bize ettiğimiz kötülüğü Haçlı orduları bile yapmamıştır.

Son iki yüzyıldaki en büyük kaybımız işte bu psikolojik mağlubiyet haletinin bünyemize taşlaşmış gibi oturması oldu; hamasi böbürlenme ile "biz adam olmayız" kahırlanmasının arasında itidal noktasını bir türlü bulamadık. Batıcılığımız, "Batıyı öğrenmek ve anlamak" kararına bir türlü vasıl olamadı; hayranlık, birden perestiş oluverdi. Milliyetçiliğimiz de aynı ifrata mağlub oldu, iftiharı enerjiye dönüştürme dengesini bir türlü tutturamadık; bu ifrat-tefrit çalkalanması içinde değer yargılarımızın mizanı bozuldu.

Galatasaray'ın Mallorca'yı veya Bologna'yı elemesi üzerine bu kadar ölçüsüz derecede sevinmekle aslında bu takımlara hak ettiklerinden daha fazla onur verdiğimizi ne zaman fark edebileceğiz? Hazreti Davud'un Calud'u altetmesinin değeri, iki taraf arasındaki insafsız kuvvet farkıydı; bizim ciddiyet, çalışkanlık, disiplin, samimi ve doğru yönlendirilmiş emek gibi değerleri asla erişemeyeceğimiz sihirli nitelikler gibi görüp cümlesini birden "Batılı" etiketi altında onurlandırmamız, zihnimizin altyapısını bozdu. Batı'yı tarassut edenlerimiz, adamlardaki ilim ve tekniğin aslında ciddiyet, disiplin, çalışkanlık gibi basit elemanların birleşmesinden teşekkül ettiğini analiz edemeden evvela yılgınlığa sonra da perestişe kapıldılar.

Galatasaray'ın asıl başarısı, iş bu kokuşmuş ve çürümüş vehmi ucundan-kenarından da olsa sarsması oldu. Alkışlamamız gereken Galatasaray'ın bilmem ne kupasında final yolunu aralaması değil, "biz adam olmayız" köhneliğini bir noktadan olsun altedebilmesidir. Galatasaray'ın yüz metrelik futbol sahasında açtığı çığırı ilim adamlarımızın, iş dünyasının,

fikir erbabının, kamu yönetiminin veya işçi, memur, teknik eleman, küçük esnaf gibi "sıradan" insanların takib ederek muvaffak olmaması için hiçbir sebep yok.

Tarafgirlik ederek Fenerbahçelileri zaten şu buhran günlerinde bir kere daha incitmek niyetinde olmadığımı önemle belirterek ifadeye çalışacağım; biz Türkler, birkaç asırdan beri Fenerbahçe gibi idare olunduk, bir Fenerbahçeli mantığıyla meseleleri çözmeye uğraştık ve her başarısızlıkta Fenerbahçeliler gibi öz güvenimizi içten içe kemirerek kendi kuvvelerimizi hakir gördük; bu kavrayış tarzının gerek Fenerbahçe'yi, gerek memleketi ne hale düşürdüğü ortada. Bir Bizans mistiği, "Hadiseleri değiştiremiyorsanız, onlara bakış açınızı değiştirin." demişti; Galatasaray'ın başardığı işte bu kadar ehemmiyetsiz; ama müşkül bir zihniyet değişikliğinden ibaret.

Galatasaray'ı alkışlamak güzel; ama kafi değil; herkes kendi sahasında en az Galatasaray kadar işini ciddiye alarak Galatasaray'ı, yani birlikte yaşama heyecanımızı desteklemek zorundadır.

Kutuz Hoca'nın hatıraları

Tarih detayları ihmâl etmeğe mecburdur; gerçi bu yüzyılın başlarında sosyal tarihçilik adı altında siyâsî tarihin ilgilenmediği hayat alanları da tarihçiliğin konusu haline gelmişti,

ne var ki sıradan olanın çok umumi hatlar dışında tarih kayıtçılarının dikkatinden kaçması neticede sıradanlığın tarih dışına düşmesine yol açtı.

Özellikle Türkiye'de tarihçiliğin dikkatini ana çizgiler itibariyle siyâsî hadiselerden koparıp sıradanlığın tarihi ayrıntılarına inemeyişinin en mühim sebebi, dikkat eksikliğinin de ötesinde sıradanlığın vesikalandırılmasındaki güçlüktü. "Sıradanlık" belki güzel bir tâbir değil, kasdım önemsizlik değil elbette; "önem" kadar izâfî ne vardır? Eğer mânâ, bakış açısına göre değişiyorsa sıradan olanı da sarf□ı nazar etmemek lâzım. Bazen "anlamak" cehdinde öyle bir tıkanıklık hâsıl olur ki, sıradan birkaç ayrıntı büyük önem kazanır.

Ayrıntılar önemli çünkü önce onlar unutuluyor!

Karadenizli bir köy hocasının hâtıratı kimi, ne kadar alâkadar eder; sıradanlıktan kasdın ne olduğunu izah için çok elverişli bir misâl ile karşı karşıyayız: "Kutuz Hoca", Rize'nin Güneyce köyünde doğup büyümüş bir köy imamı. Ne terâcim□i ahval kitaplarına geçecek derecede meşhur bir ulemâ, ne ömrünü "memlekete hizmete vakfetmiş" bir siyâset adamı, ne şair, ne asker, ne de sanatkâr; bu takdim şekliyle bir marangozun, bir rençberin, bir tahrirat kâtibinin hâtıraları okuyucunun niçin ilgisini celbetsin sualine cevap vermek kolay değil, fakat Kutuz Hoca'nın Hâtıraları'nda öyle "sıradan" ayrıntılar var ki, her biri "toplum" deyip geçtiğimiz devâsâ kütlenin kılcal damarlarına girmek, onu tanımak ve öğrenmek imkânı sunuyor.

Ayrıntılar daima mühimdir çünkü önce ayrıntılar unutuluyor. Kutuz Hoca'nın Hatıralarında bir tarihçinin, sosyologun, eğitimcinin veya ilâhiyatçının nazarında çok işe yarayabilecek yüzlerce ayrıntı bulunuyor. Türk okur□yazarı, içinde yaşadığı toplumla irtibat kurmak için, artık eskisiyle kıyaslanmayacak derecede müşkülleri göğüslemek zorunda. Nüfusumuzun önemli bir yekûnunun büyük şehirlerde yaşaması, resmi eğitim süreçlerinin kalitesizliği ve kitle iletişim vasıtalarının ezici tesiri, toplum ve vatan gibi mefhumların kahir ekseriyetini aynel yakîn tecrübenin uzağına düşürdü. Gelecek nesiller, bizden öncekilerin nasıl yaşadığını, nasıl düşündüğünü, hangi kaynaklardan beslendiğini öğrenmek için belki de arkeolojinin metodlarını kullanmak zorunda kalacaklar; bir nevi "vatan yahut toplum arkeolojisi."

Kimdir bu "Anadolu insanı"?

İlkokul sıralarında öğrendiğimiz vatan fikri, Anadolu'yu belki de gereğinden fazla "masif" bir bütün halinde kavratmıştı bize; bu varsayım, vatan pratiğini yüzünden okudukça aslında çok fazla emek harcamamız gerektiğini hatırlatır; sloganlar güzeldir çünkü derûnî tahlil için ilâve zahmet gerektirmezler, halbuki vatan tasavvuru bile nice zahmet ve emekle öğrenmek, tanımak ve keşfetmek gereken bir derstir.

Karadeniz'i, bundan ancak üç yıl önce kısa bir süre için gündelik hayatın tabii âhengine tâbi olarak ancak "ucundan" tanımak fırsatını bulabildim. Anadolu'da kaç Karadeniz, kaç tane Anadolu olduğunu bile bilmiyoruz; "Anadolu insanı", adına kabadayı şiirler, hamasî destanlar yazılmış olmasına rağmen hayret verecek kadar kaba□saba bildiğimiz bir "stereo tip"tir; açıkça söylemek gerekirse çoğunluğumuz "Anadolu insanı"nı, seçim zamanı gelince babaları tutan siyasetçinin tasvir ettiği şekliyle tanıyor.

Anadolu insanı için askerlik, bu üstünkörü inancı görgü ve tahlil derecesinde şerhetmeğe fırsat veren hemen hemen tek vatan tecrübesi hükmündedir. Özellikle ulaşım ve haberleşme imkanlarının henüz gelişmediği yakın zamanlara kadar askerlik, Türk vatandaşlarında vatan hissini pratiğe çeviren ve memleketten insan manzaralarını aynelyakîn derecede tanıma vesilesi bahşeden tek tecrübe idi. Vatan pratiğinin bunca seyahat ve haberleşme kolaylığına rağmen bugün elverişli seviyeye ulaştığını söylemek zordur; vatan pratiğimiz bugün bile ampirik tecrübeden ziyade yarım□yamalak kanaatlere dayanıyor.

E, kimdir bu "Anadolu insanı"?

Kutuz Hoca'nın hayırlı evlatları

Kutuz Hoca'nın Hâtıraları, işbu ihtiyâcı farkedebilenler için mütevazı ama hayli zengin bir "link hattı" teşkil ediyor. Pek çoğunu camide, mahallede, çarşı□pazarda veya akrabâ arasında görüp tanıdığımız Kutuz Hoca'lar, bizden sonraki nesil için ancak □bulunabilirse□ kitaplardan öğrenilen insanlar olacak; bu insanlar ki Cumhuriyet yılları boyunca idâre tarafından görünmez bir "irticâa meyl□i mahsûs" yaftasını ömürleri boyunca göğüslerinde

gezdirmek zorunda kalmışlardı ve Kutuz Hoca neslinin yaşadığı kültür kırılması, bizim kitâbî bilgilerle anlayamayacağımız kadar büyüktü; buna rağmen Kutuz Hoca nesli, yine aynı yıllar müddetince Karadeniz ahalisinin hakiki ve tabii muallimleri oldular; evvelâ din bellettiler, sonra edeb, ahlâk ve terbiye. Bu neslin akademik kaynaklardan istifâde etme imkânı yoktu. Kitapta Kutuz Hoca'nın daha beş yaşından başlayarak torun sahibi olacak eyyâma kadar dinî ilimleri öğrenmek için nasıl hayranlık uyandırıcı bir sebat ve emekle çalışıp didindiğini ibretle okudum.

Hâtıraların yayınlanma tarzı hayli dikkat çekici: Kapağına bakan, Kutuz Hoca'nın bizzat hâtıralarını kaleme aldığını zanneder; halbuki hâtıralar, üç hayırlı evlâdın yıllar tutan müşterek mesaisi neticesinde ceste ceste kitap haline gelmiş; ikisi İslâmiyat âlimi; Mustafa Kara ve İsmail Kara. Bizde bırakınız köy hocalarını, pekçok okumuş yazmışımızın bile hâtıralarını yazmak için eli kaleme uzanmaz ve bu yüzden yakın zamana dair tarih etüdleri, genellikle resmi kaynakların dümen suyunu izlemek zorunda kalmıştır; kayıt tutma alışkanlığımızın zayıflığına ne kadar hayıflansak yeridir. Peki, kaç Kutuz Hoca'nın bu kadar hayırhah ve gayretli evlâdı vardır ki?

Artık hatıralar konuşsun

Bize yıllardır nâmını işittiğimiz ama yakînen tanımak fırsatını bulamadığımız Kutuz Hoca'yı bir nebze olsun tanıttığı için "hayırlı oğullara" ve aziz dost İsmail Kara'ya müteşekkiriz; bu gibi eserlerin çoğalması arzusunda benimle aynı dikkatleri paylaştığına inandığım İsmail Kara'nın kitaba yazdığı önsözün bir bölümünü sizlere duyurmak istiyorum, umulur ki hayra vesile olur:

"Nihayet bu hatıratı okuyan hocazâde ve şeyhzâdelerden ısrarlı bir talebim var. Hoca ve Şeyh olan babaları veya dedeleri hayatta iseler bu tür hatırat derleme işini vakit geçirmeden mutlaka yapsınlar; elde mevcut olan yazılı evrak, belge, icazetname ve fotoğrafları neşretsinler. Kutuz Hoca, bütün ısrarlı gayretlerine ve talihinin yaver gitmesine rağmen netice itibariyle köy şartlarında yetişmiş ve o vasatta hizmet vermiş bir hocadır. Tek partili yıllarda kasaba ve şehirlerde hizmet veren, yetişen hocaların hatıralarının gerek dersler, hocalar ve kültürel çevre ve gerekse kendilerini var kılma için yürüttükleri mücadele, bu mücadelenin teknikleri itibariyle çok daha zengin ve geniş bir bilgi ve tecrübe hazinesini önümüze getireceği açıktır.

(...) Artık şimdiden sonra biraz da hatıralar konuşsun."

Kutuz Hoca'nın Hatıraları□Cumhuriyet Devrinde Bir Köy Hocası, Haz: İsmail Kara, Dergah Yayınları, Anadolu Kitaplığı, İstanbul, 2000

Altın yaldızlı çekiç, kırmızı boyalı demir!

Samsun'da toplanan 8. Türk Kurultayı'nın, "Türk basını"nda uyandırdığı tesiri anlamlı buluyorum. Gazeteci tabiriyle "etekten" verilen, nezaket kabilinden kotarılmış zoraki haberler; heyecansız, perspektifsiz değerlendirmeler. Türkiye bütün dikkatini, içine milletvekili maaşları ile ilgili düzenlemenin "hassasiyetle" yerleştirildiği anayasa değişikliği aranjmanına teksif etmiş durumda. Kurultayı yakinen takip etmedim; ama görünen odur ki, basını suçlamadan önce bizatihi T.C. Devleti'nin Türk Kurultayı'na bakışında son derece belirgin bir "yasak savma" üslubunu gözden geçirmek gerek. Devletin samimi olarak inanmadığı bir "beynelTürk" projeye basın niçin sahip çıksın? Belki MHP, iktidarın ikinci büyük ortağı olmasa, ilk yedisinin nerede-nasıl yapıldığını hatırlamadığımız gibi 8. Türk Kurultayı'ndan da pek haberimiz olmayacaktı. Kaldı ki "Türki" cumhuriyetlerden hiçbirinin kurultaya devlet başkanı seviyesinde iştirak etmemiş olması da çok önemli bir "tavır"dır. Türkiye, belki de ev sahibi olmanın getirdiği zaruretle kurultaya devlet başkanı ve başbakan yardımcısı ile iştirak ederken diğer Türk cumhuriyetlerinin tali derecede bürokratlarla katılması ne anlama geliyor?

Anlam şu: Erken doğum; bu çocuk yaşamaz ve fazla sevgi göstermenin alemi yoktur.

Bu, benim kalben katıldığım bir teşhis değil; milletlerarası münasebetlerin tabiatını bir uzman derecesinde bilmem; gönlüm ister ki bu kurultay, bütün dünya kamuoyunun üç gün süreyle nefeslerini tutarak takip ettiği, diplomat, uzman ve gözlemci göndererek yakından izlediği bir güç gösterisine sahne olsun ve Samsun'da alınan kararlar, bütün Avrasya'nın geleceğini etkileyecek siyasi, kültürel ve ticari mutabakatların temelini teşkil etsin. Öyle olmadığı ve olmayacağı daha yıllar öncesinden belliydi; bugün kurultaya gösterilen serin ilgisizlik, bugünün değil bütün kapsamı ile dünün meselesidir.

Tarihin Osmanlı asırlarını okurken, gençlik ve toyluk haletiyle ecd adı akılsızlık, hatta basiretsizlikle suçladığım anlar olmuştur: Henüz lise son sınıf talebesi iken, siyasi hakimiyet vektörlerini Asya içlerine doğru yönlendirmek dururken Balkanlar üzerinden Orta Avrupa'ya ve Akdeniz sahillerine tevcih etmekteki büyük hatayı (!) tereddüt göstermeksizin işaret edebiliyordum; bu akılsızlığın sebebi olsa olsa Osmanlı sultanlarının devşirme vezir ve bürokrat kullanmaktaki manasız "gayrımilli" tutumu idi. O günlerde hiç unutmam, bir dava büyüğümüz Ankara'nın Yıba Düğün Salonu'ndaki bir konferansında "Osmanlı'da dönme ve devşirme" meselesinde bizleri irşad etmiş, konferans çıkışında cümlemiz, "Osmanlılar da bu işlerden anlamıyormuş; insan bu kadar haini Topkapı Sarayı'ndan içeri sokar mı?" safiyetine kilitlenmiştik. Türkçü dünya görüşünü tarihi realpolitiğin ortasına mıhladığınız zaman bir başka sonuç çıkması mümkün görünmüyordu.

Gençlik zamanlarımız, bütün dünya Türklerinin mümkünse siyasi, kabil olmazsa kültürel ve ticari işbirliğini hayal eden parlak bir tasavvurla kamaşmıştı. Orta Asya kapalı kutuydu; Türk

dünyası ile bütün münasebetlerimiz siyasi şartlar yüzünden romantikti; gönül işiydi, sağlam bilgi ve gözlemden mahrumdu. SSCB dağılınca bu hissi alakayı, ilmi gözleme dönüştürme şansı doğdu ve bu mucizevi dönemde Türkiye Cumhuriyeti Devleti, en azından bedavadan önüne konulan "ilmi gözlem ve vakarlı temsil" şansını doğru ve iyi kullanamadı. Özal'ın vefatına kadar geçen kısa süre içinde sıdk-ı can ile çalışan bir avuç idealist siyaset adamı ve bürokratı tenzih ederek belirtmeliyiz ki Türkiye, bu fırsatı değil "nimet" olarak değerlendirmek, "sevinsiz bir sürpriz" olarak algıladı ve aynı idrakle vaziyeti bugüne kadar idare etti; Samsun'daki kurultay, işbu "idare" tavrının hala devam ettiğini gösteriyor.

Türk dünyası projesinin iki ayağı var ve her iki ayağı da güçsüz: Türkiye, görünürde ait bulunduğu siyasi ittifak bağlantıları yüzünden Türki cumhuriyetlerde "Batılı ağabey" rolünü oynamaya isteksiz; istekli olduğu anlarda ise güçsüz ve beceriksiz. Türki devletler açısından durum çok daha farklı; onların sadece siyasi ve iktisadi değil, sosyolojik problemleri de çok yoğun. Bu ülkelere ziyaret veya iş maksadıyla gidip dönenler gerçek tabloyu kısa zaman içinde bütün netliği ile görebiliyorlar; ama nadiren yazıyorlar; özeti şu: Türkiye ile Asya'daki Türk devletleri arasında; ancak "zaman" cinsinden bir bedelle telafi edilebilecek, sosyolojik tablo mesafeleri mevcut bulunuyor.

Karşılıklı iyiniyet yetmez: Türkiye'nin Asya'ya iyi eğitim görmüş nitelikli insanlarla, sermaye ile, teşebbüs gücü ile ve hepsinden önemlisi kendinden emin bir haletle yaklaşması gerek. Devlet adına Türk cumhuriyetlerine gönderilen en kıdemsiz memurun bile, adeta Paris büyükelçiliğine gönderilecek diplomatı seçer gibi ince elekten geçirilip gerekli evsafı haiz bulunmasına dikkat etmek lazım. Meselenin tafsilatına girmem imkansız; bu hususta işlenen hataları erbabından dinlerseniz ciltlerin kafi gelmeyeceğini fark edersiniz.

Bir çekicin demir aksamını altın yaldıza, bir demirin ucunu kırmızıya boyayıp örs üstünde demir döğmenin de sembolik bir anlamı var şüphesiz; en azından havanda su döğmekten iyidir; fakat asıl mesele örsün üstüne kalifiye elemanı, nar-ı beyza halindeki teşebbüs gücünü velhasıl dirayeti koyup döğebilmekte!

Sahi, bu kurultay Kıbrıs'ta yapılacaktı; ne oldu da Samsun'a alınıverdi birden?

2000

29 Nisan

Türkiye'nin elli yılı tehlike altında Zaman Gazetesi

24 Nisan

GS'nin başardığını FB ve Türkiye niçin başaramıyor? Zaman Gazetesi

22 Nisan

Cumhuriyetimizin bir medeniyet tasavvuru var mı? Aksiyon Dergisi

22 Nisan

Herkes sipere girsin; diyalog başlıyor! Zaman Gazetesi

17 Nisan

Bir "dünya devleti" değil; ama bir "dünyalı" devlet Zaman Gazetesi

15 Nisan

İbrahim: Tek kişilik bir ümmet Zaman Gazetesi

10 Nisan

Ne biçim "uzun hikaye" bu arkadaş? Zaman Gazetesi

08 Nisan

Yeniden Müslüman olmak Aksiyon Dergisi

08 Nisan

Şiddet fideliklerini kim suluyor? Zaman Gazetesi

03 Nisan

Atatürk'ü anlamak da, emek ve usul istiyor Zaman Gazetesi

01 Nisan

Good Morniiing! Zaman Gazetesi

Good Morniiing!

Birileri, şu bizim Türkiye'nin adını "Turkey" yapmış; aman ne akıllar, ne büyük zekavetler? Dar-ı dünyada ite-kakıla da olsa kendimizi rahat hissedebildiğimiz tek coğrafya parçasına "isim koyma" hakkından uşakça bir tabasbusla vazgeçiyor, "Türkiye" ismini bir kısım firenge içindeki küçük "i" ve "ü" harfleri yüzünden alerjik görünür diye "aşşağılık" kompleksine kapılıyorsanız ölünüz de üstünüzü örtelim. Hamaseti artık sevmiyorum; gençken güzeldi, heyecanımızı tutuşturuyordu; ama itidal çağına geldik, vaktin mühimce bir kısmı tepkilerimizi dengeleyip ehlileştirmekle geçiyor. Hayır, hamaset filan değil; bu memleketin adı Türkiye. İngilizlerin, Fransızların ne dediği kendi bilecekleri iş. Bu memlekete gönderilen bütün

mektupların en altına büyük harflerle Türkiye yazılmalı; bu ibareyi taşımayan mektuplar, ülke ismi yanlış yazıldığı gerekçesiyle adrese iade edilmeli. Bizimle ilgilenen, bizimle işi olan, bizimle ticaret yapan Türkiye kelimesini yazmasını ve okumasını öğrenmeli; bu hassasiyeti, hindi misali boş tafralarla tüylerimizi kabartmak için değil, kendi nefsimize ve ülkemize duyduğumuz saygı gereği göstermeliyiz.

Daha önce başkaları da işaret etti, ben de yazdım; en rütbeli devlet ricalinin bindiği uçağın üstüne "Republic of Turkey" yazmağa hakkınız yok. Bu uçağı, yaban ellerde Türkiye'yi temsil ederken rahat seyahat edesiniz diye biz satın aldık; parasını vergilerimizle ödedik. Eğer bir gün aile büyükleriniz sizin için bir uçak alırsa, o uçağın üstüne ne dilerseniz yazdırabilirsiniz; ama milletin vergileriyle satın alınmış uçağın üstüne, havaalanlarında yer hizmetleriyle görevli personel rahat tanısın diye, "interneyşınıl!" gösteri olsun diye "Republic of Turkey" yazdıramazsınız. Bu ülkenin adını unuttu iseniz anayasayı açın bakın. Bu ülkenin ismi 1924 Anayasası'ndan beri değişmedi; biz "Türkiye Cumhuriyeti" diye hatırlıyoruz; bizden habersiz tahrif etti iseniz bilelim.

Hani vaktiyle "Dil devrimi" yapmıştınız; başarılı oldunuz; devirdiğiniz dilin enkazı üzerinde bugün internet cafe'ler, snack bar'lar, houte couteur'ler, show room'lar, gallery'ler, shopping center'ler, restaurant'lar, charcuterie'ler, couffeur'ler yükseliyor; yanıp sönen neonlarını görünce kim bilir ne kadar bahtiyar olmakta, ne kadar murad almaktasınız? Hakkınız efendim, az mı emek vermiştiniz nitekim?

Sayenizde çarşılarımız sığır çobanlarının kasabalarına döndü, dil vadisine doludizgin girip bir hamlede Moğolistan'a vasıl olmak diliyordunuz; ama kader sizi Amerikan "country"sine düşürdü; bu hesapta yoktu belki ama neticede "Türkçe olmasın da tek İngilizceyle de idare ederiz" diye düşünmüş olmalısınız ki fazla debelenmeden zilleti kabul ediverdiniz. "İhtimal" kelimesine genetik bir hınçla saldırırken "possible" ile iktifaa mecbur kaldınız, bu arada "olasılık" da yetim kaldı. Bugünün İngilizcesine gösterdiğiniz "tolerance"ı ana diliniz Türkçeye fazla gördünüz. Şimdi Number One radyosu dinleyip cheeseburger'inizi dişlerken, fast food işine yatırım yapıp, rent a car firmasından kiraladığınız wagoon jeeple medya plazaların önünden geçerken, jogging yaparken, five o'clock tea'nizi, expressonuzu höpürdetirken, body shaper'le karın yağlarını eritirken genişlettiğiniz bu "mankurt" çığırının vaktiyle "ve" kelimesinden huylandığı için yazılarında "ve" bağlacı kullanmamakla öğünen dehşet tiplerinin açtığını bilemezdiniz.

Siz masumsunuz kardeşim; siz ana dilinizi hala Türkçe sanmaya devam ediniz. Enjeksiyon o kadar hazık eller tarafından applice edildi ki hissetmediniz bile, geçmiş olsun efendim. Doğup büyüdüğünüz ülkenin ismini hala "Türkiye Cumhuriyeti" diye bilmeye devam edebilirsiniz, ona da geçmiş olsun, hatta "good morniiing!" bile diyebiliriz. Memleketin ismi değişti efendim, "Turkey" oldu, artık Engliş bilmeyen kalmadı, manasını bilmeyeniniz yoktur; ama biz yine de hatırlatalım: Turkey, Englişçe'de "hindi" manasına geliyor arkadaşlar.

Hani, "kabaramazsın kel Fatma; annen güzel sen çirkin" tekerlemesi var ya; ondan işte!

Siz mesela Mısır milli takımının formalarında "Egypt" yerine bizim alışageldiğimiz şekliyle "Mısır" yazısıyla çıktığını gördünüz mü? Biz Macaristan deriz ama onlar "Hungaria" derler. Biz Arnavutluk deriz, onlar Albania diye isimlendirirler; tabiidir ama bize şirin görünmek için ülkelerinin adını -gaflet eseriyle de olsa- değiştirmezler. Biz Yunanistan'a mektup yazarken zarfın altına "Greece" yazarız, nezaket budur, doğru olan da budur.

Haydi oldu olacak şu yarım kalan işi tamamlayalım da efelik bizde kalsın: Cumhurbaşkanına president diyelim, başbakana prime minister; okul'u "ecole" yapmaya gerek yok; gömlek zaten çoktandır tişört; buzdolabı deep freeze, kırk yıllık sokarıç da haylidir "sos" oldu. Yahu geriye bir şey kalmamış?

Ah pardon, excuse me, enschuldigen Sie bitte! Bir şey eksik; nedir o Ahmet'ler, Mehmet'ler, Ayşe'ler, Saliha'lar? Efendim bunlar, dünyanın gidişatından haberi olmayan cahil ebeveynlerimizin dar görüşlülüğünün eseri çağdışı tortular; bir gün memleketin bazı kamu kuruluşları tarafından "Törki" yapılacağını bilselerdi elbette zamaneye uymakta gecikmeyip evlatlarına Paul, Valentine, Richard, Margareth, Diana gibi devrin mana ve ehemmiyetine münasip isimler koyarlardı. Cahillik işte, neyse ki gidişatın nereye yöneldiğini fark eden uyanık ana-babalar daha şimdiden çocuklarına -Anglo-Saxon kültür ikliminde yadırganmayacak- Cansın, Sibel, Melissa, Aylin, Poplin gibi hesna isimler vermek zekavetini gösteriyorlar.

Artık müsterih ölebiliriz;

Toprak toprağa.. küller küllere... Amen!

Atatürk'ü anlamak da, emek ve usul istiyor

25 Mart tarihli "İstiklal-i Tam..." başlıklı yazıya, doğrusu hiç ummadığım bir mahfilden ilgi gösterildi: Sayın Doğu Perinçek telefonla arayarak, Can Dündar'ın mehaz gösterdiği kitabın kendisi tarafından (Kaynak Yayınları) yayınlandığını söyledi; Sayın Perinçek'in verdiği bilgiye göre Mustafa Kemal Paşa'nın 15-19 Ocak 1923 tarihlerinde Eskişehir ve İzmit'te yaptığı konuşmaların sansüre edilmemiş orijinal zabıtlarının fotokopisi 1987 yılının Ağustos ayında, muhafaza edildiği resmi kurumdan "bir suretle" elde edilerek yayınlanmış; ancak yayınlanan dergi baskıya verilmeden el konulmuş, buna rağmen on bin kadarı polisten kaçırılarak dağıtılabilmişti. Bilahire açılan kamu davasında (26 Ekim 1988) mahkeme aklama kararı vermiş ve Perinçek'in ifadesine göre böylece "Atatürk DGM'de aklanmış" olduğu gibi Türk Tarih Kurumu da dava esnasında suskun kalmayı tercih etmişti.

Bu konuşmaların yeraldığı "Eskişehir-İzmit Konuşmaları-1923" isimli kitabı, bilgilenmem için göndereceğini vaat eden Sayın Perinçek sözünü yerine getirdi; kitap şu anda önümde

duruyor; kitapta eski yazı ile tutulmuş zabıtların (hayli okunaklı halde) fotokopisi neşredilmiş, ayrıca düz transkripsiyon metni ile sadeleştirilmiş metin karşılıklı sayfalara yerleştirilmek suretiyle kitapta yer alıyor. Gösterdiği ilgi için Sayın Perinçek'e teşekkür ediyorum.

Muhteviyatının kritik kıymetine binaen daha esaslı bir mukayese, bu kitaptaki fotokopilerle TTK ve Anıtkabir arşivindeki orijinal nüsha mukayese edilerek yapılabilir. Bu konuda doğruyu, haşviyattan ayırabilecek tek merci mevkiindeki TTK, ileri sürüldüğü gibi bu yayın hususunda suskun kalmayı tercih etmişse, "Sükut ikrardandır." kavli mucibince elimdeki kitabın, ilmi kriterlere uygun olduğunu belirtmek gerekiyor.

Kitabın büyük kısmını, özelliklere "Kürtlere özerklik" verilmesinden bahis kısımlarını okudum; çıkardığım mana şudur ve yine usule dairdir:

1- Mesele, ilk münasip zamanda Atatürk'ün maddi ve manevi mirasiyle kendisini nisbetlendiren bütün hükmi ve özel şahısların iştirakiyle tertiplenecek bir ilmi toplantıda tartışılmaya muhtaçtır. Mustafa Kemal Paşa'nın her nevi beyanatı, anayasada açıkça yazıldığı üzere "Atatürkçü" fikriyat kapsamında değerlendirilecek midir? Eğer bu sualin cevabı "şüphesiz evet" ise bugün Atatürk'ün fikri mirasına sadakat ve hürmet gösterilmediği yolunda çok ciddi karineler zuhur edebilir.

2- Eğer Atatürk'ün her beyanatı, "adım adım yürütülmesi gereken bir siyasi mücadele esnasında söylenmiş her söz, Atatürkçülük fikriyatının tabii bütünlüğü içinde değerlendirilemez; aksi takdirde günün siyasi şartları icabınca mesela Halife'ye sadakat belirten sözlerin de aynı kapsama alınması gerekir." cinsinden bir gerekçe ile "ayıklanabilir" bulunuyorsa, bu konuda da bir usul tesis etmek lüzumu aşikardır. Atatürk'ün bazı sözleri "zaman icabı söylenmiş sözler" olarak kabul edilecekse kriter ne olacaktır? Yukarda sözü edilen ilmi toplantıda bu usul meseleleri netliğe kavuşturulmalıdır.

3- Atatürk, ülkemizde çokça atıfta bulunulan; ancak anlaşıldığına göre pek az okunan bir lider olmak talihsizliği ile baş başadır. İlk ve orta tahsil gençliğine okuması için tavsiye edilen "Nutuk", genç kuşakların Atatürk'ü tanımaları ve özellikle zihni mentalitesini anlamaları için bana göre teknik açıdan elverişli "ilk kitap" değildir. Bu kitabın arasında gönderilen broşürden öğrendiğime göre Kaynak Yayınları, Atatürk'ün bütün eserlerini külliyat halinde yayınlamaya başlamıştır ve bu kampanyanın; ancak iki yıl sonra biteceği ifade edilmektedir. Genç kuşakların Atatürk'ü anlamak ve devrini tanımak için bu külliyat ile bir an önce temas etmeleri gerektiğini düşünüyorum. Nutuk, bu sürecin sonlarına doğru tavsiye edilirse daha isabetli olacaktır. Sayın Perinçek'in siyasi fikriyatını tasvip etmesem bile Atatürk'ün Bütün Eserleri külliyatını yayınlamaya başladığı için koca bir teşekkürü hak ettiğini düşünüyorum.

Bu meselede söylenecek söz çok; konuyu şöyle bağlayabiliriz. Bugün Atatürkçü görünmenin büyük prim yaptığı aşikar; ne var ki Atatürkçü olmak veya öyle görünmek bir yana, Atatürk'ü anlamanın enikonu emek gerektirdiği, günlerce sürebilecek uzun ve dikkatli okumalara

ihtiyaç gösterdiği ve nihai tahlilde zemin bilgisiyle birlikte kaçınılmaz miktarda "usul bilgisi" edinmeye bağlı olduğu artık anlaşılmalıdır. Ders kitaplarına serpiştirilmiş seçme okuma parçaları ile resmi diskurda gereğinden çok tekrarlandığı için yalama olmuş kalıplarla Atatürk'ü kime, nasıl ve hangi kalitede tanıtabilmek mümkündür ki?

Yoksa Atatürk'ü hala, çok atıfta bulunulan; ama layıkıyla tanınmayan bir tarihi şahsiyet olarak göstermekte ısrar edip gidecek miyiz?

Sahi, Mustafa Kemal Paşa'nın beyanatları niçin sansür edilmişti?

Şiddet fideliklerini kim suluyor?

Haber önce, on İngiliz taraftarının yaralandığı biçimindeydi; doğrusu "oh olmuş serserilere" diye geçti içimden. "İngilizler bizde hiç serseri yok sandılar galiba!" Tam tamına böyle düşündüm, "Bizimkiler hooliganların taşkınlığını karşılıksız bırakmayıp derslerini vermişlerdi." Gece yarısına doğru ilk, ertesi sabah ikinci İngiliz'in ölüm haberini duyduğumda hissettiğim şey utançtı. Türk misafirperverliğinin on paralık olması bir yana kendimden, haberi ilk duyduğumda içimden geçen "oh olmuş serserilere" düşüncesinden utandım.

Haydi bir kere daha eğri oturup doğru konuşalım; sokaklarımızda, güçlükle denetim altında tuttuğumuz bir yaygın şiddet içgüdüsünü gezdiriyoruz. Bizim toplumda öfkeyi besleyen, her an diri tutan ve münasip anlarda tasmasından boşaltıp salıverdiğimiz bir şiddet üretme iklimi var. Günün en sakin zamanında, ortalıkta kayda değer hiçbir şey görünmüyorken aniden tutuşuveren bir kibrit gibi içimizdeki şiddeti yükseltiyor veya şiddete maruz kalabiliyoruz. Bu derece gergin ve hınçla dolu olmamızın temelinde çok şey var; ilki, eski şehir kültürünün oksijensizlikten boğulmasına seyirci kalmaklığımız. Nüfusumuzun takriben beşte biri son yirmi yıl içinde köyden şehire sürüklendi ve "vahşi batı" filmlerinde gördüğümüz bir herc ü merc içinde şehirlerde tutunma mücadelesi verdiler. Bu enerjik meydan okuma karşısında kırılganlığı sebebiyle önce yerleşik şehir ananeleri bükülüverdi; ardından zabıta tedbirleri. Siyaset esnafı durumu sadece seyretti. Büyük şehirlerin periferisindeki Hazine arazileri hoyratça ve açıkgözlülükle yağmalandı (bugün bu arazilerin önemli bir kısmı bacasız rant fabrikaları durumundadır). Yeni istihdam alanları açılamadı. Merkezi hükümet ve mahalli idareler, vaktiyle koydukları "şehir normları"na sahip çıkamadılar; Cumhuriyet'imizin eğitim kurumları genç nüfusumuza dünya görüşü ve meslek kazandıramadılar. İmar mevzuatı, trafik düzeni, altyapı hizmetleri, ticaret gelenekleri dahil olmak üzere birlikte yaşama edebini dik tutan müesseseler, köylü kurnazlığının kısa vadeli pratik çözümlerine mağlup edildiler. Biz hala yeni Cumhurbaşkanı kim olacak diye zihin tiftikleyip duralım: Türkiye Cumhuriyeti kısacık tarihinin en ağır sosyal patlama tehdidi ile yüz yüzedir!

Siyaset, çoktan beridir bir çözüm üretme mekanizması olmaktan çoktan çıktı. İktidar mücadelesinin yüksek rakımlı binalarında kotarılan toplum mühendisliği projelerinin ve tehdit

kışkırtmalarının bu muhtemel sosyal patlama tehlikesi ile uzaktan yakından hiçbir ilgi kurmadan, sadece bayatlamış "cambaza bak" numaraları ile hiçbir ciddi probleme çare bulamadığı açıktır. Bin bir deve hendeği atlatarak ekserisi hiçbir anlam ifade etmeyen üniversite amfilerine doldurduğumuz gençlere bile gelecek hakkındaki güleryüzlü bir tasavvur sunamayan bir merkezi idareye sahibiz ve bu idare, yönettiği kitleye güven telkin etmiyor. Büyük hırsızlıkların cayırtısından daha küçüklerine kimse aldırış etmiyor bile artık. İnsanlar adliye cihazına bile güvenmiyor. Cezaevlerimiz, içinde sadece garibanları tutan birer kalbur gibi. Mafiaların itibarı neredeyse borsada "halka arz"a sunulacak. Sanki herkeste tarlasına yapılan yarım metrelik sınır tecavüzünü bizzat göğüsleyemediği ve bu yüzden köy yerinde itibarsız gezinmek yerine mapus damına düşmeyi tercih eden çaresiz insanların çar na çar şiddetle ünsiyet peydahlamasını andırır bir gerilim haleti var. "Ne oluyoruz?" diye şaşkınlık geçirecek yerde değiliz; olup biten her şey gözlerimizin önünde oluyor.

Biz ise sadece seyrediyoruz.

Ve bütün bu gerginlikler, ümitsizlikler, kaygılar, yoksulluk, ezilmişlik, horgörülmüşlükler, adlatılmışlıklar her dakika tansiyonu amansız bir yükle harab eden bir asab bozukluğu halinde hayatımızı, huzurumuzu ve sükunumuzu zehirliyor. Sabahları evden çıkarken "zulme uğramamak ve zalimlik etmemek" için her zamankinden daha ziyade içten dualarla kopuyoruz evlerimizden. Bu memlekette serseri şiddetin muhatabı sadece Leeds taraftarı sarhoş hooliganlar değil: Kör şiddet kimliksiz geziyor. O gece Taksim caddelerinde bıçaklanan iki İngiliz vatandaşı değil de iki sıradan Türk olsaydı bu haberin gazete ve televizyonlarda kaç sütunluk, kaç dakikalık kıymeti olurdu dersiniz? Sırf bu ölçü bile sinsi ve kokusuz bir gaz gibi iklimimize sinmiş tahrip insiyakinin algılanışındaki çarpıklığı göstermeye yeter.

Toplum sözleşmesi teorilerine göre "fi tarih", haksızlık karşısında hakkı istirdad hakkımızı cümleten devlete, yani kamu idaresine devretmişiz; bu bir teoriden ibaret; ama toplumda hakkaniyet ve nısfet duygusunu vicdanı tahriş etmeyecek tarzda ayakta tutmanın tek hakikati adalettir. Adalet!

Kamu idaresi, halkın iştirakini lüzumsuz gören kibirli bir tavırla kendi çarkını döndürürken sosyal adalet duygusunu ve vicdanı örseliyor ve tarihin bilinen en eski devirlerinden beri şiddetin panzehiri adalettir.

Bayat ama hakikatin ta kendisi: "Adalet mülkün temelidir." Bunu hiç böyle düşünmüş müydünüz?

Yeniden Müslüman olmak

Herkesin dini kendine; fakat kendisini bir dine mensup hissedenlerin o din ile ilişkisi hakkında söylenecek şeyler var.

Mükerrer olacak ama tekrarı faydalı. Bir dine mensup olmakla o dine mensup kalmak farklı şeyler. Asırlar boyunca sayısız insan atalarının dinine katıldı ve katılmaya devam ediyor. Bir insanın kendi dinini seçmek konusunda ne kadar hür olabildiği, müsbet□menfi bir hüküm verilemeyecek ölçüde çetrefil bir mesele lâkin ilk tercihten sonraki süreç için belki küçük bir kriter koymak mümkün: Bir dine mensup olmak, bir ülkenin vatandaşı olmak gibi değildir; vatandaşlık, gerekli mevzuatın tamamlanmasından sonra kazanılır ve kendiliğinden sürer; halbuki bir dine mensup olmak, her zaman denetlenmesi gereken bir şuur hali teşkil ettiği için vatandaşlığa benzer bir süreklilik arzetmez. Dine mensubiyet halinde istikrar sağlamak için bu mensubiyetin mütemadiyen kontrol edilmesi gerekir.

Din şüphesiz bir iman meselesidir ama onun yerinde durup durmadığını tahkik etmek vazifesi akılla ilgilidir. Herkes gibi bizler de bu konuda tabii olarak İslâm merkezli düşünmekte mâzuruz; dinimizin "İbrâhimî silsile"nin en son ve mükemmel halkasını teşkil ettiği inancı, diğer dinlere mensup olanlara nisbetle bize gizli bir üstünlük hâleti veriyor; şüphesiz İslâmî hoşgörü dediğimiz vâkıanın temelinde bu üstünlük hissinin büyük payı bulunuyor. Ne var ki bu üstünlük hissinin "empatik" kabiliyetlerimizi körletmesine izin vermemek gerek. Daha açıkça ifâde etmek gerekirse bir gayrımüslimin İslâm'a dönüşüyle ne kadar memnuniyet duyuyorsak, faraza Hıristiyan olan bir Müslüman'a □kendimizi ne kadar zorlasak da□ iyi gözle bakamıyoruz. Doğrusu insanın kendi dini söz konusu olduğunda bîtaraf kalabilmesi çok zor.

"Yeni" bir insan olmak

Yusuf İslâm'la Engin Noyan'ın yaptığı o samimi mülâkatı takib ederken öyle bir güzellik iklimi husûle geldi ki, bir an, o esnada Galatasaray Mallorca maçını unutuverdim; Yusuf İslâm nasıl Müslüman olduğunu anlatıyordu ve galiba bütün seyircilerle birlikte ben de, Stevens'in gönlünü İslâm'a çeviren o harikulade kader ânının nasıl yaşandığını öğrenmeye kilitlenmiştik. Yusuf İslâm anlattıkça garip ve güzel bir şey oldu; sanki o dakikalarda biz seyirciler, hepimiz adım adım "yeniden" Müslüman olmaya doğru yaklaşıyorduk ve o güzel ânın bir lâhza önce vürûdunu arzuluyorduk; bu, benim için başkalarının tecrübesiyle mâlum olmakla beraber sanki tamamen yeni bir heyecan oldu. "O anda bütün rûhum ve varlığımla tamamen Müslüman idim" dediği cümlede kapıldığımız inşirah hissi, "İnşirah" sûresiyle taçlandığında galiba hepimiz birer "yeni" insandık.

Yusuf İslâm, bize İslâm'a dışardan bakışın, o kolay kolay tasavvur edemediğimiz değerli tecrübesini yaşattı. "Ol mâhiler ki deryâ içredir, deryâyı bilmezler" hükmünün mazmûnu açığa çıktı. Sevincimiz bu defa meşhur bir pop yıldızının İslâm'a dönüşünden duyduğumuz "ibrâ edilmişlik" hissinden ibâret değildi; eben□an□ced Müslüman olsak da günün birinde yeniden İslâm'ı seçebilme zevkinin farkına varmıştık.

Bu güzeldi, çok güzeldi!

Dini rutin tehlikeli midir?

Bir Müslümanın günün birinde yeniden □hatta defalarca, hatta binlerce, milyonlarca kere□İslâm'ı seçerek Müslüman olabileceği gerçeği bir kısım çevrelerde imân eksikliğine haml olunabilir; herkesin dini kendine ama yeniden Müslüman olabilmenin yaşama sevincini zenginleştirdiği çok âşikar. Kimseye akıl vermek iktidârında olmadığımın şuuruyla telaffuz ediyorum, bana göre bu galiba çok doğru ve hatta gerekli bir tecdîd işlemidir. "Tecdîd□i imân ve nikâh", İslâm kültüründe bilinen bir müessese olduğuna göre imân tazelemenin daha sık aralıklarla yapılmasında da mahzur olmasa gerektir. İnsan dinini seçmeli, daha doğrusu seçebilmelidir; bu, ona din hakkında düşünme fırsatı verecektir ve düşünen her insan tâzelenecektir. Dine her defasında yeniden duhûl etmek niçin yeni bir başlangıç olmasın ki; bütün başlangıçlar güzeldir, her defasında yeniden tazelenen heyecanlarla ve ümitle doludur. Düşünen insan mukayesede bulunur, bütün rutinleri havalandırır ve gün ışığına çıkararak bir kere daha gözden geçirir. Galiba rutinlerin en tehlikelisi "dîni" markalı olanlarıdır ve çoğu insan haklı olarak iman mevzuu olarak kabul ettiği dini rutinleri, kerrât ile yeniden geriye dönüp gözden geçirmeyi akıldan geçirmez; ne var ki böylelikle "dini nükte"nin nasırlaşabilme ihtimâli kuvvetle muhtemel olmayacak mıdır?

Ve nasırlaşmış bir din telakkîsinden daha hapsedici ne tasavvur edilebilir?

Hac, yeniden Müslüman olmak gibi midir?

Hacca gitmek henüz nasip olmadı ama her Kurban Bayramı akabinde tâze hacılarla sohbet ederken, sanki üzerime çok vazife imiş gibi onların ne kadar "tâzelenmiş" olduklarını merak ediyorum; bu merakın bir Müslüman için "sevimsiz tecessüs" kategorisine girdiğinin farkındayım ne var ki hac gibi insanı ve gönlünü tâzeleyici bir heyecan menbâının insanlar üzerinde nasıl iz bıraktığını gözlemekten nefsimi men edemiyorum. Vebâlini bile bile itiraf etmeliyim ki, hacca gidebilmek fırsatına erişmiş insanların bir kısmını "tazelenmiş" görememek insanı düşündürüyor; vâkıa eski yeni her "hacı"da "Harameyn"i yeniden görebilmek ve oraya yeniden gidebilmek heyecanının yaygınlığı sevindirici bir husus. Bu yetersiz gözlemlerden mânidar bir sonuç çıkarmak belki haksızlık olur fakat en azından "haccın" yeni bir davranış güzelliği, daha evvel bünyede sertleşmiş kötü huyların yumuşaması tarzında tecellisini beklemeli değil miyiz?

Haksızlık etmeyelim; hac etmek, dinî vecibelerin sonuncu sırasında yer alan mâlî ve fiziki bir ibâdet; her Müslümanın teorik olarak hacca gitmesi mümkün olmadığına göre bir insanın kendi hâlini ıslah etmesi ve güzelleştirmesini niçin sadece hacılardan bekliyoruz? Diğer ibâdetlerin de bu hususta inanan bir insana yeterli olabileceği şüphe götürmez. Din, insana kendini her defasında yeni bir heyecan ve ümitle tazelenebilme imkânı verdiğine göre meraklı bakışlarımızı niçin hacılar üzerinde yoğunlaştıralım?

Herkesin dini kendine

Yıllarca önce köy□şehir irtibatının kopuk olduğu bir toplum vasatında, köyünden belki de ilk ve son defa ayrılarak askere gidenlerin yaşadığı tecrübeye benzer bir tecrübe olmalı hac; temyiz kabiliyetine erişeli beri dini rutinler içinde yaşayan bir mü'minin büyük ihtimalle ilk ve son beynelislâm toplum tecrübesi; aynı gaye ve hedefe doğru yanyana yolculuk eden mü'minler topluluğunun müşterek psikolojisi, ihrama girmenin, "efendimiz"in yaşadığı beldelerin rûhu ile temasa geçmenin mutlaka rutin kırıcı bir te'siri vardır. Öyleyse?

Başkalarını yargılamayı bırakıp kendi nefsimizi sîgâya çekmeli en iyisi; bir ferd□i vâhid olarak bizim yapabileceğimiz kendi rutinlerimizi havalandırmak, kendi şuurumuzu tazelemek ve vaktiyle ebeveynimizin seçtiği dini yeniden seçerek başka bir hayata doğmak; bunu ancak biz yapabiliriz ve sadece biz yapabiliriz.

Ve herkesin dini kendine!

Ne biçim "uzun hikaye" bu arkadaş?

Mustafa Kutlu'nun "Uzun Hikayesi"ni tezgahta görünce içim ısındı; hani eski arkadaşların evlatları büyür, günün birinde üniversite okumalarına gidip baba ocağından uzaklara düşerler de bir öğleden sonrası "amca"larının elini öpmeye gelirler ya; işte öyle bir sıcaklık; bir "yeğen" muhabbetine benzer bir şey yani. Vakıa duymuştum, medhini okumuştum: Kutlu'nun hikayeciliği "müseccel marka"; hikayeciliğimizin yüz akı. Bize dair hallere bizim kelimelerimizi giydiren adam; bir hal ustası.

O da ne! Ben o fotoğrafın bütün copyright haklarının bana ait olduğunu sanıyordum; ne çabuk unutuvermişim? Evvela bir güceniklik gelip geçti, "Yahu insan bir telefon açıp da iki satır kelam selam ile müsaade isteyemez miydi?" Kapakta hala çocukluk tasavvurlarımdan bir sahneyi aksettirdiği için bizim aile albümünden yürütüldüğünü zannettiğim o şahane fotoğraf. Uzak, ücra ve gözlerden nihan istasyonlarından bir küçük istasyon; 45 binlik lokomotif rampadan yeni kurtulmuş olmanın hışmıyla oflayıp puflamada, belli, terini soğutup birkaç ton su içtikten sonra yine vuracak yollara. İstim buharının muğlaklaştırdığı kadrajda "ne mendil, ne de bir kol" müşahede edilmediğine göre kimsenin inip-binmeye tenezzül etmediği kıytırık istasyonlardan biri. Resmin sağ tarafında trenin son vagonuna doğru seğirten bir çocuk görünüyor; bu benim işte. Tam hatırlamıyorum acaba uçurtma için kınnap ipi mi ısmarlamıştım, çakı mı, yoksa Tommiks'in yeni sayısını mı; koşmaklığımın sebebi o merak: Geldi mi, gelmedi mi?

Aynı fotoğraf, "Arkakapak Yazıları"nda da vardı. Hani o "bütün demiryolu çalışanlarına ve bütün buharlı tren aşıklarına" adanan o, "5402" isimli müthiş hikayenin başladığı sayfadaki fotoğraf. Benim için yazıldığını biliyordum; resmi sahiplenişim o yüzden. İyi de bu Sedat Tosunoğlu kim birader; ne zaman çekmiş resmimi de gizliden verivermiş Kutlu'ya, kitabının kapağına koysun diyerek?

İnsan, diyelim ki bir lokantada yeğenini görür de yemeğini ısmarlamaz mı? Kitapçıya, "Bunu da sar." demedim; diğer kitapların sarılmasına müsaade ettikten sonra "Uzun Hikaye"yi cebime koydum. Kitapçı meraki idi; bir taharri memurunun tecessüsüyle baktı. Keyifle, "Onu paketlemene gerek yok." diye cevap verdim, "Yolda yiyeceğim de!"

Akşam evde okurum diye düşünüyordum. Yatsıdan sonra gecelik entarimi giyerim, tahrir vazifemi bitirir biraz da ertesi günün dersine bakarım, ardından gelsin keyif, gelsin keyif! Açarım Uzun Hikaye'yi, içine düşerim; bilirim yine beni anlatmıştır mutlak: Ne mümkün efendim? İkindiye kalmadı "Uzun" hikaye bitiverdi. Hani sırf şirretlik olsun kabilinden "Ne biçim uzun hikaye bu, fırt diye bitiverdi!" diye mızıkçılık etmek var ya inanın aklıma gelmedi. Sulugöz biri değilimdir; bir de baktım ki gözüme toz kaçıvermiş. "Tüh sana be; bir de koca adam olacaksın; nedir o Hıçkırık filminden çıkmış enstitülü kızlar gibi hislenişler filan; yakıştı mı şimdi?

Öhhö öhhö!"

Benim bir kötü huyum vardır, kimseler bilmez: Bazı yazarları kıskanırım; çünkü benden iyi yazmışlardır, benden önce akletmişlerdir, o müthiş terkibi benden önce sezmiş, som atına gömülmüş elmas parçası gibi ustalıkla tam da yerine yerleştirebilmişlerdir ve gayet tabii ki buna hakları bulunmamaktadır.

Kıskandıklarımı severim; çünkü bana öğretirler. "Nasıl yazıyorsunuz?" diye başıma sorgu-sual melaikesi kesilen genç okuyucularıma ipucu. Kıskandıklarımı severim; çünkü benim muallimim onlardır. Bak sen bak, bir sazan balığının "oltayı gere gere gelmesi" ne demek; hele "savrulan kar tanelerine büyülü ışıklar düşürmek" de nedir bire? Yahu Mustafa Kutlu, sen bizi cümleten tıfl-ı ebcedhan mı edeceksin; Kemal Tahir'in babayani söyleyişine sığınarak kahırlanalım bari; "Bu yazmaklar, nasıl bir yazmaklar arkadaş?"

Okuyucu ister ki, "Uzun Hikaye"nin mevzuunu ucundan kenarından çıtlatayım; kusura bakma aziz okuyucu, yapamam. Meseleyi açık ettiğim için kitabın satışı düşer de Mustafa Kutlu orta gençlik eyyamında milyarder olma şansını kaçırır diye değil; nasıl olsa bizim cenahta kitap te'lifiyle ihya olmuş yazarı tarihler kaydetmedi henüz; yazarı düşündüğüm için değil efendim, sizi düşündüğüm için bunu yapmayacağım; çünkü sizlerin de en az benim kadar aynı lezzeti paylaşmanıza mani olmak istemem. Üstelik şimdi hikayeyi özetlemeye kalkışsam eminim ki, "A, ne var bunda, ben otursam ondan daha güzelini yazabilirdim." diye müşkülpesentlik etmek ihtimaliniz de vardır. Belimi büken de işte bu değil mi dostlar? O nasıl yazarlık ustalığıdır ki, okuyucuyu bayram şenliğine gitmeye hazır ilk mektep çocuğu gibi elinden tutup hikaye sayfaları arasında açılan büyülü bir menfezden bilinmedik memleket köşelerine götürebilmektedir; ben kıskanmayım da kimler kıskansındır ve ben böyle adamı sevmeyip de kimleri seveceğimdir?

Genç olsaydım; İstanbullu olsaydım ve aklım olsaydı Kutlu'ya derdim ki, "Ustam bu işin sırrını bana da öğret!"; nerde? Lakin, en büyük evladı gelinlik veya damatlık çağına geldiği halde beşik sallamaya hahişkar olanların hevesi sarıverdi beni. Bir gün böyle güzel bir hikaye yazamazsam Mustafa Kutlu'yu asla affetmeyeceğim ve hep kıskanacağım. Şimdi adamın hikayelerini çaktırmadan yeniden tiftiklemeye başladım. Onun gibi yazmak kolay da, satır aralarına yazdıklarının sırrını öğrenmem için birkaç fırın daha çökertmem gerekecek galiba.

Ne diyelim; eline sağlık "usta"; varsın okuyucularından birinin morali bozulmuş olsun, ötekilerin canı sağ olsun!

Mustafa Kutlu, Uzun Hikaye, Dergah y. İst., 2000

İbrahim: Tek kişilik bir ümmet

Harran harabelerindeyiz. Harran'ın bilinen tarihi, insanoğlunun toplayıcılık ve avcılık düzeninden ziraata geçişi ile denk; "Neolitik inkılab" bu topraklarda başladı. Nasıl başlamaz ki; Harran bir toprak denizi. Üzerinde gezindiğimiz harabeler bundan dört bin sene öncesine tarihleniyor, "kimler varmış biz burada yoğ iken" mısraını hatırlamadan edemiyorsunuz. Harran, dünyanın ilk üniversitesi olmak şerefine sahip; ama "eriyen" bir üniversite; Hindlilerin "ebedi malzeme" unvanını verdiği taşın nasıl eridiğini anlamak için Harran'ı görmek şart. Bir sel ertesinde kerpiç duvarların hamur gibi dağılmasını hatırlatan devasa taş blokların toza toprağa karışmasını seyredince, zaman denilen o kavranması güç mefhumun nasıl kudretli bir hükümran olduğu fark ediliyor. Görüldüğü kadarıyla Harran harabelerine "defineciler" hariç ilmi bir dikkat ve gayretin eli ulaşmamış (medet ey Kültür Bakanımız!). Bir tabii felaket sonrasının perişanlığını andıran kadim yıkıntılar arasında her ilkbaharda şaşmaz bir sevk"i tabii ile dirilen ısırganlar, belli ki vadesini tamamlamak üzere yerden gıda, gökten rahmet beklemekte; topu topu iki bahar arasına sıkışmış bir ömür ısırganınki. Peki, ya bizimki?

Az ileride "Kültürlerarası Diyalog Platformu"nun davetlisi olarak Harran'da bulunan "İbrahim'in evlatları"ndan bir kafile, bu manidar mevkii ve mekanın ruhundan sağarak tazeledikleri sözlerle "aralarındaki müşterek kelime"de buluşmak muradının temeline harç koyuyorlar. Hazreti İbrahim'in yurdunda, içinde "İbrahim" kelimesinin çokça geçtiği cümleler kurulurken söz güzelleşiyor, Harran'ın harabeleri, bin sene sonra vaktiyle bir ilim yurdu olduğunu yeniden hatırlamanın sürurunu yaşıyor. Musevi cemaatinin sözcüsü İbrani telaffuzuyla "Abraham" diyor; zihnime nakşolunmuş kültürel kodlar kendiliğinden harekete geçerek "Abraham değil, İbrahim" diye düzeltmeye kalkışıyor "galat"ı. Abraham'la İbrahim'in aynı kişi, aynı mana ve aynı haber olduğunu fark edene kadar kendimle didişip duruyorum; "kültürlerarası diyalog"un bugünümüz için taşıdığı ehemmiyet, şu küçücük nüansta bile kendini hissettiriyor. Kendi halime gülüyorum: "Ha Abraham, ha İbrahim" diyorum; sesli harfler değişebilir; ama sessiz olanlar, binlerce yıldan beri aynı "haber"i saklıyor.

Derken hakikaten bir "mir"i kelam" rütbesini hakkıyla ifa eden Engin Noyan'ın huzur ve "selam"ı hatırlatan davetiyle üç semavi dinin ilahi toplulukları, Harran semalarını "birleme" nağmeleriyle tezyin ediyorlar: Baharın nicedir erişmiş olduğunu yeni fark ediyorum.

Ve bi şey daha; ömrümde ilk defa "ruhani" sıfatını taşıyan bir insanı dünya gözüyle gördüğümü fark ediyorum. Çok mu önemli? Evet çok önemli! Biz bize iken kardeşlik, muhabbet, hoşgörü, merhamet sözlerini telaffuz etmek nisbeten kolay. Kaç yıldan beridir "farklılıkları gidermek" gayesi uğruna didinip duruyoruz. Prof. Dr. Mehmet Aydın hatırlatıyor; farklılıkları gidermek mana değil; farklılığı hissederek dostluklar kurmak marifet. Birleşik Devletler Topluluğu Müslümanlarının müftüsünün "Dinler kelimesini telaffuz etmek içimi burkuyor; aslında bir 'din' vardır ve biz buradakiler bu dinin farklı üsluplar seçmiş mensuplarıyız." cümlesi, aslında "fark"tan söz etmenin inciticiliğini nazikane ikaz ediyor. Şu küçücük "diyalog" fırsatında bile, esasen teorik manada bildiğimiz; ama yaşamadığımız için "ayn'el"yakin" hale getiremediğimiz malumatın hakikati belirginleşiyor. Din, insanları tefrik etmeyi murad eder mi; din, birleştirir. "Din"in birleştirdiğini kültürel kodlar kolayca ayırıyor. Kültürel kodlar önemli, yerine göre belki çok önemli; ama yegane hakikat müşiri değil. "Homo sum", yani "ben insanım" diyebilmenin şuurunu idrak için kaç kültür kodunun fevkine çıkmak gerektiğini hesaplamış mıydık?

Sonra Urfa Müftüsü, Kur'an'dan Hazreti İbrahim'in zikredildiği çok manidar bir aşir tilavet ediyor: "İbrahim tek başına bir ümmet idi"! Tek başına bir ümmet? Tek başına bir inananlar topluluğu; tek başına bir ma'şeri vicdan; beşeriyetin tek kişide kristalleştiği yer. Hazreti İbrahim böyle bir kişi; bu kısacık ayetin baş döndürücü zenginliği içinde debelenirken şimdiki zamandan kopuveriyorum. Hazreti İbrahim tek başına bir ümmet iken, biz "İbrahim'in evlatları", iğne oyası ile tezyin edilmiş onca tefrikayı ibda edebilmeyi nasıl başardık? "Asr'a yemin olsun ki insan hüsrandadır." işareti, işbu nükte olabilir mi?

Sadede gelelim: Hakikaten "kültürlerarası diyalog"a istekli miyiz? Diyalog denilen şey telefon muhaveresi değil; diyalog "anlamaya" hazır ve istekli olmak demek; önyargısız, endişesiz ve hiçbir komplekse kapılmadan "anlama"ya hazır mıyız; beşeri ilimler metodundaki karşılığı ile "anlamak"ın affetmek anlamına geleceğini bile bile diyaloğa hazır mıyız? Benim nazarımda "Büyük Türkiye", insani idealleri hükümran kılmak kararlılığını gösterebilen bir ülkenin ismi ve sıfatıdır ve belki, "belki değil muhakkak", kendi yurttaşlarına en yüksek insani vasıf ve hakları layık görebilmesi için, nazarlarımızı mutlaka "insanlık meseleleri"ne teksif etmek gerekmektedir. "Kültürlerarası Diyalog Platformu", bu vizyon genişliğine vasıl olabilmek için küçük; fakat samimi bir adım atarak Türkiye'nin ufkuna manidar bir ışık menfezi açmış bulunuyor.

Bu diyalog "hayr ümidi" ile başladı; başlamasına gayret ve destekleri ile katkıda bulunan T.C. Devlet Bakanlığı'na (Sayın Sadi Somuncuoğlu), T.C. Kültür Bakanlığı'na, T.C. Turizm

Bakanlığı'na, Asya Holding'e ve Gazeteciler ve Yazarlar Vakfı'na şükran borçluyuz. İnşaallah bu hayırlı başlangıç, ahirinde de hayra vesile olacaktır.

Bir "dünya devleti" değil; ama bir "dünyalı" devlet

Geçtiğimiz perşembe günü Şanlıurfa'nın Harran mevkiinde cereyan eden hadise, Türkiye'nin gerçek gündeminde ilk sırayı almayı hak eden evrensel bir boyut taşıyordu. Nicedir iç siyasetin bodur ayrıntılarında dedikodulaşmaktan ülkemizin gerçek potansiyelini şuur katına çıkarmaya fırsat bulamıyoruz. Gazete vitrinleri, her sabah hakikati bir kere daha iğfale memur bir zihniyetin mağduru. Tabloid tarzı hafif, sulu ve magazin ambalaj işçiliği, "halk bundan hoşlanıyor" aldatmacasının yedeğinde her sabah Türkiye'nin gerçek gündemini yirmi dört yerinden bıçaklıyor.

Bundan bir süre önce bir Türk büyüğü "hoşgörü" kavramının ideolojik muhteva taşıdığını tespit ederek memleketi uçurumun kenarından kurtarmıştı. Doğrusu "hoşgörü" hoşgörüden daha zahmetsiz, daha kullanışlı ve daha anlaşılır bir kavram; üstelik Jacobin'lerin "vatan tehlikede!" çığlığını da manidar kılıyor. Vatan gerçekten tehlikede mi? Gereğinden fazla iyimserliğin aptallık anlamına geldiğini Polyanna bile öğrendi: Evet vatan tehlikede; üstelik tehlike -isabetle zannedildiği üzere- dışarıdan değil içerden geliyor: Türkiye'de gerçekten siyaset yapma erkini elinde bulunduranlar, ülkenin potansiyel enerji zenginliğini atıl halde tutmak için bütün ferasetlerini atalet ve içe kıvrılma hesaplarına yoğunlaştırarak vatanı tehlikede tutuyorlar.

Türkiye'de yaşayan üç semavi (ama "göksel" değil) dinin mensupları geçen perşembe günü Harran'da bir araya gelerek, Urfa ovasının bereketli topraklarına bir ümit fidanı diktiler. Ertesi gün Şanlıurfalılar, aynı anlamlı nüktenin bu defa bir ilim mahfilinde, ilmi kriterler ışığında zenginleştirilmesine ev sahipliği yaptılar. Siz bu satırları okuduğunuzda bu faaliyet cumartesi ve pazar günleri İstanbul'da devam eden ilmi celselerle taçlandırılmış olacak. Bu manzara, vaktiyle gereğinden çok tekrarlandığı için cılkı çıkan "konuşan Türkiye" fikrinin yeniden hayata dönüşüdür. Bu defa Türkiye, kendi kendisiyle Karagöz-Hacivat replikleri değil, üç semavi dini ve dolayısıyla üç büyük ana kültür arterini temsil eden bir mevzuda evrensel değer taşıyan bir anafikri konuşuyor. Bir dünya devleti olmayabiliriz; ama bu, "dünyalı bir devlet" olamayacağımız anlamına gelmez. Türkiye, "kültürlerarası diyalog platformu"nun gayretleriyle şimdi bir "dünya meselesi"ni telaffuz ediyor.

Diyalog mu? Evet, "diyalog"; karşılıklı olarak samimiyetle birbirini anlama gayretinin ayakta tuttuğu masada Türkiye, yıllardan sonra ilk defa kendinden emin ve kompleksiz bir haletle bir insanlık probleminde doğrudan taraf olarak karşılıklı iyi niyet ve anlaşma iklimine katkıda bulunuyor; işte özlediğimiz manzara bu. Avrupa Birliği kapılarında "işe alınma" heyecanıyla avurdunu kemiren Türkiye ile "diyalog" başlatma inisiyatifini kullanan Türkiye manzarası birbirinden ne kadar farklı. Her yıl iktisaden yüzde 6,5 nispetinde küçülen, kendi

yurttaşlarının eğilimlerinden ürküntüye kapılarak adalelerine kramp giren, evrensel hukuk standartlarının Türk insanında hazımsızlık yaratacağı endişesiyle kaskatı kesilen bir Türkiye'nin esasen kendisiyle yeteri kadar başı belada demektir. Bütün mana bir bakış açısından ibaretse, Türkiye'de hakim güçler bakış açılarını artık değiştirmek zorundadır. Kendi komplekslerimizi ve basiretsizliğimizi AB'ye fatura etmeye kalkıştığımızda muhataplarımızdan saygı görmemiz muhal. Türkiye, kendi kuvvelerini ataletten kurtardığında, heyet-i umumiyesinin vücut diliyle zaten büyük ülkedir. Kültürlerarası diyalog arayışlarının ufkunda aradığımız, -kendisine evrensellik layık gördüğü için- "büyük Türkiye"dir.

ŞANLIURFA'YA SEVGİ VE ŞÜKRAN

Şanlıurfa'yı görmeyene tarif etmek beyhude gayret; bu mübarek ve bereketli beldenin derununda, çoktandır kaybettiğimiz şehir fikri, gökkuşağının yedi rengiyle cıvıl cıvıl yaşıyor ve şehrin derununa nüfuz ettiğinizde karşılaştığınız insani boyutlar sizi oradan kopmamaya davet ediyor. Urfa, "tılsım"ını hala incik-boncuk fiyatına zamane çerçilerine kaptırmamayı başarmış talihli bir şehir. Doğrusu İstanbul'dan sonra Şanlıurfa kadar tarihi dokusuyla barışık yaşamayı öğrenmiş, geleneklerini şimdiki zamanın diliyle telaffuz etmeyi başarabilmiş bir başka şehir görmedim desem yeridir. Modernitenin bütün hayasız züppeliklerinin ancak çamurlu pabuçlarını çıkararak edeble girmeye cür'et edebildiği bir kalbgahı var Urfa'nın. Bu kalbgahı, başta Hazreti İbrahim olmak üzere nice enbiya ve evliyanın ruhaniyeti muhafaza ediyor denilse sezadır. Nezaketleri, edebleri, insanı mahcup edecek kertede bezlettikleri misafirperverlikleri ile Urfalıları bu denge üzerinde hassas görmek beni çok mutlu etti. Şanlıurfa Valisi Sayın Şehabettin Harput'un iki hayırlı selefi ile beraber bir hizmet teselsülü anlayışı içinde Urfa'ya kazandırdıkları tek kelime ile tebrike şayandır; ne demeli; darısı diğer vilayetlerimizin başına!

Urfa'yı görmeyen bir seyyahın Türkiye intibaları eksik kalmaya mahkumdur bence; Güneydoğu bölgemiz, Türkiye'nin en kıymetli ve zengin yedi ziynetinden biri. Ancak çok cüz'i bir kısmını görebildiğimiz halde hayranlık ve keyiften başımızı döndüren GAP projesi bir başka alem.

Diyalog arayışı doğru yerde ve doğru mekanda başladı; zaman itibariyle gecikmiş olmasının vebali ise hepimizin üstünedir. Dilerim ki, güzel sözler sevgili Mehmet Aydın hocamızın sözüyle tez zamanda "iş"e dönüşür ve Türkiye, dünyalı lisanı ile telaffuz etmeyi yeniden hatırlar.

İnşaallah!

Herkes sipere girsin; diyalog başlıyor!

Bir okuyucu "diyalog paranoyası" sayılabilecek uzun bir "e-okuntu" göndermiş; ezcümle diyor ki: "Diyalog tehlikelidir. Hazreti İbrahim'de buluşurken "Efendimiz"i ıskalamış olmuyor muyuz? Kaldı ki onlar son peygambere inanmıyorlar; inansalar zaten Müslüman olurlardı. Muharref Tevrat ve İncil gerçeği ortada dururken diyalog diye bir şey olamaz. Ortalık papaz ve haham ve misyoner kaynıyor. Musevi ve Hıristiyanlar samimi olsalardı Müslüman olmaları gerekirdi. Üstelik bu diyalog çağrısını yapanların yetkisi nedir; üç din arasında ortak payda aramak bu üç dini aynı kefeye koymaktır; biz aynı kefeye girmeyiz."

Özetle böyle.

Hayli zamana mal olsa da doğru olan e-okuntu'nun sahibine aynı yolla cevap vermekti; fakat o akşam bir televizyon kanalında "aynı mealde" bir açık oturum izleyince, cevabın umuma teşmil edilmesi gerektiğini düşündüm. Belli ki bazı çevreler "diyalog paranoyası"nı canhıraş bir gayretle yaygınlaştırarak kendilerince bir yükseliş trendi yakalamak, belki de bazı yerlere "asılacak olan ben değilim; aman karıştırmayın" mesajı vermek istiyorlar. Niyetleri bilemeyiz; ancak bu okuntuyu samimi suallere yaslandığı gerekçesiyle ciddiye alıyorum.

Sevgili okuyucu!

Diyalog fikrinden dehşete kapılmak sağlık eseri değildir; insanlar farklı yaratılmışlardır ve bu "Yaradan"ın muradıdır. Diyaloğu reddetmek evvela bu murada muhalefettir. Bize benzemeyen herkesi "sinsi düşman" saymaya hakkımız var mı? Dünyanın gidişatı, farklılıkları giderek daha fazla iç içe yaşamaya zorluyor, Avrupa'da İslam, nüfus itibariyle ikinci din oldu. Farklı kültürler, inançlar ve fikirler düne nazaran daha ziyade yan yana yaşamak zorunda; diyalog tehlikeli ise yerine ikame edeceğimiz şey nedir? Farklılıklara karşı kaskatı kesilip sipere girmek mi?

Diyalog denilince galiba bazı çevreler, cümleten İslam'ı terk edip tanassur edileceğini düşünüyorlar; bu düşüncenin içinde meknuz bir başka tedirginlik ise diyalog sürecinde Hıristiyan ve Musevilerin bize güleryüz göstererek arkamızdan hançerleyecekleri: "Ortalık haham ve papaz kaynıyor; misyonerler her tarafta cirit atıyor." cümlesinin ardındaki fikri perişanlığa ne buyrulur; demek ki bizim milletimiz, misyoner diskuruna hemen kanıverecek kadar cahil. Bu fikir, millete güvensizliğin, onun üç-beş kuruş menfaat veya birkaç süslü sözle aldatılabilecek ölçüde manen dayanıksız olduğunun itirafı. Söyler misiniz, bu derece güvenilmez bulduğunuz bir toplumu, dünyadan tecrid ederek, fikir alış verişinden, fikir ve inanç hürriyetinden mahrum bırakarak mı korumayı düşünüyorsunuz?

"Diyalog kurulursa dinimizden oluruz" korkusu itiraf edilmiyor; ama satır aralarında gizli; diyalog, üç dinin "tevhid" edilmesi" anlamına gelmiyor; tam aksine "tevhid" eksenli bir iletişim ortamını murad ediyor. Bu çerçevede, "Hazreti İbrahim'i ön plana çıkarmak son

peygamberi görmezden gelmek değil midir?" suali manasızdır; okuyucunun "din kültürü" bakımından yetersizliği aşikar: Kur'an'da geçen Hz. İbrahim fasıllarından ve özellikle "Salli ve barik" dualarında zikredilen "Al-i İbrahim" kavramının anlamından haberdar olması gerekirdi halbuki; biz o duayı, "Efendimiz" öyle dua ettiği için muteber tutmuyor muyuz?

Tevrad ve İncil, bizim nokta-i nazarımızdan muharreftir; ama bu gerçek onları mukaddes bilen milyonlarca insanı hakir görmemizi gerektirmiyor; onların Kur'an ahkamına itaat etmelerini beklemiyoruz, samimi bir diyalog için karşılıklı saygı ve anlayış yeter. "Eğer samimi olsalardı nübüvvetin son bayrağı altında toplanmaları gerekirdi." hükmü, Müslüman olmayan herkesi güvenilmez saydığı için paranoyaktır.

İfade aynen şöyle: "Dinlerarası diyalog çok tehlikeli bir şeydir. Buna öncülük eden kişi, İslamiyet'in temsilcisi midir? Halife-i ruy-i zemin midir? Bütün Müslümanların başı mıdır; nedir?" Konuşmak, anlayış ve dostluk bağları kurmak için ille bir "halife-i ruy-i zemin"in veya bir başka merciin müsaadesi mi gerekiyor? Okuyucu müsterih olabilir; çünkü benim gördüğüm ve anladığım kadarıyla dinlerarası diyalog platformunun bu teşebbüsü, -bence hiç de gerekli olmamasına rağmen- devletin bilgisi altında cereyan etmiştir.

"Diyalog" kavramının ufak çaplı da olsa bu kadar telaş ve hiddet yaratması aslında çok manidar; meselenin bence psikolojik boyutu yani "paranoyak" tarafı daha önde gibi görünüyor; peki siyasi bir endişeden bahsedilebilir mi? O kadarını bilemem; ama bu diyaloğu sürdürmekten yana olan insanları en hafif tabirle "gafil"den başlayıp "hain"e varana dek muğlak ithamlarla mahkum etme gayreti pek bariz; işin acınacak tarafı, farklı din mensuplarının "diyalog" için gösterdiği samimi niyeti, birbirimizden esirgiyor oluşumuz!

Okuyucuma hiç değilse kendi vicdanı ile hasbi bir diyalog arayışına girmesini tavsiye edersem, küstahlık olur mu?

EROL GÜNGÖR'E RAHMET: Türkiye'de beşeri ilim aleminin yüzakı merhum Erol Güngör'ün hatırasını ta'ziz için Kültür Ocağı Vakfı (KOCAV), bugün saat 14.00'te Tarık Zafer Tunaya Kültür Merkezi'nde bir ilmi toplantı düzenlemiş bulunuyor, haberiniz olsun istedim.

Cumhuriyetimizin bir medeniyet tasavvuru var mı?

Yolu hiç Ankara'nın meşhur otogar binası "Aşti"ye düşmeyen var mıdır; peki modern mimarlığın icablarına tam bir riayetle inşâ edilen bu devâsâ binânın mescidini de gördünüz mü? Şahsen ben bu mescidi gördükten sonra "çağdaş" Türk mimarlığından iyice sıdkımı sıyırdım.

Hayır bir mescid olarak tasarımının sakilliğinden, mimari elemanlarının çirkinliğinden bahis açacak değilim; anlatayım!

Bu bina, ihtiyâca binaen belki yüzlerce dönümlük boş arazinin üstüne kuruldu; tabii, proje çizilmeden önce başta otobüs firmaları, trafikçiler, şehir plancıları, emniyet güçleri, otogar esnafı hatta belki sosyologların bile katıldığı uzun toplantılar neticesinde "ihtiyaçlar" tesbit edildi mimara bildirildi. Bu mimarın (veya mimarlık bürosunun) ecnebî olmadığından katiyetle eminim çünkü bir ecnebî mimar bile bu kadarını akıl ederdi diye düşünüyorum.

Bugünün parasıyla trilyonlar harcanarak boş arsanın üstüne kurulan bir devasa otogar binasında mescidin kıble istikameti niçin hesaba katılmaz, tasavvur edebilir misiniz?

Hayır, bu meselenin dini ihtiyaçlara saygısızlık, ardniyet veya müslümanları ikinci sınıf vatandaş görmekle ilgisi olduğunu aklımdan geçirmiyorum; bu düpedüz düşüncesizlik, mimarlık sanatı açısından ağır bir meslek kusuru çünkü Aşti mescidinin kıble istikameti halk tâbiriyle "çap"tır; yani kıble istikameti ile mekânın aksı çaprazlama tasarlanmıştır ve bu yüzden mekânın duruşuna göre saf düzeni eğri kalmaktadır.

Bu bir mimarlık skandalıdır, hatta ondan da ötede biz Türklerin kullandığımız binâ ile aslî ihtiyaçlarımız arasındaki rasyonel alâkayı kurmakta akıl almaz derecede zorlandığımızın resmidir.

Asâlet helâya mı kaldı?

Geçenlerde bir gece vakti, şehrin yeni inşâ edilmekte olan bir semtinden otomobille geçerken gözüm birden mescid olduğu her halinden belli, mütevazı, şirin ve üstelik hayli mimarlık haysiyeti taşıyan çizgilere sahip bir binanın siluetine takıldı. Farların ışığında kısa bir süre görebildiğim bina beni şaşırttı; içimden "aferin yahu, memlekette güzel şeyler de oluyor; bu güzel mescid binâsını hangi cami yaptırma derneğinin zevk sahibi hacıemmileri yaptırdı acaba?" diye düşünmeme kalmadı, birkaç saniye sonra gerçeği bütün çıplaklığı ile farkediverdim; Mescid niyetine beğendiğim, hatta gönül koyduğum bina karaltısı aslında mescid değil, mâlum şiş kubbeli, haddinden fazla uzun ve masraflı betonarme semt câmilerinden birinin bitişiğindeki helâ müştemilâtı çıkmasın mı?

Safderunluğuma hayli zaman güldüm durdum.

Bizim bir medeniyet

tasavvurumuz var mı?

Evet, bu nokta□i nazardan bakıldığında bunlar ferdî hadiseler sayılabilir ama iyimser olmamak için yeterince sebeb var aslında. Biz Türkler galiba "şehir kurucu" kabiliyetimizi kaybettik; yaşadığımız mekânlara şekil verme, onları aslî ihtiyaç ve kültürümüze göre şekillendirme irâdemizden vazgeçtik. Şehirlerimiz, "suyun alçağa akması" gibi, adeta basit sevk□i tabiilerle kendi kendine biçimleniyor; biz sadece seyrediyoruz; hayır, bütün vebâli şehir yerlerinde gemi azıya alan rant ihtirasının yüksekliğine bağlamak haksızlık; bu, tamamen bir "medeniyet tasavvuru"na sahip olup olmamakla alakalı bir durum. Bir milletin

bağımsızlık irâdesinin varlığından ve bu irâdenin müşterekliğinden bahsetmek elbette anlamlıdır; şehir kurmak ve mekân biçimlendirmek de bağımsızlık gibi var oluşla ilgili bir vâkıa değil mi? Biz, kendi birikimlerimizle kurulan şehirlerde niçin nezarethaneye atılmış zanlıların "seçme hakkı"ndan mahrum kalmasını andırır bir mecburiyetle yaşamaya rıza gösteriyoruz?

Varlık kaygısı diye bir şey varsa, bu, düzenlenebilir çevremizden görünmeli ve hissedilmelidir; etrafımızdaki fizikî nesneleri tasavvur ve tasarruf edebilmeliyiz ve bu kabiliyetimizin derecesi hakkında bir fikir edinmek için kuru arsa üzerine kendi paramız ve tasavvurumuzla kurduğumuz şehir yavrusu mahallelere, toplu yerleşime açılan yeni semtlere şöyle bir bakmak yetiyor da artıyor bile.

Cumhuriyetimizin "özge temâşâ"sı

"Medenî" kelimesinin (medine=şehir, medenî=şehire dair, bir şehri tasavvur eden ve ona kendi rûhunun üslûbunu verebilen) mânâlarına doğrudan atıfta bulunarak ifade etmek gerekirse Osmanlılar şüphesiz medenî bir topluluktu. Bu fikri destekleyen en bâriz misâl, dünya pâyitahtlarının senyörü mevkiindeki Konstantinopol üzerine ilâve ettiğimiz İstanbul örneğidir. Osmanlılar medenî bir topluluktu çünkü esasen güzel bir şehir olan İstanbul'u, bir kat daha güzelleştiren tezyinî katkılarla zenginleştirmeyi başarmışlardı; bu esnada İstanbul'un "Bizans geçmişine karşı hasmâne davranmak yerine hüsn□i muhafazayı tercih etmeleri ayrıca övgüye şâyândır. Osmanlılar hükümranlıklarına açtıkları kadim şehirleri korudular ve güzelleştirdiler; temelden inşâ ettikleri yeni yerleşim yerlerinde ise yerli kültür, malzeme ve insanî ihtiyaçları bir arada gözeten kayda değer kompozisyonlar ortaya koydular, yaşadıkları mekâna, şehire ve etraflarında bulunan eşyâya nev'i şahsına mahsus bir şekil verdiler; hâkimiyet haklarına sadece siyâsî mânâda değil, medenî mânâda da hassasiyetle sahip çıktılar zira yine nev'i şahsına mahsus bir "bakış açısı"na (özge temâşâ) sahiptiler. Evhamlı, gölgesinden ürken ve kıymet hükümlerinin dayanıklılığı konusunda hemen komplekse kapılıveren insanlar değillerdi. Altı asır hükümran kaldıktan sonra yenildiler ve şüphesiz bu mağlubiyet "Osmanlı bakış açısı"nı da ihâta ediyordu; ne var ki □yenilmiş de olsa□ böyle bir "özge temâşâ" kabiliyeti mevcuttu.

Peki, bizim yani Cumhuriyet kuşaklarının böyle bir "bakış açısı" var mı?

Ankara'nın bir şehir olarak anlamını düşünmek

Yeni Türk medeniyetinin başkenti ve vitrini olarak cumhuriyetin gözbebeği muamelesine layık görülerek özene bezene tasarlanan Ankara'yı dikkatle gözden geçirelim. Ankara'yı her haliyle güzel bulanlara sözümüz yok ama Ankara güzel, "insanları derûnuna ve kucağına çağıran" bir şehir sayılabilir mi? Bakanlıklar, Yenişehir, Ulus, Çankaya'nın teşkil ettiği "kalpgâh"ın şehircilik açısından notu kaç? Kalpgâh mıntıkasını bir tarafa bırakalım, gecekondu semtlerinin anlamını okuyalım; vaktiyle tam da "jakobence" bir edâ ile yeni "İmar

Kanunu" çıkaracak dirâyeti gösteren merkezî yönetim, kendi varoşlarındaki sosyal patlamaları duyamayacak kadar basiretsiz miydi? Ankara'nın heyet□i umumiyesinin anlamı nedir? XX. yüzyılda Türkler'in "şehir kurma" irâdesini aksettiren en dikkate değer örnek bu mu; ve böyle bir şehirde □eli mecburlar dışında□ kim yerleşip kök salmak, çocuk yetiştirmek ister?

Diyelim ki bu resmi irâdenin dirâyetsizliği; uzaktan görünüşü bir ardiyeye dağıtılmış kolileri andıran o kooperatif bloklarına, dağ başlarına, deniz kıyılarına kondurulan "yazlık kâşâne" zevksizliklerine ve hele cami yaptırma ve yaşatma dernekleri tarafından binbir sadakayla inşâ ettirilen üslupsuz ve mukallit kubbeli camilere ne demeli? Neresinden tutsak dökülüyor!

Şehirlerin yüzünden okunan...

Şehir önemli çünkü birlikte yaşama kültürünün ete kemiğe bürünmüş hali; şehir, sadece mimarlık tasarımı bütünü değil; şehir hukuk demek, saygı demek, nezaket demek, incelik, sanat, şiir, siyaset, edeb ve felsefe demek. Şehirleri kendi gelişim ahengine terketme lüksüne sahip değiliz; şehirler □eğer varsa□ medeniyetin imbiği, hatta milli iradenin jeneratörü. Birlikte yapabildiğimiz en büyük fiziki eser. İnsanlık hâlimizin karnesi; toplum tasavvurumuzun ete kemiğe büründüğü yer.

Mesele şehircilik, mimarlık, ibadet mekânları, yollar, binalar, altyapı hizmetleri vesaire değil; mesele anlamlı bir topluluk olarak eşyayı biçimlendirme iradesi gösterebilmemiz veya "topluluğumuzun anlamı".

Şehirler, birer kitap gibi okunabilir ve içinde yaşayanların hallerinden haber verirler; benim şehirlerin yüzünden okuyabildiklerim içimi kasvetle dolduruyor.

GS'nin başardığını FB ve Türkiye niçin başaramıyor?

"Galatasaray'ı desteklemek zorundayız" başlıklı yazının üstünden bir ay geçmiş. Sair zamanlarda bu gibi "Sarı- Kırmızı" yazılardan sonra Fenerbahçeli okuyucularımın gösterdiği mutad tepkiler gelmediğine göre mesaj doğru anlaşılmış demektir. Galatasaray'ı desteklemek epeydir "sarı- kırmızı" markalı bir tutku olmaktan çıktı. Karabudun Türkleri'nin hangi doğruları takip ederek şimdiki zamana diş geçirebileceklerini gösteren bir numune- i imtisal haline geldi ve başarının arkasında çok dikkate değer bir halita bulunduğunu artık fark etmemiz gerekiyor.

Özellikle Fenerliler iyi bilir; Galatasaray, futbol kulüpleri içinde - yönetim ekibi itibariyle- en "Batılı", en avantgarde heyeti teşkil eder ve müfrid Fenerbahçeliler bu olguyu GS'nin "Düyun- ı umumiye ruhu"nu temsil ettiği ithamına kadar vardırırlar; bu ithamın temelinde FB'nin "Kuva- yı milliye" ruhu ile yönetildiği iddiası yer alır. Bu naif tesbitin içinde hakikat kırıntıları vardır. Kuva- yı milliye ruhu Türkiye'nin "hakimiyet- i milliye" kavgasında, milli hudutları stabilize etme mücadelesinde başarısını göstermiştir; ama aynı Kuva- yı milliye

konsepti, Türkiye'nin "dünyalı bir devlet" haline gelebilmesi için gerekli fikir izdivaçlarında "armudun sapı, üzümün çöpü" huysuzluğuyla "evde kalmayı" tercih etmiştir; içe dönük, "domestic" ve tabii olarak bütün dış alemi tehdit addeden bir tavır.

Galatasaray, Kuva- yı milliyeciliğini, UEFA Kupası'nda finale çıkarak ispat etti; ama bu başarının bir boyutu daha var; o da dünya standartlarına yükselmek. Galatasaray dünya standartlarına iki farklı boyutu bir araya getirerek yükseldi; ilki, bütün takımlarımızda (ve partilerimizde ve kurumlarımızda) mebzul miktarda bulunan ve sadece içe dönük hedefler için işe yarayan Kuva- yı milliyecilik; ikincisi ise "dünyalılık" (Batılılık kavramı çoktan eskidi, o ayrı bir mesele). Galatasaray'ın an'anevi Batılı oluşu, Fatih Terim'in şahsında temsil olunan Kuva- yı milliye ruhu ile sabır ve sulh içinde izdivaç etti ve bu noktadan sonra GS, bir dünya markası haline gelebildi.

Türk kamuoyu, günlerden beri Fatih Terim'i yakından izliyor: Bir diplomat, bir müteahhit, bir teknik direktör, bir psikolog, bir işadamı, bir siyasetçi, bir futbol düşünürü ve bir lider olarak Terim çok başarılı ve enerjisini birden fazla hedefe yönelterek netice almayı bilen bir insan (Cumhurbaşkanı adayı olarak isminin sıkça zikredilmesi boşuna değil). Bu yönüyle "dünyalı" meslektaşlarının bile imrendiği birisi; ama onu kariyerinde bu derece yükselten temel vasıf, Terim'in şahsiyetiyle aynileşmiş Kuva- yı milliyeci tarafıdır: Mazbut bir aile babası, işine aşık bir işkolik, dürüst, milliyetçi, fedakar, prensiplerinde ısrarlı ve güvenilir bir insan. Fatih Terim'e kendi kabiliyetlerini geliştirmek ve başarılı olmak fırsatını bahşeden tarafta ise Mekteb- i Sultani mahreçli yönetici kadrosu yer alıyor ve bunlar Fatih Terim'in temel şahsiyet çizgileriyle hayli farklı bir kompozisyon çiziyorlar: Hemen hepsi başarılı iş adamı, lisan biliyorlar, "Sultani"den sonra ecnebi mekteplerde okumuşlar, hepsinin kendine mahsus şahsi bir "stil"i var; görgülü, münazara adabını, oturmasını- kalkmasını bilen, soğukkanlı, terbiyesini bozmayan, kültürlü bir zümre. Hani hariciyecileri kızdırmak için halk arasında kullanılan "ekselans veya monşer" tabirini rahatlıkla sırtlanacak kimseler. Başarıyı ve yenilgiyi olgunlukla karşılamayı, "uzun vade" fikrini, sabretmeyi, güvenmeyi ve her halü karda ketum kalabilmeyi biliyorlar. Galatasaray, dünya klasmanlarında bugünkü parlak mevkiini işte bu iki unsurun, yani Kuva- yı milliyecilik ile "dünyalılık" unsurlarının sabırla bir arada yoğrulmasına borçludur.

Aynı feraseti bugüne kadar ne Fenerbahçe gösterebildi ne de Türkiye Cumhuriyeti. Zenginlikte ellerine kimse su dökemese bile FB yöneticileri "dünyalılık" fikrine terfide "Kuva- yı milliyeci" çizginin üstüne çıkamadılar; işte bu yüzdendir ki neredeyse sistematik hale gelen başarısızlıkları, bir Galatasaraylı futbolcunun kalça nahiyesine çarparak yön değiştiren bir şutla kazanılmış bir galibiyeti ile hemen unutuveriyor ve keyifle kendilerinden geçiyorlar; ertesi hafta bir sıra takımından dört yemek bile bu "kendi içine kıvrılmış, yani domestic" galebe lezzetini unutturamıyor onlara. Onlar da Türkiye gibi "dış ve iç düşman" tehdidi olmaksızın rahat edemiyorlar ve aynı Türkiye gibi müsrif bir maliye siyaseti takip

ederek on kuruşluk hizmeti elli kuruşa mal ediyorlar; "paranın önemi yok, yeter ki büyük taraftarımızı mutlu edelim" felsefesi ile kendilerini avutuyor ve yine aynı Türkiye gibi içe dönük "en büyük Fenerbahçe" sloganları ile ümitlerini sonraki sezona, olmadı bir başka sezona erteleyip duruyorlar.

Türkiye'nin aynen FB gibi idare edildiğini seyretmek, bizde toplum psikolojisini de müzmin klinik müdavimi haline getirdi, muntazam ve anlamlı aralıklarla zuhur eden iç ve dış düşmanlarımız da olmasa, belki yönetim üslubumuzun bünyesinde müesseseleşmiş yanlışlıkları bütün açıklığı ile görebilecek ve Türkiye'yi "dünyalı bir devlet"e dönüşmesi için daha etkili şekilde zorlayabileceğiz. Başarıya açız ve son tahlilde yöneticilerimizden razıyız. Açlık ve rıza, bizi kapıldığımız atalet sarmalının orta yerlerinde tutuyor; ne ölüyor, ne iflah oluyoruz.

"Dünyalılık" ve Kuva- yı milliyecilik; biz bu iki unsuru sağlıkla imtizaç ettiremedik. "Dünyalılık" taraftarları "kuvvacı" yanımızı görmezden geldikleri için aramızda hep "fransız" kaldılar; Kuvvacılığımız ise son tahlilde "dünyalı" bakış açısını istihkarla reddetmemize yol açtı. Lig şampiyonu olmak, Kuvvacılığın tatmini için yeterince parlak bir başarıdır; ama "dünyalılık" UEFA'da final oynamaktır ve bunlardan biri olmadan diğerine ulaşılamıyor.

Galatasaray Türkiye'nin ufkunu açıyor, hala ders almayacak mıyız?

atalkan@hotmail.com

Türkiye'nin elli yılı tehlike altında

Eğer yanılmıyorsam mantık dersi sadece liselerin müfredatında yer bulabiliyor. Ben lisede mantık okumadım, galiba sonradan bir ara tercihli ders olarak okutuldu. Şu anda mantığın liselerde mecburi olup olmadığını bilmiyorum; ama ağırlık itibariyle mesela bir kimya kadar itibarı olmadığından eminim. Haftada bir saat verilen, öğrenci nazarında ortalama düzeltmeye yaradığı zannedilen "sözel" bir ders sadece. Üniversitelerde mantık okutulmuyor; zahir ki üniversite imtihanından geçmiş gençlerin yeterince mantıklı olduğu düşünülüyor. Halbuki mantık, vaktiyle medreselerin temel müfredatından idi. Kapatıldığı esnada medreselerin müfredat listelerine şöyle bir göz atınca iki grup dersin ağırlık kazandığı dikkat çekiyor: Mantık ve usul.

Biz bu iki derse ilk ve orta öğretim seviyesinde ağırlık vermiyoruz; bu eğitim sürecinde öğrenciye okuma-yazma ve genel kültür bilgileri vermeyi kafi görüyoruz. Eğitimin genelliği çerçevesinde okuma-yazma ve genel kültür bilgisinin ortalama öğrenciye yeterli olacağı düşünülebilir; ama yüksek öğretim safhasında da bu iki temel ders grubunun ihmal edilmesi doğru mudur?

"Evlatlarımıza eğitim esnasında ana dilini bile öğretemiyoruz, usul ve mantığa gelinceye kadar gün akşam olur." diye düşünebilme rahatlığına sahip değiliz. İşin aslına bakılırsa bütün eğitim süreçlerine hakim olan kalitesizliği kabullenmek zorundayız. Ana dil, mantık ve usul bilgisinden mahrum milyonlarca genç insanı üniversiteye sevk etmekten başka çare üretemez hale gelmişiz. Herkes biliyor ki 11 yıllık ilk ve orta öğretim sürecinin tek amacı var; üniversite imtihanı. Sıradan bir Anadolu şehrinin lisesinden mezun olduğu ve özel kurslara devam etmediği halde üniversite imtihanını kazanabilenlerin oranını tahmin edebilir misiniz? On bir yıllık eğitim, tek ve nihai gayesine bile hizmet edemez derecede vasıfsız hale gelmiş. Üniversite de dahil on beş yıllık eğitim süresi esnasında gençlerimize meslek kazandırabilmekte başarısızlığımız ortada. Meslekten vazgeçtik diyelim, peki dil şuuru, mantık ve usul öğretebilmekteki acı mağlubiyetimizin anlamı nedir sizce?

Belki kabak tadı verdi; ama tekrarlamaya mecburuz; üniversite çağındaki gençlerin önemli bir kısmı, okuduğu metni doğru anlamak melekesini kullanmakta zaaf içindedir; sözlü kompozisyon yapabilme kaabiliyetleri düşüktür ve içlerinde -bırakınız yazılı kompozisyon yapabilmeyi- eli yüzü düzgün bir dilekçe tertip edebilenler parmakla gösterilecek kadar azdır. Bu gençler on beş sene müddetince, -Batı'da XIX. yüzyıl sonlarında bütün itibarını kaybettiği ve kıyasıya eleştirildiği halde- bizde hala en hakiki yol gösterici sanılan iptidai bir pozitivist ilim telkininden başka "ilmi düşünce" hakkında hiçbir kanaat sahibi olmadan lisans diploması almaya hak kazanmaktadırlar. Fecaat şurada ki, bu durumun nasıl bir fecaat olduğunu kavrayabilecek kişilerin sayısı bile feci derecede nadirdir.

Üniversiteler, gençlerin ciddi surette ilmi disiplinle yüz yüze gelmeleri gereken mahfiller; ilim öğrenirken o ilmin usulünü de öğrenmek, bilginin niteliği, tasarruf istikametleri, üretilme tarzları ve tenkidi hakkında kanaat sahibi olmak en tabii hakları olmalıdır; fakat pratikte cereyan eden hadise bu gençlerin liseye göre daha ağır ve uzun okuma parçaları ezberlemek zaruretiyle baş başa kalmalarından ibarettir. Sistemin "asli aktörleri" işin farkındadır ve pratikte mevcut üniversitelerimizin takriben yüzde 95'i eski tabirle keenlemyekun, yani "yok" farz edilmektedir. Sadece özel sektör değil, maalesef kamu sektörü bile, istihdam edecekleri gençlerin mezun oldukları üniversitenin ismine bakarak fiili bir eleme yapmak alışkanlığı kazanmış bulunuyorlar.

Elbette her üniversite aynı kalitede eğitim veremez; Batı'da bile üniversiteler arasında bir kalite derecelendirmesi mevcuttur; fakat Türkiye'deki durum, neredeyse coğrafi eliminasyon noktasına kadar varmış bulunuyor; mesela Ankara ile Erzincan'daki yüksek öğretim kurumları arasındaki tabii farkları anlayışla karşılayabiliriz; ama bu anlayış Anadolu üniversitelerinin hal-i hazırda fiilen "avara kasnak" durumuna gelmesini mazur gösteremez. "Bundan on sene sonra sıradan bir Anadolu üniversitesinden mezun herhangi bir genç, Türkiye'nin siyasi, mali, entelektüel vb. elitleri arasında yer alamayacaktır" hükmünün yanlışlığından bahsedilebilir mi? Bu hüküm maalesef doğrudur ve zannımca şuurlu bir tercihin eseridir. Her üniversite

mezunu "elit" zümresine giremez, bu doğru; fakat her üniversite mezununun en azından anadil şuuruna sahip, mantığı doğru kullanan, tahsil gördüğü dalda usul bilgisine sahip ve mutlaka bir meslek erbabı olarak toplumda yer almak hakkı vardır; bu hakkın ihlali, hele kasden ihlali gelecekte hayırlı neticeler doğurmayacaktır.

Meselenin bütçe imkanlarıyla sınırlanmış, insan kaynakları itibariyle tahdide uğramış taraflarından haberdarım; ama sadece zihniyet değişikliği ile bugünden yarına onarılabilecek kısmının görmezden gelinmesini anlamamakta mazurum. Bu ihmal, Türkiye'nin orta ve uzun vadeli geleceğini açıkça tehdid ediyor. İlkokuldan başlamak üzere bütün eğitim süreçlerinin çok ciddi şekilde yeniden ele alınması, kıyasıya tenkit edilmesi ve kararlı bir tarzda reforma tabi tutulması şart.

Türkiye'nin nüfusu gençleşiyor; ama aynı tempo ile vasıfsız hale geliyor; herkesin haberi olsun.

atalkan@hotmail.com

2000

29 Mayıs

Fatih'in torunları bir otobüse sığar mı? Zaman Gazetesi

27 Mayıs

Rating'se rating birader! Zaman Gazetesi

25 Mayıs

İstiklali tam, bilakayduşart hakimiyeti milliye Zaman Gazetesi

22 Mayıs

Parfüm, balçık ve hanımeli Zaman Gazetesi

20 Mayıs

Güzellik ahlâkı Aksiyon Dergisi

13 Mayıs

Türk siyasetinin laik tarikatleri Zaman Gazetesi

08 Mayıs

Türk meselesi Zaman Gazetesi

06 Mayıs

Şey... Yani "Söylem" olayı üzerine Aksiyon Dergisi

06 Mayıs

Yeni cumhurbaşkanımızı tebrik ve bir temenni Zaman Gazetesi

01 Mayıs

Türk siyasetinin herdem taze dulu: "Merkez sağ" Zaman Gazetesi

Türk siyasetinin herdem taze dulu: "Merkez sağ"

Zaman'ın cumartesi manşeti, Demirel'in "merkez sağ"da yeni bir birlik oluşturmak üzere harekete geçeceğini haber veriyor; mefhumun muhalifinden hareketle Demirel'in merkez sağı bir anlamda "darı anbarı" gibi gördüğü açık ve bu hesaba göre merkez sağ denilen kütle, Demirel'den yedi yıldan beri ayrı kalmanın verdiği hasretle ondan gelecek ilk işareti beklemekte. "Oluşum" tamamlanınca merkez sağ denilen kütle işini gücünü bırakıp harala-gürele "kavalcı"nın peşine takılacak.

Bu haber izzetinefsimi incitti; hamdolsun kendimi "sağcı" yerine koymak alışkanlığını terk edeliberi en az yirmi sene geçti; fakat yine de incindim ve şu mahut merkez sağın "değnekçi" bakışıyla nasıl bir görüntü verdiğini düşünmeye başladım. İş bu değnekçi bakışıyla merkez sağ şöyle bir kitle olsa gerekir:

Merkez sağ, "saf" bir kitledir; buradaki saf kelimesi, argo dilinde başka kelimelerle rahatlıkla yer değiştirmeye hazırdır. Saftır çünkü kendi varlık şuuruna sahip değildir. Prensiplerden ziyade karizmatik isimlere meyyaldir. Bu karizmatik liderlerden birisi, onu kötü yola düşürse bile farkına varamayacak derecede de alıktır.

Merkez sağda siyasi şuur kıttır; modernizm, pragmatizm ve demagoji ile rahatça gözünü ve karnını doyurabilir ve bu nimetlere kavuştuğu için yıllarca hamdederek kendini mutlu sayar. Siyasi şuuru kıt olduğu için doğru dürüst partisi de yoktur; vaziyete göre kapanın elinde kalır ve bu haliyle gözü dışarıda geçkin dullara benzer; gördüğünden "göz kirası" ister.

Hafızası yoktur: Vaktiyle kendisini emanetçiye rehin bırakmış, ipoteğe koymuş eski aşıklarını bile hatırlamayarak her defasında tecdid-i nikah eyleyecek kadar gani gönüllüdür.

Korkaktır: Onda mesken masuniyeti, aile bütünlüğü hatta iffet gibi değerleri muhafaza edecek bir metanet mevcut değildir. On yılda bir vuku bulduğu için "rutin"den addettiği karakol baskınlarını bile tevekkülle karşılar.

Anaçtır; her yıkımdan sonra isyan etmeden yeniden derlenip toparlanmaya, kendine yeni bir "dost" aramaya koyulur (burdaki "dost" kelimesinin anlamını argo lügatinden aramanız daha iyi olur).

"Muhafazakar" diye adı çıkmıştır; bugüne kadar safderunluğundan başka hiçbir niteliğini doğru dürüst muhafaza edememiştir.

Aklı karışıktır: Fikriyatı yoktur; aklı gözünün ucundadır. Soyutlama gücü zayıf olmasına rağmen muhayyilesi genişleyebilme istidadındadır; hele masal dinlerken muhayyilesi çok plastik bir hal alır. Muhayyilesi körüklüdür, havayla genişler, havası alınınca gerçek boyutlarına dönmekte itaatkardır.

Alafrangadır: "Muasır medeniyyet seviyyesi" ülküsüne bayılır; fakat taşradan "alaturka" görüntüsü verdiği için muzdariptir. Teknolojiye pereştiş derecesinde hayran ve bağımlıdır.

Dinibütün gibi görünür; vakıa öyledir; fakat imanı zayıftır; kıt akıllıların iman mükellefiyetleri aslında "muhayyer" olduğu için maneviyatçılığı, metafizik bir temelden mahrumdur.

Merkez sağ vakıasına "merkez sağ simsarları"nın penceresinden bakıldığında görünen manzara hakikatle ne kadar mutabıktır?

Merkez sağ'ın konuşan dili var mı ki söylesin?

Dili olmadığı için bu mevhum kitlenin adına hep vantrilogları, yani "merkez sağ"ı pazarlayan siyaset simsarları konuştu. Evvelemirde bu isimlendirme yanlış; Türkiye'de Batı'daki karşılığıyla "sağ" yok; sağ siyaset yok, sağcı da yok. Vaktiyle "sol"u Batı dillerinden tercüme ederek öğrenen ve beğenen ve "taklidi iman" yoluyla solcu oldukları zehabına kapılan bir avuç entellektüel dışında "sol" da yok; sol siyaset ve solcunun olmadığı gibi.

Türkiye'de varlığından şüphe duyulamayacak olan şey, siyasi kabiliyetleri kısırlaştırılmış, "enenmiş" ve siyasi bir dil oluşturmasına müsaade edilmemiş yığınlardır. Siyaset sahnesine çıkabilme imkanı bulanların tamamı, eski Yunan tiyatrosunda olduğu gibi yüzüne geçirdiği maskeyle varlığını sürdürebilmek zorunda olduklarını bilen az sayıda cüretkar, kurnaz ve diğerlerinden daha enerjik aktörlerden oluşuyor. Türk siyasetinin ana güç santralleri, yoğun

şekilde fikir ve meşrep depolamış siyasi veya sivil mahfiller değildir; siyasi hayatımızın ana güç santralleri bellidir ve bu santrallere mahdut sayıda devlet seçkini va'z-ı yed eder.

"Merkez sağ"mış; merkez sağ bir halüsinasyon, bir kuruntu, bir vehim. Siyasiler pekala biliyor ki siyaseten güçlü olmak, bu merkeze yakın veya uzak olmakla ilgili değildir; gerçek güç santrallerine yakın durmaktır. Bu memlekette halkın siyasi eğilimlerini olanca netliğiyle tebellür ettirebilecek bir seçim henüz yapılmadı. Her seçimde önümüze konulan birleşik oy pusulası, siyaset simsarlarının tükenmez kalemin ucunu yalaya yalaya itinayla tertip ettikleri listelerden başka ne? Kendimizi şu veya bu partiye yakın hissetmemiz, baskı altında kalınca halüsinasyona sığınabilme kabiliyetimizin harekete geçmesi anlamına geliyor. Son seçimde kaç partisiz aday seçilebildi ve seçilenlerin seçilme sebebi nedir; düşünelim?

"Seni kontenjandan biz seçtirdik, davaya ihanet edemezsin." suçlaması oyunun bütün foyasını döküveriyor işte; içinizde şu veya bu şekilde "kontenjan"a girebilmek için didinmemiş kaç kişi var?

Bir de "parti disiplini" diye tutturmuyorlar mı; ömür vallahi ömür!

Neticeye gelelim; merkez sağ, emir ve görüşlerinize müheyyadır Sayın Demirel; artık tavuk mu beslersiniz, yeni bir oluşum mu kurarsınız keyfiniz bilir; canınız her ne dilerse merkez sağ'ın başı gözü üzerinedir!

Yeni cumhurbaşkanımızı tebrik ve bir temenni

Meseleye iyimser bakmamak için sebep yok: Bir Arap kelam-ı kibar'ı "her hadisenin hayrı kendisiyle birlikte vuku' bulur" diyor. Yeni cumhurbaşkanının şahsiyet itibariyle yeterince tanınmadığı hakkında kamuoyunda yaygın kanaati ciddiye alıp endişelenmek için sebep yok; kullanılamayan ve yönlendirilemeyen bilgi yüktür. Selefini vaktiyle iyi tanıyor olmamızın işe yaramadığını bizzat müşahede ettik; halefinin -medya diliyle- kapalı kutu gibi görünmesinden niçin rahatsızlık duyalım?

Evet, yeni cumhurbaşkanımızı yakinen tanımıyoruz ve tanımamız da gerekmiyor; fakat bir yıl arayla yaptığı iki açılış konuşmasını bir nevi "fiili seçim beyannamesi" addetmekte haklıyız ve metinler sahibini ilzam edecek derecede dikkatle hazırlanmış belgelerdir; bu metinlerde serdedilen fikirler ümit ve heyecanımızı artırıyor. Sayın Sezer'den selefini asla hatırlatmayacak ve özletmeyecek tarzda hukuki kalitesi tartışılmaz bir icra bekliyoruz.

Daha eksiğini ve fazlasını değil.

Sayın Sezer'in şahsiyet ve meşreb itibariyle az tanınmasının yarattığı tedirginlik, aslında yeri geldiğinde göz göre göre hukuk devleti fikrinin temel lazımelerini ıskalamaktan çekinmeyen

yönetim anlayışına karşı "cumhur"un duyduğu tedirginliği aksettiriyor. Türkiye'de hukuk devleti kavramının zihni kökleri hala çok kuvvetlidir ve "şeriatın kestiği parmak acımaz" hükmü hala ortak kabullerimizden biridir.

Türkiye hayli zamandan beridir devlet eliyle ve önderliğiyle kalkınma hamlelerine ihtiyaç duymadan kalkınabilecek enerjiyi göstermeye başladı; iç dinamiklerin kalitesi ve gücü gittikçe artıyor. Devletin iktisadi hayattan ve üretimden peyderpey çekilmesi, bir yönetim cihazı olarak devletin küçülmesi anlamına geliyor ve bu durum, devletin güvenlik ve yargı asli fonksiyonlarını layıkıyla ifa etmesi için çok elverişli bir zemin teşkil ediyor. Türkiye'de hukuki yapının bu derece önem kazanması tesadüfi değil; devletin nihai planda asli fonksiyonlarını layıkıyla icra edebilmesi için fertle devlet arasındaki hukukun yeniden büyüteç altına alınması hayırlı bir zarurettir. 1961'den sonra "sosyal devlet" anlayışının yanlış yorumlanması yüzünden neredeyse her sektörde müteşebbis, yol gösterici veya finansman sağlayıcı rolüne soyunmak zorunda kalan devlet, -başarısızlığı bir yana- asli fonksiyonlarında da büyük zaafiyetlere düşmekten kurtulamadı; sosyal devlet politikası ise, uğradığı yanlış yorum yüzünden "ianeci devlet" yaklaşımında mıhlanıp kaldı. İaneyle geçinenlerin tek hukuki hassasiyeti, ianenin devamı konusundaki titizlikten ibarettir ve bunun dışında kalan her hukuki hak, kullanılması terbiye hudutlarına sığmayan, lütfa karşı nankörlük anlamına gelebilecek bir insiyakle kadükleşmeye mahkum olur. Türkiye bugün, devletin iktisadi anlamda küçülmeye başlamasından dolayı hukuk bilincinin gelişip serpildiği bir değişim makasında bulunuyor, böyle bir dönemde "müstakim" bir hukuk adamının Çankaya Köşkü'nde bulunması hem manidar, hem de isabetlidir.

Yeni cumhurbaşkanımızdan tek beklentimiz, Türkiye'nin gerçek bir hukuk devleti haline gelmesi için üzerine düşeni ifa etmesinden ibarettir. Özel hayatının ayrıntıları, siyasi meşrebi, inandıkları ve inanmadıkları, tercihleri ve zevkleri hiç kimseyi zerre kadar ilgilendirmez ve ilgilendirmemelidir. Hukuk devleti, yöneticilerin fedakarlıklarına, hizmet aşklarına, erdemli davranışlarına, kısaca iyi vasıflarına ayrıca şükran duymamızı gerektirmeyecek derecede görevleri, yetkileri ve sorumlulukları belirleyen ve aksaklık hallerinde hukukun nihai karar mercii kılındığı bir düzenlemedir. Hukuk devleti fikrini hassasiyetle koruyan ve kollayan her yönetici cumhur için muteberdir.

Yeni cumhurbaşkanımızın evvela cumhur, sonra devlet için hayırlı olmasını diliyorum; bu noktada hayır temennisinde bulunmaktan öte yapılabilecek daha aktif bir eylem yoktur. Hayırlı olmasını dileyelim zira her hadisenin hayrı kendisiyle birlikte vuku' bulacaktır. Sayın

Sezer'in hukukun felsefesini kritik edecek derecede vasıflı bir hukukçu, "müstakim" bir hakim portresi çizmesi müsbet ve güven verici noktalardır.

Yeni Cumhurbaşkanımız Sayın Sezer'i samimiyetle tebrik ederiz; anayasada belirtilmiş yeminindeki ahitlerinden başka kimseye minnet borcu yoktur; kendisine güveniyor ve ümid ediyoruz ki görev süresi içinde hem temsil ettiği makama, hem kendi şahsiyetine onur kazandıracak kararlara imza atacaktır.

Dört başı ma'mur bir hukuk devletine giden yolda Türkiye için hayırlı olsun!

Şey... Yani "Söylem" olayı üzerine

Başbakan Sayın Bülent Ecevit, dil şuuru yüksek bir siyâset adamıdır; şairdir, konuşmalarını daktiloyla bizzat yazdığını bilmeyen yok; ayrıca telâffuzu da itinalı. Kelime kadrosu tercihini beğenmesem bile onda bir dil zevkinin mevcut bulunduğu âşikâr.

İşte bu yüzden bir konuşmasında "Partilerarası ihtilaflar yumuşak söylemle aşılabilir" ifadesini duyunca garibime gitti; "söylem"i hangi mânâda kullandığını merak ettim: İfâdenin siyâk u sibâkından "üslûp" kelimesini tercih ettiği anlaşılıyordu. Gerçekten de "Partilerarası ihtilaflar yumuşak üslûpla aşılabilir" şeklindeki değişiklik, Ecevit'in muradı ile örtüşüyor. Merak ettim; Türk Dil Kurumu'nun 1998 baskılı sözlüğüne baktım, "söylem"in karşılığı şu: "Söyleyiş, söyleniş, telaffuz."Şimdi aynı cümleye bu üç karşılığı sırayla yerleştirerek, kelimenin mânâyı kapsamakta ne kadar başarılı olduğunu araştıralım;

1□ Partilerarası ihtilaflar yumuşak söyleyişle aşılabilir

2□ Partilerarası ihtilaflar yumuşak söylenişle aşılabilir

3□ Partilerarası ihtilaflar yumuşak telaffuzla aşılabilir

Size göre bu üç karşılık, Ecevit'in kasdettiği muradı kapsıyor mu? İlki mânâ bakımından ne kasdedildiğini hatırlatıyor fakat Türkçe'de bu kabil cümleleri, ancak Türkçe'yi yeni öğrenen yabancıların ağzından işitmeye alışkınızdır; bu söyleyiş mûnis, alışıldık ve mâlum değildir. İkinci şık düpedüz yanlıştır. Söyleniş, bizde evvela homurdanmak anlamını hatırlatır ve homurdanan bir kişinin işlediği fiili anlatır. Üçüncü şık ise mânâ itibariyle doğru fakat eksiktir: "Partilerarası ihtilaflar yumuşak bir üslûpla telaffuz edilen diyaloglarla aşılabilir" şeklinde söylemek daha doğrudur ve ancak böylece murâd edileni kapsar.

Peki, "Dil zevki" konusunda herkesin ittifak ettiği sayın Ecevit, böyle kifâyetsiz bir kelimeyi niçin tercih ediyor acaba?

Can simidi, İsviçre çakısı gibi kelimeler...

Söylem, Türkçe fukaralığının yeni can simitlerinden birisi haline geldi; bundan önce "olay" kelimesi gözdeydi. Tamlama yapmak gerektiğinde işe yarar kelimeyi bulamayanlar olay'a

sarılıyorlardı. Meselâ, "Evlilik olayına çekimser bakıyorum" diyen bir hanımefendi sanatçımız, burada kullandığı olay kelimesiyle evlilik kurumunda, birbirine yabancı iki insanın aralarında âhenk tesis edebilmesindeki güçlüklerine atıfta bulunmak istiyor, ama o kadarına zahmet etmek "olayını" göğüsleyemediği için kolaya kaçıyordu. Aynı kelime gereksiz kullanışlara da konu oluyor, meselâ, "Dağcılık güzel bir spordur" cümlesi pekâlâ "Dağcılık olayı güzel bir olaydır" şeklinde söylenebiliyordu.

Olay'ı kısa zamanda "kavram" (concept) anlamında da tüketmeye başlamıştık; hazret her kelime veya kavram ile tamlanabiliyor ve yersiz kullanışı, isâbetli tasarrufunu sayıca mağlup ettiği, aynı kelimeyle birden fazla anlama gönderme yapıldığı için tez zamanda "anlamsız"laşıyordu. Vaktiyle "beğeni" kelimesini de böyle lâçkalaştırmamış mıydık? Misâl verelim:

1□ Piyesi beğeni ile seyrettik.

2□ Pop müzik benim beğenime hitab etmiyor.

3□ Kavgacı ve hırçın üslup, toplumun genel beğenisine aykırıdır.

Bu üç cümle sırayla, aslında şu anlamı ifadeye çalışmaktadır:

1□ Piyesi takdirle seyrettik.

2□ Pop müzik benim zevkime hitap etmiyor.

3□ Kavgacı ve hırçın üslup, toplumun genel tercihine aykırıdır.

Buradaki temel yanlış, kelimeleri İsviçre çakısı gibi çok iş gören tarzda anlamla yüklemektir. Bu dilin gelişmişliği ve zenginliği, küçük anlam farklarını ayırd edecek ve bütün insanî halleri tasvire yetecek şekilde geniş bir nüanslar ıskalasına sahip olmasıyla, hatta eş anlamlı "müterâdif" kelimelerinin bolluğu ile ölçülür. Beğeni ile "takdir, zevk (gusto), tercih, üslûp, tarz, övgü, hayranlık, sevgi" gibi farklı lezzet ve yapılara sahip kelimeleri karşılamak Türkçe'yi zayıflatıyor.

Söylem kelimesinin gerçek anlamı: Discourse

Yeniden "söylem"e dönelim; acaba sayın Başbakan yukardaki cümlede kullandığı bu kelime ile hangi anlamı murâd etmekteydi? Garâbet şurada; Başbakan bu cümlede "üslûp" anlamını kasd etmişti ama "söylem", sözlük karşılığı itibariyle üslub'a denk düşmemektedir. İkinci garâbet ise bu kelimenin sözlükteki anlamına dahi ihânet halinde bulunmasıdır. Söylem kelimesi Türkçe'de, İngilizce "discourse" kelimesi yerine ikame edilmeye çalışılmıştır. Discourse veya "diskur", karşılıklı konuşma, mükâleme, muhavere, söz, hitâb, nutuk" anlamına geliyor. Diskur'un fiil halindeki tasarrufu ise "söylemek, hitab etmek" demek. Üçüncü garâbet şurada ki, diskur'un sözlük karşılıkları bile "söylem" kelimesinin Türkçe'deki tasarruf amacıyla tam mânâsıyla örtüşmüyor; biz bu kelimeyi yine İngilizce'deki "discourse"

ve "rhetoric" kavramlarının karışımını kasdederek kullanıyoruz, yani, bir kişinin veya kurumun söz, hal ve hareketlerinin teşkil ettiği bütünün anlam ve üslûbu. Meselâ "Ecevit'in siyâsi söylemi barışçı ve uzlaşmacı esaslar üzerine binâ edilmiştir" cümlesinde "söylem" kelimesi doğru anlamıyla mutabakat halindedir fakat "Bugünkü söyleminizden bir anlam çıkarmak mümkün olmuyor" cümlesindeki tasarruf yanlıştır.

Galiba "söylem"i türetenler, "eylem"den ilham almış olmalılar. Eylem kelimesi, "eylemek, fiilde bulunmak, yapmak" fiilinin isim haline getirilmesiyle türetilmiş, karşılığı sâbit ve mazbut, başarılı bir kelime: Kısaca "fiil, fiiliyat" demek. Nitekim bu kelimenin yanlış kullanıldığına şahit olunmuyor. Söylem, aynı mantıkla "söylemek" fiilinin isim hali. Aynı mantık basamaklarını takib ederek söylem'in anlam itibariyle "söylemiş olan, söylenen" mânâsı ile karşılanması gerekir ama gündelik konuşma esnasında bu kelimeyi doğru yerde ve doğru anlamıyla tasarruf etmek için mütevazı ölçülerde bir dil bilgisi ihtisasına sahip bulunmak gerektiği açıktır.

İngiliz'in aklı yok muydu?

Şimdi şu suali sormanın yeridir; "söylem" kelimesi hangi ihtiyâca binaen türetilmiş ve tedâvüle sokulmuştur? Bu ülkenin başbakanı bile sırf yeni olduğu düşüncesiyle tasarrufu hayli müşkül olan bu kelimeyi yanlış kullanıyorsa, o kelimenin başarısızlığını teslim etmemiz gerekiyor. Söylem'in "hitâbe, hitab, söz, muhavere, fikir, üslûp, yaklaşım, tarz, mükâleme" gibi farklı kelimeleri tek başına karşılaması ve âdeta "joker" gibi anlamla örtüşmek yerine ikame için tercih edildiği gerçeği, Türkçe'nin uğradığı belânın niteliği hakkında fikir vermeye kâfidir. Diskur kavramına Türk dilinde tek kelimeyle karşılık aramak gayretinin başarısız olduğunu kabul etmeye mecburuz. Ben, bu gibi durumlarda mânâsı belirsiz, türetilmiş Türkçe karşılık yerine başka dillerden de alınmış olsa kelimenin aslının tasarrufundan yanayım ve "diskur" kelimesine ihtiyaç duyduğum yerde diskur kelimesini tercihten kaçınmıyorum çünkü söz tasarrufundan ilk maksat, mânânın aslına sadakatle iletilmesi ve istenmeyen anlamların dışarda kalması gayesine hizmet edebilmesidir. Bu noktada "öztürkçecilik" ısrarını taassup olarak nitelendiriyorum. Yabancı dillerden alınmış bir kelime kullanmak, mânâsı muğlak bir türetilmiş kelimeyle anlamı karmaşıklaştırmaktan daha iyidir.

Düşünmelidir ki İngiliz dili vaktiyle aynı cinsten bir taassuba saplanmış olsaydı bugün bir "dünya dili" olmak yerine, konuşanı ve yazanı kalmamış arkaik Kafkas dillerinin âkıbetine mahkûm olacaktı.

Yanlışı bile farkedememek

Artık maalesef râyici kalmamış eski lisânımızda bu kabil yanlışlıkların "galât□ı meşhur" haline gelmesi mümkün değildi; yanlış tasarruf hemen farkedilir, göze batar ve ikazla tashihe uğrardı. Eski lisânın müterâdifleri kadar yakın anlamlı kelime kadrosu da geniş olduğu için anlam nüansları kolaylıkla ifâde zemini bulabilmekteydi. Aynı kelimeyi müteaddid anlamlara

gelecek şekilde kullanmak lisânın kudretine değil zayıflığına işarettir; "Şey" ve "yâni" kelimelerinin bu kadar yaygınlaşması ve neredeyse her konuşma cümlesinin içine girmesi, Türkçe'nin dar kadrolu bir kabile lisânı haline geldiğini ikaz ediyor.

Yanlışı bile farkedemez hale gelmişiz: Yoksa vaktiyle kelime katliamına hatta "jenosid"e tevessül edilmesinin gerçek hedefi bu muydu diye düşünmeden edemiyorum.

Türk meselesi

Milliyetçiliğin siyasi dili ile, insani bir vakıa olarak tespit ve kabulü arasında çok ciddi bir farklılık var ve bu farklılık buhranlı bir siyasi rant alanı teşkil ediyor. Milliliğin ve milliciliğin bir siyasi dile tercümesi dünyanın her yerinde sıkıntılı ve üretilmesi müşkül bir iştir. Türkiye'de millicilik refleksinin siyasi şuur kazanarak kitleleşmesi "Milli mücadele" günlerine rastlıyor; Doğu Anadolu'da Ermeni komitacılığı, batıda Yunan işgalinin ma'şeri vicdanda küstahlık biçiminde kabullenilmesi ile millicilik şuuru siyasi bir tavır haline geldi ve yeni devletin "Türk" ve "millici" karakterini büyük ölçüde şekillendirdi. Milliciliğin, siyasi bir yapılanmaya bürünerek milliyetçiliğe inkılab etmesi, işin tabiatı mucibince seküler bir muhtevayı davet eder. Türk tipi laikleşmenin sıkıntısı, kesin bir ret-kabul safhasından ziyade bir dozaj meselesidir. Cumhuriyet'in aydınlanmacıları laisizmin tek ve evrensel bir dozajı olduğunu zannederken yanılmışlardı; aynı yanılgının hala süregelmesi ise tipik bir anakronizm ve aydınlanmacı taassup numunesidir.

Şeylere isim vermek bilgi ve varlık felsefesinin en ciddi problemlerinden biri. Verilen isim ile isim verilen şeyin niteliği arasında her zaman tam bir mutabakat sağlayabilmek nadirattandır: "Eşya" mahiyet değiştirirken "İsim"in ardındaki mana da yerinde kalmaz ve bu çift yönlü değişimi zaman içinde doğru kavrayabilmek için tarihi malumata ilaveten sezgiyi de devreye sokmak icab edebilir. Eğer bu isim siyasi iklimde çokça tedavül ediyorsa yanlış anlamanın, laf ebeliğinin ve hakikat duygusunu incitmenin hesabı da tutulamaz hale gelir.

İsmet Özel, bir süre önce Yeni Şafak'ta, nihai planda "sezgi"nin netleştirdiği bir tespitte bulunarak mealen, ancak bu topraklarda Türk olunabileceğini ileri süren bir yazı kaleme aldı ve bu yazı mahza hakikat idi; ne var ki yukarda kısaca izah etmeye çalıştığım saikler yüzünden bu yazı fikir hayatımızda buruk bir intiba ile karşılandı. Meseleyi bir etnisite problemi olarak algılayanlar homurdandılar, "Ancak Türkiye'de Türk olunabilir." sözüyle dış Türklerin göz göre göre ihmal edildiğini hatta aşağılandığını düşünenlerin itirazı ise etraflı ve munsif bir tahlilden ziyade anlık tepkilere dayanıyodu.

Osmanlı tarihinin son çeyrek asrının siyasi kaderi bir "Türk" tipi yoğurdu; bu tip, emperyal idare tarzının tecrübeli nazarında fıtraten varistir ve bugün "milli devlet"in siyasi kalıbı içinde varlığını sürdürmektedir. Bu tip, bin yıldan beri batı vakıası ile siyasi muhasımdır ve hasımlık ona, diğer Türk topluluklarında eseri hala göremediğimiz bir mukavemet kimyası

kazandırmıştır. Son üç asır içinde ise bu tip "batı medeniyeti" diye "isimlendirdiğimiz ve neticede bütün dünyanın çehresini takallüse uğratan o müthiş meydan okuma ile bilfiil yüz yüzedir. "Türk", Doğu istikametine yayılmış bütün soy hısımlarından farklı olarak bu meydan okumayı en önce ve bütün cephesiyle göğüsleyerek kendisini diğer hısımlarından farklılaştıran yeni bir hususiyet kazandı. Bu vakıanın adı "Türk"tür ve bu sıfattaki vurgu "etnik" veya milliyetçi veya siyasi renklerden önce tarihi ve sosyal bir muhteva taşır; bu vurgunun siyasi dile tercüme edilmesi bir başka meseledir.

Doğrusunu söylemek gerekirse "Türk" vakıasının siyasi lisana tercümesi, başta da ifade edildiği gibi muvaffak olamamış bir teşebbüstür; gerek resmi devlet ideolojisi olarak tatbiki, gerekse siyasi partiler aracılığı ile "milliciliğin", milliyetçi bir diskura tahvil edilmesi, hala layıkıyla halledilememiş bir siyaset projesidir; bu projenin natamam hali, siyasi buhranın hem sebebi hem neticesi olacak derecede karmaşık bir hal arz ediyor.

İsmet Özel, daha önce ifade edilmiş bir nükteye, düşünen şair tabiatının kendisine bahşettiği sezgi melekesiyle erişerek hayli verimli münakaşalara yol açabilecek bir fikir çentiği açtı; ne var ki milliyetçilik kavramının siyasi dile pek itina gösterilmeksizin alelacele tercüme edilmesi yüzünden bu münakaşanın semereli bir netice vermesini beklemiyorum; zira siyasi rant, fikir bereketini engelliyor. İsmet Özel'in ifade etmeye çalıştığı "Türk" teşekkülü ile siyasi Türkçülük birbiriyle hayli mesafeli vakıalardır; ne var ki fikir hayatımızda bu tefriki kolaylaştıracak soğukkanlılıktan henüz eser görülmüyor.

İsmini hatırlayamadığım için özür diliyorum; bir şairimiz, düpedüz bir hanıma aşık olduğunu ifade eden mısralarının başkalarınca daha "ulvi" gayelere hamledilmesinden duyduğu sıkıntıyla "Sofi mecaz anladı yare muhabbetim" diye feryad ettikten sonra hakikatinin bilinemediğinden yakınmıştı; yanlış anlaşılmanın ne çok türü var? İçinde "Türk" geçen her cümlenin "kavmiyetçi" göndermelerde bulunduğu ithamından yılgınlık getirerek milli kimliğin nasıl teşekkül ettiğini bile tartışma gündeminden çıkartıverdik.

Bu topraklarda tutunmak için bugüne kadar özlediğimiz bedelin haddi hesabı yoktur; "Türk" ise, -her ne yerine ikame ederseniz ediniz- işbu mukavemetin muhassalasıdır.

Türk siyasetinin laik tarikatleri

"Bizim geleneğimizde tenkit yoktur" denildiği zaman, çok partili siyasi hayatın gereklerine ve şekil şartlarına kerhen saygı gösteren, iki yüzlü bir siyasi duruş çıkıyor ortaya; tenkidin olmadığı yerde örgüt yapısı nasıl belirlenebilir ki? Lider buyurur örgüt kurulur, lider buyurur atama yapılır; bütün beyanatlar liderin fikirlerinin daha iyi anlatılması ve şerhedilmesi için verilir. Bu tür örgütlenmelerde örgütü belirleyen seçimler aslında lidere sadakat gösterisidir. Sadakat kilit bir kavram. Sadakatin ve lidere tavizsiz bağlılığın egemen olduğu her

örgütlenme aslında laik kılıklı tarikatleşmeden başka bir şey değildir. Bu açıdan bakılınca "tarikat" mistifikasyonu göstermeyen kaç parti kalıyor ortada?

Saddam'ın oğlu Uday, Bağdat'ta yapılan seçimlerde mevcut oyların yüzde 99,99'unu götürünce kasıklarımızı tuta tuta nasıl da gülmüştük, halbuki Uday o seçimlere birkaç adayın daha katılmasını hazmedecek kadar demokrasi kültürüne sahip olduğunu göstermemiş miydi?

Evet, "tencere dibin kara" tekerlemesiyle, "Bizim partide ulu liderin karşısına aday çıkaranın akıbeti korkunç olur" yaklaşımının çok yaygın bir inanç olduğunu söyleyebiliriz. Son seçimlerden sonra başarısızlığı halk oyuyla tescillenen genel başkanlar bile hala koltuklarında tutunmayı başarabildiler ve bu sözde başarının kutsala sadakatten başka anlamı yoktur. Siyasi geleneğimizde genel başkana kongrede kılıç çekmenin cezası, en hafifinden müebbet. Başarısızlığın cezalandırılamadığı; ama tenkidin -ki pekala "ihanet" de diyebiliriz buna- çok kolaylıkla mahkum edildiği bir siyaset geleneği solundan sağına bütün partileri kuşatmış durumda; buna lider oligarşisinden başka ne denir?

Oligarşi, demokrasiden daha verimli işler, tabii adını doğru dürüst koymak şartıyla; nitekim Türkiye'yi son beş aydan beri sancılandıran cumhurbaşkanlığı seçimi, beş imza ile iki saat içinde verimli tarzda sonuçlandırılıverdi. Kriz çıkmadığına sevindik; ama kitabı açıp elimizi vicdanımıza koyarak düşünelim; kriz çıkmaması her şey midir?

Bu hükümetin bir bakanı iki satırlık yazı ile azledildi; aynı gün Köşk tarafından onaylandı ve karar yürürlüğe girdi. Gazeteler söz birliği etmiş gibi etekten iki sütuna beş santimlik bir kutu haberle bu çok önemli haberi geçiştirdiler. Azilnamede gerekçe belirtilmesi diye bir şekil şartı yok; fakat bu bakanın niçin alelacele azledildiğini bilmeyen de yok. Bir milletvekilinin, liderinin rızasına rağmen anayasal hakkını kullanması bizde böyle cezalandırılıyor.

Liderlerin partileri üzerindeki vesayet ve mülkiyet hakları tartışılamıyor bile; partiyi otuz yıl içinde üç defa kapattırmış ve hatta dördüncüsü gündemde olsa bile liderin sorumluluğu tartışma gündemine gelmiyor; başarısızlık kavramı lider için geçerli değil; o masum, mesuliyetsiz ve her zaman tam yetkili. Feodal müessese bu değilse nedir peki?

Türkiye'de siyaset hala "kutsal" üzerinden yürüyor; yönetim üslubumuz laik, laiklik uğruna yorgan yakacak kadar hassas olduğumuzu cümle alem biliyor; fakat siyasi mistifikasyonun Türkiye'de olduğu kadar iş gördüğü bir başka "demokratik, laik ve sosyal hukuk devleti" tanıyor musunuz? Kutsal liderlik karizmasının cilası dökülmeye başladığı zaman ayetlerin, hadislerin, derebeylik törelerinin veya nankörlük suçlamasının başa kakıldığı başka bir ülke biliyor musunuz? Ve bu kutsallığın, bütün gücünü, 75 yılda özene bezene biçimlendirdiğimiz laik muhtevalı Siyasi Partiler Kanunu'ndan alıyor olması tek kelimeyle komiktir; bugünkü Meclis kompozisyonunda kaç vekilin lider tercihiyle, kaçının şahsi emek ve liyakatiyle seçilmiş olduğunu hesap edebilirseniz eminim ki gülme krizlerine tutulacaksınız.

Mesele artık şu veya bu partinin iç meselesi olmaktan çıktı; hemen hemen bütün siyasi partilerde aynı marazi tabloyu müşahede etmek mümkün. O kerih ifadeyle "taban" biziz, hepimiz; tavandakiler ise ne kadar aramızdan çıkmış gibi görünseler de tez zamanda sihirli bir kimyanın tesirinde kalarak kutsanmış oligarşi saflarında yer alıveriyorlar. Mesele, tabanla tavan arasında iletişimi sağlayan sinir, kemik, kas ve kılcal damarların devre dışı kalması. Bu oligarşik yapı devam ettiği müddetçe vukuu muhtemel hadise, tabanın siyasetten kopması ve tavanda oligarşik kireçlenmedir; yani demokrasinin soysuzlaşması. Siyasi partilerin siyaset üretemediği bir vasatta ise siyaseti, mevcut en organize güç, yani an'anevi devlet bürokrasisi üretmeye başlayacaktır.

Zaten olup biten de budur.

Sosyal demokrat gelenek hariç tutulursa yarınki kongre, ortanın sağında "yerli kayalar"ın yerinden kımıldamasına yol açacak yeni bir dönemin başlangıcını teşkil edebilir ve statüko bir kere bozulursa bu cenahta ilk defa demokratik liderlik modelinin rüzgarı esmeye başlayabilir. Hiçbir partinin iç işleri beni ilgilendirmiyor; ama gönlüm sadece şu veya bu partide değil, bütün Türk siyasetinde topyekun bir yenileşme ve gençleşme çığırının açılmasından yana. Şu veya bu siyaset erbabının kazanmasıyla ilgili değilim; Türk siyasetinde karizmatik lider devrinin, "akıl adamlar" dayatmasının ve her türlü mistifikasyon eğiliminin sona ermesini murad ediyor ve diliyorum.

Konjonktür müsait; niçin olmasın?

Güzellik ahlâkı

Güzellik teraziye gelmez bir şeydir; "şey"dir çünkü biz şey kavramını uygun isim bulmakta zorlandığımız her yerde kullanırız. Şey, yani ne: Duygu mu, ölçü mü, kriter mi, vâkıa mı? Ucu gelmez suallerle estetik nazariyatçıları uğraşadursunlar biz avâmîler hep güzelliği arar, güzelliğe meylederiz; bu kesindir.

Geçenlerde Sivas'ı ilk defa ziyaret eden bir arkadaşa şehri gezdiriyordum. Yolumuz eski bir mezar taşının civarından geçti. Üstünde ne bir yazı, ne bir nakış; dümdüz, sadece çekiçle düzeltilmiş bir taş. En azından bir asırlık olmalı ki yıllar üzerinde pas tutmuş; küf müdür, mantar mıdır bilemeyeceğim tortular bu köhne mezar taşını kiremit kırmızısından grinin beyazla kolkola girdiği renk ıskalasının kucakladığı bütün pastel tonlarla nasıl da tezyin etmiş; hâsılı bir resim tualine akıl almaz bir denge hesabıyla dağıtılmış renk lekeleri gibi seyre sezâ bir güzellik. Karacaoğlan'ın çeşme başında uğrun uğrun Türkmen gelini süzmesi gibi başladık mezar taşı seyrine... Evet, tabii olan, tabiatını muhafaza eden güzel. Renk estetiği açısından tabiatta çirkinlik bulamayanlardanım; belki de renk zevkimizi gizliden gizliye "tabii olan" düzenliyor ve bizler belki de sanat eğitimi denilen süreç sonunda bu hassayı dejenere ediyoruz.

Mezar taşı, soda şişesi?

Buna benzer bir hadise daha zikretmek istiyorum. Evde yemek masasının etrafında maaile oturmuşuz; nerden aklıma geldi bilmem, soda şişesi dikkatimi çekti: Nerede ise iri bir avuca sığacak kadar minyon, yuvarlak hatlı, yeşil renkli, içindeki tüketilince atılmak üzere tasarlanmış türden bir şişe. Oğluma dedim ki, "Baksana ne kadar güzel bir şişe bu, daha önce niçin farkedemedim gariptir. Sen de güzel buluyor musun?" Oğlum bu zamansız dikkate şaştı; ona göre sıradan bir şişeydi ve dikkat çekici bir çizgiye de sahip değildi; acaba neyini güzel bulmuştum? Seri tüketim için hazırlanmış bir ambalaj formu, belki de bir güzellik nesnesi olarak onun dikkatinin dışına düşüyordu.

Güzelliği inşâ esnasında öğrenmek

Netice itibariyle ayrı kuşaklara mensuptuk. Bizim kuşak, sanayi inkılâbından önceki toplum ve tüketim âhengini □kıyısından, köşesinden de olsa□ tanımak ve paylaşmak şansını bulabilmişti. Sokaklarında biteviye asfalt kaplama yerine birbirine benzemez taşların döşeli olduğu eski zaman mahallelerinde doğup büyümüştük. Tükenmez kalemin yaygınlaştığı günleri hatırlayabilen, naylon denilen maddeyle ömrünün bir yerinde ilk defa karşılaşan, mahalle fırınında pişen ev ekmeği yiyerek yetişen bir nesildik. Analarımız çamaşır gününün akşamında insanlıktan çıkar, birer meyyit□i müteharrik hâline bürünürlerdi. Yamalık denilen şey düşkünlük değil tutumluluk alâmetiydi. Oyuncaklarımızı biz imâl eder, oyunlarımızı kendi muhayyilemizle zenginleştirirdik. Gece olduğunda bir odayı zar zor aydınlatabilen elektrik ampülleri ve bazen iki günde bir ahşap evleri temelden zangırdatarak geçip giden motorlu vasıtalar hariç tutulursa yaşadığımız muhit, son iki□üç asırdan beri pek az değişikliğe uğramıştı ve belki de bu yüzden biz, eşyâya başka bir nazarla bakabilmeyi öğrenmiştik; hiç şüphesiz ki bu farklı nazar, farklı bir güzellik anlayışı inşâ etmişti bizlerde. Güzellik, takdirimize sunulan bir tercihler demeti olmaktan ziyade eşyâyı tasarruf edebilme kabiliyetini henüz tamamen yitirmediğimiz için inşâsına bizim de katılabildiğimiz bir kavramdı. Genç kızlar, büluğ çağından çok önce kendi elceğizleriyle "cihaz" hazırlamaya başlarlar, kanaviçe işlerler, örgü örerler, dantel işlerler ve en azından tamirat yapacak ölçüde terzilik bilirlerdi. Çocuklara gelince her yağmur ertesinde sokaklardan akıp giden küçük sel akıntılarına çer çöp ile baraj kurar, pancar kökünden kağnı, konserve kutusundan "eneke", ağaç dalından ok□yay, kilden bilye yapabilirlerdi.

Köpek leşinin dişlerinde

farkedilen

Eşyaya ve maddeye nüfuz etmek, ikinci adımda form ve güzellik endişesini de davet etmek zorundadır. Kil çamurunu yoğuran çocuk bir estetik problemiyle yüzyüzedir; kezâ ahşaba vurulan her keser darbesi, mutfak rafına dizilen tabak□çanağın sırası, hattâ soğuk havalarda pencere kasalarına çirişle yapıştırılan kraft kağıt şeritlerinin duruşu bile güzellikle alâkalı bir

tasarruftur: Şâkule uygun, pürüzsüz ve dalgasız bir kireç işçiliği ile sıvanmış bir duvarın güzelliğini kime, nasıl anlatabilirsiniz? Bu nükteyi en iyi söyleyen örnek hiç şüphesiz iki cihan serveri Efendimiz'in altını çizdiği hâdisedir ve hâdise mâlumdur. Ashabıyla yürümekte olan Efendimiz yol kenarında bir köpek leşi görür. Ashâb, leşten yayılan kötü koku ve kerih görüntü sebebiyle uzaktan geçmeye yeltenirken Efendimiz yanındakilere,

□ Bakınız der, şu köpeğin dişlerindeki güzelliğe dikkat ettiniz mi?

Pre□fabrike güzellikler dünyasında

Bu, artık yeniden ele geçirilmesi hayli müşkül, eski bir güzellik anlayışının tarif edilebilir esaslarını izah gayretinden ibarettir; artık eşyâya ve maddeye eskisi ölçüsünde nüfuz edebilme imkânımız kalmadı zira güzellik tercihlerimiz tüketim "katalog"larıyla sınırlıdır ve güzellik, ticâri kazanç haline çevrilmesi mümkün olan tüketim metâı haline gelmiştir. Düne göre daha az seçebilme imkânına sahibiz çünkü reklâmcılık sektörü estetik tercihlerimizi biçimlendirmek için olanca gücüyle muhayyilemizi bombardıman ediyor.

Güzellik anlayışları devirden devire değişir fakat güzelliğin bir başka şeyle yer değiştirme ihtimâline karşı uyanık bulunsak gerektir. Güzeli seçmek, tanımak ve bilmek dünün an'anevi (konvansiyonel) dünyasında daha kolaydı; değişimi farketmek ve izlemek bugüne nazaran daha çok mümkündü. Dünün güzellik kriterleri, onu kullanmasını bilenler için hâlâ geçerli ne var ki yeni kuşaklar herşeyiyle pre□fabrike edilmiş, sanayi tesislerinde standart kalıplara göre üretilmiş bir çevrede yaşamak zorunda oldukları için daha çok emek, bilgi ve dikkat harcamak zorundadırlar.

"Hüsn□i muhafaza" ile cihad olur mu?

Bir insan olarak kendi dışımızdaki insanlara ve yakın muhitimize nasıl hayırhah olabiliriz sualinin cevabını düşünürken farkediverdim ki en büyük hayırhahlık, güzelliği muhafaza etmek (hüsn□i muhafaza) ve çoğaltmaktan ibarettir. Güzelliğin kapsamı ve râyici değişebilir ama güzellik hissinin muhafazası ve yaygınlaştırılması pekâlâ ahlâkî bir tutum ve ödevdir. Bu mânasıyla güzel, bir estetik kavramı olmaktan çıkar, iyi, faydalı, zararsız, câri, hayra yönelten, gayesine ve tabiatına itaatkâr, inşâsı zulm derecesinde abartılmamış bir çehreye bürünerek içtimai, ahlâkî hatta dinî bir nitelik kazanır. İsraf çirkindir, güzelin zıddıdır; hak ihlâli, âmmeye zarar vermek, gönül incitmek, ihtiyacın sınırlarını aşmak, kendi tabiatına aykırı bir hale yönelmek de çirkindir. Bu kriterleri sözden nağmeye, binadan şiire, yemekten mobilyaya, felsefeden modaya kadar insan eliyle üretilmiş herşeye tatbik etmek mümkün. Güzel olanı farketmek anlık bir şuur parlaması ise onu hüsn□i muhafaza etmek bir mânâda "cihad"dır.

Parfüm, balçık ve hanımeli

Hafta sonu İstanbul'daydım. Birkaç günlüğüne İstanbul'da olmak, zihinde birkaç dakikalığına cambazhaneye uğramış bir çocuğun bastırılmış iştihasına benzeyen bir duygu uyandırıyor; doyumluğu bir tarafa tadımlığı bile güzel. Fetih'ten bu yana asırlar geçti; ama İstanbul hala bütün medeniyetimizin, Anadolu ve Rumeli coğrafyasında yoğrulan hususi "Türk" terkibinin merkez muhacimi mevkiinde ve öyle görülüyor ki, gelecek asırlarda rakibi olmayacak. "İstanbullu" bundan böyle ütopik bir aidiyettir; bu müstesna güzel, kemale varmış şeheviliğini kozmopolit tabiatının hercailiğinden alıyor. Kıssadan hisse: İstanbul'un sakinlerini "İstanbullu" kılmak için bu mübarek beldenin bütün kültür santrallerini yeniden tam istihsal halinde tutacak "medeni" heyecanı diriltmek gerek.

İstanbul, "Türk asırları boyunca hayatın ve zamanın bütün lezzetlerini isimlendirmek imtiyazını elinde tuttu; bugün de öyle. Ayrıntılar burada tarif edildi ve dillendirildi. Birkaç kıtaya yayılmış birbirine benzemez toplulukları manidar bir siyasi ve medeni organizasyon haline getiren kimyanın ince işçiliği bu şehrin haddelerinden geçerek hayatı çekilir kıldı. İstanbul bizim "dünyalı" yüzümüz; kozmopolit ve mü'min, fettan ve müttaki, şirin ve yırtıcı, vaitkar ve küstah, doğurgan ve merhametsiz. Dünyanın bütün büyük şehirleri gibi İstanbul da birlikte yaşama tecrübesini, birbirine şeffaf sınırlarla nüfuz etmiş "getto"lar inşa ederek sürdürüyor. Her getto bir hürriyet adacığı ve her gettoyu birbirine rapteden "kapılar ve köprüler" ve tabii duvarlar var. Birlikte yaşamak, biraz da itinasız tarzda "milli birlik ve beraberlik" ismini verdiğimiz macun terkibinden çok farklı olarak kapıların, köprülerin ve pencerelerin hukukunu tanzim edebilmekten geçiyor.

Beşir Ayvazoğlu ile ahir zaman bineğine kurulup kısa İstanbul sergüzeşti yaşadık. Yolumuz artık sahillerine balıkçı kamışlarının sallandırılabildiği Haliç'teki Feshane-i Amire'ye düştü. Feshane, Türk sanayi inkılabının belki de ilk mekanı. Bina, asli hüviyeti muhafaza olunarak temiz, tertipli bir klasik sanatlar arastasına dönüştürülmüş; fakat esnaf şikayetçi, "aksata" umdukları gibi gitmiyormuş. Feshane'nin ziyaretçileri, şehir ahengine ayak uydurmak için emekleyen yeni İstanbullulardan mürekkep denilse yeridir. Üstü başörtülü, altı tünik ve pantolonlu hanımlar, walkmenli cep telefonlu genç kızlar, ceket-kravat ahengini hafiften tutturmaya başlamış orta yaşlı erkekler, otoparkında orta halliden biraz daha hallice otomobiller ve Amerikan tarzı park eğlencelerinde çığlık çığlığa eğlenen bir çocuk kuşağı. Esnaf, müşteri profilinden pek memnun değil, turist rağbetsizliğinden şekva ediliyor. Klasik sanat ürünlerinin pazara çıkarıldığı bir çarşıda "aksata" ümidini turist kafilelerine bağlamak, yaşadığımız çelişkilerin küçük bir nümunesi. Mübarek; şehir değil ameli sosyoloji laboratuvarı!

Aziz hemşehrilerimin daveti üzerine gurub güneşini Çamlıca tepelerinden şark ufkuna doğru uğurlamak da nasip oldu. Oylarıyla İstanbul'da "şehremaneti" yönetimini değiştiren genç

İstanbullular, Çamlıca yeşilliklerinde yeni bir hayat teklifinin eskizleriyle uğraşmaktalar. Adım başı kapı, adım başı köprü ve her enstantanede İstanbul'un bir başka güzel çehresi. Aynı günün akşamı Sivaslılar Vakfı'nın (*) Ümraniye'deki binasında bir koyu muhabbeti kıvamlandırmaya koyulduk. Bir süre sonra sohbet saz ü söz mecraına döküldü; sanatkar adaşım Ahmet Turan Şan memleket türküleri çalıp söylerken salonda -belki sadece ben hariç- memleket hasreti neredeyse elle tutulur derecede kesifleşmişti. Kendi memleketlerinde dayanışma hukuku tesis etmekte güçlük çeken hemşehrilerimin İstanbul'un o devasa kimyahanesinde üretken birer İstanbullu haline doğru geldiğini övünçle fark ettim. Hiçbiri artık Sivas'a dönüş projesi kurmuyordu; "Biz artık İstanbullu olduk, çocuklarımız İstanbul doğumlu ve yeni hayatımızı bu şehir üzerine bina ettik. Açık söylemek lazımsa "Madımak hariç, Sivas'ta mevcut bulunan her şeyi burada yeniden üretebiliyoruz; fakat ille memleket ille memleket" derken gerçekçi konuşuyorlardı ve sıhhatli bir terkibe doğru yürüdüklerini biliyorlardı.

Ertesi gün bir başka "getto" da, eski adıyla "Cadde-i Kebir"deki insan selini asude bir cumbadan seyretmek imkanını bahşeden yeni bir mahfelde karargah kurduk. İstanbul Kültür Merkezi, "İKM" adını taşıyan bu sevimli mekan, genç bir ilim adamı ve medeniyet gönüllüsü Ahmet Kala'nın rüyalarını tahakkuk ettirdiği yer. İKM veya Hezarfen Kitabevi, İstiklal Caddesi'nde Ağa Camii'nin hemen yanı başında, altı katlı, daracık ama şirin mi şirin bir kültür merkezi. Cadde-i Kebir'in yorucu ve yıpratıcı ritminden bunalanların bir buzlu şerbet ferahlığıyla can ve gönül dinlendirecekleri bir kültür istasyonu.

İstanbul'da yaşamanın böyle leziz nimetleri de var ve İstanbullu olmak, İKM gibi kapıların, köprülerin ve pencerelerin yerini öğrenmekle başlıyor galiba.

...

İstanbul; ey şiirin, düşüncenin ve sanatın toprağa gömülmüş kuru söğüt dalı gibi kendiliğinden çiçeklendiği parfüm, balçık ve hanımeli kokulu fettan güzel!

(*) Dediler ki, "Bizim de bir web sayfamız var; ama Sivaslıların haberi yok"; işte duyuruyorum.

(www.sivaslilar.org.tr)

atalkan@hotmail.com

İstiklali tam, bilakayduşart hakimiyeti milliye

Bundan yirmi gün önce, bir başka vesileyle değindiğim bir meseleyi, bugün enine boyuna şerhetmek istiyorum: 4 Mart tarihinde bu sütunda yayınlanan yazıda bir köşe yazarının "Atatürk'e göre Kürt sorunu" başlıklı yazısının muhtevasına atıfta bulunmuştum. Gazeteci Can Dündar, 15 Ocak 2000 tarihli Sabah gazetesinin cumartesi ekinde Kaynak Yayınları

tarafından yayınlanan "Eskişehir-İzmit Konuşmaları" isimli kitaba dayanarak özetle şunları yazmıştı: Mustafa Kemal Paşa 16-17 Ocak 1923 tarihinde, aralarında Ahmet Emin, Yakup Kadri ve Falih Rıfkı'nın da bulunduğu bir grup İstanbullu gazeteciye İzmit kasrında beyanatta bulunuyor. Ahmet Emin Bey,

- Paşam, Kürt sorununa temas buyurmuştunuz. Kürtlük sorunu nedir? Bir iç sorun olarak temas buyurursanız iyi olur? sualini yöneltiyor.

Can Dündar, bu soruya verilen cevabın "genellikle sansürlendiğini" ileri sürdükten sonra "Mustafa Kemal'in o konjonktürde kafasında kurduğu çözümü" bizlere hatırlatıyor;

"Kürt sorunu bizim, yani Türklerin çıkarma olarak da, kesinlikle söz konusu olamaz (Cümle düşüklüğünü aynen iktibas ettim / A.T.A). Çünkü bildiğiniz gibi bizim milli sınırlarımız içinde var olan Kürt unsurlar o şekilde yerleşmişlerdir ki pek az yerlerde yoğundur". Mustafa Kemal Paşa, Türklerle Kürtlerin Anadolu'nun hemen her yerinde iç içe yaşadıklarını "Kürtlük adına bir sınır çizmek istersek" Türklüğü ve Türkiye'yi mahvetmek gerektiğini, "Dolayısıyla başlı başına bir Kürtlük düşünmektense, bizim Teşkilat-ı Esasiye kanunu gereğince zaten bir tür yerel özerklikler"in oluşacağını, "O halde hangi livanın halkı Kürt ise, onlar(ın) kendi kendilerini özerk olarak idare" edeceklerini, "bundan başka Türkiye'nin halkı söz konusu olurken onları da beraber ifade etmek" gerektiğini, "İfade olunmadıkları zaman bundan kendilerine ait bir sorun yaratmaları"nın daima mümkün olduğunu, bu yüzden ayrı bir sınır çizmeğe kalkışmanın doğru olmadığını söylemektedir.

1- Evvela usule dair bir tespitte bulunalım; Mustafa Kemal Paşa, böyle sefil bir Türkçe ile mülakat vermiş olamaz, gerek Nutuk'u, gerek Söylev ve Demeçler'i tetkik edenler bilir; üslubu edebi sayılmasa bile o, çok metin ve muhkem bir Osmanlı bürokratının lisanıyla konuşur. Atatürkçülük adına Atatürk'ün söylediklerini ve yazdıklarını sadeleştirmeğe kalkışanların cürmü en azından densizlik, esasında resmen vesika tahrifçiliğidir. Atatürk'ün ne dediğini, nasıl düşündüğünü anlamak için, "sulandırılmış ve bozulmuş çeviriler" kullanılamaz; zaman zaman devlet adına yapılan bu nevi metin sadeleştirmeleri, benim indimde DGM'lik suçtur.

2- Yine usule dair; Mustafa Kemal Paşa böyle bir beyanda bulunmuş mudur? Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Kurumu Araştırma Merkezi tarafından yayınlanan "Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri" isimli resmi yayında (Ankara, 1989, 4. baskı) böyle bir beyanat yoktur. Vakıa, bu kitabın 2. cildinin 58. sayfasında Mustafa Kemal Paşa'nın İzmit'te İstanbul gazetecilerine bir mülakat verdiğini okuyoruz; ne var ki bu beyanatta, Can Dündar'ın iktibas ettiği mevzudan bahsedilmediği gibi tam aksine bu beyanında Mustafa Kemal Paşa, Türk siyasi edebiyatına geçen ve bu satırların yazarına göre Atatürkçülük diskurunun rüknünü teşkil eden mühim tespitlerde bulunmaktadır. Bunlardan birisi aynen şöyledir: "TBMM'nin bütün programlarının umdesi şu iki esastır: İstiklali tam, bilakayduşart hakimiyeti milliye. Birinci umdesinin ifadesi

'Misakı Milli'dir. İkinci ve hayati olan umdesinin beyanı 'Teşkilatı Esasiye Kanunu'dur. Millet, misakı millinin medlulünü güzide evlatlarından teşkil ettiği kahraman ordularıyla fiilen istihsal eylemiştir". Bu açık beyan ile, sansürlendiği ileri sürülen ifadeler arasında, eşyanın tabiatına aykırı bir zıtlık göze çarpıyor.

3- Yine usule dair: Atatürk'ün beyanlarında sansürlenmiş bölümler var mıdır? Can Dündar'ın iktibasta bulunduğu kitabın ilmi kıymeti nedir? Eğer bu kitap mefhumun muhalifinden hareketle "sansürlenmemiş" pasajlar da ihtiva ediyorsa Mustafa Kemal Paşa, öğle üzeri başka türlü, akşam üstü bir başka çeşit beyanda bulunabilen bir Makyavelist olarak görünmemekte midir?

4- Can Dündar'ın iktibas ettiği satırlar hakikati aksettiriyorsa durum gerçekten vahimdir ve iç isyanlar meselesinde Atatürk'ün yaşadığı yıllar da dahil olmak üzere neredeyse bütün TC hükümetleri, Atatürkçülüğün ruhuna ve lafzına aykırı siyasetler üzerinde ısrar ederek resmi ideolojiye ih anet mevkiinde bulunuyorlar demektir. Bu vehamet karşısında Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Kurumu başta olmak üzere İnkılap Tarihi Enstitüsü ve hatta Cumhuriyet Halk Partisi durumu aydınlığa kavuşturmak için neyi beklemektedir?

5- Meselenin, Türkiye'de Atatürkçülük olgusunu son derece yakından ilgilendiren cihetini görmezden gelemeyiz; problem şudur: Atatürk'ün bütün söyledikleri ve yazdıkları, vefatından altmış küsür sene geçmiş olsa bile TC hükümetlerinin harfiyyen itaat etmeleri gereken bir siyasi vasiyetname hükmünde sayılabilir mi?

Mustafa Kemal Paşa'nın iddia edildiği üzere hakikaten bu beyanda bulunmuş olması son derece önemli sonuçlar doğurur; eğer tarihen böyle bir beyan mevcut değilse onun da mühim sonuçlar doğurması gerekir.

İş bu meseleye ilmen açıklık getirmek gibi bir gayretleri olduğunda, bu sütunlar Atatürkçü Düşünce Derneği ilgililerine açık olacaktır.

Rating'se rating birader!

İtiraf ediyorum, yaklaşık altı aydan beri ben de bir dizi film seyrediyorum; daha önce seyrettiğim de olmuştu fakat entelektüel muhitlerde bu "banal" zaafımın duyulmaması için kendimce lazım gelen tedbirleri almıştım. Dizi, perşembe akşamı bittiğine göre artık açıklayabilirim: Başladığından beri "İkinci Bahar"ın tek bölümünü bile sektirmeden oturup bir güzel seyrettim. Tamam, kısa pantolonla gezdiğim zamanlardan beri bir Türkan Şoray hayranıyımdır (ümid ederim ki Türkan "Hanım" bu kronolojik atıftan dolayı gücenmez; kabul ediyorum o hala genç ama benim şimdiki halimi gören okuyucularım, üst köşede gördüğünüz fotoğrafı değiştirmem için mütemadiyen tatlı-sert haberler uçurup duruyorlar; resimdekinden daha yaşlıymışım!). Şener Şen'e gelince siyah-beyaz Yeşilçam yılları da dahil Türk sinemasının çıkardığı tek Oscarlı sanatkarımız (evet, henüz almadı ama ben her yıl ona

gönlümden bir Oscar veriyorum). Böyle bir ikili yanyana geldiğinde o dizi elbette başlıbaşına bir cazibe sıkleti meydana getirir; ne var ki "İkinci Bahar", iki büyük sanatkarın oyun gücüne yaslanarak kör-topal seyreden dizilerden değil; oyuncuların neredeyse istisnasız tamamı kusursuz oynuyorlar. İsmen zikredemediğim için bağışlasınlar, dizinin senaryosu da aynı sıfatla anılmaya layık. Müzikler derseniz gönül titreten cinsinden; mesela ben bugüne kadar cümbüşü dinlemeğe layık bulmaz, hatta küçümserdim; fakat ustasının elinde Hicaz'dan Hüzzam'a doğru firkat aranağmeleri ile seyrederken cümbüşü bile fark ettim ve sevdim. Dramatik aksiyonun en can alıcı yerlerinde devreye giren tambur taksimlerini unutmuyorum. "Eşkıya"dan beri böyle başarılı bir film müziği dikkatimi çekmemişti.

İkinci Bahar'da tabancalı, mafyalı, yüksek sosyeteli, hepsi birbirine benzeyen manken kızlarla doldurulmuş Hollywood adaptasyonu beylik klişeler yok; bacak kadar türkücülerin sırtına yıkılmış eğreti gerilimler de namevcut: Bu dizide hepsini şöyle veya böyle tanıdığımız, tanımasak bile bir yerlerde var olduğunu, yaşadığını bildiğimiz sahici insanlar var: Ali Haydar Usta'nınkine benzeyen kaç kebapçı dükkanına girip çıkmışız, mahallemizde kaç "Hanım" dramına şahit olmuşuz, günde kaç kere Samatya'daki tabii platoya benzeyen mekanları yarıp geçmişiz hatırlar mısınız? Hain kebapçı Vakkas'ın kaç müteradifi gündelik hayatımızda farklı meslek gömleği ve farklı çehrelerle bizi gizliden gizliye tedirgin edip durmakta, Vakkas'ın biricik oğlu "çemiş" Medetlerden kaçı şu anda Türkiye'nin dört bucağında zoraki evliliklerin hicranıyla gündüz gözü mal-i hülyaları görmektedir?

Dizide romantizmin zaman zaman "bu kadarı da olmaz canım" dedirtecek kertede ayyuka çıkarıldığına bakmayın; biz asıl öyle sahnelerde, hayattaki tek oyumuzun tamamını "aşk"a vermiyor muyuz? Ali Haydar'ın seyyar merdivene çıkıp da sokağın ortasına gerilen pankartı meşaleyle tutuştururken sarhoş kafayla "İndim havuz başına" türküsünü mırıldanmasını, seyredenlerin kaçı sakil karşıladı dersiniz; eminim ki o anda Ali Haydar değil "Meşhur mezeci Hanım feşmekan kebapçısında" pankartını, bütün Samatya'yı tutuştursa yine de affetmeyecek miydik?

Bu dizide yevmi ufunetleri sağaltan, insanın yüreğindeki şövalyeyi, aşığı, beyaz atlıyı, fedaiyi ve kahramanı irkilterek hayatın orta yerine çağıran güzel motifler var; rüşvetçi belediye zabıtası Şecaattin, yırtıcı bir çakalla iflah olmaz bir romantik uçlarında mütemadiyen gidip geldiği halde niçin son kertede zihnimizin damağında "insan" lezzeti bırakabilmektedir? Sen tut yıllarca MFÖ gibi Türkiye'nin en kaliteli müzik grubunda müzisyen Özkan olarak tanın da, içindeki Şecaattin'i, Türk sinemasında benzerine az rastlanır oyunculuk performansını saklamayı bil; moda tabiriyle "inanılır gibi değil" yahu! Yeri gelmişken "yiğit"in hakkını ketm etmeyelim: Ali Haydar Usta'nın müstakbel eşi, belalı müstecir "Cihanyandı Neriman" Hanım'ın kusursuz oyunculuk gücü önünde saygıyla eğilmek gerek; tevekkeli değil, neredeyse bütün Türkiye kemal-i afiyetle nefret ediyor bugünlerde Neriman Hanım'dan!

Dizide "Alamerikan" unsurlar da yok değil; liseyi bitireli neredeyse otuz sene oldu; ama bizim sıradan devlet liselerinde gençler sahiden ucuz Hollywood replikleri ile mi konuşuyorlar şüpheliyim; keza liseli gençliğin ne zamandan beri birahanelerde "yıkılmacasına" bira içme müsabakasına tutuştuklarını da bilmiyorum. Hata aramıyorum; dizinin yazarı herhalde benden daha iyi gözlemiştir bu vakıayı. "Dört dörtlük" iltifatını İkinci Bahar'dan esirgeyip de hangi dizinin yakasına takacağız bre?

Vallahi helal olsun; bu dizi benim Türkiye'ye beslediğim imanı artırdı. Değil mi ki ülkemin bir köşesinde omuz omuza verip de böyle güzellikleri inşa etmesini bilen sanatkarlar hala yaşamaktadır, bugüne ve yarına ümitvar bakabilmek için en azından bir sebebimiz var demektir. Emeği geçen herkese; set işçisinden Ali Haydar Usta'ya, "ulaşım görevlileri"nden "görüntü yönetmeni" kameramana, kütük üstünde satırla etin nasıl kıyılacağını tarif eden sanat danışmanlarından, o müthiş jeneriği tasarlayan grafikerlere kadar herkese benden helal olsun.

Ben Ali Kırca'nın yerinde olsan, bir "Siyaset Meydanı" da İkinci Bahar için kurardım; rating'se rating birader!

Fatih'in torunları bir otobüse sığar mı?

Kutlamanın nasıl yapılacağından ziyade "kutlama" fikri üzerinde yoğunlaşmak lazım belki de. İstanbul'un her fetih yıldönümünde "kutlama" namına yapılan kitle ruhunu okşamaya yönelik gösteriler garibime gider, gözüme gülünç görünür. Lastik tekerlekli dingiller üzerine yerleştirilen birkaç iri balıkçı teknesini trafiğe kapatılmış kaymak gibi asfalt caddeler üstünde insan gücüyle çekerek "karada sefine yürütmek" 2000 yılının 29 Mayıs'ında olsa olsa sefil bir fikirdir ve en azından beş buçuk asırdan beri Hazreti Fatih'in bıraktığı yerde "gezindiğimiz" anlamına gelir; içe kapanma ve kendi üzerine kıvrılma haletinin tipik bir tezahürüdür bu. Fatih, beş buçuk asır evvelinin teknolojisini şaşırtıcı bir buluşla yokuşa sürmüştü; bu amfibik harekatın fetih üzerinde doğrudan tesiri bulunmadığını biliyoruz. Bizimkiler suru Haliç'ten değil Edirnekapı cihetinden yardılar. Gemileri karadan yürütmek anlamlı bir başarı değil, panik etkisi uyandırması hesaplanan bir güç gösterisidir. Bu amfibik gösteri Türk denizciliğinde bir merhale olarak gösterilemez. Türk denizciliği hiçbir zaman kıtalararası siyasi dengeleri etkileyecek bir güce erişemedi, ne dün ne de bugün! XVI. asırdaki kısa parlayışı abartmanın alemi yoktur. Kısa süreli Akdeniz kontrolü, yedeğinde bir Osmanlı ticaret filosu besleyecek takat ve zamanı asla bulamadı. Halbuki XVII. asırda İngilizler, dünya denizlerinde İspanyol bandırasını sukut ettirdikten sonra, sisli ve sevimsiz adalarını dünyanın kalpgahı haline getirmeye muvaffak oldular. Bildiğim kadarıyla ne İspanyol ne de İngilizlerin karadan gemi yürütmek gibi bir denizcilik keşifleri de mevcut değildir. Öyleyse?

Yine "kutlama" fikrine dönelim, muharebe değil merasim libasları içinde yirmi-otuz kişilik Yeniçeri kıtasına sur mazgalları üzerinde temsili fetih gösterisi yaptırmanın manası nedir;

meselenin kaba ve incitici cihetini artık görebilmeliyiz: Niçin herhangi bir hadisenin gözle görülmeden de anlaşılabileceğini düşünmüyoruz. Gözle görmek imanın en zayıf ve en son şubesidir. Mukaddes kitapları bir de böyle okumalı; "bize mucize göstermezsen getirdiğin habere inanmayız" diye direten toplulukların hikayesinde altı çizilen nedir? Bir "haber" önce ve daima soyut bir muhteva taşır; insan zihni soyutu somutlaştırabilir, akıl diye bir meleke vardır çünkü; akli melekelerini kullanmaktansa ille de gözle görmeyi tercih etmek, kabul etmeliyiz ki iptidai bir kategoridir. "Bu millet gözüyle birebir görmedikçe, bu başarının nasıl bir şey olduğunu zihninde canlandıramaz" hesabı ise "yönetici akıl feraseti" olarak yıllardan beri bu topluma köylü muamelesi reva görmektedir. Doğrusu yöneticilerimizin köylü kaldığı halde bizim onları çoktandır geçtiğimiz noktasında biraz mütereddidim!

Maraş'ın kurtuluş törenlerinde de aynı mantığın sergilendiği kaba-saba temsili gösterileri hatırlayacaksınız: Traktörün çektiği römork üstüne yerleştirilmiş tenekeden kale maketi; ancak uzun sakal favorileriyle müstevli olduğunu kestirebildiğimiz Fransız askerleri, onları kovan milli kuvvetler ve milli iffeti temsil eden çarşaflı bir kız. Boyutlar belki gereğinden fazla minyatürize edilmiş; ama dikkat, hadisenin bütün unsurları bire bir aynı: Ne bir soyutlama endişesi, ne de meseleye sanat boyu ilave eden bir estetik gayret.

Kutlama fikri üzerinde yeniden yoğunlaşmaktan kastım bu. Her yıl müteaddid kereler irili-ufaklı kutlama törenleri yapılıyor, milli bayramlar, işgalden kurtuluş merasimleri düzenleniyor, hepsinde aynı derecede estetiksizlik ve zevk düşkünlüğünü görmek mümkün. Niçin bizim bütün milli bayramlarımız halkın eğlenmesinden ziyade resmi zevatın takdis ve tebrik edilmesi nüktesi üzerine kurgulanmaktadır; niçin bu törenlerde ahali, emniyet güçlerinin kordonu ardında meseleyi seyreden bir seyirci mevkiindedir? Artık baygınlık verecek derecede bayatlamış şiirler, dinledikten sonra zihinde bir cümlelik tortu bile bırakmayan nutuklar... Ertesi gün gazeteler, filanca bayram coşku içinde kutlandı diye yazar; ne kadar doğru olduğunu ise hepimiz biliriz.

Bundan on sene kadar önce İngilizlerin BBC televizyonu, bir milli bayramda icra edilen temsili "karaya ayak basma" törenini ele dolayıp bizi aleme rezil etmişti de bizimkiler gık bile diyememişlerdi; zira bizde adettir; tenkidi yapan frenk ise, ilk elde fark edilmiyorsa bile mutlaka bir isabet payı vardır, aynı tenkidi içimizden biri dile getirirse ya kırk satırlıktır ya da kırk katırlık!

Eğri oturup doğru konuşalım; İstanbul'u II. Mehmed fethetti; ama biz bugün İstanbul'a işgalci gibi davranıyoruz. Bir fiziki bütün olarak 10 küsur milyonluk İstanbul şehrinin heyet-i umumiyesinin teşkil ettiği mana, "şehir ve medeniyet" fikrine karşı ağır hakaretten ibarettir! Fatih'in torunları" neredeler? Fikir, sanat, siyaset ve marifet sahnında Fatih'in gerçekten varisi sayılabilecek bir otobüs dolusu güzide çıkar mı bugün İstanbul'dan?

Neyse ki İstanbul "Cihanyandı Neriman" gibi kendi güzellik ve düzenini ayakta tutmak için hala ümitsizce direnebilmek gücünü kendinde bulabiliyor.

"Kutlama"yı bir kenara bırakalım, "eğlenmek" hakkında bir müşterek fikir ve tavrımız var mı bizim?

2000

26 Haziran

"Denizli" ufkunda bu dan dun sesleri nereden geliyor?.. Zaman Gazetesi

24 Haziran

Köylülerden özür dilerim Zaman Gazetesi

19 Haziran

"Merkez– i umûmî"; nereye? Zaman Gazetesi

17 Haziran

Karides tenceresini kalaylatmak Aksiyon Dergisi

17 Haziran

Türkçülüğün kritik tarihine bir katkı : "Tanıdığım Nihâl Atsız" Zaman Gazetesi

10 Haziran

Metodsuz ve felsefesiz bilgi zürriyetsizdir Zaman Gazetesi

05 Haziran

Enayilik vergisi Zaman Gazetesi

03 Haziran

Herkesin gördüğü, kimsenin farketmediği cinayet Aksiyon Dergisi

03 Haziran

G.Ü.lere var da M.L.lere yok mu? Zaman Gazetesi

01 Haziran

İslam Sanatı ve Estetiği Üzerine "Aykırı" Düşünceler Köprü Dergisi

İslam Sanatı ve Estetiği Üzerine "Aykırı" Düşünceler

Estetik nazariyeleriyle uğraşanları kendi haline bırakalım; güzellik hissini analize tabi tutup bazı neticelere ulaşmak mümkün olduğu gibi güzeldir de. İnsanlar güzellikle ilgili yargılarını geliştirir ve kullanırken nazariyatçıları pek az dikkate alıyorlar. Bu mânâda bütün "güzel sanat" eğitimi veren kuruluşlar aslında güzelliği değil, güzel olduğunu vehmettiğimiz sanat ürünlerinin teknik altyapısını öğretmiş oluyorlar, yani insanoğlu'nun maddeyi biçimlendirirken ihtiyaç duyduğu teknik bilgi. Bu tarif bestekârla duvarcı ustasını, heykeltraşla badanacıyı, kaligrafla koltuk döşemecisini aynı hizaya getiriyor; ben bu kanatteyim. Hakkında güzel olup olmadığına dair verilen herşey bence sanatın konusudur.

Bu noktada beni en çok ilgilendiren mesele, biçimlendirilmiş sanat nesnesinin insanla mesafesi ve ilişkisidir. Eğer sabrederseniz aynı konuda biz Türklerin veya İslâm âleminin estetik meselesine nasıl baktığı üzerinde kafa yorduğum kısımları da okuyabilirsiniz. Fakat her nevi sanat eseri (tasannuat) ile insan arasındaki mesafenin doğurduğu problemler, dini veya milli ölçekli bakış açılarından bence daha öndedir.

Güzel, İnananların Yitik Malıdır

Bir "İslam sanatı"ndan bahsedilebilir mi? Müslüman toplulukların ortaya koyduğu sanat eserlerinin kendi başına bir anlamı vardır ve hatta bunlar, kendi arasında alt şubelere ayrılarak tasnif de edilebilirler. Şüphesiz bu birikimin ürünlerinden istihrac olunabilecek bir estetik anlayış inşa etmek de mümkün olabilir. Fakat "İslam sanatı" tabiri, bana göre İslam'ın anlamını daraltıcı etkisi sebebiyle İslam'a bühtandır. İslam, sadece Müslüman toplulukların inançlarını ve davranışlarını düzenlemek gayesinden daha ötesini, her insanın ve bütün insanlığın dikkatine sunulan "had"leri ihtivâ eder. Bu bakış çerçevesinde İslâm'ın getirdiği "had"lere itaat etmek şartıyla bir putperestin ürünü de pekâlâ "İslâmî" nitelik taşımaya layık olur; bu fikri pek yeni ve eskiden bilinmeyen bir vâkıâ imiş gibi takdim ediyor görünmek istemem; esasen insânî pratik bu istikamette tezâhür etmiştir: "Hikmet mü'minin yitik malıdır" tavsiyesi de aynı nükteyi işaretliyor. Bu muvacehede "İslâm sanatı" tâbirinin orientalist bir niteleme taşıdığını kabul etmek zorundayız.

İşte bu yüzdendir ki Müslümanların "estetik mesele" karşısındaki mesafesini irdelemeden önce, gerek Müslümanların, gerek insanlığın "had"ler karşısındaki mesafesini irdelemenin daha sıhhatli bir yaklaşım teşkil edeceğini düşünüyorum.

Din Hürleştirir Ama İnsan Hürriyetten Kaçar

İşe İslâm dünyasından başlayalım. İlk Müslümanlar eşyaya şekil verirken İslâmî bir estetik teorisinden değil, daha tabii ve doğru bir noktadan, eşya ile insan ilişkisini belirleyen

hadlerden hareket etmişlerdi; başka türlüsü de düşünülemezdi zaten; bu "şekil verme" ameliyesi esnasında mahalli görgü ve geleneklerden istifade etmeleri tabii idi. Sadece İslâmî□buna çok rahatlıkla "insanî"de diyebilmek de mümkündür□hadlerden hareket etmiş olmaları, onlara eşyaya şekil vermekte iki kriter arasında hür bırakıyordu: İlki İslâmî ve insanî hadler, ikincisi ise mahalli görgü ve gelenekler. Bir batılı zihnin kolay kolay kavrayamayacağını bilerek söylemeliyiz ki bu hadler, eşyaya şekil veren insanın en ziyade hür olduğu iklimi kuşatıyordu. Yeri gelmişken belirtmeliyiz ki modern siyaset teorilerinin tarif ve vadettiği hürriyet, dini hadlerin çerçevesi içindeki hürriyetten kapsam itibariyle daha sığ ve dardır; ne vardır ki insanoğlunun hürriyet ürküntüsü, ona daha fazlasını fark edebilme şansı bırakmıyor.

Bugünün vahim yanılgısı, Müslüman sanatçının (ki sanatçı tâbirini, "eşyaya şekil verenden de ötede kendi hayatını ve başkalarının hayatını yorumlayan kişi" mânâsında kullandığım bilinmelidir) bir İslâm sanatı birikimi üzerinden hareket etmek mecburiyetinde olduğu kanaatine kapılmasıdır. Halbuki sanatçının eşyaya şekil verirken hareket etmesi gereken nokta, dünden bugüne zaman içinde değişmemiştir; değişen şey, Müslüman sanatçının kendisini İslâm sanat geleneğini yeniden üretmeye veya onu tekrara mecbur hissetmesidir.

"İslam Sanatı" Tabiri Niçin Yanıltıcıdır?

Bir İslâm mimarisi yoktur; mimari bir eser ortaya konulurken riayet etmek gereken İslâmî ve insanî hadler vardır. Avrupa'da yaşayan Müslümanlar çoğu kere cemaati kalmamış bir kilise veya sinagog'u mescide çevirirken izah etmeğe çalıştığım "had"di pekâlâ tatbik edebiliyorlar. Zira bir mescidin İslâmî ve insanî hadlere göre mutlaka taşıması gereken şekil şartı, o binanın temiz olması, herkese açık bir mekân olması ve saf düzeninin kıbleye dönük tarzda tasarlanmasından ibarettir. Bu husustaki "had"di "Efendimiz"(a.s.m.) koymuştur: "Bütün yeryüzü bize mescid ve sebeb-i tahâret kılındı". Mescidlerimizin kubbe, minare, kemer, kasnak, minber, kürsü, son cemaat yeri gibi şekil şartlarına illâ itaat etmesi yolundaki yaygın kanaat kültürel bir tortudan ibarettir. "Kültürel Tortu" tâbiriyle bu birikimi küçümsemiyorum, sadece ihmâl olunabilirliğine dikkat çekmek arzusundayım.

İslam'da resim veya resim yasağı diye bir promlematik yoktur; bu konudaki "had", zamana, zemine ve tabii kültür muhitine göre derecesi azalıp çoğalan bir "şirk riski"nden ibarettir. Minyatür, sadece Şark'a veya İslâm'a mahsus bir resim tarzı değildir; başka kültürlerde de benzeri vardır. Kezâ bezeme veya tezhib için de aynı şeyi söylemek mümkündür. Şirk riskine karşı resim kullanmaktan çekinerek bezemeye, cansız veya nebati motiflere ağırlık verilmesi kendi başına İslâmî bir üslûp teşkil etmez.

Musiki'de Müslümanlara has bir üslûp tasavvur edilebilir mi; her dinî gelenekte dinî müzik diye bir vâkıâ vardır şüphesiz; fakat Osmanlı tecrübesinde Ortodoksların, Ermenilerin,

Süryanilerin, hatta Musevilerin bile Osmanlı musiki geleneğinden etkilenerek hemen hemen aynı melodik yapıları kullanarak dini müzik icrâ ettiklerini biliyoruz.

Örnekleri tâdad etmek mümkün; netice değişmiyor: Hadleri tecavüz etmemek kaydıyla bir Müslüman sanatçı ile Müslüman olmayan bir sanatçıyı peşinen tefrik etmemizi gerektiren hiçbir ön şart yoktur. İslâm'ın getirdiği hadler insanın nefsine zulmetmemesini gaye edinir. Bu bakış açısı, hadlere itaat eden bütün sanat ürünlerini ve insan eserini "İslâmî" hale getirir. Dünya üzerinde güzelliğin ölçüsü coğrafya ve kültür farklılıklarıyla değişebilir fakat "nefse zulmetmemek" cihaşumül bir kriter olarak bütün bütün güzellik kavrayışlarını aynı eksende toplar ve bu noktada estetik kavrayışla din içiçedir; ne var ki bu kavrayışta, insanın sadece dinî vechesi değil, hayatın tamamı görünür; sanat eserlerinin dışına taşan ve hayat dediğimiz sürecin bütününü kuşatan bir estetik.

İnsan ilişkilerinin de bir estetik boyutu olmalı değil midir; insanla insanın, insanla fizikî çevrenin, insanla zaman kavramının ve insanla insanüstünün? Din, alışageldiğimiz söyleyişle bütün hayat alanlarını kuşatırken aslında insanı kuşatmak iddiasındadır. Va'zediliş tarzı itibariyle din insana sadece teklifte bulunur ve insanın isyankâr vechesini de hesaba katar; bu durumda din'de, yani hayatın kendisinde mündemiç olan estetik de kendiliğinden "iman"ın mevzuu haline gelir.

Din'e rağmen bir estetik geliştirmek mümkün müdür? Din teorisinde "inkar edenler" de veri kabul edildiği için dine rağmen estetik geliştirmek teorik olarak imkânsızdır. Zira din "nefse zulmetmemeyi" tavsiye ettiği gibi insanın "nefsine zulmedebileceğini" de öngörmüştür. Teorik olarak öngörülen ihtimalden "din dışı" ve "dine rağmen" olan çıkar ki o dahi aslında dine karşı olmak noktasında vücut bulduğu için dinin öngörülmüş türevidir.

Acaba "Cehl" Böyle Birşey midir?

Bu nüktenin "dindar"lar tarafından lâyıkıyla anlaşılabildiği kanaatinde değilim; dindarların kısm-ı küllisinde görülen müşterek müşterek eğilim, dinin daraltılmış yorumlarından birine kilitlenmektir. Böyleleri için din, bütün insaniyet için değil, sadece dindarların tüketim ve istifadesine sunulmuş bir hususi klüp nizamnamesi ve imtiyaz senedi cinsinden algılanır; bu "bu imtiyazlılık" hissi, dinin "inkârcıları" bile kuşattığını fiilen göremez; onlar için din, sadece kendileri gibiler için va'zedilmiş özel bir ritüeller bütünüdür; bunlara göre sanat sadece "dini" konularda hareket imkanı bulabilen ve tabii olarak sanatçılara mahsus bir disiplin haline gelmiştir. Dar anlamıyla bütün dinlerin tarihî tecrübelerinde bu gibi dindarlık yorumlarına mahsus kapalı sanat alanları vardır.

Geniş anlamıyla din, geniş anlamıyla insanı güzelliğin muhatabı, üreticisi, sürdürücüsü ve yayıcısı olarak görür; bu mânâda din, her insanı sanatçı, her faaliyeti bir sanat olarak kabul eder. Güzelin zıddı çirkin değil "zulm" dür; "çirkin, âhenksiz, zıt, iptidai, vb" cinsinden menfî kavramlar kendi başlarına "zulm" cümlesinden değildir. Dinin güzellik anlayışına göre

"zulm"ün zıddı, "hadler" dediğimiz ıskalanın içinde kalabilen her nevi davranış, ürün, niyet ve yorumdur: Hadler, zulm mıntıkalarını işaretleyen hudut çizgilerine benzer; din, bu gibi tehlikeli hudut çizgilerini tarif eder, işaretler ve hadler dahilinde insanı hür kılar. Gariptir ki dine karşı olanlar kadar çoğu kere dindarlar da, dinin insana bıraktığı hürriyetler mıntıkasını daraltılmış bir yorumla algılamayı tercih etmişlerdir; acaba "cehl" böyle bir şey midir?

Küfür Deryasında Bir Müslümanlar Adası

Böylece İslâm sanatı kavramını niçin ihtiyatla karşıladığımı izah edebildiğim kanaatindeyim. İslâm sanatı tabiri, "orientalism" mahreçli olması bir yana "dindar"lara mahsus, daraltılmış bir yorum gibi görünüyor bana. Bu tâbir, geniş anlamıyla "din"in koyduğu "sanatçı=insan", "hayatın bütün faaliyetleri=sanat", "hayat=din" eşitliklerini mutaassıbâne bir edâ ile reddeden ve kendisini küfür deryasının ortasında Müslümanlar adasına sığınabildiği için imtiyazlı zanneden ebter zihniyetlerin kavrayışı olarak doğrusu reddedilmeğe lâyıktır. Bu kavrayışın sair türevleri, son iki asırda Müslümanların kendilerini "ikinci sınıf mağdur bir zümre" gibi markalamasına yol açmış, Müslümanların cihanşümul düşünmelerini engellemiş ve Müslümanları ezilecek raddede kendi üstüne kıvrılmaya zorlayarak "şimdiki zaman"dan kopmalarını kolaylaştırmıştır.

Geleneği Yeniden Kurmak

Bu noktadan sonra belki isrâf-ı kelâm olacak fakat niçin söylememeli: Bugünün dindar kuşakları, "İslam sanatı" diye varlığını vehmettiğimiz geleneği sürdürmekte tam bir "ebter" çaresizliği sergilemektedir. "Din'in, tarih, toplum ve gelenek mahpesinde bunaltılmış yorumu, bırakınız hayatı teşrih ederek onu şimdiki zamanın suallerine ferah-fahur cevaplar üretecek tarzda canlı kılmayı, kendi hayatiyetinin meşruluğunu bile üretebilmek kabiliyetinden mahrum görünmektedir. Din, gelenek ve ritüele mahkum edilmiştir. Gelenek, aynen tekrarı gereken bir tefsir mecmuası değildir; gelenek dediğimiz birikim, yeniden üretildiği takdirde manidar bir hareket noktası teşkil edebilir. Geleneği yeniden üretmek, "had"ler muvacehesinde hayatın tamamını göğüsleyebilmek cesaretiyle mümkün.

G.Ü.lere var da M.L.lere yok mu?

Eşit olmayan taraflar arasında cereyan eden dayak vakasının, fiziki tahripten çok ötede onur kırıcı bir tarafı var. Vaktiyle her çocuk gibi mahalle kavgaları, itiş-kakış cinsinden "darp" vakalarına şahit olmuşuzdur; fakat bu kabil olayların hepsinde, dayak yiyen tarafın teorik olarak en azından -boşa gitse bile- bir yumruk sallamak hakkı vardır. Dayağın ne olduğunu ilk defa dayak yiyen gözüyle değil, seyirci mevkiinden seyrettiğimde anladım. Fi tarih: Delikanlı hazırolda bekliyor; amiri, bir hizmet kusuru yüzünden delikanlının yüzüne vurdu. Delikanlı, değil duruşunu bozmak yüz ifadesiyle bile tepki vermemek zorunda olduğunu iyi öğrenmişti. Delikanlının öğretilmiş tepkisizliği, dayağın kendisinden daha acıydı. Sonra darbeler

"soğukkanlılıkla" devam etti. Delikanlının yüzü ızdıraptan kıpkırmızı olmuştu ve öğretilmiş sükunetini muhafaza ediyordu. O anda intihar duygusunun ne olduğunu fark ettim; yumruklar, delikanlının yüzünü değil, onurunu tahrip ediyor olmalıydı veya ben öyle sanıyordum; çünkü kenarda seyirci sıfatıyla hadiseyi seyrederken gizli bir cinayete şahit olmuşum gibi perişan vaziyetteydim. Yarım saat sonra o delikanlının yeniden gündelik işlerin tabii ahengine girdiğini görünce bir şaşkınlık daha geçirdim: Başına geleni tabii kabul ediyordu ve o anın şartları çerçevesinde delikanlı elbette benden daha iyi durum tahlili yapabiliyordu!

İki gün önce Eskişehir'in Ertuğrul Karakolu'nda dayak yiyen çocuğun halini görünce, bir anda yirmi yıl öncesine döndüm. On beş yaşındaki sabiye gözünün akını karartacak derecede gaddarca vurabilen o kamu görevlilerinin de şahsen kendilerine göre bir vicdan anlayışları olduğunu düşündüm; acaba akşam olup da evine gittiğinde aynı yaşlardaki evladının yüzüne nasıl bakabildiğini merak ettim. Bu çelişkileri kanıksamış, hatta yaptığı işin çirkinliğini görmeyecek derecede "güçsüzlere" dayak atmayı zihninde meşrulaştırmış olmalıydı. O halde bir ara teşhiste bulunabiliriz: Dayağın fiziki tahribinden ziyade meşrulaştırılma tarzı can yakıcıdır!

İşin can yakıcı diğer veçhesi ise kamu görevlileri elinden dayak yemenin ancak "güçsüzler ve sahipsizlerin" harcı olduğudur. Kanunlarımızda dayak yasak; dayağı meşrulaştıran bir kanun maddesi de yok. Bir kamu kurumunda dayak yemek için yevmi tabirle "gariban" olmak gerekiyor. O talihsiz Eskişehirli çocuğun babası bir gün boyunca karakol kapısında beklemiş; nüfuzlu biri olsa, kolu-kanadı olsa, hatta "devlet üstün hizmet madalyası"na layık görülmüş bir işadamı olsa, o çocuk öyle insafsızca hırpalanır mıydı? Doğrusu güzel kanunlarımız var; Anayasa'nın 10. maddesi "eşitlik"ten bahsediyor; demek ki güzel kanun yapmakla, hatta evrensel hukuk prensiplerine itaatkar kanun yapmakla hukuk devleti olunmuyor; işin bir de "yürütme" faslı var. Kanunu yapıyoruz; ama "yürütemiyoruz". "Ne münasebet, biz pekala yürütebiliyoruz" diyenlere -manşetlere çıkmadıkça- lafımız yok.

Hırsızlık yaptığı zannıyla vahşice dövülen o Eskişehirli çocuktan esirgenen anlayış ve merhametin Çanakkale Ömer Mart İlköğretim Okulu öğrencilerinden G.Ü.'den esirgenmemesi ne güzel: Malumunuzdur; G.Ü. merasim esnasında "andımız"ı okurken sehven, "Ülküm validenizi derhatır etmektir" deyince ortalık karışmıştı. Bu ilginç dil sürçme hadisesini duyuran 20 Mayıs tarihli Hürriyet gazetesinin verdiği haber metninde -mutad hilafına- hayli yumuşatılmış bir üslup kullanılması ise daha dikkat çekiciydi. Başta okul müdürü olmak üzere idareciler, "bu bir dil sürçmesidir, çocuklukta böyle şeyler olur; dünyayı çocuğun başına karartmayalım" şeklinde yaklaşırken, alelacele görüşüne başvurulan bir eğitim bilimleri profesörümüz de, "Bu yaştaki çocuklar kelime, cümle ve kavramları değiştirerek sürpriz yapmak ister. Kelimenin burada genel kabul görmeyecek ölçüde cinsel içerikli anlama çekilmesinde kasıt olamaz. Sorunu büyütüp, çocuğun geleceğini tehlikeye atmamak gerekir. Çocuğa Atatürk sevgisi vermek isterken, düşman yapmamalıyız. Çağdaş ülkelerde her sabah

böyle yemin ettirilmez. Çocuğa bıkkınlık gelmiş olabilir. Konu pedagojik yöntem içinde ele alınmalıdır" diyerek şefkat ve anlayış dolu bir tavır sergilemişti. Bu skandaldan ötürü en çok başı ağrıması beklenen okul müdürü de, "Bunda kasıt ya da benzeri bir şey aranmamalı. Nitekim rehberlerimiz ve psikolojik danışmanlar da bu öğrencimizle yaptığı görüşmede aynı kanaate vardı" şeklinde görüş bildirince bir an hangi gazeteyi okuduğumu, hangi ülkede yaşadığımı ve okuduğum haberin mahiyetini şaşırıverdim. Bu kadar güzellik ve iyi niyet doğrusu bize yakışmıyordu. Daha önce benzer hadiselerde defalarca "medyatik infaz" yapıldığına alıştığımız için bu "rakik" yaklaşım hayli tedirgin ediciydi. "Hayırdır inşallah, bu memlekette aklı başında kamu görevlileri, insaflı gazeteciler de varmış demek ki" diye okuduklarımı hayra yordum; işte iki gün önce Eskişehirli çocuğun karakolda gaddarca dövülmesini duyduktan sonra huzursuzluğum geçiverdi. Biz böylesine alışkındık çünkü. Bizim memleketimizde genç kuşaklara şefkat, merhamet, ilim ve anlayışla yaklaşmak adet olsaydı mesela "İHL'lerin kökünü kurutacağız" bahanesiyle M.L.'lilerin (meslek liseleri) canına kastedilmezdi.

Ben hala tedirginim: Bu memleketin bütün evlatlarına en azından "G.Ü."ye gösterildiği kadar merhamet, şefkat ve anlayış gösterilmedikçe şaşkınlık ve tedirginliğim geçmeyecek!

Herkesin gördüğü, kimsenin farketmediği cinayet

Cürüm tarihi 16 Mayıs 2000; cürüm mevkii Hürriyet gazetesinin 3. sayfası; cürümün nev'i: vahim derece Türkçe yetersizliği ve cehalete rağmen gazetecilikte ısrar.

Kupürü kesmektense sayfayı olduğu gibi yırtıp sakladım; neredeyse on günden beri çantamda gezdirip duruyorum. Kısmet bugüne.

Haberin başlığı kimseyi yanıltmasın: "Cüppeli'nin Hazinesi". Deprem hakkında vaaz ederken galât yorumlarda bulunan Cüppeli Ahmet Hoca nâmıyla mâruf kişinin evinde yapılan aramada bol miktarda tarihi eser bulunmuş; haber bu.

Şimdi habere yakından bakalım:

1□ "Bazılarına paha biçilemiyor" başlıklı resimaltını okuyoruz: "Cüppeli Ahmet'in evinde ele geçirilen 70 parça tarihi eserler..." Milletçe yediden yetmişe sabah□akşam İngilizce çalışmanın semeresi nihayet müşahede olunuyor; "70 parça tarihi eserler..." tamlamasını tertib etmek için kimbilir kaç "kur" geçmek gerekiyordur?

2□ Haber metninin ilk satırlarından bir alıntı: "..aralarında 9'uncu yüzyıldan 18'nci yüzyıla kadar uzanan Kuran□ı Kerim'lerin, Hazret□i Adem'den Sultan İbrahim'e kadar uzanan el yazması secerenin de bulunduğu..."

Cümlede "uzanmak" fiilinin öznesi Kur'an□ı Kerim'dir ve İkinci Bahar dizisinde Ali Haydar'ın Amerikalı garsonu Timothy bile bu fiili böyle berbat şekilde tasarruf etmez. Şecere'nin "secere" olarak yazılması ise mürettip hatasından ziyade bilgi hatasıdır.

3□ Patlama spotuyla süslenen bitişik sütunda "Neler var" başlığı altında ele geçirilen tarihi eserlerin listesi verilmiş. İnceleyelim: "17. yüzyıl Osmanlı Dönemi'ne ait İznik çinisi". Bu ibareden Osmanlı dönemine ait olmayan İznik çinilerinin de mevcut olduğu anlaşılıyor ki mühim bir keşiftir!

4□ Yine aynı yanlış; "Hicri 1053 tarihli Hazret□i Adem'den Sultan İbrahim'e kadar olan secere". Şecere ikinci defa "secere" olarak yazıldığına göre demek ki mürettip kusuru değil, ayrıca "kadar olan" ibaresindeki "olmak" fiilinin kötü tasarrufuna dikkat. Editör, bu ibareyi İngilizce'ye çevirdiğinde "olmak" fiilini asla kullanamayacağını farkedecek ve hazin hazin ağlayacaktır.

5□ "1330 tarihli talik hatla yazılmış levha kitapçığı". Bugüne kadar "levha kitapçığı" diye bir sanat nesnesi ne duydum, ne işittim. Levha mı, kitapçık mı? Levha kelimesi kendiliğinden büyük ebad çağrıştırır. Kitapçık ise küçük ölçekli kitaplara verilen isimdir. "Levha kitapçığı", sanat tarihi mütehassıslarının ufkunu açacak cinsten yeni bir form olsa gerek!

6□ "Ebu□Suud tarafından yazılmış Kuran tevsiri". Tefsir kelimesini "tevsir" diye okuyan uzman, kitabın Ebu's□Suud Efendi tarafından kaleme alındığını nereden anladı acaba?

7□ Daha beteri var: "Divan□ı hafız tarafından 18'inci yüzyılda yazılmış beyitler kitapçığı". Hangisini düzeltelim? Hâfız Divânı'nın kasdedildiği âşikar fakat "Divan□ı hafız", burada sanki Çorumlu Mehmet Hafız gibi müellif ismi olarak zikrediliyor. Edebiyat tarihçileri uyumayınız; eğer 18. yüzyılda yaşamış bir Divan□ı hafız var ve siz bugüne kadar bu şahıstan bîhaber iseniz iki elim yakanızdadır!

"Beyitler kitapçığı" ise "levha kitapçığı"ndan sonra, sanat tarihine armağan edilen ikinci formdur ve eminim ki bu yeni keşif sevgili dostumuz İskender Pala'nın bile bugüne kadar hiç duymadığı bir tuhfedir; bundan böyle hangi kitabın "Divan", hangisinin "beyitler kitapçığı" olduğu hakkında yeni dikkatler geliştirilmesi zaruri görünmektedir.

8□ "19. yüzyıla ait haftalık dua kitabı". Bazı okuyucuların burada artık makaraları zaptedemediğini görür gibi oluyorum ama lütfen kemâl□i ciddiyetle devam edelim; bu bilgi, bize dua kitaplarının yüzyıllara göre tasnif edilebileceğini ve yılın her haftası için ayrı bir dua kitabına müracaat etmek lüzumunu hatırlatmaktadır. Bu durumda günlük, aylık, mevsimlik ve hatta saatlik dua kitaplarının varlığı da akla geliyor ki onların keşfini dahi □ bi zahmet□ editörden bekliyoruz!

9□ "Fatih Sultan turalı Hicri 855 tarihli, saltanat tarafından istimlak edilmiş yer tapusu". Efendim "tura" değil tabii, "tuğra". Tura, malum olduğu üzre madeni paraların değer

bildirmeyen öteki yüzüne verilen isimdir. Peki, istimlak edilmiş yer tapusu" ne demek? Eğer tapu ise istimlak kaydının senette değil kütükte yer alması gerekir. Tapu değilse istimlak kaydıdır. Sakın bu "istimlak edilmiş yer tapusu", aslında bir "ferman" olmasın?

10□ "Hazreti Muhammet ve dört halifenin kısa vasıflarını anlatan, Allah'ın isimlerinin yazılı olduğu ahşap levha (Hille□i Şerif)". Aynen böyle. Düzeltmeğe hâcet var mı? Bir, "Hille" değil, "Hilye". İki, "kısa vasıf" denmez, "kısaca vasfedilen" denir. Üç, Hilye peygamberin vasıflarının anlatıldığı levha formudur. Dört, Allah'ın isimlerinin nakşedildiği levha cinsine Hilye değil, "Esmâ□i hüsnâ" ismi verilir. Beş, hilyelerde dört halifenin vasfı geçmez.

11□ "İki adet kaçak Türkmen halısı". Bir halının nasıl kaçak vasfı taşıdığını anlayamadım. Zâhir faturası olmadığı içindir. Kıssadan hisse: Siz siz olunuz zinhar evde faturasız halı bulundurmayınız!

Şöyle düşünelim: Bu derece ürkütücü anadil ve bilgi yanlışıyla mâlûl bir haber, diyelim ki Washington Post'ta veya Frankfurter Allgemaine Zeitung gazetesinde yayınlanabilir miydi? Bu sualin cevabı, basın dünyamızın gerçek meseleleriyle ilgilenenler için yakıcıdır fakat problem, basın dünyamızla sınırlı değildir. Bu ülkede kaldırımdan akademiye, pazardan entelektüel mahfillere kadar hemen her yerde bu kabil lisan ve kültür cinayetleri işlenmekte ve gariptir ki "cinâyet"i kimse görmemektedir.

Sadede gelelim; haberin altındaki iki muhabirin adını zikretmiyorum çünkü bu kadar fâhiş hatâyı küçücük bir metne sıkıştırmak, iki delikanlının üstesinden gelemeyeceği kadar mârifet istiyor. Tahminimce hatâ dizisi, polis operasyonundan sonra bulunan tarihi eserlerin teşhisi esnasında başladı. Alelacele celbedilmiş eski yazı okumayı bilen bir "eksper"in, ayaküstü okumalarını ciddiye alan emniyet güçlerinden başlayan hata zinciri, editör masasında duraklamadan olduğu gibi gazete sayfalarına geçmesiyle sonuçlandı. Muhabir bilmeyebilir ama editörün mâzereti yoktur. Ne var ki bu vahim tablo, sadece bir editörün gafletiyle izah olunamayacak kadar geniş çaplıdır; öyle olmasaydı aradan geçen on gün zarfında Hürriyet gazetesinin faks ve telefonlarının protesto mesajlarıyla kilitlenmesi ve gazete yönetimi tarafından "okuyucularımızı eksik ve yanlış bilgilendirdiğimiz için özür dileriz" yollu bir mazeret ilanının yayınlanması beklenirdi. Hiçbiri olmadı. Bu hacâlet tablosunun müteselsil sorumluları sırayla ayağa kalkacak olsa, belki bütün Türkiye'nin "Meksika dalgası" gibi yerinden kımıldaması gerekecektir ve bu haber metni, Türkiye'de gazetecilik veya editörlük yapmak için aslında genel kültüre hâcet olmadığının ve daha güzeli Türkçe bilmeye lüzum kalmadığının ibret vesikasıdır. Bir cinayet işlendi; yüzbinlerce insan cinayeti gördü fakat kimse bu fiilin bir cinayet olduğunu farkedemedi.

Kahredici olan işte bu nüktedir.

Enayilik vergisi

Bir ay kadar önce İstanbul'un Bağdat Caddesi'nde iki genç insan, trafik kazasında can verince televizyonlar ve gazeteler bu üzücü hadiseyi günlerce işlediler, geçenlerde de zanlının ilk duruşması yapıldı. Görebildiğim kadarıyla bu duruşmayı izlemeye gelen kamera sayısı ondan fazlaydı.

Bu ülkede her yıl, İstiklal Harbi'nde verdiğimiz şehit sayısına yakın miktarda insan karayollarında can verip sakat kalırken medyanın bu hadise üzerinde alışılagelmişin dışında ısrarla durması dikkatimi çekti. Aradan geçen bir ay zarfında şüphesiz başka trafik kazalarında başka insanlar da trafik cinayetlerine kurban gittiler; ama medyamız bu vakalarda üzerinde durulmağa değer bir mahiyet görmedi. Niçin?

Bu sorunun cevabını bilmiyor ama tahmin edebiliyorum; cevabını siz de tahmin edebilirsiniz: Eğer aynı kaza Çorum-Alaca karayolunda bir pancar traktörünün bir yerli binek otomobile çarpması neticesinde meydana gelse ve otomobilin içindekiler civar köylerden iki genç nişanlı olsaydı, zanlının mahkemeye çıkarıldığı gün en azından on kamerayı adliye bahçesinde görebilecek miydik?

Bir de "trafik terörü", "trafik canavarı" diye bir laf icat etmişiz; eğri oturup doğru konuşalım: Bu memlekette devletin haberi ve kontrolü olmadan böyle müesseseleşmiş, temadiyet kazanmış canavarların zuhuruna imkan vardır mıdır? Trafik terörü diye yıllardır yakınıp durduğumuz vakıa, son derece basit ve görünür bir "kamu hizmeti kusuru"ndan ibaret. İddia ediyorum; ülkemizde eğer gerçekten bir "trafik zabıtası" müessesesi mevcut olsa ve bu müessese gereği gibi kamu hizmeti yapsa, trafik canavarının Türkiye'ye verdiği zayiatı bir hafta içinde yüzde 90 nispetinde azaltmak mümkündür.

Şehirlerarası yollarda karşılaştığımız denetim manzaralarına bakınız: "Sağa çekiniz, ehliyet-ruhsat?" Ardından işlediğiniz korkunç trafik cürmünün tebliği; "50 km. tahditli yoldan 65 km süratle geçtiniz; işlem yapacağız!" Bravo, işte trafik canavarını yakaladınız, peki, hatalı sollama yapan, eksik donanımlı, başkalarının canını tehlikeye sokan araçlar hakkında da işlem yaptığınız var mı? Trafikte uyulması gereken kaide, sadece hız limiti midir?

Trafik tabelaları bir alem: Diyelim ki 60 km. hız tahdidi öngören bir levhayla karşılaştınız; bu tahdidin nerede bittiğini gösteren bir levhayı bulana aşkolsun. Buna mukabil trafik zabıtasının en büyük denetim gösterisi, esasen 60 tonluk treylerlerin bile 80'den aşağı seyretmedikleri yollara pusu kurarak "bundan ala denetim mi olur" mantığıyla gelip-geçeni faka bastırmak. Bu öyle bir ceza ki, "suç işledim, bu cezaya müstehakım" demek yerine isyan ediyor, kendinizi tuzağa düşürülmüş hissediyorsunuz ve tabii aynı cürmü işleyen herkes aynı cezayı ödemeyebiliyor da!

Sokaklar, yollar direksiyona geçtiğinde psikopatlaşan yüzlerce tehlikeli tiple dolu; ehliyet imtihanı sürecinde bir de psikolojik test uygulanamaz mı? Trafik düzeni, tek kelimeyle toplum hayatındaki nezaket kurallarının karayollarına uygulanmasından ibaret. Nezakete uymayanları birer birer ikaz etmek bizim görevimiz olamaz; kamu otoritesi, ülkenin her yerinde evvelce ilan edilmiş kuralların tamamını uygulamak ve ihlallerin tamamını cezalandırmak zorundadır; işlerin hiç de böyle yürümediğini görmek, kamu gücüne duymamız gereken saygıyı zedeliyor. Beş kilometrelik hız farkı yüzünden ceza ödemek zorunda kaldığınızda ise ödediğiniz miktar, cezadan çok "enayilik vergisi"ne benziyor bu yüzden.

Haberi Anadolu Ajansı vermiş, demek ki asparagas filan değil: Sivas'ta son günlerde "çevreye rahatsızlık veren trafik canavarına karşı" trafik müdürlüğü atağa kalkmış ve şehrin pek çok yerine simitçi, dondurmacı kisvesi altında eli telsizli trafik polisleri yerleştirmiş. Bu memurlar kural çiğneyenlere göz açtırmayıp anında merkeze bildiriyorlarmış. Haber ciddi, "kamuflaj" altında "gizli" vazife yapan memurların resmi bile var gazetede. Halbuki trafikçiler hep eleman azlığından yakınır dururlardı. Demek artık eleman fazlasına geçildi ki simitçi kisvesi altında trafik memuru istihdam edilebiliyor? Ne feraset! Trafik suçunu tespit için tebdil-i kıyafet etmeğe ne hacet? Birkaç cadde ve meydan hariç şehrin hemen her yerinde "ihlal" görmemek için enikonu saf olmak gerekiyor. Mesela bizim sokak tek istikametli olduğu halde bu kuralı ihlal eden araç sayısı yevmiye yüzden aşağı değil; hal böyleyken meseleye tebdil-i kıyafet zekavetiyle yaklaşmak insanı güldürüyor.

Kamu otoritesinden bahsediyorum; kamu otoritesi, "genel" nitelik taşıyan kuralları, ülkenin her yerinde, istisnasız ve eşit şekilde ayakta tutan ve işleten gücün adıdır. Kamu otoritesi ancak bu şartlara riayet ettiğinde saygı görür ve meşruluk kazanır. Türkiye'de "trafik canavarı" diye bilinen şey, sürücü dikkatsizliklerinin değil, kamu otoritesinin tesisinde gösterilen zaafiyetin eseridir. Kuralları koyan, koyduğu kuralları korumak ve ihlalleri caydırmak mecburiyetindedir. Meseleye bu kadar geniş kapsamlı ve ciddi yaklaşmak yerine flaster tedbirlerle, göstermelik, hatta medyatik uygulamalarla iş yapıyor görünenlerin yüzünden "trafik canavarı" azmanlaşıp durmaktadır.

Cumhurbaşkanını kırmızı ışıkta durduğu için ciddi ciddi eleştirenler var; kırmızı ışıkta durmak bir lütuf veya nezaket gösterisi değil bir mecburiyettir ve bu yasak herkesi kapsar. Bir kısım devletlu için kaidelere istisna getirildiğinde, herkese aynı hakkı tanımak şarttır ve belki de ülkemizde "trafik canavarı" işte bu tuhaf mantık yüzünden semirip durmaktadır.

Metodsuz ve felsefesiz bilgi zürriyetsizdir

Önce bir "epistemoloji" tarifi yapalım: "İlimler tarafından ortaya konulan felsefi problemleri ele alan disiplinin adı. Bu mânâda ilimler felsefesini ifade eder.

Esas olarak prensipleri hipotezleri, bilginin mantıki kaynağını, değerini, objektif kapsamını, geçerliliğini tayine mahsus çeşitli ilimlerin elde ettiği neticelerin tenkidî etüdü. İlmi bilgi metodlarının tetkiki" (Süleyman H. Bolay, Felsefi Doktrinler ve Terimler Sözlüğü). Tarifi biraz daha açarak basitleştirebiliriz: Bilgi nedir, nasıl elde edilir, neye yarar ve değeri nedir sualinin cevabını arayan disiplin. Bu mânâda bilgi kullanan herkes, farkında olsa da olmasa da kendi çap ve kalitesinde bir epistemolojik temelden hareket ediyor demektir.

Pozitif veya müsbet ilim dediğimiz ilim cinsinin neticelerine mutlaklık izâfe edilmesi, zannımca bizde müsbet ilimlerin gelişmesini de mühim ölçüde etkilemiştir. Paradoks yapıyor değilim: Jeoloji bir müsbet ilim; "Ya müsbet olmasaydı hâlimiz nic'olurdu" diye düşünmeden edemiyorum. Çankırı depremi üzerine televizyonların deprem uzmanları yine birbirlerine girdiler. Ekranlarda karşılıklı olarak teoriler, senaryolar, hipotezler şakırdatıldı ve geçen sene olduğu gibi şimdi de Türkiye'de deprem riskine en fazla mâruz bulunan bölgelerde yaşayan ve kısm"ı küllisi ortalamanın üstünde okuma"yazma bilen insanların kafası allak"bullak oldu. Jeologlar bilim adamı mı, üfürükçü mü? Pozitif bir olgu veya bulgu, muhtelif ilim adamlarının içtihadına göre hem doğu, hem de batı istikametinde seyredebilir mi?

Şüphesiz ilim adamı yetiştiriyoruz; fakat bu insanlara epistemolojik bir ototenkid cihazı yerleştirebildiğimiz hususu çok su götürür bir meseledir. İlim nâmına öğrenilen "daha önce başkaları tarafından üretilmiş" sınırlı tekniklerin izaha kifayet etmediği yerde tıkanıklık başlıyor. Epistemoloji öyle bir felsefi zemindir ki, ilim adamına, öğrenilmiş bilgiler bütününü başı sonu belirli bir teknik olmaktan kurtararak genişletmek ve onu yeniden üretmek imkanlarını bahşedebilir. Üniversitelerimiz de dahil, öğretim kurumlarında "felsefe, hele bilgi felsefesi ne kelime?" metodoloji bile öğretmiyoruz. Metodsuz bilgi ebterdir (zürriyetsiz); kendi hudutlarını zorlayamaz ve bu haliyle öğretilmiş teknikten ibaret kalır. Eğitim ve öğretim usulleriyle teknik öğretmek daima mümkündür; fakat bilgiyi, yeni sınırlara doğru genişletmek, o esnada karşılaşılan problemlerle başetmek ancak olgun bir metodoloji ve elbette epistemoloji birikimine muhtaçtır.

Ünlü jeologların birbiriyle muaraza etmesini küçümsüyor değilim; tam aksine zevk ve heyecanla takib ediyorum; aynı veriler bütününden farklı teoriler çıkarmak mümkün ve hatta tabiidir. Burada "üfürükçü" tâbiri ile zemmettiğim husus, "bilginin tek türü vardır; o da pozitif bilgidir; pozitif bilgi de ancak bilimsel metodla elde edilebilir" dogmasında saplanıp kalmış ve ne yazık ki artık arkaik hale geldiği hâlâ fark edilmemiş zihniyet cinsidir. Yer kabuğunun hareketlerini ölçmek, bir ucu daima metafizik muğlaklıkta kaybolmaya mahkûm bir ilmi teşebbüstür; öyleyse jeolojinin de bir ucu muğlaktır. Bizim jeologlarımızı televizyon ekranlarında birbirine düşüren temel mesele, hiç şüphesiz yeterli miktarda sağlam veriye sahip olmamaları; kabullenmek istemediğimiz hakikat ise, hiçbir zaman mükemmel verilere sahip olamayacağımızdır. Pozitif bilimler ölçerler, tartarlar, sınıflandırırlar ve neticede bir teoriye vâsıl olurlar. Teori, hakikatin kendisi değildir; sınırlı zaman için gerçeğin yerine

ikame edilebilir o kadar. Peki "ölçmek", ölçüm neticesinde mutlak verilere ulaşmak mümkün mü? Aslına bakılırsa neyi, hangi sıhhat derecesinde ölçebildiğimiz de bir ucu muğlak bir gayret gibi görünüyor. Bir hafta öncesine kadar ışık hızı, fizikî ilimlerin neredeyse mutlak kabul edilen en sarsılmaz kriteriydi. Geçtiğimiz hafta içinde ışık hızının mutlak ve sâbit bir katsayı olmayabileceği yolundaki yeni bir teori ile sarsılıverdik.

İsterseniz buruk bir hâletle tebessüm edebilirsiniz; bizde resmî bilim kuruluşlarına hâkim olan temel epistemolojik tutum, ancak kendi yüzyılında, XIX. asırda bir şey ifade eden pozitif epistemoloji idi. Einstein, 1905 yılında pozitif epistemolojiyi bir tomar kağıt ve birkaç düzine kurşunkalem tüketerek temelinden sarstığında biz pozitivizmin alfabesini yeni hecelemeye başlamıştık. Işık hızının kâinatta en güvenilir sâbite olduğunu sarsan son deneyler, Einstein'ın izâfiyet nazariyesini Hazreti Süleyman'ın tahtını kemiren tahta kurdu gibi için için oymaya başladığı şu günlerde bizim hâlâ pozitivist epistemoloji çayırlarında iki asır evvelinin paradigmaları ile idare ediyor olmamız gülünçtür ve bu tutumun coğrafya paradigması itibariyle uydudan alınmış yer fotoğrafları veya üç boyutlu harita verileri kullanmak yerine Batlamyus'un yaptığı haritalarla ihtiyaç gidermeye benzediği kat'idir.

Ama siz hâlâ "Pekâlâ demokrasisiz cumhuriyet de olabilir." diyenlerden iseniz, Batlamyus haritaları ile yer ve istikamet tayin etmenizde hiçbir mahzur bulunmamaktadır efendim; hatta üstüne üstlük bir de "Profesör maaşı on sene evvel paşa seviyesindeydi, şimdi binbaşılar kadar maaş alıyoruz." diye sızlanırsanız, size hiç kimse "epistemolojik meşrebiniz nedir hocam?" diye sual etmeye asla cesaret edemeyecektir!

Türkçülüğün kritik tarihine bir katkı : "Tanıdığım Nihâl Atsız"

Bugün herhangi bir derneğe üye olmak için derneğin tüzüğüne "Türk soyundan olmak" şartı konulsa, başta derneğin yönetim kurulu olmak üzere belki herkesin muhalefetiyle karşılaşır. Bir yerlerden bir yere geldiğimiz gerçek.

Acaba Osmanlı'nın dünyaya bakışındaki iç denge kırıldıktan sonra yeniden çocukluk devrine mi döndük diye düşünmüyor değilim. Öncü Liberallerimiz Anglo"Saxon idari modelini savunmaya başladıklarında içlerinde ne dediğini bilen kaç kişi vardı ki? İştirakçi Hilmi Bey, "iştirakiyyun" fikrini dillendirirken yanında bir kayığı dolduracak kadar olsun proleter yoktu. Cumhuriyet aydınlanmacıları, Cumhuriyetin küçük bürokratlarına boş yere iyi maaş vermediler; istinadgâhlarını iyi seçtiler; ama aydınlanma fikrini bugün küçük bürokratlar değil, bir avuç devlet eliti ayakta tutuyor. Sözü Türkçülük'e getirmek istiyorum. Bâbıâli'nin kadim emektarlarından Sayın Altan Deliorman "Tanıdığım Atsız" kitabında (II. Baskı) 1950 ile 1965 yılları arasındaki Atsız'ı anlatıyor. Nihâl Atsız'ın hikayesinin arka planında tasvir edilen ise Türk düşünce tarihinin çok ilgi çekici bir kesitidir.

Bugünün gençlerine Nihâl Atsız ismi ne ifâde edebilir; üniversite talebesiyken Atsız'ın hapse atıldığını duymuş ve serbest kalması için imza kampanyası düzenlemiştik. Bizim kuşak için Atsız efsâne isimdi. "Yolların Sonu" isimli şiir kitabından en azından birkaç şiir ezberinde bulunmayan adamdan sayılmazdı. Lisâna, aruza ve klasik kültüre hâkimiyeti ile Nihâl Atsız'ın kahramanlık irâdesini terennüm eden bazı şiirleri, hâlâ güzelliğinden bir şey kaybetmiş değildir. Atsız Türkçü'ydü, peki biz Türkçü mü idik? Şüphesiz Türkçü idik ve bu aidiyet hissi bizi güçlendiriyordu. Ne var ki, milliyetçilik fikrinin siyasi planda temsil tarzı ile Atsız'ın sert idealizmi arasında büyük mesâfeler bulunduğu o günlerde yavaş yavaş netleşmeye başlamıştı. Sayın Altan Deliorman'ın zevkle "ve hüzünle" okunan kitabı, aslında Nihâl Atsız'ın belki de bütün ömrünce ne derece değişmez bir yalnızlık kaderine mahkûm olduğunu anlatıyor; ve hiç şüphesiz bu, gönüllü bir mahkumiyetti.

Sene 1973 mü? Bir cumartesi gecesi arkadaşın elinde gördüğüm "Bozkurtlar" romanını, pazar'ın ilk ışıkları ağarıncaya kadar okumuş ve bitirmiştim; güzel geceydi ve Atsız hayalhânemizi şimdiki zamandan alarak yolunu yordamını bilmediğimiz uzak iklimlere ama tanıdık simâlara doğru koparıp götüren adamdı. Daha sonra yayınlanan "Ruh Adam" romanı, daha çok emek mahsulü olmasına rağmen Bozkurtlar'ın lezzetini hatırlatmaktan uzak görünmüştü bana.

Kitaptan öğrendiğimize göre Atsız için Türkçülük fikrinin bir fikr"i sâbit olduğu anlaşılıyor; fikr"i sâbit düşünce adamlarının eyninde hiç de yakışıklı durmayan bir libâstır. Kesin inançlılar tereddüd geçirmez ve bir kutbunda kendi doğrularının yer aldığı polarize bir dünyada yaşarlar. Atsız bir fikir adamı değildi ve bu cümle onun hâtırasına saygısızlık değildir; Atsız bir da'va adamıydı; bükülmez, tavizsiz, hırçın ve kararlı bir da'va adamı. Doğru söylemek lazımsa günümüzde Atsız gibi bükülmez da'vâ adamı kalmadı; halbuki siyasetin gittikçe lüzûcî hale gelen zemininde böylelerini hasretle aramıyor değiliz. Kesin inançlılar pusula gibidir ve daima aynı istikameti gösterirler; bu da bir şeydir.

Atsız'ı bu derece bükülmez tarzda Türkçülük fikrine iten saik ne idi? 1905 doğumlu olduğu göz önüne alındığında iki dünya harbi arasında yükselen ırkçılık fikrinin tesirinden söz etmek mümkündür; ama bu faktör her şeyi açıklamaz. Irkçılık demeye pek dilim varmıyor; ama bükülmez derecede milliyetçilik çizgisini savunmak için en azından köşeye sıkıştırılmışlık hâletini yaşamak lâzımdır. Oysaki Atsız'ı kendi yolunda ilerlerken etrafını pek kalabalık görmüyoruz. Mesela 1964 yılında İstanbul'da yapılan Türkçüler Derneği "Kurultay"ına katılanların sayısı, hükümet komiseri de dahil on kişiyi geçmemektedir. Tavizsizliği etrafını tenhalaştırır. Bir süre sonra derneğin taşrada açtığı "ocak" şubelerinde "ümmetçiler"in yuvalandığı zehabıyla şubeleri feshe kalkışması enteresandır. "Milletimin dini olması bakımından İslâm'a hürmetkârım" beyanına rağmen Ötüken dergisi'nde maneviyatçı"mukaddesatçı çizgiyi sert dille eleştirmesi yalnızlığını artırır. Atsız, saf ve pürüzsüz Türkçülüğün, her derde devâ olduğu inancını bir bayr

ak gibi daima dimdik tutarken "da'va" açısından tutarlı fakat fikir bakımından gariptir. Bir keresinde her meseleye ayrı çözüm yolları arayıp geliştirmek teklifinde bulunan müellife (A. Deliorman) cevabı çok ilginçtir:

" Bunların çoğu iktisadî meseleler. Türkçülük ebedidir. İktisadi meseleler ise zamana ve zemine bağlıdır. Zaman neyi icab ettiriyorsa, iktisadi konularda o yapılır. Bizim asıl takip etmemiz gereken yol, değişmeyen prensipler olmalıdır!

Vefatının üstünden çeyrek asır geçtikten sonra Nihâl Atsız'ı eleştirmek değil niyetim; ömrünün âhir eyyâmında bile bir delikanlı gibi kararlı ve duru düşünebilen bu tanınmaya değer adamın ardındaki devri tanımaya ve anlamaya çalışıyorum sadece. Sayın Deliorman'ın "Tanıdığım Atsız" kitabı, baştan sona bir hamlede okuduğum bir gün içinde bana yakın geçmişimize dair çok değerli ayrıntılar öğretti ve hatırlattı. Bizim kuşak Atsız'ı tanıdıktan sonra Atsız çizgisinde duraklamadı; Milliyetçilik, Türkçülük'ten daha esnek, daha kuşatıcı tarifler getirmişti bize. Sokak vuruşmaları ve milliyetçiliğin partileşmesi zamanla düşünce çizgimizin yeknesak bir doğrultuda seyretmesini engelledi. Bugün ben ve benim kuşağım Atsız'ın çizgisinden çok uzaklardayız; ama o istasyondan geçmiştik: Onun hâtırası, bizim geçmişimizde bastığı toprağa kök salan bir nişan taşı gibi dimdik duruyor. Rahmet ona!

Karides tenceresini kalaylatmak

"20. Yüzyıl başındaki Ankara'nın fotoğraflarına bakalım; pis, bakımsız, okulsuz, kavruk ve gariban... İşte sana Osmanlı Ankara'sı (...) hep sözü edilen Osmanlı'nın ince zevki nerededir?!

Eğer öyle bir mefhum olsaydı da, bireyler bunu içselleştirebilselerdi, bugünün insanları böyle mi olurdu? Evet, Osmanlı yalnızca kendine ve çok yakın çevresine latifti, inceydi. Eğer öyle bir bilgi ve anlama olsaydı, bu bilgi sonraki zamanlara da eklemlenerek gelmez miydi?"

"Anadolu insanı için taşıdığınız olağanüstü romantik iyimserliği deşifre etmeğe çalışıyorum."

Bu satırları bir okuyucu mektubundan değil, bir okuyucu defterinden iktibas ettim. Mersin'den Hüseyin Sungur, dikkatlerini, itirazlarını ve fikirlerini mektup yerine bir deftere yazmayı tercih etmiş, sağolsun. Yazdıkları ve özellikle tenkidleri, bir yerde herkesi ilgilendirecek nitelikte şeyler olduğu için mektup sahibinden izin aldıktan sonra sizlerle bölüşmek istedim.

Başım gözüm üstüne!

Okuyucu, defterinin bir yerinde diyor ki "Sanırım, tartışma ortamı yaratmaktan pek hoşlanmıyorsunuz; ben ise aksine kılıçlar çekilsin, namlular yağlansın, süngüler takılsın ve göğüs göğüse çarpışılsın isterim"; buradan başlamak belki de iyi olacak: Polemik sevmediğim doğru. Polemik, hakikate saygıyı, küçük eziklerin üstüne çıkarabilen bilgi kullanıcılarının harcıdır. "Ben de her fâni gibi yanlışlık yapmış olabilirim" mütâlaası, sahih bir polemiği

sürdürmek için yetmez. Süngülerin meydân□ı celâdette parıldamasına itirazım yok ama şövalyelik kaidelerine daima itaat kaydıyla! Ancak herkesin yapabileceği kadar hatâ yapmış olabileceğini kabullenmek, bir polemiği başlatmak ve sürdürmek için yeterli olabilir mi? Polemikten ısrarla kaçınışım, itiraf etmeliyim ki yaralanmamak arzusundan ileri geliyor. Kendi hakkımda dürüst kalmaya çalışarak düşünüyorum; tenkidle karşılaşmak yerine övgüye muhatab olmak nefse daha hoş geliyor ama yanlışlarımı düzelten okuyucularımı daima ciddiye aldım; kendilerine bazen kapalı, bazen herkesin haberdar olabileceği usullerle hak verip teşekkür etmeyi ihmal etmemeye çalıştım. Ve hakaret ve aşağılama karıştırmaya yeltenenleri ise, süngü takıp kılıç çekerek cepheden göğüslemek yerine yok saymayı tercih ettim. Hüseyin Sungur gibi içinde hakikat endişesi taşıdığını hissettiğim münekkidlerin ise □şark tabiriyle□ "başımın gözümün üstünde yeri var".

Karides tenceresini kalaylatmak

Kalemimin mürekkebi iki ayrı damar cidarından geçerek kağıtta iz bırakıyor; bir öğretim üyesi, bir tarihçi olarak ilmi disiplin ve usül muvacehesinde bir meseleye nasıl yaklaşmak gerektiğini biliyorum fakat her zaman bu lâzımelere riayet etmediğimin farkındayım: İlim olanla ilgilidir, halbuki □sadece ben değil□ neredeyse 65 milyon insanla birlikte hepimiz "olması gereken"i tasavvur etmek ve onu kuvveden fiile çıkarmak hususunda niyet ve iştiha sahibiyiz. Toplum mühendisliği □ki bir yazımda bu tabiri "içtimai tulumbacılık" olarak kullandığımı hatırlıyorum, sadece içimizdeki □mahdut fakat müessir□ aydınlanmacı Jakobenlerin değil, hepimizin gönlünde yatan aslandır ve sıralama itibariyle yağlı güreş, ikinci sırada yer alması gereken milli sporumuzdur. Bazen aynı mesele etrafında hem ilmi disiplin öğrenmiş birisi, hem de bir "denemeci" bakışıyla durduğum ve oyalandığım olur. Deneme, ilmî disiplin basamaklarını sabırla tüketmek yerine denemeciye merdivenin cilalı trabzan küpeştelerinden kayarak kestirmeden gitmek lüksü bahşeder. İzah yerine tesbitle yetinebilirsiniz; "olan budur" yerine "şöyle olmalıdır", hattâ "illâ ki olacaktır" diye gönlünüzdeki arslanı kükretebilirsiniz. Şiir gibi denemenin de keyfî bir ciheti vardır.

Ve bir başka ihtimâl; "bütün mânâ bir bakış açısından ibaret"; eğer "Anadolu insanı"na bakıyor ve onu nitelemek gayreti içinde bulunuyorsanız, onda mütenakız çehreler görmek tenâkuz değildir; tenkid sahibinin pekâlâ haklı olabileceği ihtimâlini asla gözardı etmeden (ki hüküm zâhire göre verilir; zâhir ise yazdıklarımdan ibaret, bütün düşündüklerimden değil) söylemeliyim ki meseleye hissî yaklaşmış olabilim; zira kendimi "Anadolu insanı"ndan hiç ayrı görmedim; bu yüzden onda sadece gördüklerimi değil, görmek istediklerimi ve varlığını hissettiğim güzellikleri vurgulamış olmam da mümkündür. Netice itibariyle ortalama temizlik kaidelerine aldırmazlığını, görgüsüzlüğünü, siyasi şuur ve ilgisinin gevşekliğini, içinde karides kaynatılan bakır tencereyi ertesi gün kalaylatmaya yeltenmesini * (ki bu satırların yazarı da aynı şeyi yapardı) veya fırsatçılığını bir marifetmiş gibi kristalize etmeden görmezden geldiğim olmuştur; bu, bende ilimden ziyade bir inanç meselesidir.

Yok bu şehr içre senin

vasfettiğin dilber Nedim...

Başa dönelim, yani "ince Osmanlı zevki"nin, niçin coğrafyanın her yerinde tecelli etmediği ve bugünün insanlarına niçin aksetmediği meselesine: Bu yakınmanın haklılığını tescil için Fransa'nın her yerinde bir Paris olup olmadığına bakmak gerekiyor. New York'un her yeri Bronx, İstanbul'un her yeri Sultanbeyli değil. Peki, daha dürüst olalım; "Osmanlı medeniyeti"nden Ankara'nın bahtına düşen güzellikler neydi? Hakikate yakın bir tablo resmetmedikçe suallerin aldatıcılığından sıyrılıp sahih bir cevaba ulaşmak kolay değil.

"Osmanlı medeniyeti" bir rüya medeniyeti, bir ütopya değildi. Her insani düzen gibi aksaklıkları, hatta insana gîran gelen cihetleri vardı. Her Osmanlı nakkaşı Levnî, her hattat Karahisarî, her şair Nâbî, her mimar Sinan, her Şeyhülislâm Ebussuud, her tarikat şeyhi Hacı Bayram değildi. Biz, Osmanlı hakkında hüküm verirken mukayese unsurlarına başvuruyoruz. Her mimarın Sinan olmadığı mâlum ama hemen her Osmanlı mimarı cephe ile pencere arasındaki nisbetin ne olduğundan elbette haberdardı ve elbette köhne Engürü'nün Samanpazarı'ndaki esnaf evlerini çatan dülgerler bu nisbetten haberdardı; medeniyetin ölçüsü, böyle teferruat standartlarında aranmalı ve kendi muasırları ile kıyaslanmalıdır. Şiirde vezin ve mazmun kalıpları, nakışta kompozisyon kuralları, renk ve figür hiyerarşisi, fıkıhta usul, hüsn□i hatta standart nokta kriterlerinin fevkine yükselebilen istif ve sadelik kudreti, musikide makam altyapısını kullanabilme mahâreti, şehircilikte mahrem alanlar arasındaki mesafeyi tesbit; insani ihtiyaçların coğrafi ve iktisadi şartlar ile imtizâcı, tarikatte edeb ve hayâ, siyâsette adâlet: Bunca fennin her Osmanlı şehrine eşit miktarda dağılması gerektiği, dün olduğu kadar bugün de insafsız bir beklentidir.

İnsafın miyârı ölçüdür

Eğer bir "Osmanlı medeniyeti"nden söz edilebilirse bu, şüphesiz şehirli bir standartlar sistemi idi ve Osmanlılar kendi standartlarını sadece İstanbul'da tekâsüf ettirmek yerine kendi şehirlerine teksîr etmeyi başarabilmişlerdir. Seyyahların Ankara'yı, Çorum'u, Kayseri'yi hâricen gördüklerinde toz içinde toprak damlı evler, yağışlı havalarda çamur içinde sokaklar, sefil görünüşlü insanlarla karşılaştıkları elbette doğrudur.

Aynı ölçü ile XVI. yüzyılda İstanbul'un her sokağının Divanyolu standartlarında olduğu söylenebilir mi? Fakat muhakkak derecesinde doğru ve yaygın vâkıa şudur: Osmanlı asırlarında Kilis'le Bursa kadıları aynı tarzda eğitim görmüş ve aynı hukuki kriterleri tatbik etmişlerdir; bu, her Osmanlı şehrinde aynı derecede adâletin hükümran kılındığı anlamına gelmeyebilir. Bu asırlarda Manastır ve Diyarbekir'deki meskenler farklı malzemeyle, hatta hariçten bakıldığında farklı mimari üsluplarda inşa edilmişlerdir fakat bu binalarda eşyânın ve insan□tabiat mesâfesinin yorumlanış tarzında derin ihtilâflar yoktur.

"O güzel insanlara ne oldu; beyaz atlara binip nereye gittiler?" sualinin cevabı da aynı kapsam içindedir; Osmanlı şehir kültürünün dinamikleri modernitenin ve XX. yüzyılın ilk çeyreğinde maruz kalınan kültür şokunun sadmesiyle iç tutarlılığını kaybetti ve o kültürden geriye iki net tavır kaldı: İlki tarihi tecrübeyi tamamen reddetmeyi ve bir başka medeniyet dairesine geçmeyi tercih edenler, ikincisi ise tarihi tecrübeyî "değişerek devam etmek" niyetinde oldukları halde bu ağır yükün enerji ve görgüsünden mahrum kaldıkları için aynen taklid etmekten gayrı çıkar yol bulamayanlar. Her iki tercihin de eksik ve yanlış olduğu bugün âşikârdır. Değişim vuku bulmuş, ancak bütün beklentilerin aksine değişimden beklenen hedefler tahakkuk etmemiştir. Nasıl edebilirdi ki?

Peki ya köyler? Medeniyetin dinamikleri sadece "şehir"den beslenebiliyorsa, köyde yaşayanlar bu hesabın neresindedir? Elcevap: Dışındadır; asker kaynağı, vergi mükellefi ve hububat müstahsili olmak haricinde köyler, dünyanın hemen her yerinde XX. yüzyılın ortalarına kadar tarihin ve medeniyetin seyrinde etkisiz eleman olarak kalmaktan kurtulamadılar.

..

"Okuyucu defteri"nde daha tartışılması gereken hayli mesele var; eğer sıkılmazsanız zaman zaman bu deftere dönüp âmme huzurunda münakaşaya devam edeceğiz.

(*) Karides tenceresi dâvâsı özetle şöyle: Hadise Mersin'de güngörmüş bir evde cereyan ediyor. Hüseyin Sungur'un annesi vaktiyle evde karides pişiriyor. Zannımca kayınvaldesi ise içinde böcek kaynatıldığı gerekçesiyle tencereyi kalaya gönderiyor. Bu hadiseyi, hakkında hüküm vermek için değil, temsil kabiliyetini yüksek gördüğüm için vurgulamak ihtiyacı hissettim.

"Merkez– i umûmî"; nereye?

Atsız'ın hayat hikâyesinde bugün olup bitenleri izah eden ne çok ayrıntı gizli. Bugünün milliyetçileri, Atsız'ın sert ve naîf Türkçülük anlayışından hayli uzaktalar, uzaktalar ama neredeler?

Siyâsî Türkçülüğün tahakkuku felâketle neticelenebilirdi, peki siyâsî milliyetçiliğin performansı nedir ki? Milliyetçilik fikri üzerine siyâset kurmanın dağlar kadar problemi var, peki farkında olan var mı?68'liler ne derse desin, 70'li yıllarda milliyetçilik düşüncesi bir deprem çadırı gibiydi. 18"20 yaşlarındaki çocukların sokakta, okulda, kantinde "olmak veya olmamak" mücadelesine itilmesi zâlimlikti. Pek çok nesildaşım gibi benim için de milliyetçi olmak evvelâ korunma, ikinci adımda dayanışma sevk"i tabiisiyle sığındığımız bir barınaktı ve o herc ü merc içinde ortalık deprem çadırından geçilmiyordu. Bizim deprem çadırımız Ülkü Ocakları'ydı; ama "merkez"i umûmî"miz de yok değildi. Merkez"i umûmî'de olup bitenlerle pek az ilgiliydik. Bizim ırmağımızın yatağı "ocak"lardan geçiyordu ve hareketin

parti kanadında çalışmak zorunda kalanları âdetâ anlayışla karşıladığımızı hatırlıyorum. Gençler partiyi küçümserlerdi. Ocakların gelecek nesillere ma'tûf bir insan fideliği olduğunun farkındaydık. Partinin bir ara üç milletvekiliyle kabinede önemli bir yer tutması bizi gururlandırmıştı. "Lider"e güveniyorduk, o, partinin genel başkanı olmaktan çok önce Cumhuriyet tarihinde eşine ender rastlanır bir gençlik hareketinin tecrübeli önderiydi. Mevzilerde tutunmaya çalışırken "merkez"i umûmî"de ne olup bittiği hiçbirimizi ilgilendirmiyordu. Bizim beklentimiz, kalkınma, silkinme ve zillet çemberini kırma heyecânı ile yetişmiş nitelikli, bilgili, nâmûslu ve liyâkatli bir nesil hareketinin doğum sancılarını kolaylaştırmaktı. Siyâsî temsil plânında sayıca azınlıkta bulunmayı dert etmek bir yana, bu durumdan gurur hissesi bile çıkarıyorduk. Ma'rûz kaldığımız yoksunlukların bir sebebi vardı, katlanabilirdik. Bu tesellî hâletini, devrin gençlik sloganlarında okumak da mümkündür. Geleceği bekliyorduk, Türkiye'nin mâ'kûs talihini değiştirecek fikir salâbetine sahip olduğumuz inancındaydık. 12 Eylül'den sonra çoğumuz için temel mesele dik durabilmek ve eve ekmek götürebilecek, düşmânlara maskara olmayacak derecede geçim sağlayabilecek bir işin ucundan tutabilmekti. Gururla söylemeliyim ki, bizim kuşak çok az "fire" verdi ve onların kâhir ekseriyeti, gösterişsiz; ama anlamlı mevkilerde "dik" durmaya devam ediyorlar. Çoğu, artık partili bile değiller, son seçimlerde nereye oy verdiklerini az"çok tahmin edebiliyorum; fakat bir şeyden kesinlikle eminim, onlar el'ân mükedder ve mükesser bir hâlet içindeler. Niçin böyle oldu? Başka türlü olmak ihtimâli var mıydı? Bir başka pencereden bakıldığında "parti" iktidarda, ocak, eski "ocak" olmasa da dumanı hâlâ tütüyor. Partinin ileri gelenleri, artık eskisi gibi camcı, kunduracı, bakkal, öğretmen emeklisi gibi "kendisi himmete muhtaç" zümreden değil; adım başı müteahhit, adım başı işadamı, adım başı sanayici. Merkez"i umûmî mensupları artık taşrayı ziyaret ettiklerinde şehrin emniyet güçleri, trafiğe kapatılmış yollarda sıradan vatandaşların gelip geçmesine bile müsâade etmiyor. Öyleyse, "sayıca bir avuç gibi görünen" eski timsahın mükedder ve mükesser olmasının anlamı ne? Parti ve "merkez"i umûmî'de bir sağlam post edinemedikleri için mi? Elhak, hâricen bakıldığında öyle görünmesi pekâlâ mümkün. Acaba bütün beklentileri hatırlanmak, akıl danışılmak, gururlandırılmak olduğu hâlde kendilerini unutulmuş hissettikleri için mi "yataklarına kırgın" akıyorlar? İnsanlık hâlidir, mümkündür; fakat artık gözardı edilemeyecek bazı şeyleri söylemenin de şimdi zamanıdır. Bir fikir ve kültür hareketinin siyâsî plânda temsil edilmesi, söz konusu siyâsî temsil minimal ölçekte kaldığı sürece problemsiz işler. Bana göre doğrusu, fikir ve kültür plânında etkili olmak ve sadece o düzlemde kalmaktı; bunun aksini ileri süreceklerle tartışılabilir; fakat milliyetçilik bugün her siyâsî partide asgarî müşterek seviyesinde mevcut bulunması gereken bir duruş yeridir, bir siyâsî mehaz değil. Ve parti son seçimlerde herkesin beklediğinden daha fazla oy "çekmiştir", buna âdetâ "iktidara sürüklenme" demek de mümkün. Muhalefette pişme ve Meclis stajyerliği safhasından geçmeksizin iktidara sürüklenmek, fikir hareketinin kimyâsını bozmuştur ve bu dönüşüm eşyânın tabiatına uygundur.Yanlışlardan kurtulmak için yeni yanlışlara sarılmak kader midir: Bu noktadan

sonra kaçınılmazdır bile! Milliyetçiler için siyâsî iklimin belli zirvelerinde dik durabilmek, diğerlerinden çok daha fazla birikim, donanım ve ehliyet gerektirir (Bu noktada Sayın Cem Behar'ın geçtiğimiz cuma günü kültür sayfasında yayınlanan güzel makalesini yeniden ve dikkatle okumanızı tavsiye ederim.) ki bu derece ehliyet, donanım ve birikimin maalesef ibrâz edilemediği aşikârdır. İktidar koltuklarında sıhhatli otokritik yapabilmenin pek güç olabileceğini tahmin ediyorum, işin doğrusu kimseden otokritik beklediğim de yoktur. Ânî ve şaşırtıcı yükselişleri, tempolu ve hiç de şaşırtıcı olmayan düşüşlerin takip etmesi mukadderdir. Merkez"i umûmî, henüz siyâsî gündemin îcâplarına karşı günü gününe sağlıklı bir tavır alabilmekte zorlanırken meseleye daha yüksek irtifâlardan bakarak milliyetçilik fikrinin siyâsî temsilinden doğan ve doğması muhtemel fikrî problemleri fark edebilmek iktidarını gösterebilmesi beklenemez. Milliyetçilerin iktidara geldiklerinde milletle yakın temasın risklerinden kaçınmak için bazı yolları trafiğe kapattırmaları görünüşte küçük bir ayrıntı gibi görünüyor; fakat anlamı büyüktür. Erken doğumlar, dâimâ meşakkatli bir büyüme devresini intac eder, otokritik yapmayı beceremeyenlerin ise geleceği kestirme ve plânlama imtiyâzı yoktur.

Köylülerden özür dilerim

Gazetede Bodrum'un etrafında tutuşan orman alanından arta kalan yerlerin resmi var. Bu nasıl yangın yeridir ki, yangının enkazı, yanmaktan kıl payı kurtulabilmiş yerlerden daha tabii ve güzel görünebiliyor.

Resmin altında bir de hayıflanma ifâdesi, "Yazık oldu yeşilliğe!" imiş. Yeşilliğe yazık olduğu âşikâr; yeşili katleden orman yangını değil Bodrum'daki vahşi yapılaşma. Etrafındaki ağaçlık tutuştuğu için dımdızlak ortada kalakalmış beyaza boyalı, çirkin, ucube tatil yapıları, inanın ki gözüme yangının kavurduğu yerlerden daha çirkin göründü.

Türk Edebiyatı dergisinin haziran sayısında İlhan Bardakçı'nın bir Almanya yazısı vardı, mealen aktarıyorum: Diyor ki, "Şüphesiz bu Alman milletinin bir dini var; ama burada yaşadıkça ikinci bir dine daha tapındıklarını gördüm; Almanlar, yeşile, ağaca ve çiçeğe de tapınıyorlar." Bu cümle içime taş gibi oturdu, içimden dedim ki, "Keşke Müslümanların da İslâm'dan sonra aynı vecd ve ihlâs ile tapındıkları bir orman, ağaç ve çiçek sevgisi olabilseydi!". Bundan beş yıl önce nâdir İstanbul seyahatlerimden birinde Levent sırtlarındaki bir parktan, Boğaz'ın Anadolu sahillerini seyrederken bir an gözlerime inanamadım. Yemyeşil tepeler içinde büyükçe bir mıntıka jiletle traş edilmiş gibi temizlenmiş ve kimbilir kaç yüzer bin dolara pazarlanmak üzere birbirinin tekrarı villa inşaatlarıyla kaplanmıştı. Boğaz sırtlarında çıkan yangınlara üzülenler, o günden beri bana hiç de samimi görünmüyorlar.

Yeşilden, ağaçtan, çiçekten ve ormandan nefret mi ediyoruz nedir?

Eğer ölümperestlik (nekrofilya) bu değilse nedir acaba? Biz Türkler şehir kurma irâdesini kaybettik. Gözümüzü kâr hırsı bürüdü demek meseleyi izah etmiyor. Bindiği dalı kesen oduncunun davranışı kâr hırsı değil evvelâ ahmaklık sonra da köylülüktür. Köylünün adı çıkmış; gecekondularda oturanlara köylü deyip geçeceksek Boğaz yamaçlarında, Bodrum körfezinin yeşilden tıraşlanmış yerlerindeki lüks villalarda oturanlara ne diyeceğiz?

Şehir kurma irâdesi deyince biraz durmalı: Şehir, insanoğlunun biçimlendirdiği en büyük fizikî organizasyon. Dört köşeden ibaret bir ehram inşâ etmenin bile ardında muazzam bir organizasyon kabiliyeti vardı. Eski şehir çekirdeklerinin etrafında, hepsi de "okumuş çocuklar"ın imzâ ve tasvibinden geçmiş kararlarla ur gibi büyüyen çirkin yapılaşma bizim eserimizdir ve istediğiniz kadar reddediniz, "milli kültür" dediğimiz varlığa XX. yüzyılda ilave ettiğimiz şeydir. Bir şehri kurmak bilgisinden mahrum olanlar, onu işletme, yönetme, ondan istifade etme ve onun içinde mutlu olma bilgisine de sahip olamazlar.

Şehir, sadece binalar yekûnu değildir, aynı zamanda bir insan ilişkileri orkestrasıdır da. Bir şehri güzel ve doğru kaidelere uygun kurmak, bir âlim ve sanatkârlar topluluğunun, bir mimarlar heyetinin veya merkezî idare bürokratlarının irâdesiyle başarılamayacak kadar derin ve kompleks bir meseledir. Ankara'yı yönetici irâde kurdu; Ankara'yı hâlâ sevdiğini zannedenler Moskova'yı görmedikçe hükümlerinde acele etmemelidirler. Şimdiki İstanbul'un dörtte üçü İmar Kanunu'nun ve devlet irâdesinin eseridir. Şehir kurmaya kalkıştıkça batıyoruz. Şehirlerin etrafındaki kooperatif bölgelerinin her biri birer faciâ. Şehir kurma bilgisini unutmuşuz: Kurmuyoruz, istif ediyoruz; yönetemiyoruz, görmezden geliyoruz, ikamet etmiyoruz, barınıyoruz, mutlu değiliz, tahammül ediyoruz. Çocuklarımızı yıllarca temiz havaya, yeşile ve toprağa hasret beton kutucuklarda yetiştiriyor, üç yaşına basmadan kreşlere yazdırıyor, beş yaşında televizyon bağımlısı haline getiriyor, on iki yaşlarında ise elinde birer cep telefonu tutuşturup internetlerle avutuyoruz. Artık kabul edelim, "trafik" denilen firenk icadı bize göre değil; ya Evropalardan trafik polisi ve trafik mütehassısı ithal edeceğiz ya da şu anda yapmakta olduğumuz gibi bir sinir tuğyanı içinde içimizdeki psikopatı yatıştırmak için erken yaşlarda ihtiyarlayacağız.

Şehirlerimiz pis, belediyeler günah keçisi, valiler etkisiz eleman. İçimizdeki en yeşil tutkununun görgüsü, mendil kadar apartman avlusuna kavak dikmeden ötesine geçemiyor. Halbuki şehir bir mahz"ı edebdir; hukuku, bir arada yaşamayı, hoşgörüyü, bizim gibi olmayanlara tahammülü, insan ilişkilerinde nezaketi, haklara saygıyı evde değil "şehir" denilen irfan fırınlarında pişerek öğreniyoruz. Doğru kurulmuş bir şehir, bize bütün iyi niteliklerin pratiğini sunar. Kötü kurulan, beceriksizce işletilen, göz yumarak yönetilen şehirlerin pratiğinde yetişmiş nesillerin meselâ politikadan anladıkları, "Güvercin kurdu yiyemez; kurt da güvercinin peşinden uçamaz" kabilinden naifliklerdir: Şu buluştaki inceliğe, zarafete ve kültür derinliğine şöyle bir bakar mısınız?

Biz yıllarca "köylülük"ten şikâyet ettik, şehir kurma bilgisini unutturdukları için köylülere öfkelendik; ama "köylülük" kategorisinin şehir hayatı ve medenî birikim üzerinde "tersinden de olsa" bu kadar dominant bir tesir yapamayacağını ihmâl ettik galiba. Bodrum sahillerinin yamaçlarını, Muğla'nın köylüleri tıraşlamadı; Marmara sahillerini Sakarya'nın köylüleri sanayi kuruluşlarına açmadı, İzmir Körfezi'ni Seferihisarlılar mahvetmedi. Burada yanıldık ve acele ettik; şimdi doğru teşhis için daha etraflı düşünmek gerekiyor.

"Denizli" ufkunda bu dan dun sesleri nereden geliyor?..

Maçtan önce bir şeylerin kötü gideceği, Beşir Ayvazoğlu'nun, "Boşuna heveslenip durma, yeniliriz!" kehânetinden belliydi.

Beşir futboldan anlamaz, sevmez bile; ama "bu kadar başarı bize yeter" korkusuyla muhtemel yenilgiye bir gün evvelinden kılıf hazırlayan futbol otoriteleri(!) ile aynı şom ağızdan konuşunca mâneviyatım sarsıldı tabii. Aradan yarım saat geçmedi, bir seneden beri Sivas'a ayak basmamış bacanağım tam da maç saatinden beş dakika önce ayağının tozuyla gelip televizyonun karşısındaki yerini alınca iyiden iyiye pirelendim. Bacanak futboldan anlar; fakat indimde benim tuttuğum takımlar üzerindeki uğursuzluğu ile müsellemdir. Yine de moralimi bozmamaya çalışarak ekran karşısına geçtim. Takımlar sahaya çıktığında Mustafa Denizli'nin Suat'ı kenarda tutmayı tercih ettiğini görünce tansiyonum kıpırdanmaya başladı.

Yine de iyi başladık. Portekiz çekingendi ve biz yine Mustafa Denizli'nin Avrupa futbol literatürüne geçirmek için dört maç boyunca didinip durduğu "anti futbol"la maçı neredeyse dengelemeyi başarmıştık. Rüştü yine fevkaladeydi; ama o kadar. Bizim takımın gayesi futbol oynamak değil, rakibi bozmak ve futboldan soğutmaktı. İlk maçta kavga"dövüş yenildiğimiz İtalya bile bizim mâhut "futboldan soğutma" taktiğiyle bir sıra takımı hüviyetine düşmüştü. İsveç maçında da oynamaktan çok oynatmamaya ve sahadaki futbolcuları mesleklerinden nefret ettirmeye yönelik hır"gür futboluyla adamların basiretini bağlamayı başardık. Golsüz beraberlik adil bir sonuçtu ve sahada futbol güzelliğinden bir miskal bile görünmüyordu. Belçika maçında âsap bozucu taktiğimiz, şansla kol kola girdi. Belçikalılar futbol oynamak ve karşılığını almak için ter döküyorlardı, bizimkiler ise Belçikalılardan daha çok koşuyor, daha çok ter döküyorlar; ama "avara kasnak" gibi boşuna didinirken futbol üretmiyorlardı. Meğer Denizli'nin haftalarca sanal alemde maçlar yaparak geliştirdiği taktik bu imiş: Ne topa "rakip kaleye doğru" mesafe kazandıran anlamlı üç pas, ne bir kombine atak, ne de seyirciye futbol maçına geldiğini hatırlatan seyir zevki yüksek estetik hareketler. Şans bizden yanaydı ve Hakan Şükür, Alpay'ın "hele vurayım da benden öteye gitsin" diye şişirdiği bir gayesiz vuruşu iyi takib etti; futbol aklından uzak bir pozisyonda topa olağanüstü bir hırsla yükselerek zavallı Belçika kalecisine dünyayı zindan eden sayıyı kaydetti. Sonunda gayemize ulaşmış, Belçikalıları serseme çevirmiştik. Futbol otoriteleri vâkıanın adını koymakta gecikmediler: Turnuvanın en kötü top oynayan takımı bizimkilerdi!

Çeyrek finale yükselen Denizli, "şimdi doya doya bu galibiyetin tadını çıkarın" derken, aynı mânâsız futbol anlayışı ile daha çok gidemeyeceğimizi mi imâ ediyordu acaba? Halbuki sahadaki futbolcular, ne kadar savruk bir zihniyetle seçilmiş olsalar da iyi futbol oynayabilecek kumaşta olduklarını daha önce isbat etmişlerdi; ne var ki onları sahada frenleyen, endişelerini karabasan haline getiren ve "aman haddimizi bilelim" tehdidiyle çocukları kendi oyunlarını kurmak yerine, rakibi futboldan soğutup serseme çevirmek hesabıyla "motive" eden bir teknik direktör vardı kenarda. Artık rahatlıkla söyleyebiliriz: Bizim teknik direktörümüz maç kadrosu seçmeyi bilmiyordu; oyunu okumayı bilmiyordu, oyuncu değiştirmeyi bilmiyordu ve aldığımız sonuca göre anlaşılıyor ki taktik oyun kurmayı da bilmiyordu. O sadece bizim çocukların ancak "anti futbol"u başarabileceğine duyduğu inançla şansa güveniyordu. Doğrusu bu futbolla Portekiz'i de yenmemiz haksızlık olacaktı ve nitekim futbol anlayışı bizden düzinelerce gömlek adedince fazla olan Belçika'ya da esasen yazık olmuştu.

Bizim takımı çeyrek finale üç şey taşıdı: İlki Denizli'nin gerçekten parlak bir buluşu olan "anti futbol", ikincisi şans ve nihayet üçüncüsü Galatasaray'ın kazandığı UEFA Kupası'nın baskısı. Eğer kamuoyunun zihninde henüz bir ay önce kazanılmış bu başarının yüksek beklentileri olmasaydı, "bir gol attık, bir puan aldık; bir ilke daha imza attık, az şey mi?" tafralarıyla kendimizi avutabilirdik. Çeyrek finale çıktığımız gün, "Milli takımı buraya kadar Galatasaray'ın ve Fatih Terim'in mânevi baskısı getirdi, Denizli'nin ne yapacağını ise Portekiz maçında göreceğiz." yorumunda bulunmuştum. Keşke haksız çıksaydım!

Fatih Terim'i pek sevdiğim söylenemez; ama "futboldan anlayan" her vicdan sahibi teslim edecektir ki, bu ekibin başında Terim olsaydı her şey bir başka türlü olurdu. Yine elenebilir, yine yenilebilirdik; ama en azından futbol oynadığımız konusunda kimsenin şüphesi olmazdı. Portekiz maçının ikinci devresinde yaşadığımız çaresizlik, on kişilik bir takımla mücadele etmenin zaafiyetinden çok başka bir şeydi.

Bu noktadan sonra kimse çıkıp, "bu malzeme ile ancak bu kadar olur" diyemeyecektir; çünkü bizim Beşir Ayvazoğlu ve benzerleri hariç, milli takımın bundan çok daha fazlasını yapabileceğini; ama kötü yönetim yüzünden engellendiğimizi bilmektedir. Önümüzde Dünya Kupası elemeleri var; yeni teknik direktörün haberi olsun ki, final grubunda maç yapmaktan daha başarısız bir sonuca asla razı olmaya niyetimiz yoktur.

Sayın Denizli'ye çalıştıracağı yeni takıma aynı futbol ruhunu aşılayacağı ümidiyle bundan sonraki teknik direktörlük kariyerinde başarılar dilerim.

2000

31 Temmuz

"Söz" düştü! Zaman Gazetesi

29 Temmuz

Bir de iyi haber! Zaman Gazetesi

29 Temmuz

Benim üniversitelerim? Aksiyon Dergisi

24 Temmuz

Bu akıllar 312'lik akıllar! Zaman Gazetesi

22 Temmuz

Çağdaşlaşma projesini "devlet zoruyla" mahvediyoruz! Zaman Gazetesi

17 Temmuz

Biz "böyle" miyiz? Zaman Gazetesi

15 Temmuz

Sistem ve budalalık üzerine Aksiyon Dergisi

15 Temmuz

Üç günlüğüne nasıl önemli adam oldum? Zaman Gazetesi

10 Temmuz

Danıştay kararıyla "saint" Zaman Gazetesi

08 Temmuz

Defibrilatör Zaman Gazetesi

03 Temmuz

Yine bir "2 Temmuz" Zaman Gazetesi

01 Temmuz

Gittikçe artıyor yalnızlığımız! Zaman Gazetesi

01 Temmuz

Mü'minlerin ütopyası âhiret yurdudur Aksiyon Dergisi

Mü'minlerin ütopyası âhiret yurdudur

"Kur'an ve kölelik kurumu ilişkisini irdeliyorsunuz... hakçası, işin içinden çıkamıyorsunuz. Şunları, şunları, şunları değiştirdim diyen bir kitap için kölelik, minicik bir teferruattır ve önemsizdir âdeta. Ama neden yok...!!!

"İnsan Allah'ın halifesi ise, niçin bir kısım halifesinin, nasıl hâlâ metâ olarak tasarruf edilmesine razı olur? Kölelikten çok ama çok daha önemli sosyal kurumları değiştirdiği halde iş köleliğe gelince niçin?.. gücü neden köleliğe yetmemiş?"

....

Okuyucu bundan on sene önce kaleme aldığım bir yazı hakkındaki fikirlerini böyle yazmış defterine. O yazıda ("İnsan haklarının etik temeli, Kölelik ve İslâm Üzerine", Ateş Tecrübeleri, Ötüken, 1996), insan haklarıyla İslâm'ın zâhirde çatışır gibi görünen Kölelik müessesesi üzerinde durmuştum: İslâm köleliği radikal bir üslupla kaldırmamış fakat tedricen ortadan kaldırılması yolunda mü'minlere istikamet göstermişti.

"Şunları, şunları değiştirdim diyen kitap için kölelik minicik bir teferruattır ve önemsizdir adeta" itirazı ilk bakışta haklı gibi görünüyor fakat dikkatle düşünüldüğünde İslâm'ın dünyayı ıslah eden bir ilâhî irâde tecellisi olmadığı, ancak tavsiye ve istikamet göstermek tarzında emir ve yasaklar ihtiva ettiği farkedilecektir. İnananlar için Allah'ın "Gàlib" sıfatı dünya hayatında değil, öteki hayatımızda tecelli edecektir; aksi varid olsaydı ortada "din" olmayacaktı; gönderdiği kitaptaki hükümleri ânında icrâya koyan Rab, "din"in teorisini kendi iradesiyle yıkmış olur. "Öldürmeyeceksin" sözü, gramer itibariyle bir emirdir fakat bir Allah kelâmı olarak dünya üzerinde hemen yerine gelmesi mukadder bir müeyyidesi yoktur. İnananlara göre emrin verilmesi ile aksine hareket edilmesi durumunda ortaya çıkacak olan müeyyide arasında bir "vâde" vardır. "Öldürmeyeceksin" emri ile bu emrin müeyyidesi zaman itibariyle bitişik olsaydı, insanlara iman teklif edilmesine gerek kalmayacaktı. "Ana ve babanıza üf bile demeyiniz", hem bir emir, hem de bir ihtardır; bu ihtara riayet edilmediğinde Allah, va'di üzre itaatsizliği cezalandırır ama ânında değil. Bütün din teorisi, vâde üzerine kurulmuştur; bu vâde müddetince insana iman teklif olunmuştur; insan, kendisine teklif olunan iman mükellefiyetine riayet ettiği ölçüde mü'min sıfatını taşır. İmanın bükülmez şartı ise gaybe inanmaktır; gayb, yani vâde hitâmında zuhur edecek olan hakikat.

Şüphesiz Allah dileseydi insanlar Rablarına ve birbirine karşı zâlim olmazlardı; kavga etmeden bölüşür, tâkatlerinin son haddine kadar çalışır, gıybet bilmez, isyan etmez, hırsa kapılmaz ve cinayet işlemezlerdi. İnsanı böyle bir hâlet ve tabiat içinde tasavvur etmek mümkün müdür? Allah, insanlara, kendisine isyan hakkını bile fiilen tanıyarak onları bir

imtihanla başbaşa bırakmıştır. Bunun aksi, sorulardan önce cevapların yazdırıldığı bir imtihan tarzı olurdu.

Dinin hudutlarını çizdiği insan hürdür ve tefrik kabiliyeti ile donatılmıştır; o, hürriyetle irâdeyi beraber teslim almış bir mahlûktur. Kitab, insana emir ve yasaklarda bulunmadan önce onun tabiatını, yani hürriyet alanlarını belirlemiştir. Kitabın getirdiği her yasak, o fiilin icrâsının dahi mümkün olduğunu zımnen beyan eder: "Veyl eksik tartanın haline" âyeti, insanın tartıda fesatlık yapabileceğini öngörür. Okuyucunun talebi ise bundan başka bir şeydir: "Niçin eksik tartı diye bir fenomenle karşı karşıyayız?". Eğer tartıda hile yapılamayacak olsaydı, Allah'tan korkarak teraziyi düzgün tutanlar nasıl ödüllendirilecekti ki?

"İnsan Allah'ın halifesi ise niçin bir kısım halifesinin hâlâ metâ olarak tasarruf edilmesine razı olur?" sualine, yukardakine paralel bir izah getirmek mümkün: "Halifelik" sıfatı, "halef" kökünden geliyor; halef ise selefle aynı dereceyi haiz olamaz. Allah'ın insanı "halifelik" ile onurlandırması, insanın ulûhiyetine karîne değildir.

Kölelik meselesine yeniden eğilelim: Kölelik, insanın Allah tarafından öngörülmüş ve biçimlendirilmiş tabiatında mevcut □ama meşrûlaştırılmamış□ bir müessesedir. Bizim köleliği tarihi bir kategori olarak algılamamız, ilerleme ve aydınlanma fikrinin zihinlere bulaştırdığı bir ârıza. Kölelik dün vardı ve dünün hukukunda biçimlendirilmiş bir müessese idi. Bugünün hukuku köleliği meşrûlaştırmıyor, hatta dikta rejimlerinde bile köleliğe cevaz veren bir kanun uygulaması kalmadı fakat kölelik fiilen devam ediyor. Öyleyse köleliğin târifine bakmalı. Leonard Hobhouse'a göre kölelik, "Kanun ve geleneklere göre başkalarının malı sayılan insan"dır; Herbert Spencer'in târifi daha çağdaş: "Başkasının arzularını tatmin zorlaması altında çalışan kimse". Bir başka ayrıntı daha, Cemiyet□i Akvam'ın "Kölelik konvansiyonu'nu kabul tarihi 1926'dır. XX. Yüzyıl!

İslâm'ın yaklaşımı köleliği meşrûlaştırmıyor; tedricen ortadan kalkmasını öğütlüyor. Köleliğin modern versiyonları, "çağdaş" toplumlarda rengârenk; kimse şüphe etmemelidir ki kölelik, Spencer'in tarifiyle önümüzdeki asırlarda da varlığını sürdürecek.

Bence bütün mesele Kur'an okumalarının ön hazırlığına bağlı: Ben Kur'an'da □belki de ilgi duyduğum ilmî disiplinler itibariyle□ insan tabiatının ezelî ve ebedî değişmezlerini, insan topluluklarının davranış kategorilerini gördüm ve okudum. Bütün tarih tecrübemiz, insanın ve toplumun öngörülmüş tabiatından dışarı çıkamadığını ve çıkamayacağını gösteriyor. "İlerlemeciler"in yanıldığı nokta burada; İnsan "evrim" geçirmedi ve geçirmiyor; hepimiz birer "Âdem ve Havva"yız, Hâbil ve Kabil'iz Kur'an'da hikâye edilen esâtirî kıssalar, sadece dünü değil, bugünü ve yarını da anlatıyor. Hepimiz birer köle tâciri, köle ve köleliğin son bulması için didinen birer hürriyet savaşçısıyız. Yeryüzünde ütopya yok; inananların ütopyası âhiret yurdudur.

Gittikçe artıyor yalnızlığımız!

Hayır, bu beylik bir söz değil; gerçekten büyük bir insanı kaybettik; Cinuçen Tanrıkorur'u büyük kılan sadece ud icrâsındaki tartışılmaz virtuozite kalitesi değil, klasik musikimizin artık adı bile kimselere câzip gelmeyen formlarında "Mevlevî âyinleri de dahil olmak üzere" birbirinden güzel eserler besteleyen nâdidelerden biri olması yanında mûsiki edebiyatımıza birbirinden değerli makaleler armağan etmesi şüphesiz devrimizde tek kişide cem' olunması gayri mümkün niteliklerdir.

Cinuçen Bey bu vasıflarına ilâveten sabrıyla büyük insandı. Yıllardan beri bir meşakkat sağanağı halinde ardı arkası kesilmeyen ağır hastalıklar, sayıya gelmez ameliyatlar bu büyük sanatkârı bir an tehî ve hâlî bırakmadı. Çok uzaklardan Cinuçen Bey'in biri onarılmadan diğeri başgösteren hastalıklardan bir yenisine uğradığını işittikçe mânen ezilir, bir "geçmiş olsun" telefonu çevirmeye elim varmazdı. Hiç kimsenin Cinuçen Bey'in sabr ve tahammül gösterdiği cinsten bir imtihan cenderesinden geçmesi temennî edilmez; buna rağmen insanda saygı ve hayranlık uyandıran bir tevekkül ve yaşama azmiyle hayata gülümsediğini görmek, bende "nefsim adına" hep bir utanç hissi yaratmıştır.

Kültür Bakanlığı'nın bundan birkaç yıl tam bir vefâ jestiyle tedavisi için Amerika'ya gönderdiği Cinuçen Bey'in ahvalini, aynı şehirde yaşayan (Maryland) kadim dostlarından Sebuh Uslan anlatmıştı bana: "Haftada tam beş kere ameliyat geçirdiği oldu, çok muzdaripti fakat inanamadım, o halinde iken bile ameliyat yatağında beste yapmakla uğraştı, musiki yazıları kaleme aldı, hatta mümkün olduğunda udunu bile kucakladı". Sebuh Uslan ismini Cinuçen Bey'in Aksiyon'daki leziz yazılarını takip eden okuyucuları hatırlayacaklardır: "Muhteşem Osmanlı" başlıklı çok güzel yazısı vardır. Cinuçen Bey, bu yazısında Sebuh Bey'i şöyle tavsif ediyor:

"19 yıldır Amerika'da oturan ve Türkiye Büyükelçiliği Basın Bürosu'nun kasetli telefonundan gazete haberlerini günü gününe izleyen bu Ermeni dost, 'Yahu iyi ki geldin, buradaki cemaate Gesi Bağları'nı çalmaktan anam ağlamıştı.' deyip, Mustafa Nafiz'in çok az sayıda basılmış olan 'Körfezdeki Ses' adlı şiir kitabını hediye eden bir gönül adamıdır (verdiği şiirler üzerine bestelediğim klasik şehnaz faslı kendisine ithaf edilmiştir). Başka bir gün de kapıdan içeri,

Menem ki kaafile"sâlâr"ı kârbân"ı gaamem

Müsafir"i reh"i sahrâ"yi mihnet ü elemem

Haakir bahma mene, kimseden sağınma kemem

Fakîr"i pâdşeh"âsâ, gedâ"yı muhteşemem

diye Fuzûlî'nin hiç bilmediğim bir müseddesini okuyarak girip, 54 mısralık Mâhur Kâr"ı Müseddes'i bestelememi sağlayan bir muhteşem Osmanlı..." Dünyanın öteki ucunda

varlığından bile haberdar olmadığım bir güzel insanla aramızda irtibat teminine vesile olan Cinuçen Bey'dir. Maryland nire, Sivas nire fakat vesile mükemmel. Nitekim bu yazının başlarında iken çalan telefonun öteki ucunda aynı müşterek dostumuz vardı, Sebuh Bey'le birbirimize başsağlığı diledik.

Geçen yazın sıcak günlerinden birinde Beşir Ayvazoğlu ile üç"beş tehî İstanbul saati ele geçirince Amerika'dan yeni dönmüş bulunan ama mutad kontroller için gittiği hastanenin önünde düşerek bu defa ayağı kırılmak bahtsızlığına uğrayan Cinuçen Bey'i ziyarete azm etmiştik. Kendisini daha önce birkaç program vesilesiyle uzaktan görmüş; ancak gıyâbî dostluğumuzu vicâha çevirmek fırsatı bulamamıştım. Bizi Göztepe'deki evinde, o durumdaki bir hastadan asla beklemediğimiz şıklıkta bir kıyafetle karşıladı. Cinuçen Bey, teessürümüzü geriye iten bir misafirperverlikle güzel sohbet mevzuları açtı. Bir şefkat meleği gibi kendisine ihtimam gösteren sevgili eşinin hangi zamanda, nasıl hazırladığına hâlâ şaştığım ikramlarda bulundu ve ayrıldığımızda bizi tâ asansör kapısına kadar uğurlamak inceliğini gösterdi.

Hakk'a yürümesinin ardından tesellî bulabileceğimiz tek husus, o tahammül fersâ hastalık musibetlerinden ötürü duyduğu ıstırâbın artık ebediyyen bitmiş olmasıdır. Elbette san'atı ve daha mühimi şahsiyeti hakkında onu yakından tanıyan ve seven insanlar daha etraflı değerlendirmelerde bulunacaklardır. O kısacık mülâkatı hariç tutarsak bizimki eninde sonunda "gıyabi" bir ruh âşinâlığından ibaretti. Cinuçen Bey, çoğu milliyetçinin yaptığı gibi lâfla siyaset üretmek ve neticesiz bir milli kültür edebiyatı yapmak yerine milli kültürü bizzat üreten ve yaşayan bir güzîde idi; bu vasfıyla da kaybı yalnızlığımızı artırıyor. Yattığı yer nur, mekânı cennet olsun. Başta muhterem eşi olmak üzere akrabalarına, evlâtlarına, talebelerine ve bütün sevenlerine başsağlığı diliyorum.

Yine bir "2 Temmuz"

"Ne zaman bilemem; ama günün birinde âniden vukû bulan bir başka kazâ sonucunda, 2 Temmuz meselesinin gizli örüntüleri ve ilişkileri 'tesâdüfen' açığa çıkacak gibi bir beklenti içindeyim; öyle olması gerekir.

Hadisenin evvelini, vukûunu ve sonrasını yaşamış biri olarak 2 Temmuz'un asla bir tesâdüf olamayacağı inancı yerleşti bende (...) 'Hakikatlerin günün birinde gün yüzüne çıkmak gibi bir huyu vardır.' derler ya; cümleten o günü bekliyoruz."

Yukardaki paragrafı, geçen sene bu sütunlarda yayınlanan "Tam sekiz saat süren bir kazâ"nın 6. yıldönümünde" başlıklı yazıdan aldım. Dün, 7. sene de doldu; yine aynı beklenti içindeyiz. Aradan geçen bir yıl zarfında Sivas davası sanıklarından 33 kişi, bilmem kaçıncı kere yeniden idama mahkûm edildiler. Türkiye'de bundan sonra idam cezasının fiilen uygulanmayacağı o kadar yaygın bir kabul haline gelmiş olmalı ki, gazeteler 33 idamlı bir mahkeme kararını

birkaç sütunla geçiştirdiler. Oysaki 33 kişinin idam hükmünü kesinleştiren bir karar "Tanganika Krallığı"nda bile cereyan etmiş olsa ânında bütün dünyanın ilgisini çekerdi.

Hukuk devletinde yargı kararlarının üstüne çıkabilecek hiçbir merci yok; âmennâ! Ne var ki hukuk sistemimizin işleyişinden ülkenin en muteber yargıçları bile şikâyetçi. Mahkeme kararına saygı, "usûl"e de saygıyı gerektirir; ama 7 senedir süren bir yargı süreciyle karşı karşıyayız. Konu ne olursa olsun bir hukuk meselesinin sırf 7 sene sürmesi bile vicdanları rahnedâr ediyor. Peki, 33 idamlı karar, velev ki ertesi gün infaz edilmiş olsaydı devlet yetkilileri, "bu korkunç cürümün failleri işte bu 33 kişiydi, cezalarını buldular ve adâlet tecelli etti" diyebilirler miydi; zannetmiyorum. Tahminim odur ki amme vicdânı da 2 Temmuz faciasının bütün faillerinin şu anda hapishanede bulunan 33 idamlıktan ibaret olmadığı yönünde belirmektedir.

Bu 33 kişiden birini bile şahsen tanımıyorum; ama değil Sivas, ülkenin herhangi bir yerinde, herhangi bir zamanda bir araya gelmiş 33 kişinin, böyle geniş çaplı bir faciayı tasarlayıp bizzat icrâ edecek akıl ve kuvvete sahip olduğuna inanmıyorum. 2 Temmuz faciası anlık bir öfke patlaması, anlık bir tahrik eseri değildi; evveliyatı bir yana bu hadiseler tam sekiz saat boyunca bütün devlet yetkililerinin, güvenlik güçlerinin gözleri önünde cereyan etmiştir. Sonradan edindiğimiz bilgiye göre o günün hükümet yetkililerinin hadiseyi dakika dakika telefonla izlediklerini de biliyoruz. Gündüz saat 13.30 sularında başlayan gösterilerin karanlık basıncaya kadar devam ettiğini lütfen hatırlayınız. Hadise mahalli dağ başı, dere yatağı değil, Anadolu'nun kalpgâhında bir şehrin hükümet meydanıdır ve hükümet meydanı kuzeyden orduevi, kuzeydoğudan jandarma kışlası, doğudan hükümet konağı ile çevrilmiş 100 metre çapında küçük bir meydandır: Facianın cereyan ettiği mâhut otel ise bu meydana güney istikametinde sadece 150 metre uzaklıkta bulunmaktadır. Sırf bu kadar bilgi bile hadiselerin uzaktan anlatıldığı şekliyle kolay izah edilemeyeceğini göstermiyor mu sizce?

Sekiz saat boyunca anlaşılmaz bir hoşgörüyle dağıtılmayan, yeniden toparlanmasına göz yumulan bir topluluk içinde Türkiye'nin her yerinde ve her zaman bir miktar gereğinden fazla heyecanlı, meraklı, hatta işgüzar bulmak mümkündür; ama 2 Temmuz faciası gibi bir felaketin tahakkuku için bu kadarı yetmez; işin içinde mutlaka "başkalarının" da yer alması gerekir.

Türkiye hâlâ Abdi İpekçi cinayetinin perde arkasını çözemedi; Susurluk ve faili meçhul onca siyasî cinayet vakası unutuldu gitti; bugün, sözünü ettiğimiz hâdiselerin üç"beş tetikçi ile erketeci tarafından tertiplenmiş olamayacağına, hatta gerçek faillerin daha başka yerlerde aranması gerektiğine dair kuvvetli ve yaygın bir kanaat pekişmiş durumda; peki, gündüz gözüyle sekiz saat sürdürülen bir ortaoyununun alacakaranlığında işlenen toplu cinayet faillerinin, o günün ertesinde kaldırımdan toplanarak derdest edilmiş olması, sizce dosyanın kapatılabileceği anlamına mı geliyor?

Sivaslılar bu menfur hadise ile büyük itibar ve güç kaybına uğradılar; eminim ki şu veya bu şekilde artık hatırlanmasından ve hatırlatılmasından hoşnutsuzluk duyuyorlar; fakat eminim ki hepsi de günün birinde bir kamyonun bir Mercedes otomobile çarpmasından sonra ortaya saçılan ufûneti andırır şekilde bir başka kamyonun da 2 Temmuz faciasının gerçek sebep ve faillerini aydınlatmasını bekliyorlar. Dikkatli analizciler, 2 Temmuz'dan sonra hangi gelişmelerin hangi istikamette seyrettiğine dair çok ilginç bilgi ve istatistikler çıkarabilirler. Şu 33 idamlığın böyle gelişmelere yol açabilecek derecede "kritik" bir eylem başarmış oldukları mahkeme kararıyla kesinleşmiş olduğuna göre faillerle sebepler arasında bir illiyet dengesi var demektir; belki de ben cahilim; vâkıa "araştırmacı gazeteciler" gibi zeki ve dikkatli değilim; ama ne zaman bu hadisenin ayrıntılarını düşündüysem failler, cürüm ve sonuçları arasındaki illiyet dengesi bana hep eksik görünmüştür.

"Gerçeklerin günün birinde ortaya çıkmak gibi bir huyu vardır." sözüne inanıyorum; ama bir tarihçi sıfatıyla o günün "belki yarından da yakın" bir vâdede görünmeyeceğini de tahmin edebiliyorum. Kim bilir belki günün birinde dengeler değişir, bir başka içişleri bakanı da koltuğa oturduğu gün, "Yahu getirin şu 2 Temmuz dosyasını, bir kere daha bakalım" merakıyla kapanmış dosyaları yeniden inceletebilir. Böyle birisi çıkmazsa tarihçiler günün birinde hükümlerini verirler; hani ne diyorlar: Tarih affetmez!

Defibrilatör

Abdülhamid devrindeki isimleri zâdegân ve bendegân idi. O devrin tek iktidar ve meşruiyet kaynağı saraya yakın dururlardı.

Devlet ni'metleriyle nemâlandıkları sürece pâdişah "velinimet"i bî minnet"leri idi; gözden düşüp de meselâ Bursa vilayeti emrine "mektupçu" sıfatıyla tardedildiklerinde düştükleri hayal kırıklığı o nisbette derin olur, kendilerini "sürgün" sayar, Erenköy'den ötesini "tahammülfersâ bir keyfiyet" addederlerdi. Gariban İttihatçılar kendi "societe"lerini inşâ edecek zaman ve fikr"i selim bulamadılar; çok çok birkaç harp zengini, vagon muhtekiri ve gözünü politikada yükselme hırsı bürümüş üç"beş Bonapartist zâbittir onlardan artakalan. Cumhuriyet'in bendegânı, menşe itibariyle Meşrutiyet devrinin muvaffakiyetsizleri arasından çıkmıştır: Yakup Kadri'nin "Politika'da 45 Yıl"ını bir de bu gözle okumalı; üstad kendini inkılapların muvaffakiyete erişmesi için "missione" edilmiş addeder ve bir yerlere yakın bulunmak arzusunu daima bu görev duygusu ile meşrulaştırır. Atatürk veya İsmet Paşa; bu iki güç santralinden birinden uzak kalmak, diğeriyle yakınlaşmak anlamına gelir pratikte. Kitabın neredeyse tamamı, bu "velinimet" ihtiyacının pek de iyi gizlenememiş itiraflarıyla doludur. Geçelim; Cumhuriyet'in seçkinleri bugün dahi varoluşlarını devletle ilintilendirmek ihtiyacındalar. Yakup Kadri nesli için bu ilinti "maaş ve ödenek"le somut hale geliyordu; bugünküler için âtıfetin ismi değişmiştir. Bu memleketin en dayanıklı zengini bile devletin

meşruiyet ve iktidarla gölgelediği mıntıkaların dışında cevelân etmekten ürken bir yapı sergiliyor.

Bir gazete haberinde THY uçaklarına "defibrilatör" cihazları satın alınması için harekete geçildiğini okuduğumda gülümsemekten kendimi alamadım; böyle bir âletin ne kadar büyük ihtiyaç olduğunu dünün gazeteleri yazmıştı. Kalp krizlerine müdahaleyi kolaylaştıran aracın tanesi on bin dolarmış ve "sıkı durunuz" Mozambik Hava Yolları'nda bile mevcutmuş! Bunda ne var diyebilirsiniz, bunda ne var sahi? Bu memleketin cumhurbaşkanlarından biri Çankaya Köşkü'nün bahçesinde kalp yetmezliğinden öldüğünde bile tıbbî müdahale eksikliğini bu kadar dert edinmemiştik; gelişiyor muyuz? Evet, gelişiyoruz!

Daha önce yazmıştım, bu haber de aynı mealde: Önceki gün Trabzon'la Akçaabat arasında bir minibüsle bir pikap çarpıştı ve yedi kişi öldü. Bugünün gazetelerine şöyle bir göz gezdiriniz lütfen; bakalım kayıp yakınlarının kaçının babası bu işleri protesto etmek için peşine bir gazeteci ordusu takarak Ankara'ya yürüyecek? Yürüdü diyelim, "Yollar yürümekle aşınmaz." sözü böyle sıradan insanlar için söylenmiş olmalı. İlginç bir not: Bağdat Caddesi'ndeki kazada evladını kaybeden babanın Meclis Başkanı tarafından kabul edildiği gün, yüzlerce belediye başkanı bir araya gelip dertlerini anlatmak için Meclis derûnuna girememişlerdi. Ben isabetli kanun diye buna derim işte; Meclis civarının bir kilometre açığında gösteri yapmak yasağı yüzünden milyonlarca oyu temsil eden başkanlar polis kordonuyla göğüslendiler; tam bir "erkekseniz teker teker gelin" raconu değil mi bu?

Trabzon"Akçaabat kazasında ölenlerin Avrupa Birliği'nde ne işi var; fakat Bağdat Caddesi, Etiler, Levent mıntıkasının trafik mağdurları çoktan beridir AB kapsamındadır ve mesele bu kadar berraktır. Gelir makasının düşük ağzında kahir ekseriyeti teşkil edenler için kazada ölmek de dahil her türlü ölüm sebebi mûtaddır, cehâlettir; görgüsüzlük, kıroluk, gerzekliktir; ama Türkiye'nin "creme de la creme" tabakasında yer alan bahtiyarlar için böyle ölümler ya ihmaldir, ya kasıt; elitler hep genç ölürler, "sırasız" giderler, tabuta yakışmazlar ve nedense tesâdüf gibi hep de alkışlar refakatinde uğurlanırlar.

Sanatçıyı, fikir ve siyaset adamını sağlığında gerçek bir liyakat sergilediğinde alkışlayacak veya tam tersi domates yağmuruna tutup ıslıklayacak "değerlendirme kalitesi"nden mahrum olanların vicdan azabının sesi midir alkış? "Ölüye gidip ağlamalı, düğüne gidip oynamalı." derler bizde. Ölüyü alkışlamanın ölüye hayrı olmadığı âşikâr; takdir, vefâ duygusu, minnet gibi yüksek hisleri ifade için fikirden, sanattan behresi olanlar kalabalıkların değil, hünerin dilini konuştururlar, varsa tabii! Sormalı, "Sadaka"i câriye" nedir, ne işe yarar?

Meclis'te pankart açılmasına; hatta bir kilometre civarında gösteri yapılmasına tahammülümüz yok; ne dereceye kadar "fikir" olup olmadığı bile tartışılabilecek naif mukayeselerin üstüne koca bir pertavsız koyup bundan "vatanın ve milletin bölünmez bütünlüğünü" zedeleyecek tehdit ibareleri çıkarmakta yektâyız; bir ahbab düğününde bizim

için ayrılan yer eğer protokol edebine mugayirse çekip gitmeyi biliyoruz. E, kanun var, protokol var, gelenek var; peki bu memlekette cenaze âdâbı diye bir şey henüz teessüs etmemiş midir ki garip arayışlar içine giriyoruz? Vaktiyle "Kahveler bile parti esasına göre siyasî kamplaşma mevkii oldu" gerekçesiyle ihtilal yapıldı bu ülkede. Bölücülüğe karşı hassasiyetimiz müthiş; peki, cenazede "yeni usul" çıkarmak neyin nesi? Başka bir "hayat tarzı" üzre bulunduğunuzu deklare etmenin cenazeden başka mahalli kalmadı mı?

Ölene mi yazık oluyor, kalana mı belli değil!

Gelir dağılımı makasını zaten sonuna kadar açtınız, bari iki ağzı birbirine tutturan perçini bu kadar kurcalamasanız; üstelik sizden her mahalleye bir "defibrilatör" cihazı koymanızı bile isteyen yoktur.

Danıştay kararıyla "saint"

Nasreddin Hoca'nın kuyudan adam çıkarma kıssasını bilmeyen var mıdır: Yangın çıkan evin üst katında mahsur kalan adamı kurtarmak için döneleyen kalabalığın arasındaki Nasreddin Hoca, "Bana bir ip getirin, kurtarayım." diye öne çıkıyor.

İp getiriliyor, çatıdaki adama atılıyor. Hoca, adama ipi beline bağlamasını söylüyor. Sonra aşağıdakiler hep birlikte ipe asılıyorlar ve güm! Hoca, yerde hurdehaş halde yatan adama bakıp sakalını kaşıyor:

-Biz geçenlerde yine aynı usulle kuyudan adam kurtarmıştık; ama...

Görünene bakılırsa 312. maddenin fikir suçlarını koğuşturan maddesinin müdafii kalmadı; çünkü bu madde ile çatıdan adam indirilmeyeceği galiba artık iyice anlaşılmış bulunuyor. 312. madde, itinasız ve gereğinden fazla genişletilmiş hukuk yorumlarıyla şimdi tam tersine işlemeye başladı. Bu bana 70'li yılların sonlarındaki ünlü "Danıştay kararıyla!.." ibaresini hatırlatıyor. Genç okuyucular için "müessese"yi biraz tafsil etmek gerekebilir: O günlerde sansür kuruluna takılan çoğu açık-saçık filmleri kiralayan işletmeciler, kurul kararlarını Danıştay'a götürerek yürütmeyi durdurma kararı çıkarmak usulünü keşfetmişlerdi. Bu usulün bir hayli film için işletildiği tahmin olunur; ama günün birinde iş o kadar sulandırıldı ki, ithal edilen film, sansür kurulu tarafından yasaklanmasa bile sinema işletmecileri büyük bez afişlerin üstüne fluoresant renklerle o meşhur bandı yapıştırıveriyorlardı: Danıştay kararıyla!.. Bu ibarenin Türkiye'de hukuk şuurunu kitlelere yaygınlaştırmak için işe yaradığını sanmıyorum; daha ziyade genç erkek sinema seyircilerinin filmi görmeden daha yüz metre uzaktan film kritiği yapmasına yaramıştı; "Danıştay kararı varsa filmde de iş var demektir" diye düşünülüyordu.

Hukuk fakültelerinde hukuk tarihi veya hukuk felsefesinin kaç yarıyıl okutulduğunu bilmiyorum; ama bu hadise hukuk tarihine geçecek bir fenomendi ve hukukun nasıl kötüye

kullanılabileceğini gösteren çok mânidar bir örnek teşkil etmişti. Aynı mekanizma "yasak kitap" sektöründe de işletildi. Yayınlanan kitap mahkeme tarafından muzır bulunursa toplatılıyor, haliyle basında dedikodusu oluyordu. Bir süre sonra kitapların üstünde "Bu kitap vaktiyle toplatılmıştı" mealinde bir bant geçilmeye başlandığını gördük. Kararsız ve heveskâr okuyucu kitlesi için bu bandın ne kadar büyük bir câzibe teşkil ettiğini düşünebilir misiniz? Birkaç defa, "yasaklanan kitap" ele geçirip merakla karıştırdığımı ve her defasında hayal kırıklığına uğradığımı hatırlıyorum. Her defasında "Yahu hâkimler bu kitapta neyi muzır bulmuş olmalı ki?" merakım cevapsız kalıyordu. Daha sonraları "yasak kitap" müessesesi anlamını kaybedince bazı yazarların, kitaplarının satışını yükseltmek için kendi kitaplarını ihbar ettiklerini, hatta kovuşturulmaya uğramadığı halde "toplatılmıştır" bandı koydurdukları işitilmişti.

Bingöl konuşmasının tam metnini televizyonlar kerrat ile yeniden yayınladılar; bir kere daha "Bu konuşmada memleketi bölecek ibare hangisidir?" merakıyla can kulağı ile dinledimse de, esasen bildiklerimizin ve duyduklarımızın dışında "orijinal" bir "fikir cürmü" bulamadım. Fikire ceza veriyoruz; ceza, cürmü önemser. Cürüm, hele fikir cürmü? Söyler misiniz, bu ülkede -katılmasak bile- kaliteli ve "aşk olsun, cürüm dediğin böyle olur" dedirtecek vehamette bir fikir cürmü işleyecek karatta kaç kişi var ki? O konuşmanın muhtevasına katılmıyorum; ama "önemsemediğimi" vurgulamak istiyorum ki, bu herhalde çok önemli bir yorum farkıdır.

Ceza, cürüm sahibini hak etmediği halde mazlum mevkiine yükseltiyorsa bir yanlış var demektir. Esasen kıraathane seviyesinde binlerce, milyonlarca insanın basit bir anoloji ile vâsıl olabileceği naif düşünce kırıntılarına çok ciddi bir ceza takdir edince cürüm sahibini de bir mânâda takdis etmiş olmuyor muyuz? Nazım Hikmet'e vatandaşlık hakkının iadesi için imza toplandığını duydum; Nazım'ın işlediği cürüm, hakkında takdir olunan cezadan daha büyük değildi. Nazım'ı bugün çoluk çocuğun zihninde büyülten işte bu nisbetsiz cezâ uygulaması oldu. Ne Nazım'ın, ne de bir başka Türk Bolşeviğin Marksist-Leninist dünya literatürüne en küçük bir ilmî, fikrî katkısı yok; fakat Nâzım bir efsâne kahramanı; rejimin -istemeyerek dahi olsa- inşâ ettiği bir kahraman. Askerlik borcu, o günün şartlarında hiç de zor olmayan idari bir kolaylıkla affedilmiş, ellili yıllarda CHP listesinden İstanbul milletvekili seçilmiş olsaydı neler olurdu dersiniz? Bugün, kültür ve sanat behresi itibariyle Nazım'ı cebinde gezdirecek pek çok 68'li kabiliyet, holding plazalarında bilmem ne "manager"i olarak, bir an evvel Türkiye'nin kapitalistleşmesi değirmenine kalburla su taşımakta değil midir?

Bugün şartlar çok değişti; yarım ağız sevinip, yarım çehre surat asarak eşiğinde mide krampları geçirdiğimiz bir Avrupa Birliği vâkıâsı var. Artık "hainlerimiz" bile "millî" kalamıyor; iç hukuk tükenince ver elini Lahey Mahkemesi. Her yıl vergilerimizin bir kısmını AB mahkemelerine tazminat diye ödüyoruz. Doğrusu benim de içime sinmiyor; ama şu meşhur "konsept"leri artık dahili kuvvelerden ziyade "hârici bedhah"lar tayin etmeye başlamış

durumda. Hukuk mantığını ıslah etmedikçe aynı mantık birbiri ardınca "saint", yani "siyâsî ve fikrî aziz" türetmekten başka işe yaramıyor. Siyaseten, fikren, ilmen, edeben hakiki surette ceza görmesi gerekenler, şeklen mücrim gibi görünse bile halk indinde "aziz" rütbesine yükseliyor. Neticede incinen hakikat duygusudur, hakikat karşısındaki vaziyet alışımızın sakatlığıdır.

Biliyor musunuz, sinemalar "Danıştay kararıyla!.." modası geçtikten sonra daha kaliteli film göstermeye başladılar sonraları...

Üç günlüğüne nasıl önemli adam oldum?

9 Temmuz Pazar tarihli Yeni Şafak gazetesinin politika sayfasına şöyle bir göz gezdirenler "vay canına" demekten kendilerini alamayarak şöyle düşünmüş olmalıdırlar: "Galiba bu defa merkez sağın vaziyeti iyice kötülemiş bulunuyor!"

Yeni Şafak okurları için pek şaşırtıcı (Yoksa "eğlendirici" mi demeliydik?) haber, bir sayfa sekreteri ihmâlkârlığının eseri. Başlık şöyle: "Sağda çok parçalı birlik", spot yazısında ise şunları okuyoruz: "İsmail Amasyalı, Hasan Korkmazcan ve Ahmet Alkan'ın başlattığı hareket partileşme kararı alırken, İlhan Kesici'nin de yeni bir parti için çalışmalara hız verdiği belirtiliyor. Bir iddiaya göre Demirel de Ergenekon'a parti kurma talimatı verdi". Bitmedi; özet başlığın hemen altında beş kişinin fotoğraflarından oluşan bir kolaj çalışması yer alıyor. Kolajdaki beş kişi sırayla şunlar: Süleyman Demirel, Hasan Korkmazcan, İlhan Kesici, İsmail Amasyalı ve tabii bendeniz! Yine bitmedi; kolaj resmin hemen altındaki demeç kutusunun başına kara zemin üzerine beyaz harflerle yazılmış bir başlık daha: "Arkadaşların samimiyetine güveniyorum!" Demeç aynen şöyle başlıyor: "Ahmet Alkan, 'Ben merkez sağı birleştirme iddiası ile yola çıkan arkadaşların samimi olduklarına inanıyorum vb." İnsaf buyurunuz, siz olsaydınız, "yahu ben ne imişim de haberim yokmuş" diye bir tuhaf havalara girmez miydiniz?

Meğer sayfa sekreteri arkadaşım, Konya eski milletvekili mimar Ahmet Alkan'ın resmi ile benim resmimi karıştırıvermiş. Resim de resim hani! Hani şu bazı pimpirikli okuyucularım beğenmeyerek, 'Biz sizi filan toplantıda konuşurken gördük, bayağı ihtiyarlamışsınız; sayfadaki resminiz ise kim bilir kaç yıl evvel aldırılmış olmalı. Haberiniz olsun, resminiz size ihanet ediyor, değiştirseniz iyi olur!" yollu takıldıkları resim. Tabii renkliden siyah"beyaza çekildiği için beş günlük sakal tıraşlı bir manzarası da var. Benim bir şeyden haberim yok; evvela Konya'dan bir ahbap telefonla arayarak "Hayrola Ahmet Bey, bu ne iş?" yollu istifsarda bulundu, ardından Zaman'dan arandım. Bir saat sonra arkadaşlar meseleyi öğrenince durup dururken ahbaplar arasında latife mevzuu olduk gitti. "Tabii canım, ne de olsa hafta sonları resmi tatil; ondan istifade ederek merkez sağı şöyle bir toparlayayım dedim." beyanıyla pişkinliğe vurup latifeleşmeye katıldımsa da, aradan bir haftaya yakın zaman geçmesine ramen ahbap takazalarından kurtulamadım: "Oo hoca, bize haber vermeden siyaset

tezgahları açmışsınız; gazetelerden mi okumalıydık; şöyle bir çıtlatsa idiniz belki biz de yeni harekete katılırdık." diyen diyene. Gazete şu anda masamın üstünde duruyor; imdi onca mühim şahsiyetin arasında merhamet bekleyen yetim bir çocuk gibi boyun bükmüş halimle kolajdaki diğer şahsiyetler arasında hayli "ayrıksı" durduğumu daha iyi fark edebiliyorum; fakat zuhul eseri de olsa, bir anda memlekette yeni bir siyasî curcuna başlatacak hareketin önderleri arasında addedilmek de nefsi okşamıyor değil hani! Yeni Şafak'ın Genel Yayın Müdürü Mehmet Ocaktan Bey'le telefonda görüştük; zuhul bugüne kadar düzeltilmiş olmalı. Neticede "siyasî itibarım", geçen cumartesi günkü seviyesine, yani esasen hoşnut olduğum yere avdet etmiş olacak!

Siyasetin pratiği bizim nesle her nedense uzak kaldı; buna hayıflanıyor değilim. Zihninde nazarî doğrular gezindiren insanların siyaset hayatı genellikle hayal kırıklığı ile sonuçlandı ve bu netice siyasetin tabiatına uygun bir akıbettir. Zihnî yoğunluklu bir hayat yaşamak veya pratiğin kendine mahsus güçlü dilini öğrenerek bir başka vadide pratik düşünmek; durduğum yerden bu iki ihtimâl birbiriyle kolay kolay uzlaşmaz gibi görünüyor. Siyaseti asla küçümsememeli; kaliteli, doyurucu ve doğru bir zeminde siyaset yapmak, "pratik"ten de ötede bir sanattır. Bizim gibiler için parti disiplinine itaat etmek, grup kararlarına uymak, liderin karizmasını çizmemek için sözü dirhemle sarf etmek ise hayli güç "zenaat". Bir fikir sahibi olmak haysiyetini taşımakla birlikte bütün siyasî kuruluş ve fikirlere eşit mesafede bulunabilmek, gerektiğinde "bazen yutkunma pahasına" karaya kara, aka ak diyebilmek büyük nimet, büyük saadet. Siyaset, bu kulvarda başarılı olanları güçlü kılıyor; güçlü olmak için evvela bu tarzda güçlü olmayı talep etmek gerek. Kendimi ne zaman yokladıysam siyaset yoluyla güçlü olmak ihtirasımı evinde bulamadım; her defasında mektep kaçkını yaramaz gençler gibi gezmeye çıkmış oluyordu!

Hâsılı, bir arşiv karışıklığına kurban gitmiş olsam bile en azından bazı çevrelerin indinde çok kısa süre için önemli adam olmanın neye benzediğini hissettirmiş olduğu için, mâlum hatayı işleyen sayfa sekreterine teşekkür borçluyum; hissettim ve hoşuma gitmedi. Merkez sağı derleyip toparlayacaklara, bu işi hangi argümanlarla neye dayanarak başaracaklarını kestiremesem bile muvaffakiyetler diliyorum; ben bu hesapta yokum ve bu yokluğun, "Yok mu bizi derleyip toparlayacak?" diye melûl mahzun bekleyen (!) merkez sağdaki kararsız kitleler açısından asla bir mahzur teşkil etmeyeceğini bilmenin rehaveti içindeyim.

Yolunuz açık olsun "kolaj" arkadaşlarım; işiniz zor!

Sistem ve budalalık üzerine

"Sistemler geçici olabilir fakat budalalık ölümsüzdür"

J. Michelet

Üç□beş günlük kaçamak tatilinde sadece onlarla hemhâl olmak, mümkünse yazmamak ve artık bâriz şekilde yorgunluk alâmetleri gösteren bedeni dinlendirmek için bir çanta dolusu kitapla yola çıktım.

Okumanın ve yazmanın başlıbaşına bir "iş", hem de hayli yıpratıcı bir iş olduğu gerçeğini inkâr etmek hoşuma gitmişti belki de, yanıldığımı bir kere daha anladım ve farkettim ki okumak ve yazmak tatilde görülecek işlerin en zevklisi ve en yorucu dinlenme biçimidir.

Çantamda neler vardı: Dostoyevski'nin "Budala"sı, Michelet'in "Rönesans"ı, Süreyya Farukî'nin "Osmanlı Kültürü ve Günlük Yaşam"ı, Yakup Kadri'nin "Politikada 45 Yıl"ı, Giovanni Papini'nin "Gog"u, Abdülhak Şinasi'nin "Çamlıca'daki Eniştemiz"i ve kadri bilinmemiş büyük hikâyecilerimizden Şevket Arı'nın "Sabrımı Denedim"i. Hepsini biteremedim elbette ama onlar beni dinlendirecek derecede yordular; darısı dostlar başına!

"Rönesans"ı M.E.B. 1989 yılında "Batı Klasikleri" dizisinden bir kere daha basmış; daha evvel Cemil Meriç'ten medhini duyduğumuz bu klasik kaynağı okumak ancak nasib oluyor. İlk intibâ, mütercim Kazım Berker'in kudretli fakat savruk tercümesi; sanki daktilodan çıktığı şekliyle hiç okunmadan, hiç düzeltilmeden yayınevine gönderilmiş gibi. Baskı felâket. Bakanlık forsuna yakışmayacak tertip ve dizgi hatâları, bu kitabın fikir dünyamızda niçin yeterince yankılanmadığını peşinen hatırlatır gibi. Verilen onca emeğe, paraya ve hepsinden mühimi okuyucuya yazık değil mi?

Yazının epigrafındaki cümle, Michelet'nin ortaçağ skolastiklerini yerdiği bir ibareden alınma. Söz doğurgandır. İmdi bundan sonrası, işbu sözün bendeki tedailerini merak edenler içindir.

SİSTEM?

"Sistem", yeryüzünde insan eli ve aklıyla tutunabilmek, bir düzen tesis etmek için ortaya koyduğumuz bütün gayretlerin müşterek ismi olarak tarif edilebilir. Bir sistem kurup işletmek ve onu ilânihâye işler halde tutmayı dilemek, insanın dilemmasıdır. Atılan her adım, kaydedilen her küçük başarı bizi ümitle gururlandırıyor; bir gün mutlaka ölecek olmamızın henüz yanlışlanamamış bilgisini hatırladıkça, bizden sonraya kalacak olana ve bizim ölümümüzle sona ermeyecek düzeneklere ümitlerimizi bağlıyoruz. Bilinen zamanlardan bu yana aksamadan işleyen, ayakta kalan ve "sistem kurma" emellerimizi haklı çıkaran bir örnek var mı? Evet, sistemler insan ömründen daha uzun olabiliyor ama bu, onlara ebedîlik kazandırmış değildir. Bir çakıl taşının ömrü, insandan çok daha fazla. İnsan eliyle biçimlenip yontulan taşlar sekiz□on bin sene varlıklarını koruyabiliyor; ehramların en kadîmi altı bin yaşında ama geçen her saniye ile beraber yıpranarak toz haline geliyor ve çölün kumlarına karışıyorlar. Ebedî olan çöl de değildir. XIX. yüzyılda, belki de sırf bu iddiayı isbat için pek çok mekanikçi bir "devr□i daim" makinası yapmak için muhayyilelerini kırbaçlayıp durmuşlardı. İstenen, bir kere çalışmaya başladıktan sonra dışardan enerji ile takviye edilmesine veya müdahaleye ihtiyaç göstermeden kendi kendine çalışan ve elbette sonsuza

kadar çalışması istenen bir makina, hatta bir düzenek idi; bu bir sarkaç da olabilirdi, içerlek bir tepki içinde sonsuza kadar dönüp duran bir çelik bilye de; ama olmadı. "Enerjinin sakınımı" diye bir duvar vardı. Tasarlanan devr□i daim makineleri bazen günlerce hatta haftalarca tıkır tıkır çalışmalarına rağmen "enerji" duvarını aşamadılar ve durdular. Enerjinin sakınımı ve termodinamiğin kanunları, bize, mekanik detayların halli bir yana enerjinin kendini sürdüremeyeceğini gösterdi. Ucuna bir ağırlık asılan ip parçası da bir sistemdir, hem de çok yalın bir sistem fakat böyle bir sarkacın daima sallanıp durması imkânsızdır; sistem sâde fakat sonludur ve daha karmaşık sistemlerin sonluluğu hakkında kuvvetli bir fikir verecek derecede basittir. Kalıcılık kadar hiç aksamadan sürüp gidecek bir sistem inşâ etmek de neticede insanı çâresiz bırakan metafizik bir muğlaklık içinde görünüyor.

Bir sistem kurmak illâ ebediyet dâvâsında Yaradan'la yarışmak anlamını taşımaz; tam aksine bir süreyle mahdut olduğunu bilerek sistem kurmak, yeryüzündeki en mânidar eylemlerden biridir belki de. Bir mekanikçi mantığıyla Yaradan, enerjisi "sakınım" kanunundan bağımsız çoğaltabilen gücün adı da olabilir pekâlâ. Peki bir sistem tasarlayıcısı için "Yaradan" nasıl anlaşılacaktır? Şüphesiz ki o Yaradan'ı anlamaya ve tasavvura çalışırken insan eliyle kurgulanan sistemleri günün birinde sona erdiren, bu vadide kendisiyle rekabet edilmesine izin vermeyen, çok daha muktedir bir "sistem kurucu"sunun valığını hissedecektir, üstelik Yaradan'ı, yaratılmış herşeyi kendi âhengiyle işleyen çok daha kompleks, hatta anlaşılamaz derecede yüksek bir organizasyon kudretinin sahibi olarak tanıyacaktır. İşte insanı "kurtaran", daha doğrusu kendi sınırlılığını anlamasını kolaylaştıran ve böylelikle "ebedî sistem" kurabilmek hırsıyla insanı kendi tabiatının dışına sürükleyen (ki buna dinî ıstılahta "Zulm" adı verilmiştir) şuura bu noktada erişiliyor galiba. Sistem kurmayı tecrübe etmeden, zaten işlemekte olan sistemin anafikrindeki ve detaylarındaki yüksek tasarım gücünü anlamak kabil olmuyor.

"Bunlar hep bildiğimiz şeyler" diye düşünebilirsiniz; her insan, kendi çapında sistemler kurmayı denemiş ve işin zorluklarıyla karşılaşmıştır. İnsanın nankör tarafı, en azından uzunca bir süre için işleyen düzeneklerin onu çabucak kendinden emin kılmasıdır; insanın böyle bir tabiatı vardır, onun içinde ebedî olanı özleyen, ona doğru temâyül gösteren bir hassa mevcut. Doğrusu "ebedî" olana nasıl erişilebileceği hakkında geniş mânâsıyla "din"in söylediklerinden daha ciddi bir fikir yoktur. Dinin retoriği ise insana hitab yönüyle anlaşılabilir, doğruluğunu sınamak bakımından ise kapalı bir mahiyet taşıyor. Din, bildiğimiz anlamıyla bir ilim değil; dinî müteârifelerin (aksiyom) doğruluk ve isabetini ilmî usûllerle bilemeyiz. Din isbat sunmak yerine iman teklif ettiği zaman dindir; iman ise gayb, yani bilinemeyen, alışageldiğimiz usûllerle mahiyetini çözemediğimiz şeyler hakkında teklif olunur. İşte insanın en yaman dilemması budur, Michelet'nin tâbiriyle budalalığı ölümsüz kılan şey.

BUDALALIK

Rusça aslı hangi mânâya geliyor bilemem, Dostoyevski'nin meşhur eseri batı dillerinde "İdiot" karşılığı ile biliniyor; bizde ise şâheser bir buluşla tercüme edilmiştir. Budala. Genç kuşak için idiot, budaladan önce geri zekâlı, kısaltılmış haliyle "gerzek"tir. Ne var ki budala, zekâ kıtlığından, davranış tepki ve algı geriliğinden başka bir şeydir. "Budala"yı okuyanlar, yazarın tam da Türkçe karşılığı ile budala'yı anlattığını göreceklerdir: Prens Mişkin çocukluğundan beri sara illetine müptelâ, 27 yaşlarında fukara bir aristokrattır. Dostoyevski'nin de aynı hastalıktan muzdarip olduğunu öğrenince, sara belirtilerinin romanda nasıl ustalıkla tasvir edildiği anlaşılabiliyor. Bu hastalık Mişkin'i yetişkin vücutlu bir çocuk gibi yapmıştır: Düşüncelerini gizlemeyi bilmez, yalan söylemez, davranışlarının muhtemel sonuçlarını hesaplamaz, herkesi aynı derecede güvenilir bulur ve buna ilaveten saralılara mahsus bir önsezi geliştirmiştir. İlk temas edenler, kolayca aldatılacak saf bir tabiat bulurlar onda. Dostoyevski, Prens Mişkin tipinde âdeta yetişkin insanın, toplum hayatının gereklerine uyan, "medenî" vasfı taşıyan insanın tenkidini yapar; Mişkin'de günah eylemi yoktur; o, âdeta insanın en mâsum ve en doğru hâlini temsil eden bir ebedî çocukluğun timsâlidir. Prens Mişkin'in "budala"lığı, İncil'den bir âyetle yanyana getirildiğinde daha çok anlam ve derinlik kazanıyor: "Çocuklar gibi olmadıkça göklerin melekûtuna giremezsiniz". Ne var ki budalalık daha ziyade "İnsan hüsrandadır" âyetiyle asıl mânâ sahnını kazanıyor gibidir. Vâkıâ Asr sûresindeki âyetin devamında kimlerin hüsrâna düşmekten kurtulabilecekleri de kayıtlıdır fakat bunların istisnâ sayıldığı bellidir. Çoğunluk itibariyle insanlar hüsrandadır çünkü "İnsanların çoğu bilmezler"; belki bu nükteyi biraz da keyfî bir yorumla çünkü insanların çoğu çocukluk hâlinde kalmaz ve büyürler şeklinde ifade etmek de mümkündür.

SEFER VE ZAFER

Michelet'nin söylediği kapsamda budalalık kalıcıdır çünkü sâfiyetini kaybeden insan, kendi tabiatının dışına taşmak (zulm) için tam da büyümüşlere yaraşır bir iştiha ile ebediyete tırnaklarını geçirmek için didinmeye başlar. Süre ile sınırlı kalmaya mahkum başarılar, süresiz ve ebedî zaferler için karîne kabul edilir. "Bilgi" yemişi tatlı ve baştan çıkarıcıdır: Budalalar, elde ettikleri miktar ile elde etmeleri muhtemel bütün arasında istidlâl yoluyla her defasında "niçin olmasın?" heyecanıyla yeni bir âb□ı hayat formülüne eğilirler. Açılan her "kırkıncı kapı"nın ardından yeni ve daha çetrefil kırkıncı odalar belirir; zafer çığlıkları az zaman sonra bilenler ve farkına varabilenler nezdinde önce hayal kırıklığına, sonra müeddeb bir teslimiyete dönüşür. Teslimiyet edebi, aramamak değil "buldum" diye haykırmamaktır ki bu nükteyi bir Osmanlı alpereni "biz zafere değil, sefere memuruz" diye çoktan tesbit etmişti.

Biz "böyle" miyiz?

Türkiye'de öyle mahfiller var ki, dindar bir Mûsevi veya Hıristiyan, bu mahfillerde dindar bir Müslüman'dan daha fazla saygı ve itibar görür; buna mukabil insanî vasıflarına bakmaksızın her nevi gayrimüslimi istihkârla gören mahfiller de yok değil.

Demek ki "din"in inanç olmakla kalmayıp hayata ve davranışlara aksettiği yer ârızalıdır. Evvela "din kültürü" diye bir kavram var; bu, din vâkıâsını sadece İslâm'la tahdid etmeyip, bütün inançları tanımayı ve hatta anlamayı gerektiren bir kültür vizyonudur; teknoloji kültürü, spor kültürü, siyaset kültürü vb. gibi. Bir Müslüman diğer dinler hakkında bilgi ve anlayış sahibi olmazsa âhireti berbâd olur mu? O kadar teferruatı bilemem, bildiğim kadarıyla "din kültürü" "yani mukayese nirengileri" eksikliği halinde İslâm'ı lâyıkıyla algılamanın güç, hatta imkânsız olduğunu düşünüyorum. Buna ilâveten bir de "dinin kültürü", yani İslâm kültürü diye bir kavram var ki, İslâm'ın kendisi, tatbikatı ve bunların tarih içindeki yansımaları hakkında bilinmesi gereken her şeyi ihtivâ ediyor. Din kültürü ve İslâm kültürü, bir Müslüman'ın kendisini yeryüzünde inanç ve zihin bakımından istikametlendirmesi için son derece elzemdir.

Başkalarında kusur aramayı sonraya bırakıp kendimizi tenkid etmeyi deneyelim: Kimsenin itikatta kazandığı rütbeyi değerlendiremeyiz; ama bir Müslüman'ın taşıması gereken vasıflar, davranışlar ve görüntüler hakkında kimsenin itiraz edemeyeceği bazı dış kıstaslar koymak kabildir; temizlik konusunu ele alalım: İmkân var ise her sabah banyo yapmak, tırnak kesimine, dış fırçalamaya, saç ve sakal tıraşına itina etmek, temiz iç çamaşırı ve elbiseler giymek gibi lâzımelere kim itiraz edebilir? Harici temizliğin üstüne ilâve etmek gereken incelikler de var; zevk sahibi olmak, giyimde âhenkli bir üslûp tutturmak, yerken ve içerken âdâba uygun davranmak hem dinî birer vecîbe, hem de dünyanın her yerinde kişiye ilk lâhzada itibar kazandıracak sıradan gerekliliklerdir. Bu vasıflara bir de herkese karşı güler yüzlü, nâzik, anlayışlı, sabırlı ve terbiyeli olmak, öfke ve sevinci denetim altında tutmak, misafirperver olmak, ölçü ve tartıda hakkaniyete riayet etmek, her gün yaşadığımız ve çalıştığımız mekânları temiz ve düzenli tutmak gibi nitelikleri ilâve ediniz, ortaya çıkan manzara nedir? Ortaya çıkan manzara bir Müslüman'ın "itikad bir yana" evvelemirde gömlek gibi üzerinde bulundurması gereken "tabii" vasıflardır. Müslüman, toplum hayatında bu gibi nitelikleriyle tanınmalı, çevresindekilere itimad telkin etmeli, her hâl ü kârda elinden ve dilinden başkalarının zarar görmediği, tam aksine beraber olmaktan zevk alınan bir kimse olmalıdır.

"Öz yurdunda garipsin, öz vatanında parya" mısraı, taşıdığı nisbî doğrular yanında kendisini Müslüman sayanları eziklik psikolojisine sevk etmesi bakımından faydadan ziyade zarar doğurmuştur. Müslümanlığın rejimle inatlaştığı yüksek hararet noktaları yok değildir; ama Müslümanların "Müslüman" kimliğini, sadece eziklik psikolojisinin bayrağı haline getirmiş oldukları da bir başka doğrudur; İslâm'ın bir inat ve direniş doktrini şeklinde yorumlanmasından çok evvel şu basit şekil şartlarına ne kadar itaat ettiğimize bir bakmalıydık. Haydi doğruyu konuşalım: Müslümanların gerek "din", gerek "İslâm kültürü" birikimleri maalesef sığdır; Kur'an kursundan, camii imamından öğrenilmiş "ki bu bilginin önemini küçümsüyor değilim" basit âmentü bilgilerinin üstüne, bir ömür boyunca hiçbir şey koymadan çene kapayanlarımız az mıdır? İmam"hatipler, bilgili, muasır dünyanın suallerine

cevap vermeye muktedir; ama dindar insan yetiştirme arzusunun ifâdesiydi; bu projenin istenen vasıfta insan yetiştirip yetiştirmediği meselesi hakkıyla tenkid edilmiş midir? Ben bu konuda bir otokritik gayreti görmedim; İHL'lerin kadük hale getirilmesine öfke duymak başka, otokritik çok başka bir şey!

Mâbedlerimize bir de tenkidçi nazarla bakmayı denedik mi? Mescidlerimiz temiz mi, gönül açan, huzur veren, insanı tefekküre sevk eden mekânlar mı? 21. asrın eşiğinde olduğumuz şu günlerde Türkiye Müslümanlarının hâlâ ayakkabılık ve abdesthane meselesi gibi iki basit probleme cevap üretemeyişlerinin anlamı nedir? Câmilerimiz, Müslümanların "öz yurdunda garipsin" ezikliğinin yol açtığı, etrafına meydan okuyacak kadar iri ve yüksek, gayri sıhhî, kirli, şatafat isterisine mağlup olmuş protest mekânlar olmaktan kurtarılmalı değil midir?

Bu iklime dahil olmayanlar bakımından Türkiye'de İslâm ve Müslüman imajı, işte bu kaynaklardan beslenerek kanaat haline geliyor; "Gayri millî mihrak ve medya çevreleri"nin önyargılı tutumlarını bir an yok farz ediniz; şu görüntü bize yakışıyor mu?

Meselenin bir de siyasî temsil vechesi var ki, el'an kanayan bir yaradır; otuz yıllık "İslâmî siyaset" geleneğinin bugün vardığı merhaleye bakalım; eziklik haletinin köpürttüğü öfke üzerine binâ edilmiş cılız, dayanıksız, yer yer çocukça projeler ve buna ilâveten sağlamlığından asla şüphe duyulmayan bir "mâsum lider" mitosu. İnsaf, siyasette kalite bir şey varsa, otuz senede ibrâz edilen kalite bundan ibaret mi olmalıydı? Siyasette din motifini bu kadar nobranca kullanmış olmanın acı neticeleri ne zaman fark edilecek?

Biz bu muyuz; böyle miyiz, bundan ibaret miyiz?

Büyük lâflar kenarda dursun; küçük ayrıntıları dikkate alarak ve önemseyerek bir iç tenkid yapmaya kimin cesareti varsa tartışmalıdır; hemen şimdi! Kendi rejiminden âcizlik getirerek büyük dâvâların hallini, muhayyel bir AB ortaklığı vâdesine erteleyenlerin acelesi olmayabilir; ama hakikate saygısı olanlar için gün bu gündür!..

Çağdaşlaşma projesini "devlet zoruyla" mahvediyoruz!

Ben YÖK aleyhine koparılan yeni fırtınaya iştirak etmiyorum; Kemal Gürüz ve arkadaşlarına haksızlık ediliyor; çünkü onlar, bugüne kadar yaptıklarından daha fazla ve farklı bir şey yapmadılar; iki gün öncesine kadar sistemi veya Gürüz'ü savunanlar, dünden bugüne neyin değiştiğini açıklamak zorundadır.

YÖK'ün son rektör ataması, bir öncekinden farklı değil; eylemleri de 2547 Sayılı Kanun'a uygundur. Cumhurbaşkanı'nın rektör atamaları kararnamesini geri çevirmesi sadece bir jestten ibarettir. Necib Türk medyası tarafından meselenin sadece rektör seçimlerine kilitlenmiş olmasını da doğru bulmuyorum; bu, kırığı bırakıp sıyrıkla uğraşmaktır ve Türk üniversite sisteminin en feci aksaklığı rektör seçimleri değildir.

Perşembe günü bir gazetede "MGK'dan YÖK'e ince ayar" başlığıyla bir haber yayınlandı (işin grotesk yanı bu haberin hemen yanında Cumhurbaşkanı'nın YÖK'e gönderdiği 4 sayfalık "ders gibi mektup" haberinin yer almış olmasıydı). Bu habere göre MGK, nisan ayında "irticai faaliyetlere karşı mücadele stratejisi" çerçevesinde üniversitelerde uygulanması gereken bazı tedbirler tespit etmişti ve bu tedbirler Başbakanlık müsteşarınca 27 Haziran'da YÖK'e iletilmiş ve gereğinin "tam olarak ve kararlılıkla uygulanması" tembih edilmişti. Aynı habere göre bu doğrultuda yapılan işlem ve uygulamaların her ay Başbakanlık'a bildirilmesi de isteniyordu.

"İşte 7 tedbir" başlığıyla bir kutu halinde verilen, "irticai faaliyetlere karşı mücadele stratejisi"nin ana hatlarını şöyle sıralayabiliriz:

Rektörler irticaya taviz vermeyecek.

İrticai yönetimlerin hakimiyetine son vermek için doçent ve yardımcı doçentler YÖK tarafından atanacak.

Öğrencilerle bire bir diyalog öngören psikolojik harekât planı yapılacak.

Meslek liselerinden geçenler normal liselerde iki yıl okuyacaklar.

İrticai faaliyetlerin yoğunlaştığı yerlerdeki yurt problemleri çözülecek.

Atatürkçü olmayan personel üniversitede kalamayacak.

Türbana karşı kararlı irade gösterilecek (Ş. Dilek Acun'un haberi, Sabah, 20.7.2000, s. 27).

Peşinen ifade etmeliyim ki, Türk üniversitelerinin en büyük problemi, MGK tarafından tavsiye edilen yukarıdaki tedbirlerin uygulanması veya bundan sarfınazar edilmesi de değildir; bu gibi "ıslahat" lâyihaları yakın tarih boyunca gerek Ortadoğu ve üçüncü dünya ülkelerinde, gerek iki dünya savaşı arasındaki yıllar Avrupa'sında çok işitilmiş, çok tatbikat imkanı bulmuştur. Kendi müteârifelerinin sağlamlığından ürken her rejim, "öteki" ilan ettiği fikirleri sindirmek için bu gibi usullere tevessül etmiştir. Otokrat ve totaliter rejimlerin üniversiteleri illâ kötü olur diye bir kaide de yok; bol demokrasi ile üniversiteler kendiliğinden güzelleşir diye bir bağlantı da mânâsızdır, totaliter rejimlerin iyi üniversiteye sahip olabildikleri, pek çok demokratik ülkede diplomayı dövizle satan yüksek öğretim kurumlarının varlığı biliniyor. Bizim derdimiz başka:

Türk üniversitelerinin yüzde 95'i vahim bir "kalitesiz eğitim" derdinin zebunudur. Az sayıda "seçkin" üniversite hariç, yüksek öğretim kurumlarımızın kahir ekseriyetinde öğrencilere "ilim anlayışı" kazandırılabilecek bir beşerî ve teknik altyapı mevcut değildir. Bu gibi üniversitelerin mezunları, akranları arasında düzenlenen 100 metre yarışına stadyum dışından başlamak gibi bir talihsizliğin esiridir. Gelir dağılımı alanında yaşanan "öteki Türkiye"

tartışmalarının bir başka vahim boyutu da üniversitelerde yaşanmaktadır ve henüz aklını yerinden oynatmamış basiret sahibi sosyal ilimciler muhtemel faciayı kestirebilmektedirler.

68'liler kuşağının köpürttüğü gençlik hareketleri "gariptir" üniversitenin gerçek meselelerinin değil, ufuksuz ve ilimsiz bir ideolojik ajitasyonunun eseriydi; bir mân

âda 70'li yıllardaTürk gençliği kendi problemlerini ıskalayarak memleket kurtarma hevesine kapıldı. O günleri yaşayanlar hatırlar; "Nedir derdiniz?" diye sorulduğunda önce "yurt ve ders kitapları" diye kemküm ediyor, ardından bozuk düzen ve emperyalizmden dem vurarak aşırılıklarını meşrulaştırmaya çalışıyorlardı. Felaket tellallığı yapmak hevesinde değilim; fakat şu gerçeği görüyorum: Bugün mevcut bulunan üniversite problemi, otuz sene öncesine göre en az otuz kat daha ciddi ve endişe vericidir. Devletin üniversite politikası iflâs halindedir; bir "bilim" politikası ise maalesef hiç olmamıştır.

Hükümete yarı mahrem ("mahrem" olsaydı gazetelere düşmezdi) bir tavsiye kararı göndererek sosyal problem halletmek ne güzel fikir; keşke mümkün olsaydı! Üniversite yıllarında biz de işlerin bu kadar kolay çözülebileeğini zannederdik. MGK'ya göre üniversitelerimizin en büyük sıkıntısı "mürteci personel". Basınımıza göre ise rektör atamaları "demokratik usul"le yapıldığında mesele bitecek. Keşke eğitimde kalitesizliği de bir tavsiyeyle ortadan kaldırıverecek bir MGK'mız olsaydı! Bugün Türk üniversitelerinin kahir ekseriyetinde verilen "bilim anlayışı" ve "usul bilgisi" ile, muasır dünyanın bilim ve üretim seviyesine çıkmak mümkün değildir. Daha açık nasıl söylenebilir? Belki şöyle: Son yüz elli yıldan beri Türk devlet elitlerinin fikr"i sâbiti mevkiindeki "çağdaşlaşma" rüyâsına bu üniversitelerde vâsıl olmak imkânsızdır; Türkiye, kendi geleceğini dinamitlemekte ve "devlet zoruyla" kendi çağının gerisine doğru kürek çekerken çağdaşlaşma hülyâları kurmaktadır. Bu hesap yanlıştır, bâtıldır, eksiktir ve basiret sahiplerini iknâ etmemektedir.

Peki, ne zaman üniversitelerimizin gerçek meselelerine eğileceğiz; ne zaman iki satır yazıyla şu onulmaz yârelerimizi onaracağız? Tekzib edilmesini dilerim; fakat haber sahih ise MGK'nın üniversitelere bakışından çıkarılacak mânâ şudur: Türkiye'de üniversite yoktur; sadece üniversite adı verilen bir dizi resmî daire vardır!

Bu akıllar 312'lik akıllar!

Politikacıların taşra ziyareti bir lütuf gösterisi gibi: "Tabanın sesini dinlemek, seçmenlerle bütünleşmek" gibi tuhaf diskurlar.

Liderlerin Anadolu seyahati, sanki ezâ verici bir borcun eza verici taksitlerinden birinin daha ödenmesi üslûbunda gerçekleşiyor. Taşra ahalisi, daha birkaç yıl evvel yalvar"yakar oy isteyerek etraflarında gezinen seçilmişlere bu defa "devlet kuşu" muamelesi yapıyorlar; hele iktidar milletvekili ise riyâ, yüz metre öteden bile burun düşürüyor.

Merkez"taşra uçurumu kaç asırdan beridir varlığını muhafaza ediyor; basın dünyasının kaleminden kan damlayan "büyük" yazarları Türkiye'yi tanımıyorlar: Ya askerlik için gidilmiştir ya da liderin seçim turunu izlemek gibi sıkıntılı bir görev sebebiyle; çoğu için Türkiye'nin en batıdaki ucu İkitelli, doğusu ise Kalamış Koyu'dur. Bu zevat arasında Ankara'ya gitmeyi bile külfetten sayanlar çoktur; Ankara'nın daha ötesini hiç görmeyenler de vardır.

Başarılı bir televizyon yapımcısı var; Anadolu'yu köy"kasaba demeden gezerek güzel programlar yapıyor; ama üslûbunda öyle bir nüans var ki "işte Anadolu" derken bile garip bir orientalist tutum sergilediğini fark edemiyor; kimselerin iltifat etmediği Anadolu'da program yapıyor olmanın gururu içinde övgü ve ilgi bekleyen bir algı çarpılması. Eminim ki, bu satırları okuduğunda neyi kastettiğimi anlamakta güçlük çekecek, "daha ne istiyor bu adam yahu" diye sızlanacaktır.

Aynı tutum, yapmacıklığından ötürü samimiyetsizliğini gizleyemeyen sathi bir Anadolu romantizmine çanak tutmuştur: "Kim demiş doğu halkı klasik müzikten anlamıyor diye, baleyi, operayı götürdük de ilgi göstermediler mi?" Ardından vicdan yatıştırmaya yarayan fetiş nesneleri biriktirmeler: Bağlama, kilim, kağnı, bakır sahan, boncuk, dokuma vs. Bu sathiliğin "orda bir köy var uzakta" yutturmacasından farkı yoktur; "oradaki" köylerin hepsi mahvolmuştur. Moğol fetreti esnasındaki "büyük kaçgunluk"u andırır şekilde köyler boşalmış, damlar yıkılmış, ocaklar sönmüş, mahalli sanat ve ürünler kurumuştur. İthal tohum yüzünden Anadolu'ya mahsus tarım ürünlerinin nesli kesilmiştir: "Nerde eski domatesler birader, nerede o biberler, naylon bunların hepsi naylon!" Temmuzun sonunda soframıza hâlâ domatese benzeyen bir domates koyamamışsak bunun vebali hangi tarım bakanının omzundadır? Caretta kaplumbağalarını sevelim, koruyalım; âmennâ; fakat Kazova üzümünün, Tokat domatesinin bizi Caretta neslinden daha ziyade ilgilendirdiği âşikâr iken...

"Büyük gazetelerin taşra baskıları var ya!" İyi de, büyük gazeteler henüz İstanbul için doğru dürüst mahalli gazete yapmayı bile beceremediler, nerde kaldı Erzurum baskısında Bayburt haberi işleyebilmek? Türkiye'de mahalli basının başlangıcı vasatî 120 yıllık bir mâziye sahip; müessese doğru kurulup doğru işlemiş olsaydı 120 senede bir "mahalli matbuat" geleneği inşâ olunurdu. Bugünün taşra gazeteleri, resmî ilân istihkakı yüzsuyu hürmetine neşrolunan, vali, emniyet müdürü, adliye, belediye reisi gibi mahalli otorite mercileriyle iyi geçinmek gereği yüzünden istese de iyi habercilik yapamayan bir tufeyli sektör durumuna düşürülmüştür. Merkez, taşranın inisiyatif sahibi olmasından hiçbir zaman hazetmemiş, onları hayat"memat çizgisinde, varlığını merkezin merhametine bağlamış halde tutmayı tercih etmiştir. Millî mücadele esnasında gerçekten kamuoyunun vicdânını seslendiren mahalli basın, bugün merkezin ulûfesine muhtaç haldedir. Yani taşra artık kendi sesini bulamaz haldedir; kendi eliyle seçtiği siyasetçiler karşısında bile bu kadar mâdun duruma düşen bir taşranın belki hâlâ vicdânı vardır; ama "ses"i yoktur.

Cumhuriyet, "imtiyazsız, sınıfsız kaynaşmış bir kitle" vadetmişti; başaramadı! Bugün imtiyazlı, sınıflı ve kaynaşmamış bir kitleyiz; kaynaşmış olsaydık İstanbul'un hangi lokantasında iyi "suşi" yenilebileceğine dair "gurmet" züppelikleri, "puromu yaktıktan sonra kabuğu çatlayıveriyor, acaba n'aapsam üstad?" garâbetleri gazetelerin taşra baskılarında değil, meraklısına hitap eden pahalı statü dergilerinde yer alıyor olurdu. Taşralılar üzerinde zâlimce şaklatılan bu pahalı tüketim kırbacının hangi neticeleri vereceğini, bu "tatlı hayat" enstantanelerinin, bu "kimin eli kimin cebinde" zırvalarının nereye kadar süreceğini İkitelli'nin "prezantabl" saydığı muteber sosyologlar bilemez; bilseler huzursuz olurlar, tez vakitte terk"i diyar ederlerdi ve nitekim ediyorlar da!

Marifet her işsizin eline bir cep telefonu tutuşturmaksa büyük iş başarılmıştır; fakat asıl marifet cep telefonu ile iletişim ihtiyacı arasında sahih dengeler kuracak bir eğitim, kültür ve gelir âhengi tesis edebilmektir. Altı yıl önce kredi kartı için bankaya müracaat ettiğimde iki sağlam kefil haricinde rahmetli anamın kızlık soyadını bile sual ettiklerinde kızmış, formu yırtıp atmıştım; geçenlerde bir bankadan iki memur geldi; adıma düzenlenmiş bir kredi kartını (dikkat kefilsiz) yalvar"yakar teslim edip gittiler. Evet, görüntüye bakılırsa taşra bile değişiyor; ama bu tüketim şehvetinin de bir sabahı olsa gerektir. Sokaklarımız işsiz dolu, taşra üniversiteleri avara kasnağa benzetildi; hareket var, randıman yok. Büyük holdingler şimdilerde alt gelir grubunun belki de tek özel teşebbüs imkanı mevkiindeki bakkallara da el atarak, kendi markaları altında acentacılık yapmalarını teklif etmeye başlamışlar. Halbuki bakkallık, "mesleki ihtisas" gerektirmeyen tek teşebbüs dalıydı; üniversitede meslek kazandıramıyorsunuz, ilim zihniyeti veremiyorsunuz ardından adama bir bakkal dükkanı açmasını bile çok görüyorsunuz; ama cep telefonunun hat ücretlerini bedava dağıtmayı akledebiliyorsunuz. Bu akıllar, yaman akıllar; bu akıllar merkezin taşrayı müstemlekeleştirmesi yolunda akıllar ve bu akıllar geleceği olmayan akıllar.

Ve bu akıllar aslında 312'lik akıllar!

Benim üniversitelerim?

Bir Dokuz Eylül Üniversitesi'ndeki rektör seçimleri edebiyatıdır gidiyor; anafikre değil ayrıntıya mıhlanıp kalmanın tipik bir göstergesi bu.

Rektör seçimlerinde 449 ve 389 oy alan adayların isimleri çizilip yerlerine kendilerine oy verdikleri tahmin olunan 1'er oyluk iki aday yazılınca bazılarının aklı başından gitti. İddiaya varım; eğer rakamlar arasındaki fark insanı güldürecek kadar fâhiş olmasaydı çıt çıkmayacaktı. Çıkmayacaktı çünkü bu sistem 17 senedir uygulanıyor. "Aday belirleme anketi"nde en çok oyu almadığı halde rektör atanan pek çok öğretim üyesi var.

Eğri oturup doğru konuşalım; üniversitelerde öğretim üyelerinin iştiraki ile dört yılda bir yapılan şey "seçim" değil, niteliği itibariyle "aday belirleme anketi"dir. Bu husus YÖK

Kanununda sarahaten belirtilmiştir. "Yoklama"da ilk altı sırayı alan adayların isimleri YÖK'e gönderilir; YÖK ise bu altı ismi, kendi kriterleri ışığında değerlendirerek üçe indirir ve bu üç ismi Cumhurbaşkanı'na gönderir. Cumhurbaşkanı bu üç isimden uygun gördüğünü rektör olarak tayin eder. Mesele bundan ibarettir ve Dokuz Eylül Üniversitesi'nde olup bitenler "kanun"a uygundur; buna benzer pek çok uygulama daha yapılmıştır ve yapılacaktır.

"Kanuna uygun ama hakkaniyete uygun mu bakalım?" denilirse tartışalım: Bana göre kamu kurumlarında çalışan memurlar, âmirlerini "seçim" yoluyla belirlememelidirler. Karakollarda polisler nasıl âmirlerini seçmiyorsa, tapu dairesinin müdürü nasıl merkezden tayin yoluyla belirleniyorsa, valiler nasıl şehir sakinlerinin oyuyla değil de, uzun kararname pazarlıkları neticesinde bakanlık tarafından tayin ediliyorlarsa rektörler de YÖK tarafından belirlenmeli ve tayin edilmelidir. "Efendim üniversite ile karakolu veya tapu dairesini nasıl bir tutabilirsiniz; üniversiteler, birer ilim ve irfan kuruluşu olarak..." yollu itirazların indimde hiçbir ciddiyeti yoktur. Devlet bütçesinden finanse edilen ve müfredatları YÖK tarafından denetlenen üniversiteler tam aksine gayet mazbut ve muhkem birer kamu kuruluşudur. Üniversitelerin birer "kamu alanı" olduğu yolundaki içtihadın buğusu ise henüz üzerindedir. Başörtüsü meselesi etrafında kopan cayırtı esnasında bu "ilim ve irfan kuruluşlarımızın", aslında akademik hürriyetlerin bile barınamayacağı kadar kunt birer resmî müessese olduğu kerrât ile ortaya konulmuştur. Şimdi yapılması gereken tek şey hatayı tashih etmek ve her dört yılda bir üniversiteleri dedikodu kazanına çeviren, beyhude ve yanlış telakki edildiği için onur kırıcı "anket" uygulamasına son vererek rektörleri merkezden atamaktan ibarettir.

Üniversitede seçim kampanyası neye benzer?

Rektörün seçim yoluyla belirlenmesi, ancak mütevelli heyet tarafından yönetilen üniversitelerde mümkün ve anlamlı olabilir. Bu usûlün bazı antidemokratik uygulamalar yüzünden çığırından çıkarıldığı tezinin son derece zayıf olduğunu işaret etmeliyiz. Kimse pratikte nelerin cereyan ettiğini doğru dürüst bilmiyor: Yaşlı başlı onca profesörün kapı kapı dolaşarak beyanname dağıtması, bir oy uğruna çiçeği burnunda yardımcı doçentlere dil dökmesi, adaylar etrafında kümelenen "ekip arkadaşları"nın diğer adaylar aleyhine dedikodu ve iftira üretmesi, sabahlara kadar kulis çalışmaları yapılması, "vaad listesi" tanzim ederken işin ucunun gülünç noktalara kadar kaçırılması acaba bir "ilim ve irfan kuruluşu"na yakışıyor mu dersiniz? Her seçimden altı ay bazen bir sene önce tâ Ankaralara taşınarak lobi faaliyetlerine girişilmesi, parti liderlerinden rica□minnet randevu talep edilmesi bir ilim adamının uğraşması gereken şeyler midir; bu "anket" uygulaması, üç dereceli olmaktan çıkarılıp tek dereceli hale getirilse bile mevcut yanlış katmerlendirilmiş olur. Rektörler doğrudan YÖK tarafından atanmalı ve hiç değilse bazı öğretim üyelerinin, seçim heyecanına kapılarak ilim vekarından uzaklaşmalarına mâni olunmalıdır.

Bir dokun bin âh dinle

bu kâse□i fağfûrdan...

Rektör seçimlerini bırakıp asıl meseleye parmak basmaya ne dersiniz? Üniversitelerimiz yüzde 95'i her yıl cayır cayır niteliksiz mezun çıkarıyor; çark dönüyor, bacalardan duman çıkıyor ama istihsâlin randımanı yok. Türkiye'nin seçkinleri, muhtemel yöneticileri, gayyur işadamları, vasıflı insanları çoğunu vakıf üniversitelerinin kapsadığı yüzde 5'lik dilimde eğitim görüyor bugün.

Üniversitelerimizde "bilim" ahlakı ve felsefesi üzerine söz söyleyebilecek, yani yaptığı işin "ne idüğü"nü bilen, eleştiren ve mâhiyeti üzerinde kafa yorabilecek insan sayısı maalesef çok mahduttur. Öğrencilerimizi "bilim zihniyeti"nden mahrum bir niteliksizlikle mezun ederek hayat mücadelesine itiyoruz. Türk üniversitelerinde bilim zihniyetinden ziyade pek feci ve iptidai □üstelik örtülü□ bir "scientisme" konformizmi hâkimdir. Üniversitelerimizde rekabet ve eleştiri ortamı mevcut değildir. "Takım oyunu" en sevilen spor dalıdır. İlmî yayın kalitesi düşüktür. Rütbe terfilerine esas teşkil eden ilmî neşriyatın üzerine pertavsız tutulsa, çoğu kere gözlerinize inanamazsınız. Bizim üniversitelerimiz, kahir ekseriyeti itibariyle binbir güçlükle girilebilen yüksek liseler vasfını aşamamaktadır.

Dershanelere endeksli "milli" eğitim!

Rektör seçimiymiş!.. Rektörleri demokratik usulle tek dereceli bir seçimle işbaşına getirmek bu feci derecede vahim durumu kurtarmaz, aksine her üniversitenin başına "seçimle gelmiş bir kral" geçmesine sebep olur. Problem rektör seçiminde, rektörün kim olduğunda, hatta rektörlerin hangi zihniyetten insanlar olmasında bile değil; problem insan yetiştirme düzenimize eğilen bakış açısındaki körlükte. Onbir yıllık bir süreyi sadece ÖSS denilen imtihanda başarılı olmak hedefine kilitlemiş bir eğitim, "milli" bile değildir. Okullarımızda Türkçe öğretemiyoruz, millî tarih, yabancı dil, usûl bilgisi öğretemiyoruz, hatta okullarımızın ÖSS'ye hazırlık fonksiyonunu ne derece üstlendiğine bile güvenemediğiniz için ucûbe bir paralel "dershaneler" sistemi icat etmişiz. Lise yeterliyse dershaneye ne gerek var? Lise gereksiz, dershane illâ ki şartsa bu onbir yıllık eziyetin anlamı ne? Çoluk□çocuğu oyalamak mı?

Aynen öyle!

Âkıbet nereye varır?

Bugünkü eğitim felsefesinde ısrar edildikçe Türkiye'nin □maazallah□ günün birinde bölünmesini □hangi sertlikte olursa olsun□ hiçbir kanun önleyemez; kendi geleceğimizi dinamitliyoruz; evlatlarımızı mahvediyoruz. Devlet seçkinleri gelecek elli seneyi göremiyor diyelim, o pimpirikli, müdebbir "burjuva aklı"na ne oldu ki habire devlet arazilerine vakıf üniversitesi kurup kendi holdinglerine nitelikli eleman yetiştirmekten ötesini kestiremiyorlar? Yarının bunca işsiz, mesleksiz, felsefesiz ve gayesiz delikanlısı "tüketici" bile olamayacak

kadar lumpenleşirse, kime ne satacaksınız ey sanayi burjuvazisi ve bunca "içtimai dinamit"i kendini ve çevresini helâk etmekten nasıl koruyabileceksiniz?

Yoksa projeksiyonlarınız, Türkiye'nin gelecek elli yılında kendinizi "mevcut" saymayacak kadar kısa vâdeli midir; bilelim?

Bu noktada meseleye hakkıyle va'z ı yed eder bir "devlet aklı", Fransızların tâbiriyle bir "raison d'Etad"dan söz edilebilir mi, şüpheliyim. Şüphesiz bir devlet aklı var fakat gösterdiği emârelerden bu aklın sadece günü kurtarmak telâşesiyle hareketlenen bir kurnazlıktan ibaret olduğu seziliyor. Bu problem ne yazık ki, otuz yıl öncesinin "gayri milli eğitim", "eğitim kuruluşlarına sol sızma" yakınmalarından çok farklıdır ve âdeta geleceğini "bu ülke"de yaşamak hesabı üzerine kurmak yerine az zamanda çok nemâ toplayıp bir başka yerde yerleşmeyi düşünenlerin itinasız eceleciliğini hatırlatmaktadır.

....

İsteyenler şimdi yine Dokuz Eylül meselesini tartışmaya devam edebilirler efendim!

Bir de iyi haber!

Muasırlaşma iştihamız nükleer santraller söz konusu olduğunda kibirli bir karın tokluğuna dönüşüveriyor; bu zekâveti neye yormalıyız? Türk entelijansiyasını, bütün Batı dünyasında halen çatır çatır işlemekte olan nükleer santrallerin "yan tesirleri"ni fark ettiği için tebrik etmeli miyiz?

İsterseniz acele karar vermeyelim; nükleer santrallerin yan tesirleri var, doğru; ama enerji öyle bir ihtiyaç ki, nereden temin etseniz yan etkilerinden kurtulamıyorsunuz: Hidroelektrik santrallerin bile iklim yapısını bozmak ve bir vade sonunda çamur birikintisi yüzünden battal kalmak gibi mahzurları var. Petrol hâkezâ. Riskleri yüzünden nükleer enerjiye karşı vaziyet almak, fikir namusu ve tutarlılığı bakımından bütün petrokimya ve otomotiv sanayiine, rafinerilere ve petrole dayalı enerji tüketimine de karşı olmayı gerektiriyor.

Bu perhizin felsefî bir dayanağı yok; "limit sınırda enerji kullanalım" deniliyorsa başka. "Rüzgâr ve güneşten niye istifade etmiyoruz?" romantizmi ise tam bizim entelijansiyaya yaraşır bir saflık numûnesi. İki yüz seneden beri Batı'nın yol haritasını elifi elifine takip etmeyi en hakiki mürşid sayanların nükleer enerji konusunda birden pimpiriklenmeleri anlamlı; Batı'dan iktibas ettiğimiz her kurum, fikir ve nesneyi böyle pimpiriklenme testlerinden geçirmeye başladıklarında samimiyetlerini anlar ve iştirak ederim; şimdilik sadece gülümsemekle yetiniyorum.

"İslâmcı basın, YÖK karşısında sergilediği tutum nedeniyle Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer'i günlerdir göklere çıkarıyor. Sezer'i destekleyen başlıklar bu gazetelerin manşetlerinden inmiyor. Ancak Sezer'in önceki akşam verdiği ilk resmî yemek, İslâmcı basın açısından hayal

kırıklığı yarattı. Çünkü İslâmcı kesimdeki gazete ve Tv kanallarından hiçbiri yemeğe davetli değildi. (Hürriyet, 26 Temmuz, s. 14, S. Ergin'in haberi)"

Yorum yok; yoruma gerek de yok.

Devlet artık yargı kararına gerek duymadan sakıncalı kamu görevlilerini kapı önüne bırakabilecek. Anayasada Türkiye'nin bir "hukuk devleti" olduğu yolundaki âmir hükümle işbu KHK'nın nasıl bağdaştırılacağını hukuk allâmelerimiz herhalde izah buyuracaklardır.

Tarih bilgim, "fâsık" inançları sebebiyle yakılarak ölüme mahkûm edilen garibanların bile o meşhur "ortaçağ karanlığı"nın engizisyon mahkemelerinde yargılandıktan sonra idam edildiğini hatırlatıverdi birden.

Kavramları çengi gibi raksettirmenin akıbeti işte böyle oluyor: İnsaf edin, yargı kararı yerine idarî kararı ikame etmek "gericilik" değilse nedir?

Devletin kamu görevlilerine gücü yetiyor; ama tapu gibi yargı kararıyla cezaevinde suçunu çekmeye mahkûm edilenlere sözü geçmiyor. Bu satırları kaleme alırken Bergama Cezaevi'ndeki tünelcilerin "diriliş"i henüz sona ermemişti ve Adalet Bakanı'nın, "Toplu arama yapmaya mecburuz, direnmeseler iyi ederler." kabilinden garip demeci saat başı yayınlanıp duruyordu.

Sırf şu cezaevleri bile bizdeki kamu otoritesinin tuhaf reflekslerini gözler önüne sermeye kâfidir. Entelijansiyamız ciddi ciddi "F tipi" cezaevlerinin mahkûm psikolojisi üzerindeki menfi etkilerini tartışmakta kaç gündür. Çalkana çalkana "infaz" kavramının da suyu çıktı sonunda.

"Suç"u doğru dürüst tarif edemezseniz ne verdiğiniz "ceza"nın "hakkaniyet"inden emin olabilir, ne de "infaz"ın nasıl icra edilmesi gerektiği hakkında bir kanaat hâsıl edebilirsiniz. Türk hukuk külliyatı Batı Avrupa ülkelerinden iktibas ve tercüme edildi; ama hukuk felsefesi denilen şeyin iktibası ve tercümesi olmaz; onu kendiniz imâl edeceksiniz. Hukukun temel unsurlarına dair felsefî mütalaanız olmazsa yaptığınız tatbikat işte böyle her adımda ayağınızı boşa getirecektir.

Cezaevlerine hakim olmak, içinde direniş yapılan koğuşu buldozerle yıkmak değil; mahkûm, cürmüne muadil bir cezaya müstehak olduğunu sezdiğinde cezaevlerine hakim olabilirsiniz. Aydın gevezeliği yüzünden öyle bir atmosfer hâsıl oldu ki, günün birinde birisi çıkıp "cezaevleri kapatılsın" deyiverse hiç kimse tuhaf karşılamayacak? Aynı mantık silsilesi ile değil; fakat bir başka nokta-i nazardan cezaevlerinin varlığı tartışılabilir; hapis cezası bir infaz tarzıdır, infazın bizatihî kendisi değil.

Entelijansiyamızın artık yeni bir prestij sembolü var: Zeugma! Zeugma Girişim Grubu'nun faaliyetlerinden herhalde haberiniz olmuştur. Havadise göre Cumhurbaşkanı Sezer de Zeugma şehrinin kurtarılması için maddî-manevî her türlü destek vereceği vaadinde bulunmuş. "Hiç

değilse Zeugma kurtulsun" düşüncesi yüreğimizi ferahlatıyor. Ülkemizde entelijansiyamızın hâzık alâkasına lâyık daha nice batık ve toprak üstünde hâlâ direnen eser arasında en azından Zeugma'nın bu şefkate mevzu olması çok sevindirici. Kimsenin "kurtarma hevesi"ni örselemeye hakkım olmadığını biliyorum; ama meselâ Urfa'ya otuz km mesafedeki Harran Külliyesi'nin etrafına sadece dikenli çit çekilerek güya "koruma"ya alınmış olması insanı incitiyor. Her neyse evvela Zeugma kurtulsun, Harran Külliyesi nasıl olsa birkaç bin sene daha dayanır herhalde!

Bir de iyi haber: Az önce Türk Edebiyatı dergisinin temmuz ve ağustos sayıları aynı zarf içinde leb lebe vermiş bir muhabbetle postadan çıkıp masama konuverdi; içim ısındı desem beni anlar mısınız? "Bunun neyi iyi haber, Türk Edebiyatı zaten yıllardır muntazaman yayınlanıyor" diye düşünüyorsanız hâletimi anlatamamışım demektir: Bu, ilk gurbetinde büyük şehrin sarsıcı sadmeleri altında unufak olmasına az kalmış bir garibin, şehrin en kalabalık meydanında bir akrabası ile karşılaşıvermesi gibi bir şey!

Sahi, o kadar yalnız mıyız?

"Söz" düştü!

Bu "on altı Türk devleti" efsanesini kim çıkardı bilmem; daha ilk duyduğumuzda, "bu işi iyi yapıyorsak ilk on beşi neden battı?" diye kendi kendimize sormuştuk. On altı Türk devleti övüncünün ardında Türklerin müstakil devlet kurmaktaki tarihî kararlılıkları ve becerilerinin varlığı mütearifesi yatıyordu.

Devlet kurmak büyük oranda bir konjonktür problemidir, her dünya savaşından sonra galipler haritaya cetvel koyup birçok devlet kurdular. Afrika haritasındaki düz siyasî sınırlar elbette dikkatinizi çekmiştir. Meseleye başka açıdan bakalım; iç dinamikleri harekete geçirerek müstakil devlet kurmak elbette siyâsî bir erdemdir; ama kurulmuş bir devleti "işletmek" daha fazlasını gerektiriyor. Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin kurucularına elbette minnet ve hürmet borçluyuz; bu devleti 76 senedir (siyasî bir cihaz olarak) biz işletiyoruz; neticeye birlikte göz atalım:

1. yılında devletimiz, kendi eliyle seçip görev verdiği, güvenlik soruşturmasından geçirdiği memurunu denetlemekte, kendi eliyle yapıp mer'iyete soktuğu kanunların yetersizliğinden yakınarak "hukuk ve yargı dışı" bir olağanüstü durum kararnamesini keyfî bıçak sırtına bindiriyor. 57. hükümetin cuma günü basına dağıttığı basın bildirisi, bu açıdan değerlendirildiğinde bir âcizlik ifadesinden ibarettir.

Devletimiz, 76 yıllık kıdemine rağmen kamu otoritesi kurmakta ve kamu hizmeti vermekte zaafiyetler içindedir. Hak sınırlayan fermanlarla otorite kurmak büyük marifet değil; tarihte nümunesini gördüğümüz faşist yönetimler, zorba diktatörlükler, despot krallıklar kamu otoritesini hâkim ve âmil kılmanın daniskasını başardılar; hak sınırlamakla hâkim olunur;

ancak âdil olunmaz; demokrasiyi Türk milletine üç numara kalın görüyorsanız açıkça ifade etmelisiniz.

Devletimiz "laik, demokratik bir hukuk devleti olmak" ülküsünde samimi olmadığını tarihî tecrübeyle göstermiştir. Türkiye'de laiklik, ancak "devletin kontrolü altındaki dinî hayat" tarzında yorumlanabildiği için "çağdaş" değildir ve siyasî ve sosyolojik kategori itibariyle şimdiki zamanın "gerisine" düşmektedir.

Demokrasi konusundaki samimiyetsizliğimiz kerrat ile sâbıkalıdır; sadece askerî darbelerle izzetinefsi hırpalanan Meclis fikrinden ve baskı altına alınan demokratik haklar açısından değil; militer ve despot ruhlu, işbirlikçi bir siyasî entelijansiyanın hâlâ hükümfermâ olması bile bu hükmün doğruluğunu gösterir.

Hukuk devleti, hukuk cihazının en üstün ve belirleyici olduğu tercihin adıdır. Memurundan bile "yargılanma hakkı"nı esirgeyecek kadar ürkek bir kamu cihazı, memur bile olmayan sair tebâsına nasıl tedirginlikle bakar, hesap edilmelidir.

76 yıllık kamu maliyesi politikalarının encâmı ortadadır; devletimiz kendi hesabını tutturmakta başarısızdır.

Devletimizin diplomatik kariyeri hiç de göğüs kabartıcı sayılmayacağı gibi üstüne üstlük cümle âlemi bize düşman sayan bir tedirginlik ve obsesyon tarafından sürekli beslenen ve dış güçler tarafından kolayca manipüle edilebilen sığ bir strateji üzerine dayanmaktadır.

Devletimiz kendi vatandaşlarıya 76 seneden beri barışık yaşayabilmenin usûlünü hâlâ bulamamıştır ("aramadı ki" demek de mümkündür). Cumhuriyet'in "bir millet olmak" projesi, iş bu tedirginlik ve takıntılar yüzünden akim kalmıştır. Devletin vatandaşla ilişkisini düzenleyen bütün kanun metinleri, güvensizlik üzerine bina edilmiştir.

Cumhuriyet'in bir başka ülküsünü teşkil eden "milli eğitim" siyaseti iflâs halindedir; devlet tarafından düzenlenen ortaöğretim süreçlerinin başarısızlığı tescillidir; bu okullarda verilen anadil öğretimi yetersiz, genel kültür bilgisi kıt, asrî icaplara intibak kabiliyeti kifâyetsizdir; üstelik bu okullar, tek gayesi gibi görünen üniversiteye hazırlık imtihanında başarılı olabilmek için Türk gençliğine yardımcı olamamakta ve "dershanecilik" sektörü, milli eğitimimize paralel bir "paralı eğitim" süreci halinde her geçen gün büyümektedir (artık Tv kanalları bile var).

Devlet tarafından kurulan, işletilen ve denetlenen trafik nizamı, Türkiye'yi trafik kazalarında dünya şampiyonu yapmış, yollarımız salhaneye dönmüştür. İçişleri Bakanlığı tarafından istenen ilave kadro talepleri yaraya merhem değildir. Bu, vatandaşın eğitimsizliği vs. gibi gerekçelerle geçiştirilebilecek bir başarısızlık olmayıp, tam aksine, "düzenleyici devlet aklı"nın trafik düzeninde artık yetersiz kaldığını gösteren çok ibretâmiz bir örnektir.

Misâlleri çoğaltmak neye yarar; biz artık "aklî ve mantıkî olana itaat ederek "fikr-i selim"de buluşmak noktasını geçtik. Sözün düştüğü yerde fikir de düşer. Gazetelerin "insan kaynakları" sayfalarındaki ilan metinlerinin İngilizceyle yayınlandığı bir ülkede "söz" düşmüştür ve bir kısım vatandaşın bir başka dilde eğitim ve yayın faaliyetlerinde bulunmasını tartışmak bile mânâsız hale gelmiştir.

Sanki her şey, pek kısa bir vadede iş görmeye mecbur insanlara mahsus bir acelecilik, telâş ve hatta kabalık üslûbu ile cereyan ediyor gibi; hani yangından mal kaçırmayı andırır bir tablo sanki!

Tarihe karışmış şu on beş eski tecrübeden hiç ders alınmamış mıdır ki on altıncısını bu kadar kötü ve sarsakça yönetmekte ısrar etmekteyizdir?

2000

12 Ağustos

Maraba televole! Zaman Gazetesi

12 Ağustos

Afîfe Jâle Hanım aslında neyin öncüsüydü? Aksiyon Dergisi

07 Ağustos

İrticâ hortladı! Zaman Gazetesi

05 Ağustos

Cübbe! Zaman Gazetesi

Cübbe!

İlim adamlarının tören kıyafeti olan cübbe neyi temsil ediyor? Klasik eğitim tarzında ilim adamlarının "bürokratik sınıf" aidiyetini gösteren cübbe benzeri bir alâmeti yoktu.

Modern ulemânın "cübbe" telebbüs etmesi bize Batı üniversitelerinden geçmiş bir gelenektir; hattâ artık mezun öğrencilere bile birer cübbe ve kep uydurup tören düzenlenmesi de yeni akademik hayatımızın "sine qua non" geleneklerinden birisi haline geldi.

Türk kamuoyu, üniversite ulemâsının cübbesiyle, herhalde Ankara'da Mustafa Kuseyri isimli öğrencinin (yandaşları tarafından katledildiği sonra ortaya çıktı) öldürülmesini takip eden günlerde düzenlenen "Anayasaya saygı" yürüyüşüyle tanıştı. 27 Mayıs 1960 darbesinde oynadığı meş'um rolden sonra bu, üniversite ulemâsının ilk göz alıcı popüler çıkış hareketiydi.

Türk kamuoyunda cübbe, daha ziyade adliye mensubu hâkimlerin sırtında görmeye alıştığı, adaletin mehâbetini temsil eden bir vakar sembolü olarak iz bırakmıştı. Üniversite mensuplarının sırtındaki cübbe ise olsa olsa akademik hürriyetlere sahip hür fikir ve vicdanlı hakikat arayıcılarının kararlılığını temsil ediyor olmalıydı. Ne var ki üniversite cübbesi, daha sonraki günlerde sık sık yürüyüşlerde arz"ı endam etmeye başladı ve vakarı düştü.

Evvelâ bir gerçeği tespit etmek gerek: Bizde ilmî, fikrî ve vicdanî hürriyetleri konusunda titiz ve kıskanç bir ilim adamı portresi, hiçbir zaman devletin üniversitelerinde çalışan akademik insanların ortak vasfı haline gelemedi; tabii istisnaları daima mahfuz tutmak gerekir. 1921 yılında 493 Sayılı Kanun'la Darülfünun'a tanınan özerklik, 1933 yılında 2252 Sayılı Kanun'la geri alınıp üstelik 157 öğretim üyesi kadrolarından atılırken üniversite ulemâsının mesela cübbeleriyle "yürüyüş" yaptığını söylemek mümkün olmamaktadır. Bu istidrat kararına gerekçe olarak zamanın Maarif Vekili Reşit Galip Bey, Meclis kürsüsünde şunları söylemişti: ".. harf inkılabı oldu, öz dil hareketi başladı, Darülfünun hiç tınmadı; yeni bir tarih telakkisi milli bir hareket halinde bütün ülkeyi sardı. Darülfünun'da buna bir alaka uyandırabilmek için üç yıl kadar beklemek ve uğraşmak lazım geldi. İstanbul Darülfünun'u artık durmuştu. Kendisine kapanmıştı." 1946 yılında "demokrasi" heyecanıyla üniversiteye idarî, ilmî ve malî özerklik bahşedildiyse de 27 Ekim 1960 tarihinde vaziyete yeniden müdahale edildi ve bu furyada 147 akademisyen kapı önüne konulduysa da daha sonra görevlerine dönebildiler. Bu dönemde üniversite mensuplarının "sivil ve asker bürokrasiyle birlikte toplumun en hızlı kaybeden kesimi" olarak nitelenmesi çok dikkat çekicidir. 27 Mayıs darbesi, üniversite ulemâsı tarafından âdeta takdis edildi. 61 Anayasası'nın 120. maddesiyle yeniden tanınan özerklik 12 Eylül'de budandığında maalesef 70 civarında 1402 mağduru ilim adamından başka kimse tepki göstermeye, cübbeleri çekip düzeni protesto etmeye cür'et gösteremediler. 28 Şubat sürecinde aynı gelenekten gelen üniversite ulemâsının önde gelenlerini "brifing" alırken gördük. Dünyanın her yerinde brifing veren kuruluş olarak bilinen üniversite, bizde "aydınlatılan ve aydınlatılmaya muhtaç" bir kurum olarak göründü. O unutulmaz fotoğrafta resmî ulemânın cübbe giyip giymediklerini ne yazık ki hatırlamıyorum.

Daha sonra üniversite ulemâsını sık sık, "maaşım az, geçinemiyorum; şunca yıllık profesörüm, aldığım paraya bakınız!" yakınmalarını seslendiren kişiler olarak tanıdı kamuoyu. Hep ödenek, maaş ve tahsisat kıtlığından şikayet ediyorlardı. Derken Dokuz Eylül Üniversitesi'ndeki seçim sırasına itiraz eden bir grup öğretim üyesinin yine cübbeleriyle sokağa döküldüğünü seyrettik ekranlardan. Üniversitelerdeki eğitim ve araştırma faaliyetlerinin kalitesizliğinden, mezunlarının vasıfsızlığından, mevcut üniversitelerden neredeyse yüzde 95'inin "avara kasnak üniversitesi" haline düştüğünden değil, oy verdikleri adayın atanmamasından yakınıyorlardı. Neticede "Köşk"ün bu cübbeli gösteriye ilgi göstermesinden olsa gerek istediklerini aldılar; ama birkaç gün sonra Samsun'da aynı manzara ters şablonla tekrarlandı. Öğretim üyeleri yine cübbelerini çekerek atama sonuçlarını protesto edince polis, "cübbe"nin değil, onun içindeki "epistemik cemaat mensubiyeti"nin önemli

olduğunu vurgularcasına öğretim üyelerini hırpaladı: "Bu cübbe kolay kazanılmıyor." diye isyan eden hanım öğretim üyesi aslında yanılıyordu. O kargaşada yırtılan cübbe, devletin "resmî ilim adamı" sınıfına bakışını yansıtan anlamlı bir ikaz sayılmalı, adı üstünde "devlet memuru" memurluğunu bilmeliydi.

Türkiye'de üniversite mensuplarının yeri geldiğinde sanki Batı Avrupa ülkelerinden birinde görev yapıyormuşçasına kendinde bir varlık vehmetmesi, artık ironi derecesine ulaşmış bulunuyor; gerekçeleri üzerinde daha önce yazdığım için geçiyorum; fakat atanmaya layık görülmeyen rektör adayının ekranlara akseden ağlamaklı ses tonu, bu ironik durumdan daha ötede bir zaafiyeti işaret ediyordu. Büyüklerimiz bize vaktiyle bir makama inhimâk derecesinde düşkünlük göstermenin ayıp olduğunu, mahkemenin kadıya mülk olmadığını ve kendini bilmek gibi erdem bulunmadığını söylemişlerdi. O yetmiyormuş gibi bu defa Diyarbakır'da yeniden atanmamasına içerleyen bir ilim adamı eşinin sızıltısı ile karşılaştık; neler söylemiyordu ki? Halbuki vaktiyle "aynı usulle" kendilerine görev tevdi edilmişti ve o zaman bu usulün bozukluğunu fark edememişlerdi!

Bu konuda artık yazmayacağım; keşke her cübbenin içine fikrî, ilmî ve vicdanî kanaatlerini onur telakki edebilen bir ilim adamı koyabilecek kadar güçlü olabilseydik!

İzzet yahu!

İrticâ hortladı!

Başbakan'a bir haller oldu: "Türkiye'nin yüzde 90'ı ayda 120 kilovatın altında elektrik tüketiyor, dolayısıyla bu miktarın üstünde tüketenlere yapılan zam uygulaması hakçadır." diyor.

Doğrusu epeydir Başbakan'ın danışmanlarıyla meşveret ettiğinden şüpheliyim. Bu söz düşünülerek söylenmiş ise skandaldır, ayaküstü bir cevapsa skandalın boyutları şahsîleşir. Çünkü,

1- Toplumun yüzde 90'ının 120 kilovatın altında elektrik tüketmesi, Türk halkının hayat kalitesinin "geri"liğini gösterir ve bu gerçeğin övünülecek tarafı yoktur. Toplumun ancak yüzde 5'i otomobil sahibi olsaydı, benzin fiyatlarına yapılan zam bu veri gösterilerek meşru sayılabilir miydi? Eğer Başbakan doğru söylüyorsa -ki bu hesabın ne kadar yanlış olduğunu tartışmaya gerek yoktur- bu ifade siyasî başarısızlığın itirafı anlamına gelir. Bütün dünyada toplumun yaşadığı hayatın kalitesinde esas alınan ilk ölçü enerji tüketimidir. "Zaten az elektrik kullanıyoruz, zam yapsak ne olur?" mantığı 1960'lar için mâkuldür; ama günümüzde pek zavallı kalıyor.

2- Bu, pek kaba-saba bir elektrik zammıdır; uydurulan kurnazlık kılıfı yeterince sofistike tertip edilmemiştir ve sefâleti paçalarından akmaktadır.

Peki, bir hükümet enerjiye zam yapamaz mı?

"Bir hükümet" elbette yapabilir; zammın gereklilik şartları tamamlandığında buna kimse itiraz edemez, zira bütçe kaynaklarından karşılandığı halde halka aksettirilmeyen enerji harcamaları, bütün vergi mükelleflerine zâlimâne ödettiriliyor demektir bu; fakat "bizim hükümet"in elektriğe zam yapmaya hakkı yoktur zira devletin dağıttığı elektriğe esasen aylık otomatik düzenlemeler halinde peyderpey zam yapılmaktadır. Başbakan eğer 60'lı yıllarda zihninden ve dilinden düşürmediği "zengin-yoksul" ayrımına dayanarak bahane üretiyorsa, birilerinin ona "aradan 40 yıl zaman geçti" ikazında bulunması gerekir. Bugün elektrikli çamaşır makinesi kullanma alışkanlığı, sefalet ücretinin altında gelire sahip ailelerde bile tamamen yerleşmiştir; diğer beyaz eşya ürünlerini saymıyorum.

3- Her şeye rağmen "enerji darboğazındayız; halkı tasarrufa yöneltmek için bu zam uygulamasına mecburduk" bahanesi de yersizdir. Eğer bir enerji krizi yaşıyorsak bunun sebebi tüketiciler değildir. Halka ucuz ve bol enerji sağlamak, hatta enerji tüketimini kamçılamak bir hükümetin görevidir; çünkü enerji tüketimindeki artış hayat kalitesindeki yükselmenin işaretidir.

İki seneden beri Türk halkının tepesinde sallandırılan "enerji krizi" tehlikesi üzerine ne kadar pis tezgâhlar kurulduğunu artık hissetmeyen kalmadı. Hükümet "siyâset" üretmek kabiliyetinden mahrum; peki (mesela enerji gibi) rutin işlerin yürütülmesinde başarılı mı? Değil; o halde bu hükümetin varlık sebebi nedir? Böyle zâlim ve akılsızca bir zam kararı almak için hükümete ne ihtiyaç var; bürokratlar da yapabilir bu kadarını!

Türk halkı eğer "medenî hayat"ın rutin icaplarını yerine getirirken, yani çamaşır yıkarken, temizlik yaparken, gömlek ütülerken, aydınlanırken, iletişimde bulunurken tasarrufa zorlanıyorsa ortada bu ülkeyi tam kırk sene "geriye" götüren fecî ve sinsi bir "gerici" komplo var demektir: Türkiye'de padişahlığın ihyâsı için çalışmak gericiliktir, "din devleti" kurmak için örgüt kurmak gericiliktir, anayasa düzenini temel hak ve hürriyetleri daraltıcı anlamda değiştirmek gericiliktir; doğru. Bir doğru daha var: Türk halkını daha az enerji tüketmeye zorlamak da gericiliktir; hele bu işlemi, "Çok tüketirsen pahalı fatura ödersin!" tehdidi ile yapmaya kalkışmak, gericiliğin en pespâye, en düşkün ve en perişan tatbikatıdır.

4- Elektrik "lüks tüketim" kalemi değildir; elektrik, eskilerin tâbiriyle "havâyic-i asliyye", yani su gibi, hava gibi, ekmek gibi, gıdâ gibi vazgeçilmez bir temel unsur; dolayısıyla "çok kullanan çok ödesin" mantığı -garip ama- anayasanın eşitlik prensibine bile aykırıdır. Bir hükümet, eğer enerji kullanımında kendi halkını yüzde 90-yüzde 10 gibi naif sosyalist edebiyatıyla ikiye bölmeye kalkışıyorsa bu taksirinin cezasını da görmelidir.

5- Bu arada TEDAŞ kurumu, kendi personeline "indirimli" fiyattan elektrik satıp satmadığını, eğer satıyor ve bu uygulama hâlâ devam ediyorsa bu "cömertliğin" diğer vergi mükelleflerine

bugüne kadar kaç paraya patladığını, bu iş için vergi mükelleflerinden izin alıp-almadığını da açıklamalıdır.

Sebeplerini yukarda izah ettim; bu bir "irtica" vakasıdır ve hükümet Türk halkının hayat standartlarını "geriye" götürmek için planlı, tertipli bir kalkışımda bulunmuştur; hattâ hükümetin siyasî bir organizasyon, bir örgüt tarzında teşekkül ettiği hatırlanırsa halkın refah seviyesini elli sene "geriye" götürmek için çalışan irticâi bir örgütün varlığından bile söz etmek mümkündür.

Pekâlâ; olması gerekeni bir tarafa bırakıp olacaklardan bahsedelim. Başbakan tabii ki her zaman olduğu gibi zam kararını geriye almayı içine "sindiremeyecek" ama biz tüketiciler elektrik yokluğunda pastayla idare edemeyeceğimize göre bu zalim elektrik vergisini kuzu kuzu ödeyeceğiz; bu arada hükümet, artık gündem değiştirmek becerisini gösterecek derecede olsun siyaset yapma kabiliyetini epeydir kaybettiği için bir başka tesadüfî gündem maddesi ile meseleyi unutacağız. Benim "irticâ" ithamım Zaman okurlarının dudaklarında buruk bir tebessüm yarattıktan sonra kaybolup gidecek ve belki de hükümetin tasarruf tavsiyesine uyup daha az enerji tüketen evlerde "tahtakurusu" denilen irticâi haşere yeniden arz-ı endam edecek.

Üç sualle sözlerimi toparlıyorum:

1- Aydınlanmak için değil; ama en azından tahtakurusuna karşı ilâç için kullanılmak üzere gazyağı üretiminde bir artış düşünülmekte midir?

2- "Türk aydınlanması"nın cazgırları, aydınlanma ile enerji tasarrufu arasındaki "medenî" dilemmâ hususunda neler düşünmektedirler?

3- Hükümetin işbu "irticâ" cürmü, hâlen imzada bekleyen KHK kapsamına girer mi?

Afîfe Jâle Hanım aslında neyin öncüsüydü?

Bir televizyon kanalının düzenlediği güzellik yarışmasında sergilenen görüntüler sebebiyle RTÜK'ün verdiği kapatma cezası "malum medya" tarafından tepki ve istihzâ ile karşılandı.

RTÜK'ün kapatma cezası, henüz rüşdünü bile isbat yaşına gelmemiş 14 yaşlarındaki kız "çocuklarının" mayo vesair giyeceklerle yarı çıplak ekrana çıkmalarına karşı doğru ve haklı bir tepki idi. Yazarın biri, "ahlakı korumak RTÜK'e mi kalmış; bu görüntüler evvela kızları, sonra da onların ailelerini ilgilendirir" mahiyetinde iğrenç bir mütalaa ileri sürebildi. Omurgasızlık her türlü nokta□i nazarı dermeyân edebilir; aynı kalem bir süre sonra aynı meselede tamamen aksi bir fikri de müdafaa ederse şaşmayız. İşte bu gibi gerekçelerle Türkiye'de "fikir suçundan" önce "fikir samimiyeti"nin koğuşturulması gerektiğine inandım hep.

"Son sayfa güzeli?"

Bazı gazetelerin son sayfalarında şaşmaz bir intizamla her gün mayolu, yarı çıplak veya tamamen çıplak genç kız resimlerini yayınlayan mantığın arka yüzünü hep merak etmişimdir; bu resimlerin altında asla ipe sapa gelmez resimaltları yazılır: "Spiker olmak istiyor... Sıcaklar bunalttı... İkinci kez doğdu" kabilinden mânâsız şeyler. Belli ki resimaltı, sadece bu resmi görmekle hoşnut olacağı düşünülen okuyucuya karşı gerzek muamelesi yapmış görünmemek için, "ayıp olmasın" düşüncesiyle yazılmaktadır. İngiltere'de bazı tabloid gazetelerin "üçüncü sayfa güzeli" nâmıyla böyle bir âdet yerleştirdiklerini biliyoruz. Herhalde bizimkiler de bu geleneği batılı tabloidlerden kopye çekmiş olsalar gerektir.

Bu kabil resimleri muntazaman yayınlayan gazetelerin önce kadın cinsine, daha sonra bütün okuyucularına hakaret ettikleri niçin hissedilmiyor? Kadının vücudunu ve çıplaklığını ticari meta haline getirmek, aslında son derece sarih bir tarzda kadını metâlaştırmak ve feministlerin tâbiriyle "cinsiyet ayrımı" yapmak değil midir? Kadını metâ olarak gören ve aşağılayan dünyada feminizm haklı bir isyan çığlığı idi ama modernitenin iğvâlarına baş eğmiş bir dünyada feminizm, kadın cinsinin istismarını meşrulaştıran bir noter olarak servis verebiliyor sadece. İkitelli medyasının günlük eklerine yuvalanan "yerli" feministlerimizin kadın meselesinden anladıkları, hayatı bölüşmek yerine kocasına çemkiren, daha çok kozmetik mâmûlü tüketmeye zorlanan, plajda bikini giymek için perhiz yapmaya şartlandırılan otoriter, kazanç ve inisiyatif sahibi bir kadın nesline öncülük yapmaktadır; bu duruşlarıyla yerli feministlerimiz, kadın meselesinin ulvi taraflarını modernitenin tüketim kalıplarına pazarlamaktan başka bir şey yapmış olmuyorlar; nitekim bu tür bir feminizm anlayışı çoktan beridir çalıştıkları yayın organlarında bile alay mevzuu haline gelmiş bulunuyor.

"Güzel kızlar cennete?"

Genç kızlar arasında güzellik yarışması düzenlemenin mantığını düşünelim; "en güzel kızı fişmekan yarışma için Avrupa'ya yollayacak, bir araba, bir daire ve ölene kadar bedava kozmetik ürünleri hediye edeceğiz" vaadi bile daha az güzel olanların bu "nimet"lere layık olmadıklarını zımnen kabul eder. Aynı mantığa göre en güzel kızların zengin olmak, müreffeh bir hayat sürmek, pahalı bar ve kulüplerde eğlenmek, reklam filmlerinde rol almak gibi "ayrıcalık"ları tabii bir hak gibi gösterilir. Güzeller, en güzel olduğu için ödüllendirilirken, daha az güzel olanlar ise yeterince güzel olmadıkları için cezalandırılırlar. İşte bu noktada kadın güzelliği "ticari metâ" haline gelir. Kadın güzelliğinin ticarileşmesi ile "şehevîleşmesi" aynı şeydir ve böylece kadın cinsiyetinin güzelliği (ve tabii çıplaklığı) üzerine kurulan devasa (moda tabirle "global") bir endüstri vücut bulur. Akıllı ve işlerin nereye sürüklendiğini farkeden az sayıda samimi feminist haricinde diğerleri, netice itibariyle bu global pazarlama endüstrisine "yardakçılık" yapmaktan kurtulamıyorlar.

Bu bir nevi cinsiyet faşizmi değil mi?

Kadın cinsinin bu derece vahşi bir istismara konu teşkil etmesi hiç şüphesiz evvelemirde erkek cinsinin mârifetidir. Beşeri hukuk, bidayetinden beri küçük istisnalar dışında erkekler tarafından biçimlendirildi; toplumda geçerli normları, değer yargılarını erkekler belirledi ve kadın hemen her kültürde baskı altında tutulan kolayca galebe edilebilen bir cins haline geldi. XIX. Yüzyılla birlikte ilk kadın hareketi, endüstrileşmiş batılı toplumlarda protesto mahiyetinde yükseldi ve modernizmle birlikte evrensel bir yaygınlık kazandı; XX. Yüzyıl'da feminizm, varlığını borçlu olduğu endüstriyalizme ve moderniteye "borcunu" ödemeye başladı; eskiye nisbetle toplum hayatına daha aktif tarzda katılmaya başlayan kadınlar, bedeli, çıplaklıklarının, bedenlerinin ve güzelliklerinin metâlaşmasına rızâ göstererek "hürriyet"lerine sahip oldular!

Bir otomobilin, bir motosikletin, bilgisayarın veya diş macununun satış şansını artırmak veya tanıtımını sağlamak için kadın çıplaklığından yararlanmak, felsefî planda "kadın" fikrini aşağılar zira tüketici dikkati, satılan metâdan (bilgisayar veya diş macunu) ziyade ona refakat eden objeye yöneltmek suretiyle kadını aşağılamakta ve tüketiciyi aldatmaktadır. Bu felsefî ihanetin medya yoluyla meşrulaştırılması ise elbette "cinsiyet ayrımcı" bir eylemdir ve caydırılması son derece tabiidir. Ekran karartmanın mantığına iştirak etmiyorum ama kadın cinsinin aşağılanması mutlaka ceza görmelidir ve RTÜK bu bakımdan Türk hukuk külliyatına geçecek bir karara imza koyduğu için desteklenmelidir.

Afîfe Jâle'nin iç içe geçmiş çifte dramı

İslâm'ın tarihi tatbikatında oluşan kötü ve yanlış gelenekler sebebiyle İslâm dünyasında kadının baskı altında tutulduğu yolundaki edebiyat vaktiyle hayli etkili olmuştu ve doğrusu tarihi ve kültürel örnekler bu edebiyatı destekler mahiyetteydi. Aslında İslâm'ın kadına içtimai alanda ve aile hayatında ne kadar dengeli bir mevki verdiği yolundaki savunmalara bir yenisini ekleyecek değilim; ne var ki kadın üzerindeki tarihi ve kültürel tortular bile kadın cinsinin bugün maruz kaldığı evrensel sömürüye □neredeyse□ tercih edilecek kadar mâsum görünüyor ve bu sömürünün sözde kadın hakları şampiyonları tarafından her gün yeniden üretilmesi entelijansiyamızın şaşılığını göstermesi bakımından şaşırtıcıdır. Onlar nazarında Türkiye'de kadının toplumsal hayata iştiraki yolunda en dramatik örnek diye sunarak azizeleştirdikleri Afîfe Jâle Hanım'ı ele alalım: Afife Jale tiyatro sahnesine çıkmış ilk Müslüman□Türk kadını olarak övülür ve yüceltilir; halbuki o talihsiz hanım, bugün medya ve reklam dünyasında eti, teni, çıplaklığı ve güzelliği amansızca telef edilen manken, şarkıcı, sunucu, vb. neslinin gerçek öncüsü sayılmalıdır; doğrusu bu hikâyede hiç de dâsıtânî unsurlar yoktur ve Afife Jale ancak dramatik bir sömürü çığrının başlangıcında yer alan isim olması hasebiyle ardından sadece üzülmek gereken bir hanımdır.

RTÜK'ün kararını destekliyorum ve herhalde bu tavırla birlikte kız evlat büyütmenin zorluklarını bilen binlerce ailenin duygularını da temsil ettiğim inancındayım fakat esasında zamane feministlerinden daha "ileri" bir adımı temsil eden bu tutumun "kadın cinsiyeti"ni

tüketmek üzerine tezgahlanmış koca bir endüstri karşısında pek cılız bir tepkiden ibaret kalacağını da kestirebiliyorum. Olsun; doğru olduğuna inanılan bir meselede azınlık□çoğunluk hesabına bakılmamalıdır.

Bu "Lolita"lar kimin kızı, kimin kardeşi?

Kadınlar her zaman erkeklere nazaran daha fazla eziyet ve ızdıraba mâruz kaldılar ama kadın cinsinin, XX. yüzyılda olduğu kadar tarihin hiç bir asrında zulüm ve baskı altında kalmadığı, tüketilmediği ve sömürülmediği de bâriz bir hakikattir. Haklı tepkilerinde dozu kaçıran feministlerin, bugün itibariyle evrensel kadın haklarına faydadan ziyade zararlarının dokunduğu düşüncesindeyim. Henüz büluğ çağına bile ermemiş sabî□sıbyanın "lolita, çıtır" gibi behîmî sıfatlarla adlandırılması bile medyatik kültürümüzün yüz karası sayılmak icab eder. Kadın güzelliği ve çıplaklığı üzerine kurulu tüketim alışkanlığının temel hak ve hürriyetlerle bir ilgisi olmadığı gibi tam aksine bu endüstri, yeni çağda kadın imajına indirilmiş çok ağır bir darbe olarak nitelendirilmelidir. Bu ölçüler çerçevesinde dileyenin dilediği gibi fotoğraf çektirmesi, dağıtması veya yayınlamasına elbette karışılamaz ve bu eylemi özendirmek ve övmek elbette cezalandırılmalı, en azından müsamaha ve anlayış görmemelidir.

Ne garip Afife Jale'nin ilk ismi "iffetli olan" anlamına geliyordu; bugün bu talihsiz hanımı bayraklaştıranların açtığı çığır, tam tersine iffeti zedeliyor.

Türkiye Günlüğü'nün Meclis sayısı

Türkiye Günlüğü dergisi 60. sayısında "Meclis" fikrini ele alıyor. TBMM'nin tarihi, demokratik hayatımızdaki yeri ve Meclis fikrinin karşılaştığı problemler konusunda derli□toplu, aydınlatıcı bir sayı olmuş. Meclisten ziyade yönetime devletin derinliklerinde barınan güçlerin egemen olduğu bu süreçte Türk aydınlarının Meclis'lerine sahip çıkmaları çok güzel.

Bilgi için: Türkiye Günlüğü dergisi, 0312 417 09 58

Maraba televole!

Reha Muhtar'ı bugüne kadar küçümsediğim için kendimi ayıplıyorum; Sayın Muhtar tarafından yönetilen "büyük haber merkezi"nin mutfağında kotarılan haberlerin, aslında Türkiye'nin ve Türk halkının gerçek gündemini teşkil eden şeyler olduğunu fark edemediğim için mahcubum; hayır, kinâye ile Sayın Muhtar'ı yermeye çalışmıyorum.

Benimkisi öğrenilmiş bir snob entelektüel tavrıydı. Büyük haber merkezinin haberlerini çoğunlukla kasten seyretmedim; nâdiren tercih ettiğimde ise tek gayem gülmek ve eğlenmekti.

Çok mahcubum; ne bu ükeyi tanıyabilmişim, ne de bu ülkenin insanlarını!

İşte açıklıkla görüyorum; hükümetle Cumhurbaşkanlığı arasındaki gerilim, bu ülkenin gerçek gündemini teşkil etmiyor. Gazetelere ve sair televizyonlara aldırış etmeyiniz siz; onlar elbirliği ile zihnimizdeki rasyonalite cihazının silindir yatağını yaktırmak, elektrik devrelerine kontakt yaptırmak, dişli kutusunu çarşamba çanağına çevirmek için ortaoyunu tertipleyip duruyorlar. Geçiniz efendim bir kalem. Sıradan bir memlekette, hatta Patagonya'da bile emrindeki kamu ajanlarından bir kısmını "bölücü, katil, hırsız" diye niteleyen bir hükümeti kimse ciddiye almaz; "buhran"ı, hava sıcaklığındaki aşırı artışa hamledip işi psikiyatrlara havale ederler. "Beraat-ı zimmet asıldır" kuralı Mecelle'dendir; fakat bütün hukuk sistemlerinin dayandığı ve saygı gösterdiği üç-beş temel unsurdan biridir: Kısaca "hakkında yargı kararı kesinleşmemiş her zanlı mâsumdur" mânâsına gelir. Hükümetin tam da yaz ortasında, yani Meclis tatilde iken ve ortada doğrusu hiç de memleketin dirlik-düzenliğini tehlikeye sokacak bir organize tehdit görülmüyorken, "Katillere maaş mı verelim?" bahânesinin ciddiye alınır tarafı görünmemektedir. Hükümet aslında "katil memurlara" maaş ödemekten değil, idari yargı usulünden, hatta hukukun bizzat kendisinden şikâyetçidir; ama o kadarını söylemek yürek istediği için gerçek niyetini eveleyip gevelemektedir. Başbakan yardımcısının "söz"üne dikkat buyurunuz: "Memurlarımız müsterih olsunlar, KHK ile hükümete tanınan yetkiyi çok insaflı ve titiz şekilde kullanacağız." A beyim, hukuk düzeni, kimse kimsenin insaf ve titizliğine muhtaç kalmasın diye tesis olunuyor; sizin iyiniyetinize güvenmek zorunda kalacağımızı bilseydik, onca masraf edip seçim yapacağımıza "iyi bir diktatör"e güvenirdik, daha ucuza çıkardı (Muammer Aksoy rahmet istedi; derdi ki, "Çocuklar iyi diktatör olabilir; ama dikkat edin, iyi diktatörlük olmaz!"). "Hele bir yetkiyi alalım, sadece kötü çocukların canını yakacağız" ifadesi bile bir ortaoyunu repliğidir ve ciddiye alınır yanı yoktur.

"Aynen imzalamak zorundasın" kabadayılığına ne buyurursunuz; sizi bilmem; ama bende sanki bir kayıkçı dövüşü seyretmenin o bildik tedirginliğini uyandırdı bu sözler. Bu ne hiddet bu celâl aziz Başbakanımız; ne zaman öfkelenseniz rejim tehlikeye giriveriyor. Hatırlar mısınız, "Haddini bildirin bu kadının." diye öfkeden tir tir titrediğinizde de böyle rejim travmalarına girmiş, ha battık ha batıyoruz diye ölüp ölüp dirilmiştik. Sizden aynı öfke dolu kararlılığı bankaların içini oyup, zararı Hazine'ye ödettiren enseli hırsızlara karşı da göstermenizi beklerdik diyemeyeceğimiz için bize darılmayacağınızı ümit ediyoruz; çünkü netice itibariyle katillere maaş diye ödenen parayla kendi bankasını soyan muteber tüccarlara tahsis edilen paranın nitelik itibariyle farklı olduğunu da sayenizde öğrenmiş bulunuyoruz.

O çatık kaşlı öfkeyle sarf edilmiş sözlerin ne anlamı var, ne de önemi; çünkü aynı konuda kanun bile çıkarılmış olsa Anayasa'nın ve hukukun evrensel prensiplerine aykırılıktan ötürü o kanunun da iptâli zaten mâlum; peki bu ısrar niçin? Henüz üç ay önce beş liderin imza ettiği siyasî senetle seçtiğiniz bir cumhurbaşkanını, hukuka aykırılığı bu kadar âşikâr bir gerekçe ile niçin zorlamaktasınız; yoksa her zaman olduğunu bizim zavallı aklımızın kavramayacağı ölçüde vahim bir "bir bildiğiniz" mi var?

Nedir o bildiğiniz şey yahu? Her zaman olduğu gibi bir "sancak sağ, iskele sol" pusulası mı?

Sizi bilmem; benim nâçiz havsalam saçmalığın bu kadarını kaldırmıyor; bugünden tezi yok yıllık iznimi kullanmaya başlıyorum. Tatilde hep gündemi "büyük haber merkezi"nin haberlerinden takip etmeyi de kararlaştırdım kendimce. Psikoloji uzmanı olsaydım, başbakanın son beş yılda verdiği beyanların psikolojik arka planını liste haline getirir, "Bu adam aslında kim?" sualine Freudian bir tahlil getirmekle uğraşırdım; ama neyse ki psikolog değilim. İşte itiraf ediyorum, şu anda İbrahim Tatlıses'in küçük oğlu İdo'nun, televizyon başında ana-baba kavgasını izlerken uğradığı psikolojik tâciz, beni devlet memurlarının nasıl bir hukuk dışı mandepsiye bastırılmak üzere olduğundan daha çok ilgilendiriyor; hele Reha Muhtar'ın İbrahim Tatlıses'i ekranda, "İşleri bu duruma biz mi getirdik?" diye azarlamasına bayıldım. Her standart Türk aile reisi gibi ben de bu davada Derya Hanım'ı destekliyorum; aslında Cumhurbaşkanımız Sayın Ahmet Necdet Sezer'i de desteklemek isterdim; ama görüyorum ki bu destek gösterisi iki gün sonra "Bakın sizi kimler kimler destekliyor; utanın!" vezninde suiistimal edileceği için bu işi zımnen yapmayı tercih ediyorum.

Bütün televole ekiplerinden helallik diliyorum; tatilde gazetelerin magazin eklerinden başka bölümlerini okumayacağıma, televole ve emsali programlardan hiçbirini kaçırmayacağıma söz veriyorum. Reha Muhtar'ı seviyorum; Aykut Işıklar'a saygı duyuyorum. Böyle bir hükümete sahip olduğumuz için de gurur içindeyim; Cumhurbaşkanı istifa etsin; Yekta Bey yerine geçsin.

Bakalım yirmi gün yetecek mi bana. Maraba televole!

2000

30 Eylül

Çağdaşlık yolundaki mehterân bölüğü: Türkiye! Zaman Gazetesi

30 Eylül

Türk solu ne zaman kendini sollayacak? Aksiyon Dergisi

23 Eylül

Ermeni meselesinde zaaf gösteriyor muyuz? Zaman Gazetesi

18 Eylül

Önüm-arkam, sağım-solum "devlet" Zaman Gazetesi

16 Eylül

Ada! (*) Zaman Gazetesi

16 Eylül

"Türk Solu" asıl şimdi! Aksiyon Dergisi

11 Eylül

Yorum sizin! Zaman Gazetesi

09 Eylül

Müzelerden müze beğenin! Zaman Gazetesi

01 Eylül

"Said Nursi Türkçesi" Üzerine Bir Tenkid Köprü Dergisi

"Said Nursi Türkçesi" Üzerine Bir Tenkid

Köprü Dergisinin Bahar/2000 sayısında İslam Yaşar imzasıyla "Said Nursi Türkçesi" adı altında bir yazı yayınlandı; bu yazıyı okuduğumda fart-ı muhabbetten doğan idealleştirmenin (kristalizasyon) ne kadar vahim tesbit hatalarına yol açabileceğini farkederek tenkide karar verdim; bu tenkidi, okuyucuya açık bir temin olmasından ziyade, şifahi bir ikaz tarzında yazara iletmeyi düşündümse de bilahare dergi sayfalarında yer almasının daha faydalı olabileceğini farkederek bu yolu tercih ettim. Bu derginin sayfalarında karşılıklı cevap ve rövanş duygularını körükleyecek bir polemik başlatmak niyetinde değilim; bu yüzden tenkidimi Latinlerin "dentibus albis" dedikleri "beyaz dişlerle" yani, hırpalamaktan ziyade tebessümü tercih eden bir üslup içinde tamamlamaya gayret edeceğim. Dilediği takdirde yazarın elbette cevap hakkı mahfuzdur.

Türkçeyi İhyâ?

1- İslâm Yaşar, mezkur makalenin yer aldığı derginin 81. sayfasında Said Nursi'nin, dilin derin darbeler yiyip ağır yaralar aldığı bir zamanda, Yunus Emre ve diğer dâhî şairlerin yaptığını yaparak "Türkçe'yi yeniden ihyâya" karar verdiğini ileri sürüyor. Devamında Yahya Kemal, Mehmet Akif, Faruk Nafiz ve Ziya Gökalp'in Türkçe'yi kurtarmak için eserlerini İstanbul ağzı ile kaleme almayı tercih ettikleri halde Said Nursi'nin, "Türkçe'nin çok gelişmiş de olsa mahalli bir ağzını esas almak yerine, pek çok ağız ve şive özelliklerini ihtiva eden Osmanlı Türkçesini kullanmayı tercih ettiğini söylüyor. Hemen alttaki paragrafta ise Said Nursi'nin Şark vilayetlerine merkezi bir hüviyet izafe ettiğini ve dilin inşâsında "bu bakış açısını" esas aldığını savunuyor.

a- Makaledeki iktibaslardan Said Nursi'nin "Türkçe'yi ihyâ" iddiasını doğrulayan bir ifadeye rastlamadım; Külliyatı arasında böyle bir ifadenin yer alıp almadığını bilmiyorum; sadece Said Nursi'nin "Türkçe'yi ihya" gibi bir kişinin, hatta bir neslin asla güç yetiremeyeceği bir iddiada bulunamayacağını tahmin ediyorum.

b- İstanbul ağzı, Türkçe'nin telâffuzuyla ilgili bir vâkıâdır; yazıya geçirilmesi ve imlâsı sözkonusu olduğunda "İstanbul ağzı"ndan bahsetmek teknik bir hata olur. Üstelik İstanbul ağzı, mahalli ağız sayılmaz; mahalli ağız tabiri daha ziyade taşra mıntıkaları için tercih edilir. İstanbul, devletin ve kültür namına biriktirdiğimiz herşeyin kalbidir. Dolayısıyla Said Nursi'nin İstanbul ağzı yerine Osmanlı Türkçesi'ni tercih ettiğini ileri sürmek garip bir fikirdir ve gâlib ihtimal Said Nursi'ye onun muradını aşan emeller izafe etmek suretiyle gıyabî bir bühtan olur.

c- Said Nursi'nin kendine mahsus lisan terkibinde Şark vilayetlerini esas ittihaz ettiği yolundaki iddia da zayıf görünüyor. Adı geçen yerdeki iktibasta Said Nursi, "Risale-i Nur'a Urfa taraflarında kuvvetli ellerin sahip çıkmasını bekliyorum" derken bana göre Şark vilayetlerinin Türkçe zevkini esas tuttuğunu ifade etmekten çok, Risale'lerin ihtiva ettiği haberin, bu mıntıkalarda maya tutmasının ehemmiyetini vurgulamaktadır.

d- Said Nursi'nin dilin inşasında "bu bakış açısı"nı esas aldığı yolundaki tez, ilk üç gerekçe ışığında mesnetsizdir. Said Nursi'nin bir lisan müceddidi olduğunu ileri sürmek, bence bühtandır. Said Nursi bir lisan müceddidi değil benim kanaatime göre bir iman müceddidi olarak tebcil edilirse daha isabetli olur.

Bühtan Olmuyor mu?

2- 82. Sayfanın başındaki iddia, ilkine mümâsildir; bu iddiaya göre Said Nursi Arapça ve Farsça yanında Kürtçe, Ermenice, Süryanice, Zazaca gibi mahalli dillere ilaveten Azeri ve Tatar şivelerine de aşina olduğu için neredeyse bütün Türk ve İslâm dünyasına hitab edebilen ve "hepsinin ortak hususiyetlerini taşıyan müstesna bir dil terennüm" etmiştir.

Bu iddia da, bana göre bir bühtandır, çünkü:

a- Said Nursi'nin Türkçe'si, İslâmi ıstılahlara aşinalığı ve Arapça'ya vukufu yüzünden "Osmanlı Türkçesi" görüntüsü veren, ancak klasik ve edebî Osmanlıca zevkinden hayli uzak bir lisandır; bu hususta eski edebiyat mütehassıslarının hakemliğini daha şimdiden kabul ediyorum. Said Nursi, manevi yıkıntıya uğrayan gönülleri onarmak ve güçlendirmek, imânî nokta-i nazardan cemiyeti güçlendirmek maksadıyla bütün ömrünü hâlisâne mesâiye vakfetmiş bir insandır. Aynı makalenin 83. sayfasında İslam Yaşar, Said Nursi'nin ana dilinin Türkçe olmadığını belirtiyor ki bu durumda Said Nursi'nin Türkçe'yi nasıl ihyâya muktedir olabildiği suali, yazarın omuzlarında kalmış bir bühtân manzarası veriyor. Said Nursi'yi,

Türkçesi'nin zayıflığı ve ittiratsızlığı noktasında tenkid etmek aklımdan geçmez fakat bu gibi zayıf iddialarla Nursi'nin Türkçesi'ne estetik bir ihya nâmı yakıştırmak asla doğru olmaz.

b- Yazar bence doğrularla eğriyi karıştırıyor: Türk ve İslâm dünyasına hitab edebilmek noktasında Osmanlı Türkçesi, gerçekten büyük mesafeler kazanmış ve rüşdünü isbat etmiş bir kemâl seviyesinde idi. Bir lisan, hitab ettiği toplulukların mahallî lugâtçelerine yaslanarak "sultâni" yani "imperial" bir nitelik kazanmaz. Dil, bu cinsten "kolaj" gayretleriyle ayakta kalmaz. Bütün mahallî ağız ve lugâtçelerin fevkine çıkabilmiş, kaideleri muhkem, telâffuzu standart, ilim, san'at ve diplomasi lisanı olarak kifâyetini "asırlarca ve eserlerce" isbat edebilmiş bir dile "sultâni" yani emperyal sıfatını verebiliriz; öyle ki bu dil, farklı diller ve ağızlar konuşan tebânın mecburiyetten ziyade medenî bir sevk-i tabii ile müştereken teveccühünü kazanarak seviyesini isbat eder. Buradan, İslam Yaşar'ın klasik Osmanlı metinleri ve lisanı konusundaki mütebahhiresinin Said Nursi külliyatının ufuklarıyla muhât bulunduğu şüphesi doğuyor. Parçadan hareketle bütünü tasavvur ve ihâta etmek muhal ihtimal! Dolayısıyla Osmanlı Türkçesi'nin vüs'at ve estetik kalite itibariyle Said Nursi'nin estetik ihyâ hamlesine ihtiyacı olduğunu düşünmek insaf haricindedir.

Her Zaafın Tenkidi Gerekmez; Fakat...

3- "Said Nursi Türkçesi" başlıklı bölümde (s.82) yazar Said Nursi'nin kelimeleri seçerken "Sinan'ın mâbedine taş, Itrî'nin tamburuna tel, Karahisâri'nin hattına mürekkep alırken göz önünde bulundurduğu hassasiyeti" gösterdiğini ileri sürüyor; bu hükme katılmak insâf ile kaabil-i te'lif değildir. Çünkü Said-i Nursi'nin Türkçesi'nde, klasik lisâna âşinâ olanların damağında kekre lezzetler bırakan, ham ve alışılmadık tasarruflar sıkça göze çarpar. Bana göre bu kekrelik, övülecek bir özellik olmaktan ziyade zaaf teşkil eder fakat illâ tenkidi de gerekmez. Meselâ, yazarın da makalesinde birkaç kere kullandığı "hayattar" kelimesi bunlardan biridir; kelime bu haliyle Osmanlı Türkçesi'nde yer bulmamıştır. Ve Devellioğlu lügâtında da bu terkibe yer verilmemiştir. Keza mahvolma, helâke uğrama mânasındaki "helâket" dahi bunlardan biridir mâruf lugâtlerde yoktur; kezâ yazarın da endişesizce tasarruf etmekten kaçınmadığı "abesiyet" kelimesi dahi öyledir. (s. 84) Eski dile vâkıf birisi bu kelimelerin ne anlama geldiğini bilir fakat bu tanışıklık, lisanın güzel tasarrufundan bir şube değildir. Bunlar açıkça dil kekreliği veya hatalı tasarruf dediğimiz lisan yanlışlıkları içine girer. Meselâ "emrine tâbi olan zerratları" (Tabiat Risâlesi) söyleyişi hem letâfetten, hem de imlâ metânetinden uzaktır; malumdur ki zerrât, zerre'nin cem'idir. Keza Osmanlı Türkçesi'ne hâkim birisi asla "rezzakiyet kanunları" terkibini tercih etmez; "Rezzak"ın kök ittihaz edilmesi suretiyle "Rezzakiyet" kelimesini türetmek manaca ma'kul, fakat dil zevki itibariyle garibtir.

Benim maksadım Said Nursi'nin Türkçesi'ni tenkid etmek değil; o yüzden bu kabil örneklerin sayısını artırmak, benim nokta-i nazarımdan bir kazanç teşkil etmiyor; fakat, Said Nursi'nin

Türkçesi'ni "Türkçe'yi ihyâ" derecesinde abartmanın hak-nâ-şinaslıktan da öte, bu şecî, vakur ve dürüst insana bühtân mânâsına gelmesi beni üzüyor.

Said Nursi Bir Lisan Müçtehidi mi İdi?

4- Yazarın 83. sayfada yer alan, "böylece yalnız dinî meselelerde değil, dil ve üslûp sahasında da içtihat yaptığını gösterdi" cümlesi dahi bu cümledendir. Bir şeyde içtihadın muvaffakiyeti, usûle bağlıdır. Said Nursi'nin Türkçe'yi tasarruf tarzına içtihad nâmını vermek doğru değildir. Kendi tâbiriyle Türkçe'den başka bir dille düşündüğü halde düşündüklerini Türkçe veya Arapça ile ifade etmek mecburiyetinde kalan, hatta 84. sayfadaki iktibasta, kendi ifadesiyle "benim gibi Türkçesi az" itirafında bulunmaktan çekinmeyecek kadar tevazu sahibi bir insanı, tasarruf hataları sebebiyle tenkid etmek insafa sığmaz; fakat o insan Türkçe'de bir müçtehit nâmıyla tebcil olunduğunda hakikat incinir. Said Nursi bir Türkçe müçtehidi değildir; Türçeyi, hâkim zevk ve usûlün hayli dışında, hatta "garip" diye adlandırılabilecek bir tarzda tasarruf etmek elbette "yeni" bir şeydir; yeniliğin içtihat haline gelmesi için usûle uygun ve latif vasıflarını behemahal taşımalıdır.

İlim Vadisinde Fart-ı Muhabbete Mesağ Yoktur!

5- Yazarın fart-ı muhabbeti, başkaca aşırı hükümlerde bulunmasına da yol açıyor. Mesela, Said Nursi külliyatının Yahya Kemal, Mehmet Akif, Ahmed Haşim'in eserleriyle mukayese edildiğinde onlardan "çok daha sade, akıcı ve anlaşılır bir dille yazıldığı" yolundaki intibâ tam bir fart-ı muhabbet eseridir ve öyle olduğu için insaf haricindedir; bu hükmü ayrıca tenkide hacet görmeden sadece işaret etmekle yetiniyorum.

6- 84. sayfada Said Nursi'nin Güneş Dil Teorisi'ni fiilen hükümsüz bıraktığı iddiasıyla, "bu yeni Babil kulesini Kur'anî i'cazla yıktığı" ve bu eylemin "Risale-i Nur'un tağutlarla mücadelesi"ne teşbih edilmesi dahi en azından aşırı sâfiyetle malul değerlendirmeler gibi görünüyor. Keza 85. sayfanın başında yer alan ve Said Nursi'nin "sadece Türkçe'yi bütün şive ve ağız hususiyetlerini içine alacak şekilde kullanarak Türkler'e hitap etmekle kalma"dığı "diline, milli hudutları aşan cihanşümul bir hitap derinliği kazandır"dığı mealindeki iddia da ciddiyetten uzaktır ve ayrıca tafsilen tenkidi gerekmez.

7- Ve nihayet Türkçe'ye ve Said Nursi'ye hamledilen, "Osmanlı Devleti'nin cihan hakimiyetinden sonra ilk defa Risale-i Nur Külliyatı sayesinde milli hudutları aşarak yeniden dünya dili olma şansını yakalamıştır" (s. 85) hükmü, aslında bu tenkid yazısını kaleme almakla isabetli bir iş yapıp yapmadığımı bana hatırlatacak kadar abartılı, yanlış ve bühtan dolu bir ifade teşkil ediyor; keşke yazarın iddiaları doğru olabilseydi!

Hülasa

Köprü Dergisinin 70. sayısında yayınlanan "Said Nursi Türkçesi" başlıklı yazı, öyle anlaşılıyor ki, onu kaleme alan İslam Yaşar'ın şahsî fikirlerini ifade etmekten daha geniş bir

zihniyetin temsilcisi mevkiindedir. Tecrübelerim bana, "fart-ı muhabbet"le malul bulunduğu âşikâr kişilerle ilmî tenkid vâdisinde muhatap olmanın, düşman kazadırmaktan başka bir işe yaramadığını hatırlatıyor ama sayın İslâm Yaşar'ın bu peşin hükmümde beni yanıltmasını kuvvetle temennî ediyorum; bazen fart-ı mahabbet, sevilen kişi veya nesnenin aleyhinde neticelere sebep olabilir. İlmî tesbit mübalağayı hoş görmez. Mezkur yazıyı okuduktan sonra bende hâsıl olan kanaat Said Nursi'nin bühtâna uğradığı merkezinde idi; bu yazıyı, hem o bühtânı tekzip etmek, hem de mübalağalı hükümlerin□sırf tekzibe uğramamaktan ötürü□genel kabul görmüş bir meşrûluk kazanmasına itiraz etmek için kaleme aldım. "Beyaz dişlerle" tenkid ettim. Ümit ederim ki hayra bais olur.

Müzelerden müze beğenin!

Türkiye makas değiştirirken ne kadar çok gürültü çıkıyor. Türkiye makas değiştiriyor mu? Evet, kesinlikle evet! 1982 Anayasası'nın o çok tartışmalı ve yetersiz hükümlerini bile çiğnemek uğruna Türkiye'yi "hukuk devleti" prensibinden geriye doğru götürmek arzularının başka anlamı olabilir mi?

Sadece "ithamdan önce delil gösterin" dediği için alkışlanan bir Adalet Bakanı dünyanın neresinde var? Bir suç isnadını delillendirmek gereği Hammurabi'den beri dört bin senelik bir müşterek insanlık değeri. Türkiye'de her şeyi, her gün yeniden keşfediyor olmak garibimize gidiyor; tekerlekleri döndüğü halde yerinden kımıldamayan bir arabada gibiyiz. Meseleye iyimser cihetten bakalım; daha çok mesafe almamız gerektiğini düşünüp hayıflanmak yerine geriye gitmemek bir kazanç sayılmalı.

"İrticâ ile mücâdele etmeliyiz" diyenler, ne kastettiklerini bilseler bile aslında ne söylediklerini bilmiyorlar; Türkiye'de müthiş bir irticâî güç var ve bu gücün Türkiye'nin geleceğini tehdit ettiği son derece doğru. Değişimi savunanların mürtecî olması paradokstur; irticâ, halen tutundukları siyâsî ve iktisâdî pozisyonları yitirmemek için akla hayale sığmadık bahânelerle kendi meşrûiyetlerini tartışma zemininden korumak isteyenler tutucuların tek çaresi. Gerici retoriğe sığınmaktan başka şansları kalmadı; "bu kadar hukuksever olmak bize yaramaz!" gibi garip lâfların ardında, ayaklarının altından çekilmekte olan zeminin vahşi ürküntüsü var. Gerici mevzilere sığınmaya mecburlar; çünkü "muasır medeniyet"in evrensel kriterleri, Türkiye'nin fiilî iktidar sahiplerinin işine gelmiyor. Bu yüzden Avrupa Birliği'ne yarım ağızla "havet" gibi tuhaf ve komik bir yaklaşımla tavır alıyorlar. İdârî cihazı bir fânus gibi şeffaf ve berrak bir Türkiye, hukuk devleti prensibini baş tâcı ederek idare tekniği açısından güçlenmiş bir Türkiye, kaynakların doğru toplandığı ve israf edilmeksizin yatırımlara dönüştüğü bir Türkiye, kendinden emin ve beynelmilel camianın güçlü aktörü haline gelmiş bir Türkiye, içimizdeki gericilerin ödünü koparıyor.

Gündemi değiştirmek, "kuşa bak!" numarasıyla dikkatleri suiistimal etmek için bula bula sarılabilecekleri tek şey, artık bir asırlık ömrünü doldurmuş bulunan irticâdan ibaret. Bu

ülkede bir asırdan beri her gelen irticâ ile mücadele ediyor; ama meretin kökü bir türlü kurumadı; ya irticâ dedikleri şey sanılandan çok güçlü, ya da bunlar irticâ ile doğrudürüst mücadele etmesini bilmiyorlar. Bu ülkenin en köklü ve irticâa karşı en müteyakkız müessesesinde bile her yıl vasatî elli ilâ yüz kişi mürtecî ithamıyla sokağa bırakılıyor; vâkıâya tersinden bakalım; demek ki, neredeyse bütün mesâi ve dikkatini bile irticâ ile mücâdeleye hasreden müesseselerde bile irticâ ile mücâdelenin tekniği ve usûlü bilinmiyor. Mübârek sakal tıraşı gibi; muntazam periyotlarla altı ayda bir "tıraş" edilmesi lâzım. Peki, bu illeti "kökünden" kazımanın çâresi yok mu?

Hilâfet ve monarşiye karşı cumhuriyet ileri bir adımdı; ama bugün idare tarzımız cumhuriyetten de geridedir. Mahkemelerinden şüphe duyan bir cumhuriyet, içtiği çorbadan "mürteci çıkacak" diye kaskatı kesilen bir cumhuriyet, muasır medeniyet seviyesi denilen ufku bile 77. yılında hâlâ lâyıkıyla yorumlayamamış bir cumhuriyet, şüphelendiği memurunu hukuk yerine pâdişâhî ve keyfî fermanlarla ayıklamaya kakışan bir cumhuriyet, yetişkin gençlerini doğru dürüst eğitmekten ve hatta onlara Türkçe öğretmekte bile zaafa düşmüş bir cumhuriyet, elbette ilân edildiği günlerdeki "Cumhuriyet" heyecanından çok geride kalmış keyfî yönetim tarzıdır. Hilâfeti ve monarşiyi üç çeyrek asır önce tasfiye ettik; başka kisvelerle yeniden hortlamasına neden rızâ gösterelim ki!

Ortaoyununda absürd replikler vardır hani; bugün konuşulanlar ortaoyunu repliğinden kalite itibariyle farklı değil. Satın aldığımız bir kalıp sabunun bile vergisini veriyoruz, öyleyse yönetimin her kademesinden "kalite" beklemek bizim hakkımız; ne var ki Türkiye'de "kalite" mefhumu epeydir İngilizce bilmekle aynı şey haline geldi. Yönetim, kendi halkından şikâyetçi; satırla bademcik ameliyatı yapmaya kalkışan bir kasap yamağı gibi yönettiği insanlara uluorta mürtecî damgasını yapıştıran bir hikmeti hükümetimiz var bizim. "Dindarlara dokunmayacağız; mâsumlar endişeye kapılmasın." derken neyi kast ettikleri açık değil. Esefle söylemek lâzım ki, keyfiliğin borazanını öttürenlerin önünde bugün ne kadar mâsum olursa olsun hiçbir "dindar" kendini emniyette hissedemiyor. Bundan elli yıl sonra geleceğin tarihçileri ve Türkiye tarihi uzmanları, "Türkler kavram kullanmakta beceriksizdiler; yüz senede bir irticâ kavramını bile târif edemediler" diye yazacaklar. İnsaf be; "gerilik" bu değilse, başka ne olabilir ki?

İsterseniz mürteci deyin, isterseniz pâdişâhî fermanlarla dilediğinizin köküne kibrit suyu ekin; ama biz suiistimal edilemeyecek derecede sağlam ve çağdaş esaslara dayalı bir hukuk devleti istiyoruz; yönetimde şeffaflık istiyoruz; insan haklarına tam bir hürmet ve samimiyet istiyoruz; bütün suçların ve cezaların önceden tarif edilmesini istiyoruz. Türkiye makas değiştirirken aslında böyle bir istikamete girmiş bulunuyor ve artık değişimi engelleyemeyeceksiniz. Dünya artık dinozorların dünyası değil; önünüzde iki tercih var: Ya, milletine ve insanlığa müspet hizmetlerde bulunanların yer aldığı "hâtırası unutulmayan şahsiyetler müzesi"nde boy göstereceksiniz, ya da tabiat tarihi müzesinde.

Kopardığınız cayırtı, Türkiye'nin makas değiştirdiği gerçeğini bastıramaz!

Yorum sizin!

Sahi, o kadar ikiyüzlü, o kadar riyâkar ve aslında o kadar anormal miyiz; "mizah yapanların hadiseleri o kadar abartmaya hakları vardır, üstünde durmaya değmez" deyip geçilecek cinsten değil bahsettiğim karikatür; ülkenin en kıdemli karikatüristlerinden Oğuz Aral, meseleyi köşesinde şöyle yorumluyor:

İlk karede "TC gümrüğü" yazılı bir tabelanın önünde bizim gümrükçü (sakalı uzamış ve göbekli tasvir edilmiş), Türkiye'ye girmek istediği anlaşılan bir travesti kılıklıya diyor ki, "Burası erkekler memleketidir!.. Gay'ler giremez!" İkinci karede kadın kılığına bürünmüş dönme diyor ki, "But darling, I am not gay!" Bunun üzerine bizim gümrükçü şaşırıyor; "Gay değilsen nesin öyleyse?" diye soruyor. Üçüncü karede dönme müftehir bir yüz ifadesiyle "I am ibne!" cevabını yapıştırınca bizim gümrükçü, derhal adamın önüne bir kırmızı halı yolluk döşeyerek reverans yaparcasına eğiliyor, "Şunu baştan söölesene.. buyur abicim!.."

Homoseksüel veya gay gibi cinsî tercih belirten isimlerden huylanıp da hâşâ huzurdan "İ...." gibi daha "anlaşılır" bir sıfat karşısında şu bizim muhayyel gümrükçünün hoşâmedî eylemesinde bir hakikat payı var; çünkü hâdise üç aşağı"beş yukarı karikatürde tasvir edildiği gibi gelişti (Oğuz Aral'ı ve ustalığını tebrik etmeyi de unutmayalım). Kuşadası gümrüğünden tersyüz edilen bir gemi dolusu homoseksüel, İstanbul gümrüğünde yollarına serilen kırmızı halı yolluklarla ve lokum ikramıyla karşılandılar. Bizim matbuat meseleyi bir "insanlık ayıbı" nokta"i nazarından değerlendirmeyi tercih etti. Onların zımnî ifadesine göre homoseksüelleri aşağılamak, tahkir etmek ve sanki bir cüzamlılar, vebalılar kafilesiymiş gibi geri çevirmek bir insanlık kusuru ve çağdaş değerlerden yoksunluk gösterisiydi. Eğri oturup doğru konuşmak gerekir; koca bir gemiyi dolduracak derecede organize ve bir grup şuuru halinde davranan bir homoseksüel topluluğunu, Türkiye'ye kabul edip etmemek ânında duraklamak son derece tabii bir reflekstir. Evvelâ meselenin toplum sağlığını yakından ilgilendiren bir ciheti var; bilmiyorum hâlâ câri midir; fakat bir zamanlar Avrupa ve Amerika'ya seyahat etmek isteyen Türklerden ve doğululardan "aşı belgesi" istendiğini gayet iyi hatırlıyorum. Bir seyyahtan aşı belgesi istemek, o kişinin ülke hıfzıssıhhası bakımından risk taşıdığını kabul etmek demektir. İlk anda aşağılayıcı bir kriter gibi görünse de toplum sağlığı açısından yerinde bir tedbirdir. Bizim gümrükçülerin, söz konusu topluluktan, öldürücü derecede vahim ve yayılma istidadı gösteren bazı cinsî hastalık virüsü taşıyıp taşımadıkları yolunda bir istifsarda bulunup bulunmadıklarını bilmiyorum; ama böyle bir sualde ve belge ibrazında bulunmak en tabii hakkımızdı.

Bir grup ecnebînin cinsî tercih ve kimliklerinden ötürü aşağılanmasını tasvip etmeyiz; ama aynı tercih ve kimliğin dünyanın en tabii hâliymiş gibi baş üstünde gezdirilmesini de reddederiz. Bu durumu bir "ârıza", bir hastalık gibi değerlendirmek zorundayız; alınacak

tedbirler de elbette bu muvacehede, yani "hastalık" çerçevesinde düşünülmelidir. Bu gibi atipik vakaların toplumda özendirilmesi, propaganda edilmesi, çok iyi bir nitelikmiş gibi şüyû bulması ve vitrine çıkarılması kesinlikle yanlıştır. Hastalık tedavi edilir; hastaların da hukuku vardır; hastalara belki diğer insanlardan daha fazla ihtimam gösterilmelidir; ama hastalık hali, tabii bir şeymiş gibi reklâm edilemez.

Tekrar baştaki suale dönelim; gerçekten o kadar ikiyüzlü müyüz? Bu hükmü genelleştirmek ve doğrulamak için, bütün Türkiye'yi İstanbul'un birkaç semtinden ibaret zannetmek gerekiyor galiba. Ekrandan seyredilen Türkiye, dönmeliğin ve cinsî sapmaların ("sapıklık" değil) itibar gördüğü ve özendirildiği bir memleket gibi anlaşılabilir; ama bu memleketin muvazenesini ekran maydanozları değil, sessiz Türkiye temin ediyor. Anadolu'da bir "Etiler"Tarabya" polaritesi yok; neyse ki yok!

Gelelim kırmızı halı ve lokum şatafatına; turisti iyi ağırlayalım amennâ; ne var ki bizim seyyahlar bir ABD, bir İtalya vizesi alabilmek için ne kadar aşağılayıcı muameleye revâ görülüyor, bilenimiz var mı? Üçüncü dünyanın gümrük kapılarında bile Türk, gümrükçüleri ânında teyakkuza geçirecek kadar itibarsız bir pasaportun sahibidir. Bize vize uygulayan ve bizim vize uygulamadığımız ülkeleri terazinin kefelerine koyalım; manzara canımızı acıtır. Komplekse girmeye gerek yok; vakar sahibi devletler mütekabiliyet esası gözetirler. Kırmızı halı ve lokumla karşıladığımız turistlerin mensup olduğu ülkenin gümrüğünde sıradan bir Türk'ün (yani "green card" veya süresiz ikamet imtiyazı bahtiyarlığına nail olamamış, çifte pasaport taşımayan, sırf vatandaşlık hakkı kazansın diye çocuğunu Amerikalarda doğurtmak zekâvetini akledememiş bir Türk) karşılaştığı alelâde muamelenin arasında iç çamaşırlarına kadar arandıktan sonra narkotik köpeklerine koklatılmak bile var. Mütekabiliyetten ne kast ettiğimiz âşikâr; biraz vakar!

Devreye ânında devlet büyüklerinin girmesi ve iki gümrük kapısında iki farklı standart uygulaması, içinde yaşadığımız şaşkınlığın ve dirâyetsizliğin göstergesidir sadece, netice itibariyle ecnebî travestileri, dertlerini anlatabilecek, kimliklerini savunabilecek bir mercî bulabildiler; mukayese yapmıyorum, bundan sonrasını da siz yorumlayınız!

"Türk Solu" asıl şimdi!

Bizdeki sağ□sol farklılığı, üslûp itibariyle ABD'deki Cumhuriyetçi□Demokrat kutuplaşmasına benzemiyor; daha çok Fransa'daki Cumhuriyetçi□Liberal veya Kraliyet taraftarları arasındaki gerilimden mülhem olsa gerektir.

Fransız kültürünün etkili olduğu son asırda bizim siyasi kültürümüz de Frankofil bir karaktere büründü. Avrupa'daki en sert laiklik uygulaması Fransa'dadır; kezâ üniter devlet yapısı konusundaki Fransız hassasiyeti hâlâ konuşulan bir mesele olarak dikkat çekiyor.

Muasır kriterlere göre çok az gazete satılan, çok az kitap okuyan, kültür problemlerine genellikle bigâne kalan bir ülkede, bundan otuz-kırk sene önce son derece vahim bir sağ-sol geriliminin yaşanması hangi sebeple izah edilebilir; dikkatle tahkik edildiğinde görülecektir ki sağ-sol gerilimi bize Fransa'dan iktibas olunmuş bir "duruş" farklılığıdır. "Duruş" kelimesinin altını çizerek vurguluyorum zirâ bizde sağcı veya solcu olmak, sosyal menşe veya iktisadî sınıf şuurunun tabiileştirdiği bir tercih değildi; bizimki biraz "efendisinin ilacını çalıp içen ahmak uşak" tavrını andırıyordu. Batılı ülkelerdeki mâruf şablona göre bizde genellikle solcu olması gerekenler sağcı, sağcı olması gerekenler solcu bir "duruş" tercih etmişlerdi. Seçtiğimiz "duruş yeri"nin, mensup bulunduğumuz sosyal menşe ile ilgisi yoktu; vaziyet karmaşıktı ve her haliyle sağ-sol polaritesinin içtimai bir zeminden mahrum olduğu âşikârdı.

İptidâ sol vardı; Türkiye'de sağ, solun yarattığı bir kategoridir. Solcular, işin kolayına kaçarak kendilerini ancak sağın varlığıyla izahı tercih ettiler. Böylece fabrikatörle okuma yazma bilmeyen köylü, küçük esnafla emekli memur birdenbire kendilerini solun tarif ettiği bir cephe içinde yanyana buluverdiler. Yanyana gelmelerini gerektirecek tabii bir sebep mevcut değildi aslında; sadece, sol tarafından öyle nitelendirildikleri için toplumsal bir cephe teşkil etmişlerdi. Cephe dayanışmasını güçlendirmek ve sürdürmek için sağın kendi dinamiklerini arayıp harekete geçirmesi beklenecek olsaydı, solcularımız hâlâ bekliyor olabilirlerdi! Acelesi olan herkesin yaptığı gibi onlar da filmi hızlandırarak oynatmaya karar verdiler. Türkiye'de sağın mevcut kılınması veya inşâ edilmesi için biraz rahatsız edilmesi gerekiyordu: Evvelâ toplumun müşterek değerlerine galiz tarzda muhalefet yoluna gidildi; din (yani İslâm) aşağılandı, kültür değerleri ile alay edildi, sağ kitle biraz tedirgin oldu, cılız protesto sesleri yükseldi ama o kadar; daha fazlası gerekiyordu. Daha fazlası şiddet ve terördü. Hangi toplumda uygulanırsa farketmiyor, şiddet, yandaşlarını ve muhaliflerini yaratır, bizde de öyle oldu.

Sol beceriksiz

Solculuk Türkiye'de özellikle tercih edilmiş ve şuurlu olarak kullanılan bir kimlik târifidir fakat "sağcılık" kavramının, sağcı sayılan kimseler tarafından aynı şuur ve tercihle reddi şaşırtıcıdır. Sağcılık Türkiye'de sahipsiz bir kimliktir. Kimlik aidiyetindeki bu gönülsüzlük, Türk solunun onlarca başarısızlıklarından birini teşkil ediyor. Bizde sağcı tâbiri, aslında klasik sağ tâbirinin yerini tutmayan başka sıfatlarla ikame edildi; milliyetçilik ve müslümanlık. Kavramlar daha başından birbirine karışmaya başlamıştı ve böylece solculuğun milliyetçiliğe ve müslümanlığa muhalif olduğu, hatta bir adım daha ötede, solcuların İslâmî veya millî tavırlar takınamayacakları şeklinde bir kireçlenme emâresi belirdi. Türk solu, en büyük hatâyı işte bu noktada yaptı ve kendileri tarafından inşâ olunmuş bir siyâsî kitlenin kontr-târifini kabullendiler.

Türk solu'nun en büyük beceriksizliği "sol tavır"ın, Marksizm-Leninizm, Sosyalizm hatta ucu proleterya ihtilâli tasavvurlarına kadar uzanan ihtilâlci ve iç savaş senaryolarından medet

uman tedhişçi sol yorumlardan hassasiyetle tefrik edilmemesi olmuştur; bu hatâ sol tarafından yapıldı ve kısa zamanda solculuk, Türk kamuoyunda meş'um, lânetli ve âdeta "şeytanın ard bacağı" nev'inden bir kötülük sembolü haline geliverdi. Çocukça bir romantizmle zorlanan tedhişçilik ise bu nitelemeyi zamanla haklı kıldı; meselâ inzibat şehid eden bir terörist, kamuoyunda tek kelimeyle "solcu" olarak adlandırılıyor ve hatalı niteleme, Türkiye'de sağlıklı bir "sol" hareketin teşekkülünü yıllarca geciktiriyordu. Batılı kültürlerde sol, savaş ve şiddet aleyhtarı bir karşılık tedai ettirirken bizde, icabında ana□babasını bile öldürmekten çekinmeyen, vatan, millet, bayrak ve ordu düşmanı bir profilin çizilmesine seyirci kalınıyordu.

Hayır, "sağ mazlumdur, şiddete bulaşmamıştır, hepsi de temiz aile çocuklarıydı" nev'inden mütalâalar serdetmiyorum; sağı, sol yarattı, biçimlendirdi ve onu harekete geçmeye icbâr etti. Bir "hiç" yüzünden Türkiye on yıl süren bir iç savaş atmosferi yaşadı ve beşbin civarında insan sokaklarda öldürüldü; "hiç" kelimesi kadar bu cümleye yaraşan bir kelime yoktur. İç savaş Türkiye'nin dinamizmini baltaladı, itibarını zayıflattı, kalkınmasını geciktirdi ve kardeşi kardeşe düşman etti. Türkiye bu kör dövüşünden bir "felsefî tecrübe birikimi" veya "iç kavganın tehlikeli olduğu" yolunda bir fayda kırıntısı olsun kazanamadı. Mânâsız ve sebepsiz başlayan iç savaş, aynı derecede mânidar ve "esbâba tevessül eden" bir askeri darbenin inzibat düdüğü ile bıçak gibi kesiliverdi. Bu bir "hiç"ti!

Türk solu bir Babil kulesiydi

Bugünün Türkiye'sinde "sağ□sol" tefriki, eskisi kadar tesirli olmasa da hâlâ itibar edilen bir adres tarifidir. "Solcu" lâfzı, eski meş'um tedailerinin çoğunu kaybetti ama tamamını değil. Bugünün solcuları, ağabeylerine nazaran daha ılımlı ve samimi konuşabiliyorlar ve bu yüzden onların ne demek istediklerini daha rahat anlayabiliyoruz; dün böyle bir imkân mevcut değildi; komünizmi övmek kanunen suçtu, "solcuyum" diyebilmek ise daima zaman ve zemin kollanmak suretiyle başvurulan bir kimlik açıklamasıydı. Taraflar, imaj endişesi yüzünden olsa gerek sert ve köşeli kelimelerle, zehir zemberek bildirilerle ve bükülmez tavırların katılaştırdığı bir retorikle konuşurlardı ve böyle bir ortamda kimin aslında neyi söylemek istediğini keşfetmek kolay olmuyordu.

1980'den sonra Türkiye hızlı değişti ve 1984'te PKK terörünün başladığı günlere kadar hemen herkes bir durum değerlendirmesi yapmak imkânını buldu. "Sol"la ilgili önyargıların değişmeye başlaması da aynı döneme tekabül ediyor. Solla ilgili önyargılarla birlikte, solun gerçek niteliği de yavaş yavaş netleşmeye başladı, kendi adıma söyleyebilirim ki Türkiye'de solculuk, radikal ve marjinal muhalefetin bütün renklerini bünyesinde toplayan bir müşterek kimlik vazifesini görmüştür; meselâ vaktiyle Türkiye'de solcu olmak, üç aşağı beş yukarı dini değerlere karşı kayıtsız kalmak, muhalefet etmek veya tamamını reddetmek, sofuca ve mutaassıp tavırları tenkid etmek, mikro milliyetçilik cereyanları ve mezhep mensubiyeti gibi alt kimlik aidiyetlerini açığa vurmak, devleti ve sistemi eleştirmek, haksızlıklara karşı fiilen

protestoda bulunmak, gelir dağılımında adaletten yana olmak gibi solla doğrudan ilgili olmayan tavırlara ilaveten sosyalist ve Marksist-Leninist felsefeyi benimsemek, hatta Maocu, Kastrocu veya Enver Hocacı olmak gibi tercihleri de bünyesinde barındırabiliyordu. Takdir edilmelidir ki bunca vasıf bir "solcu" kelimesinin kaldırabileceği yük değildir. Türk solu, solun gerçekte ne olduğu ve nasıl temsil edilmesi gerektiği hakkında ev ödevini bugüne kadar aksattığı için kabahatlidir; kavramı, içine "antifaşist ve antiemperyalist" herşeyi alabilecek derecede genişlettiği ve zorladığı için Türk fikir hayatının kalitesinin düşmesine sebep olmaktan suçludur. Türk solu, tam da "alaturka" bir mahiyette tezahür etmiş ve bugüne kadar erişmiş bulunuyor. Solun, belki taban tutabilmek ve kitlelerin ilgisini cezbetmek maksadıyla olsa gerek, vaktiyle mikro milliyetçilik ve mezhepçilik gibi cereyanlarla sıcak ilişkiler içinde bulunması bile, sol kavramının nasıl kirlendiğini ve asıl tabiatından başkalaştığını göstermeye yeter.

Borcunu öde Türk solu!

Hayatımın hiçbir döneminde kendimi zihnen ve rûhen sola meyyâl hissetmedim; böyle bir sıfatla solun iç meselelerini veya ne idüğünü tartışmak, samimiyetten uzak bir tavır gibi görünebilir ama farkediliyor ki sol, sadece solculara terk edilemeyecek kadar mühim ve verimli bir polarite unsurudur. Bugün için Cemil Meriç'in şu sözünü daha iyi fehmedebilecek noktada bulunuyoruz: "Düşünce hayatımızın en büyük faciası, birbirini tamamlamak için yaratılmış aydınlarımızın, birbirini yıkmaya çalışmalarıdır". Bu söz, kendi kamplarımız içine muhkem barınaklar inşâ etmeyi değil, hakikat için yaşamayı ve hakikat için işbirliği yapmayı istikametlendiren, heyecan verici bir muhtevâ taşıyor. Bugüne kadar soldan öğrenebileceklerimizin pek azını öğrendik, halbuki daha fazlasına ihtiyacımız vardı ve el'an bu ihtiyaç devam ediyor. Sol'un kendi muarızlarından öğrenebileceği şeyler meselesine ise hiç girmiyorum zira bu yazı çerçevesindeki genel tenkidler içinde o mesele de zımnen yer almaktadır.

Bana göre Türkiye'de solculuk bugüne kadar çocukluk dönemini yaşadı daha ziyade "evcilik" oyunuyla hazırlık süresini doldurdu. Türk solunun tarihi bir "premature"nin tarihidir; bu erken doğum, fikir hayatımızın kalitesi ve zenginliği açısından kayıptır. Sağlam esaslara dayalı, zamanı doğru okuyan ve doğru tarif edilmiş bir sol kavrayışı, hem kendi taraftarları, hem "sol"un muhalifleri açısından son derece faydalı, öğretici ve zenginleştirici bir fonksiyon ifâ edebilirdi ve bu ihtiyaç hâlâ variddir.

Türkiye'de solculuk artık basit heyecan ve sevk-i tabiilerin idare ettiği bir "duruş yeri", bir kimlik göstergesi olmaktan çıkmalı, evrensel sol birikimden gıdâlanan ve bu birikime ciddi katkılarda bulunan, barışçı, hakperest, muhalif ve idealist çizgisini yeniden inşâ etmelidir ve Türk fikir hayatı açısından böyle bir "ba'sü bâ'de'l mevt" çok faydalı ve semereli sonuçlar doğuracaktır.

Ada! (*)

Ah efendim! "Göller bölgesinde bir ada" olmanın affedilmez cürmünü nasıl tahmin edebilirdiniz ki; biliyorum mükeddersiniz; ama muğber olmadığınızdan eminim; belki bir miktar ye'se uğradınız lâkin kahırlanma lüksüne sahip olmadığınızı biliyorsunuz; çünkü "göller bölgesinde ada" olmayı bilerek tercih ettiniz.

Ah efendim!

"Paran çoksa kefil, işin yoksa şahit ol" alçaklığına neredeyse vecîze kıymeti atfedildiği bir cıvıklık ve nâmerdlik ikliminde kâr"zarar hesâbına bakmadan, "elâlem ne der" endişesine kapılmadan, çekinilmesi gereken "asıl mercii"den gayrısına fütûr göstermeden Hakk'a şehâdet ve "sa'y"e kefâlet etmenin ne gereği vardı sanki?

İnsanları eğitime teşvik etmek, zihinlerini bilgi ve hikmetle aydınlatıp genişletmek, geçmiş zaman efsânelerine gönüllü kölelik etmek yerine onları eskimeyen bilgiler etrafında şimdiki zamanın bilgisini haiz hür efendiler kılmak için didinmek neyin nesi oluyor efendim? Geleceğin hür ve bilgili insanlarına yatırım yaparken gönüllü köleleri ve yarı cahilleri tahrik edeceğinizi hesaba katmadığınız için suçunuz büyük. Siz, eski köye yeni âdet getirdiğiniz için de suçlusunuz; tahakkukunu mucizelerden beklediğiniz, en iyi ihtimalle uzak torunlarımıza havâle ettiğimiz hülyâlarımızı sanki sıradan bir iş görüntüsüyle ve mütevazı bir karınca sabrıyla teker teker gerçekleştirdiğiniz için cürmünüz affedilemez!

Sizden şüphelenmekte yerden göğe haklıyız efendim; mâziniz köpüklü yayla derelerinde yerli sabunla çitilenmiş bir beyaz mendil kadar temiz (ve tabii buruşuk!), şahsî servetiniz havsalamızı kurutacak derecede cüz'î, beşerî zaaf siciliniz insanı tedirgin edecek ölçüde fukara. Buna mukabil itibarınız anlaşılmaz ölçüde vâsi; tahsil kariyeriniz hiç kimsede imrenti uyandırmayacak derecede sıradan ama Türkçeye hâkimiyetiniz ve tasarrufunuz "âlâ" derecede; iknâ ve nüfuz kabiliyetiniz şaşırtıcı, millete hizmet siciliniz parlak muvaffakiyetle müzeyyen. Hele "dolgun başakların boynu bükük olur" kabilinden bir tevâzuunuz var ki, ardında alışageldiğimiz mülk ve dünyâ nîmetlerini bulamayınca biz darmadağın oluyoruz efendim! "Vird"iniz Hakk, tavsiyeniz sa'y ü gayret, telkininiz sabır, teşvikiniz müspet ilim, istikametiniz sulh ve teennî. Sizden şüphelenmekte biz yerden göğe haklıyız efendim! Bu portre o kadar alışılmadık çizgilerle yüklü ki, ne kadar "dur hele foyası çıkar yakında!" diye imâl"i fikr etsek beklentilerimiz boş çıkıyor.

Bir şeyler yanlış efendim; evvelâ bir "din hizmetkârı" vasfıyla mâruf olduğunuz halde samimiyetinde iğne ucu kadar zaaf bulamadığımız "Türkiyeci" tavrınız, "yerli ve millî" nokta"i nazarınız bizi fena halde rahatsız ediyor, sizi zihnimizde hazır tuttuğumuz raflardan birine yerleştirmekte fena halde zorlanıyor ve sinirleniyoruz; bu kadar samimi, iyi niyetli, sulhperver, hoşgörülü, mütevazı olabilmek hakkını nereden alıyorsunuz? Buna hakkınız yok!

Bizi suçlamamalısınız efendim, bu işte bizim taksîrimiz yok; biz, ancak bizim tabiatımıza benzeyen tabiatları anlamak ve tasnif edip rahatlamak kabiliyetine mâlikiz. Siz, bizim yaygın standartlarımıza uymuyorsunuz; açık vermiyorsunuz, zaaf göstermiyorsunuz, Hakk'ı tavsiye ediyorsunuz, devletle didişmiyorsunuz, ucuz düşmanlık edebiyatına iltifat etmiyorsunuz, siyâsette kendi dolabınızı kurma fırsatını istihkârla karşılıyorsunuz, insanları üretken olmaya yönlendiriyorsunuz, pek kolay olduğu halde kendi tekkenizi kurmuyorsunuz, kerâmet satmaktan hayâ ediyorsunuz, buğz ve nefretten kaçınıyorsunuz!

Olur mu efendim, bu kadarı da olur mu?

Siz bizim ölçülerimize göre standart dışı bir karaktersiniz; bizi bu halinizle çok rahatsız ediyorsunuz; bizde tedirginlik ve şüphe uyandırdığınız için bizi bile suçlamamanız bizi kahrediyor.

Efendim, bu kadar iyi olmaya hakkınız yok; bu kadar iyi olduğunuz sürece sizi anlamamaya ve size yakınlık duymamaya kararlıyız: "Bunların kalbine niçin nüfûz edemiyorum" diye şahsî bir cehdiniz varsa, Dostoyevsky'nin "Karamazov Kardeşler" isimli eserindeki "Büyük Engizitör" faslını okumalısınız; o zaman bizi muhtemelen anlayacaksınız! Okuyunca göreceksiniz ki sizinle biz medeniyet tarihinin iki zıt karakterini temsil ediyoruz.

Sakın bir daha bizi bile affettiğinizi söylemeyin efendim; bu tavrınız bizi büsbütün çileden çıkarıyor: Biz sizde affedilmeye lâyık değerler bulamazken bize muğber olmadığınızı bile söylemeniz dayanılır gibi değil; bu kadarına hakkınız yok.

Âh efendim, göller bölgesinde bir kayık olmak dururken niçin "ada" olmayı seçtiniz?

(*) Bu yazı, takriben iki buçuk yıl önce yine bu sütunlarda yayınlandı; Türkiye'de bazı şeyler nedense tazeliğini hiç kaybetmiyor; gördüğüm lüzuma binaen bu eskimemiş yazıyı yeniden yayınlıyorum. ATA.

Önüm-arkam, sağım-solum "devlet"

Hayır, bu tamamen bizim alaturkalığımızdan, iştihamızdan kaynaklanan bir davranış bozukluğu olamaz; "N'olacak bu memleketin hali?" sualini her gün gündemin çengeline takan saik, toplum hezeyanının yansıması değil.

Devlet, gereğinden fazla müdahil, olması lazım gelenden daha çok merkezde ve aslında kaldıramayacağından daha çok sorumluluk ve yük omuzlamış durumda. Gelir dağılımını en mikro seviyelerde bile devlet tayin ediyor, son derece hantal ve tutucu bir bürokratik yapıyı, bilinen bütün mahzurlarına rağmen idame ettiriyor; hürriyetimizin sınırlarını tayin ediyor, bizim standart hürriyetler kullanmamıza şüpheyle bakıyor. Bakanlar Kurulu'nun her

toplantısı, gündelik hayatımızı yakından ilgilendiriyor. Devlet kendi işleyişinde rutine tahammül edemiyor. Rejim ve sistem üslupları bir yana, kendisini daima ön planda, belirleyici ve merkezî bir mevkiide tutmak saplantısından ötürü Türkiye'de devletin bizatihi vahim bir problem haline geldiğini söyleyebiliriz.

Devleti ele geçirmek, devlete hülûl etmek veya sızmak bir savcı iddianamesinde okunduğunda hainâne bir tertip olduğu intibaını uyandırıyor. Devlet memuriyeti için dilekçe veren her insan potansiyel suçlu mudur? Aşırı merkezîleşmenin mahzurlarından kurtulmanın Türkiye'deki en emin yollarından biri merkeze yakın olmak veya bizzat merkezde bulunmaktır. Ülkemizde "güçlü, sözü geçer ve nüfuzlu adam" demek, Ankara'da dediğini yaptıran, problem çözen veya en azından Ankara'da derdini anlatabileceği bir "lobi"ye mensup adam anlamına gelir ve şu Ankara'da ne çok "gayrıresmî ama çok etkili" "lobi" mevcuttur. Her lobinin devlette çok sağlam tutamakları ve bağlantıları vardır. Bürokrasinin rutin prosedürüne müracaat ederek devlet katında netice alınamaz; ayrıca "torpil" gerekir. Sanmayalım ki Ankara, öğretmen tayininden, taşranın filan kasabasına kavşak sinyali yerleştirilmesine kadar her türlü ayrıntıyla uğraşmaktan bîtab düştüğü için yakınmaktadır? Asla! İdari ve siyasî mekanizmamızın işleyiş üslûbu o çok bilinen şarkıda söylendiği gibidir: "Ankara, Ankara güzel (?) Ankara / Senden yardım ister her düşen dara". İlk okunduğunda hiciv gibi geliyor; ama bu şarkı bestelendiğinde, herhalde merkeziyetçiliğe ve devletçiliğe senâ olsun maksadı takib edilmişti. Devlet bu konuda âdeta Tanrı gibi davranmak istidad ve hevesindedir: Rızk dağıtır, her şeyi bilir, onurlandırır, cezalandırır, işitir, görür, ezeli ve ebedîdir, yaşatır ve öldürür, yargılar, yanlış yapmaz, mutlak iktidar sahibidir, güzeldir, en büyüktür, şefkatlidir, intikam alır, güçlüdür, sözünde durur, âdildir vesaire... Bu kadar çok sıfatı, hâricen gönülsüzce gibi görünse de üstlenmek ve mûcibince amel etmeğe çalışmak mümkün mü? Dünyada böyle bir devlet hiç olmadı ve hiç olmayacak. Hatâlarını ve hastalıklarını bile istekli bir ubudiyetle iktibasa yeltendiğimiz Batılı kamu yönetimleri, en azından o kadar ortalık yerde ve ayakaltında durmamak konusunda gittikçe artan bir itina gösteriyorlar. Hukuk felsefelerini benimseyebilir veya reddedebilirsiniz; ama "hukuk devleti" denilen yönetim felsefesini samimiyetle takib ediyorlar; kamu cihazını herkese aynı mesafede ve görünür, denetlenebilir bir üslûba büründürüyorlar. Sıradan insanların kendi işleriyle, ufak"tefek dünya gaileleri ile meşgul olmalarına imkan tanıyorlar. Artık dünya çapında standartlaşmış kişi hak hürriyetlerini vatandaşla devlet arasında pazarlık mevzuu haline getirmeksizin ve hiçbir komplekse kapılmadan tatbik ediyorlar. Oralarda sıradan insanlar, küçük işlere ciddiyetle ve etraflı bir şekilde eğilebiliyorlar; biz ise daima büyük işlerle meşgul bulunduğumuzdan küçük işleri istihkârla aşağılıyoruz ve "ayrıntı disiplini"ne ihanet ettiğimiz için her gün bedel ödüyoruz; kaybettikçe gözümüzü ve gönlümüzü kamu işlerine mıhlıyor, lâf ile dünyâya nizâmat veriyoruz. Dünya işlerini tanzim etmek, küçük işlerin ihmâliyle başarılamaz. Bu derece yoğun siyâset konuşmak ve siyâsetle ilgilenmek sıradan değildir, maraz işaretidir; ama biz, asla görmezden gelemeyeceğimiz kadar iri ve kunt devlete karşı bir

anlamda kendi hukukumuzu müdafaa için daima ilgilenmek zorunda bırakılıyoruz. Neredeyse herkesin tamamen kendine mahsus veya alelâde tarzda bir "Türkiye'yi kurtarma planı"na sahip olması doğrusu kara mizahın daniskasıdır.

Açık konuşmak lazımsa Avrupa Birliği'ne girmeye taraftar olanların kahir ekseriyeti, bu sâyede devletin "muasırlaşabileceği" ümidi ile bu konuda istekli davranıyorlar; iç dinamikler yoluyla devlet cihazının kendini asgarî hadlere kadar küçültebileceği ümidi tamamen kırılmıştır ve doğrusu bu pek ağır bir psikolojik tablodur. AB'ye, "Bizi ancak bu adamlar ıslah eder!" ön yargısıyla girmeyi düşünmek haysiyet kırıcı olduğu derecede "maalesef" doğru görünen bir beklentidir. Ben bu beklentiyi paylaşanlardan değilim; ama devletin derin ofislerinde AB'ye muhalefet edenlerle aynı pozisyona düşmek de hoşuma gitmiyor. O mahfillerde devletin eski kudret ve büyüklüğünü zedelememek için AB'ye muhalefet edilirken, ben, meselenin milli onuru zedeleyen üslûbuna karşı çıktığım için muhalif gibi görünüyorum; tam da içinde yaşadığımız gerçeküstü, abes ve komik tezatları şerheden bir garâbet.

"Devlete sızmak" tâbirini uluorta suç isnadı haline getirmek kolay; devlete sızmadan, devletle bir şekilde dirsek temasına girmeden bu ülkede "var olmak", adam olmak, üretmek, para kazanmak, ticaret yapmak, meslek sahibi olmak mümkün mü? Kütlesini gereğinden fazla irileştirip, kaldıramayacağından daha çok yükün altına girmese ve daima "merkez muhacim" mevkiinde top koşturup bütün penaltıları atmaya istekli olmasaydı, devlete sızmak kimin aklına gelirdi? Devlete meyletmeyip ticaret veya sanayi alanlarına "sızanlar"ı bile cımbızla ayıklamaya kalkışan bir kamu cihazına sızmaktan başka çare var mı bu ülkede?

Devlet artık şöyle ciddi bir perhize başlasa iyi olacak; bu kadar ağırlık neticede hepimizin sıhhatini tehlikeye sokuyor.

Ermeni meselesinde zaaf gösteriyor muyuz?

Her sene aynı panayır gösterisinin, aynı ortaoyununun sergilenmesi çoktandır kabak tadı verdi; ne var ki bizimkilerin bu şaklabanlıkları bu derece ciddiye almasının ciddiye alınır tarafı kalmadı.

Ermeni lobisi gerek Avrupa'da gerek ABD'de konjonktürü müsait gördüğü her demde bir jenosit karar tasarısı gündeme getirir. Her defasında başta Hariciye erkânımız olmak üzere koca devletimiz bu diplomatik manevralar karşısında kaskatı kesilip nüzul geçirmişe döner. Bir öfke nöbeti, bir haksızlığa uğramışlık duygusu ve bir korunma refleksiyle hemen "sadece kendi kamuoyumuzu aydınlatmaya yarayan" itiraz kampanyaları başlar. Bu derece fevrî ve heyecanlı tepkilerle aslında Ermeni lobisine "yumuşak karın" gösterildiği nedense hiç düşünülmez. Ermeni lobisi ise, dilencilerin kendi sakatlıklarını ekmek teknesi haline getirip kendi uzuvlarını sömürmeleri gibi beynelmilel camiada para eden yegâne "trajedi"lerini,

uygun konjonktür kollayarak kapı kapı pazarlarlar. Her soykırım cayırtısından bir müddet sonra mesele unutulur; seçim arifelerinde yeniden ısıtılıp servise konulur; biz de aynı tepkileri bir şartlı refleks intizamı içinde tekrarlar dururuz.

Amerikan Temsilciler Meclisi'nin bu meseleyle ilgili alt komisyonunda ilgili karar tasarısının kabulü ne anlama geliyor ve biz bu kabule hangi anlamı veriyoruz? Bu sualin cevabı, soykırımla itham edilmekten daha ağır siyâsî külfetler ihtivâ ediyor bana göre. Tarihçi sıfatını taşımaya layık (yerli"ecnebi fark etmez) herkes, Ermeni meselesinin aslını astarını biliyor. Bu problemi sömürmek Ermeni lobisinin tek maişet vasıtası. O alt komisyon tarih yazmıyor; neticede hangi karara varırsa varsın bu "siyasi" bir karar olacak ve tarihi olgu yerli yerinde kalacaktır. Aleyhte bir kararı bir düşmanlık gösterisi gibi algılayabiliriz ve o durumda gereğini yerine getiririz; fakat meselenin her gündeme gelişinde, Ermeni lobisinin sızlanmasını andırır tarzda kontr"sızlanma ve öfke nöbetlerine kapılmak doğrusu "devlet mehabeti"ne yakışmıyor. Sûretâ haklı gibi görünen, "bırakalım da adamlar istedikleri kararı çıkarsınlar mı?" çıkışının cevabı şudur: "Bu devlet daha ne kadar zaman Ermeni lobisinin periyodik kampanyalarına endekslenmiş bir şekilde savunma gardında kalacaktır?"

Akıl karışıklığına mahal yok; 1915 yılında Anadolu Ermenilerinin bir cüz'ü, şark mıntıkasında genişleyen Rus işgalinden destek ve müsamaha görerek müslim komşularına bıçak çektiler. Şartlar tersine dönünce aynı mahiyette karşılık gördüler. Bu hadise I. Dünya Harbi'nin en müessif trajedilerinden biridir ve her iki taraftan da binlerce insan ezâ ve zulme tâbi kalmıştır. Tarihî kayıt ve şâhitlikler, Ermeni cemaati ile Müslüman nüfus arasında günün birinde mutlaka indifâ etmesi beklenen bir gerginliğin mevcudiyetini göstermiyor; tam aksine Ermeniler, Osmanlı toplumu içinde merkezî yönetim ve Müslüman ahali ile en ziyade imtizâc eden, yerli kültürü neredeyse tamamen paylaşan ve ona katılan, bu vasıflarından ötürü "tebâ"yı sâdıka" diye anılan "problemsiz" bir topluluktu. Nitekim Anadolu Ermenilerinin tamamı bu politik ve kanlı çatışmada taraf olmamışlardı; yerli ahalinin de Ermeni cemaatine karşı an'anevi bir kin beslemediğini, hatta bu harekete katılmamış Ermenileri korumaya çalıştıklarını hâlâ berhayat şahitlerin şehâdetiyle biliyoruz. Çatışma politikti ve çok kanlı cereyan etti. Bugün bize düşen, vâkıayı bütün tarihi hakikatiyle kabul etmektir. Kendi nâmıma, Ermeni hâdisesinin hiç cereyan etmemiş olmasını tercih ederdim; zira Ermeni nüfusunun XX. yüzyılın ilk ve ikinci çeyreğinde tedricen Anadolu'yu terk etmesi, "sırf iktisadi nokta"i nazardan bakılacak olursa" üretkenlik potansiyelimizi düşüren, üretim ahlâk ve geleneklerini zaafa uğratan ve nüfusumuzun mesleksizleşmesini hızlandıran bir tesir yapmıştır. Kaldı ki Ermeniler, tarih boyunca Anadolu'nun müslim ahalisi için pratikte "öteki"ni temsil ettiler ve neredeyse efsâne haline getirdiğimiz Osmanlı tesâmuhunun pratik nesnesi mevkiinde idiler. Şu veya bu şekilde Ermeni ve Rum nüfusunun Anadolu'dan çekilmesi, Anadolu'yu, "öteki"nin pratiğinden mahrum kalmak anlamında tekilleştirdi. Bu görüşün, "nüfusun millileşmesi" siyasetinde taraftar olanlar nazarında hoş karşılanmadığını biliyorum; Millî Mücadele ertesinde göç, iskân ve mübadele hareketlerinin tarihi ve içtimaî

birer zaruret olduğunu da kabul edebilirim; fakat netice itibariyle, asırlarca birlikte yaşadığımız bu unsurlarla hiç kavga etmemiş olmak daha çok işimize geliyordu; işte bu nokta mühim ve bu noktanın altını çizmek istiyorum.

Devletin Ermeni meselesindeki refleksi ile benim nokta"i nazarım farklı; devlet, yakın tarihle yüzleşmeye ve onunla birlikte yaşamaya hazır olduğunu henüz kabullenemedi. Dış gözlemciler nazarında kendi tarihini "tathir" ameliyesine tabi tutanların, "öteki"lerin tarihinde dürüst ve komplekssiz davranabileceğine ihtimal verilmiyor; Ermeni meselesinde devletin tutumu, birkaç asabi tavır gösterisinin teşkil ettiği zaaf dışında tarihi gerçeklerle ahenk içinde olmasına rağmen, beynelmilel camiada samimi bir kabul görmüyor: Batılılar olsun, Amerikalılar olsun, Ermeni meselesi mevzubahs olduğunda bize zımnen, "geçmişi kirli olmasına rağmen politik ve iktisadi münasebetleri zedelememek uğruna iyi geçinmek zorunda kaldıkları müttefik" muamelesi yapıyorlar. Doğrusu beynelmilel münasebetlerde Türkiye'ye göre "karşı taraf"ı temsil eden devletler açısından bu psikolojik zaafımız, çok kullanışlı bir pozisyon hatâsıdır ve esasen bu zaafımızı Fransızlar da, Amerikalılar da yıllardan beri tepe tepe kullanıyorlar.

Ermeni meselesinden ötürü uğradığımız psikolojik ve diplomatik zarar, kendi hakikatimizle ve tarihimizle yüzleşememekten ötürü mâruz kaldığımız ziyandan daha ağırdır; bu inceliğin devlet katlarında ve diplomatik mahfillerde lâyıkıyla anlaşılabildiği kanaatinde değilim, aksi olsaydı, bugün sistematik olarak başımıza kakılan bir Ermeni meselesi kalmazdı. Ne var ki bugün bile yaşayan nüfusunun neredese yarısından fazlasına şüpheyle bakan bir idari anlayışın, tarihi meselelerde komplekssiz davrandığına kimseleri ikna edebilecek durumda değiliz: Tarihi hakikatler bizi doğrulasa bile! Zira altın kaidedir; siyaset esnafının indinde bir olgunun gerçekte ne idüğü değil, onun nasıl anlaşıldığı ve algılandığı önemlidir.

Türk solu ne zaman kendini sollayacak?

Türkiye'de sol, sahih bir zemine sahip olmadığı dönemlerde büyük aktivite göstererek projelerini hayata geçirmeğe, şu veya bu yolla iktidar olmağa kalkıştı; bu durum, büyük bir enerji potansiyelinin boş yere harcanması olarak değerlendirilebilir.

Bu dönemde sol doğrudan çok yanlışlar yaptı; Üçüncü Dünyacı bir kimlik ve üslûp benimsedi, Marksizm'i ve Tarihî Materyalizm'i evrensel çapta doğrulanmış bir "mutlak ilim" gibi anlayarak mistikleştirdi. Hitab ettiği ve değiştirmeye çalıştığı toplumu veri kabul ederek yola çıkmak yerine, Türkiye gerçeklerinin, aslında bir vehimden ibaret olan "bilimsel sosyalizm"e itaat etmesi gerektiğine inandı; şablon gerçeğe uymayınca asabileşti, şiddete baş vurdu ve halk indinde zaten pek az kabul gören itibarını kaybetti. İşte bu gibi sebeplerle Türk solu bugün, "tek parti" devrinin ideolojik avadanlıklarına sığınarak ayakta durmaya çalışıyor: Esasen kendileri pek iyi bilirler ki, solun sığındığı bu siper aslında "gerici" bir pozisyondur.

Devrim takıntısının pahalı faturaları

Bundan otuz sene önce solun, tek kelimeyle lüzumsuzluk olduğuna inanırdım; empati yoluyla kendimi bir solcunun yerine koyup meselelere o pencereden bakmağa çalıştığımda abes bir tablo ile karşılaşır, durumu anlayamazdım. Şimdi, Türkiye'de sol'un zamanlama ve üslûp hatâları yüzünden Türk fikir hayatına katabileceği boyut zenginliğini, sırf beceriksizlik ve aculluk yüzünden veremediği için kendi nâmıma hayıflanıyorum. Fikir hayatımıza solun katkısını tamamen inkar etmek nankörlük olur ama evine buğday ekmeği getirebilecek iken, süpürge tohumu bulamacı getiren birine duyulan öfke olarak anlaşılmalıdır bu. Daha iyisini yapabilecekken daha kötüsü ile iktifa etmek, fikit hayatımızın kalitesini ve seviyesini, abes denecek kadar kötü yerlere sürükledi. Mesela solcuların "illâ ki her şeyde devrim yapacağız" önyargısıyla "dil devrimi"ni desteklemeleri, çok feci neticeler verdi. Sol fikriyatın bile ancak sağlam bir dil zemini üzerinde geliştirilebileceği gerçeği ihmal edildi. Türk solunun, beynelmilel sol literatürü zenginleştirmek yerine sadece basit ve kaale alınmağa değmez bir tüketici mevkiinde kalmasının aslında en derin sebebi, kendilerinin de istinad edecekleri lisan zeminini, budalaca tahrip etmeleri olmuştur. Buna benzer bir başka tutum hatası ise, solun mânevî ve millî değerler ile kavgalı, en azından onlara karşı alaycı hattâ hakeratâmiz bir tavıra bürünmesiydi.

Bidâyetinden beri Türkiye'de sol, "millîci" bir çizgi takib edebilirdi, kendilerini sola meyyal hisseden gençlere başlangıç kitabı olarak XIX. asırdan mevrus kaba materyalist öğretiler tâlim eden ucuz propaganda risaleleri tutuşturmak yerine en azından hür fikirli olmanın meziyetleri telkin edilerek daha tutarlı bir yol izlenebilirdi. Türkiye'de milliyetçilik fikrinin, bugün aynı isim altında siyaset yapan toplulukların inhisarına terkedilmesi, Türk fikir hayatının en fecî kayıp tablolarından birisi olmuştur. Bundan elli yıl önce bizde kimsenin "vatanım rûy ı zemin, milletim nev'i beşer" irtifâında pervaz etmesini bekleyemezdik; böyle bir zeminde enternasyonalist bir duruş yeriyle Türkiye'de devrim yapmağa kalkışmanın sadece zulme yol açacağını hesaplayamamış olmaları da neticede cümlemiz namına bir kayıptır.

Türkiye'de sol, otoritenin tenkidi, otokritik müessesesi, temel hak ve hürriyetler manzumesinin yaygınlaşması ve yerleşik değer kalıplarının eleştirisi konusunda gerçekten öncü bir rol oynamıştır; bu esaslı katkıdan ötürü teşekkürü hak ediyorlar; ne var ki elbirliği ile çizdikleri "solcu" tipinin diğer menfî yönlerinin ağır basması yüzünden bir öncü sıfatıyla savundukları doğrular yeterince neşv ü nemâ bulamadı. Basit bir örnek: Otuz yıl önce "insan hakları müdafaası", maalesef "sol diskur"a dair bir unsurdu ve sırf sol tarafından dillendirildiği için solun muhalifleri tarafından asla ciddiye alınmazdı.

Sol niçin kendi içinde dönüşemiyor?

Tesbitimde yanılmış olabilirim ama bugünün Türkiye'sinde "sol" tutumun, otuz□kırk sene öncesine nisbetle daha fazla taban tutmuş olduğunu düşünüyorum; ne var ki rakamlar beni

teyid etmiyor! Aradan geçen zaman zarfında Türk toplumu totaliter ve baskıcı uygulamalara karşı muhalefetin hangi işe yaradığını, kişi temel hak ve hürriyetlerinin gerekliliğini, gelir dağılımında adaletsizliğin hangi kötülüklere yol açtığını öğrendi. Dün, toplumun yüzde 65'i köylerde yaşıyordu, bugün aynı oranda insan şehirlere taşındı, "şehirli" oldu; kırk yılda üçü iri kıyım olmak üzere bir çok askeri müdahale yaşadık, dünya ile tanıştık, ufkumuz genişledi. Bu esnada dünya yerinde durmadı, o da değişti; sanayi tipi üretim fikrinden yüksek teknolojiye dayanan üretim modeline geçildi; sendikalizmin zemini sarsılmaya başladı. Globalizm, Amerikan yayılmacılığının bir farklı çehresi olarak son on yılın gündemine oturdu; Sovyet bloku çöktü, Avrupa'da yeni bir "birleşik devletler" modeli zuhur etti ve bütün bu gelişmeler Türk toplumunu yakından etkiledi. Bu şartlar muvacehesinde, özellikle 1980'den sonra Türk fikir hayatında solun durduğu yerde bir erime ve gerileme müşahede ettik. Evvela 1980'deki askeri darbe, ardından Sovyet Bloku'nun ideolojik bir fiyasko görüntüsüyle tarihe karışması, bidâyetinden beri dışarıya endeksli Türk solu'nu mânen ve maddeten yıprattı. Bu arada Türkiye Cumhuriyeti tarihinin en büyük bölücü ayaklanmasına önderlik eden hizbin, hiç ilişiği görünmemesine rağmen Marksist bir ideolojik dil kullanmasının yıpratıcı etkisini de hesaba katmak gerekir.

"Tek parti sokağı"na taşınan sol

Bugün, böyle bir tablo ile karşı karşıyayız; bir denge ve kutup tamamlayıcısı olarak Türk soluna duyduğumuz ihtiyaç, 60'lı yıllarla mukayese kabul etmeyecek derecede ciddidir. Fikir hayatımızın kalitesi, "kaliteli partner" eksikliği yüzünden hayli zayıflamış durumda bulunuyor. Hâsılı, bölücülük, mezhepçilik, dinsizlik veya millî ve mânevî değerlere kayıtsızlık gibi abes sapmalara iltifat etmeyen yeni bir sol geleneğin tesisi için zemin, otuz sene öncesinden çok daha elverişli durumda; ne var ki Türkiye'de "sol"u adresinde arayanlar, daima şu meâlden monoton bir telesekreter anonsu ile karşılaşıyorlar: "Türk solu artık burada oturmuyor; 'tek parti' sokağına taşındı!"

Hükümetin en büyük ortağının "demokratik sol" çizgide siyaset yapan bir parti olması, tezimi zayıflatmıyor; onlar şimdi ne "demokratik" ne de "sol" bir vasıf taşımayacak kadar devletçiler ve devlet otoritesi ile hemhâl vaziyetteler. Nasıl olup da 60'lı yılların ortalarında "ortanın solu" koordinatlarına dikey geçiş yaptığını hâlâ anlayamadığımız "devlet kuran parti" ise, küçük hizip çatışmalarının şehevî kavgalarında bîtab düşerek barajın altında kaldı; muhtemel bir seçimde Türkiye'nin geleceğine yönelik heyecan verici projeksiyonlar üretmeleri ihtimâli ise şimdilik muhâl görünüyor. Gençlik arasında o eski "sol rüzgâr" yok artık. Şaşırtıcı ama galiba doğru: Bütün göstergeler, Türk solunun vahim bir ideolojik bunalım geçirmekte olduğuna işaret ediyor.

"Aman eksik olsun, varlıklarından ne hayır gördük ki, yokluklarından endişeye kapılalım?" diyebilme lüksüne sahip değiliz. Tür solu'nun fiilen fikir hayatımızda ve siyaset sahnesinde etkisiz eleman mevkiinde kalması, şaşılacak bir tarzda solcu olmayanların da zarar görmesine

sebep oluyor. Düşüncenin her rengi lâzım bize; fikrî tekillikten bereket doğmaz! Mesele, Türkiye'de solun sağ nazarında an'anevi bir tarzda "Şeytanın avukatlığı" rolünü ifâ etmesinden ibaret değil; sol, tek kelimeyle "farklı boyut" anlamına da geliyor.

İnsanlığın gördüğü büyük bir rüya

Sol, insanlığın gördüğü en büyük rüyalardan biri; bana göre kullandığı argümanların kötü seçilmiş ve fena uygulanmış olması, bu rüyanın yerle bir edilmesi veya görmezden gelinmesi mânâsına gelmemeli. İnsanların daha iyi, adil ve hakça bir dünya tasavvur etmeleri, sömürünün her nev'ine (zulm) karşı tavır almaları kovuşturulmak yerine özendirilmeli ve güzel rüyalar asla baskı altına alınmamalı. Türkiye'de solun geçirdiği serüvenin detaylarından çıkarılacak ince dersler, sadece Türk solunun yeniden sağlam esaslar üzerinde bina edilmesi için kullanılmayacak, iyiyi, doğruyu, güzeli ve hakikati arayan herkes için çok işe yarar fikir nirengileri de inşâ edecektir.

Türk solu kendi tarihinin yanılgılarından ve tortularından sıkı bir özeleştiri ile kurtulup millîci, yerli, barışçı ve ahlâkçı yeni bir bâ's□ü bâ'del mevt heyecanı yakalayabilir mi? Sualin muhtemel cevapları, muhataplarının vebâlindedir.

Çağdaşlık yolundaki mehterân bölüğü: Türkiye!

"Enerji tüketenlerin üç aydan bir yıla kadar hapsine..." terânesiyle başlayan savcı iddianamelerinin eli kulağındadır herhalde. Enerji krizi karşısında hükümetin bulduğu tedbir bizi iki dünya savaşı arasındaki Türkiye'nin vâriyet kavrayışına götürüyor: "Yoksullukta eşitlik!"

Şöyle böyle 60 yıllık bir maddi, elle tutulur bir gerilemedir bu. Türkiye, üretim ahlâkını tesis edemeden tüketimden fedakârlıkta bulunmaya zorlanıyor; tüketilen şey Çikita muzu değil ki Nevşehir elması ile ikaame edilebilsin? Enerjiyi kısarak tüketimi denetlemek çağdaşlığa tam cepheden savaş açmaktır!

Enerjinin muasırlıkla bire bir ilgisi var: Çağdaşlık standartının ilk kriteri kişi başına tüketilen enerji. Enerjiden tasarruf yaparak iktisadi tabloları ıslah edemezsiniz; çünkü iktisadi tablolar, enerji kullanarak müsbet noktalara çıkarılabilir. Enerji, üretim demek; üretimi kısmak iktisadi intihardır. Zaten yeterince üretemeyen, üretmek heyecanını milli kültürün bir uzvu haline getiremeyen, milyonlarca işsiz ve daha kötüsü "mesleksiz" nüfus barındıran Türkiye, enerjiden tasarruf yaparak krizden çıkmayı hedefliyor! Bu, çare değil çaresizliktir; siyasetsizliğin en utanç verici noktası ve idaresizliğin evc"i bâlâsıdır.

Enerji bakanına şahsi husûmetim yoktur; fakat daha aylar öncesinden istifa etmesi gerekirdi. Ülkesini asgari iki saatlik elektrik kesintisine mahkûm eden, böylece verimliliğin, işgücünün ve toplam üretiminin düşmesine sebep olan bir bakan istifa etmeyecekse, "istifa" kavramının

içi çürümüş demektir. İş ve üretim ahlâkının en mühim rükünlerinden birisi de istifadır. Doğrudan mesul ve müsebbib olmasanız bile istifa gerektiren haller vardır ve bu gibi hallerde istifa, idarenin, siyasetin ve genel ahlâkın itibarını kurtarır. Neticede ülkesinin enerji tüketimini kısıtlayan bir bakan, o ülkede o sandalyeye ehil olan son kişi demek değil midir?

Meselenin ideolojik vechesi de var; yüz elli senedir gözümüz "muasır medeniyet" adını verdiğimiz imrendirici hayat tarzına dikilmiş durumda. İdeolojik kabuller de termodinamiğin temel kanunlarına tâbidir; lâf, işe yani üretime dönüşmelidir. Lâf ile dünyanın en güzel anayasalarını yazabilirsiniz; güzel bir anayasanın enerji girdisi, siz bilemediniz iki günlük hukukçu mesaisi, iki adet kurşun kalem ve 80 yapraklık bir bakkal defterinden ibarettir. Ne var ki çağdaşlık çok sayıda insanın, doğru hedefler istikametinde iş görmesi, üretim yapması ve emek harcaması ile mümkün. CHP'nin altı okunun teşkil ettiği prensiplerin "doğru veya yanlış, ayrı mesele" zihnî emek, elektrik, kömür, beden gücü veya km saat cinsinden ne kadar enerji sarf edilmek suretiyle hayata geçirilebileceği hiç hesaplanmış mıdır? 'Laikim' demekle laik olunmuyor işte; devletin laiklik ihlâllerinden fesat odaklarının ihlâllerine sıra gelmiyor bile. İdeolojiler lâftan ibaret değildir; onların enerji, emek ve üretim cinsinden bedelleri vardır. Cumhuriyet'in olmazsa olmaz hedeflerinden birisi "yeni bir toplum" inşâ etmekti. Yeni bir toplum için radikal ve sert direktiflere ilaveten muazzam bir eğitim hamlesinin de gerektiği açıktı. Cumhuriyet'in neredeyse sekizinci on yılında eğitimimiz kayalara bindirdi; üniversitelerinde ana dil gramer dersleri verildiği halde en basit gramer kaidelerini on satırlık metinde tatbik edemeyen talihsiz genç kuşaklar yetiştirdik. Mübalağa etmiyorum; bugün "de, da" ve "ki" eklerini doğru kullanabilen her genç, alnından kerrât ile öpülmeyi hak edecek derecede üstün bir niteliğin sahibidir!

Üretimsiz Cumhuriyet olmayacağını artık anladık mı? Hayır! Devlet idaresinde laik üslûbun, tepeden inmeci direktif ve baskılar yerine, üretkenlikte ve toplam üretimde "çağdaş" limitleri aşmış toplumlarda esasen kendini bir ihtiyaç olarak hissettireceği gerçeğini kavramış durumda mıyız? Maalesef! Çağdaş dünya ile aynı seviyeye gelmek için XX. yüzyılda geliştirdiğimiz en büyük projenin adı Atatürkçülük'tür. Bugün Avrupa Birliği'ne girmek, bazı çevreler tarafından Atatürkçülük'ün nihai hedeflerinden en büyüğü olarak takdim ediliyor; ama AB, üretimi düşük, enerji kullanmakta geri, üretim ve tüketim ahlâkı konusunda felsefi birikime sahip olmayan Türkiye'yi bünyesine kabulde nazlanıyor ki kendi nokta"i nazarlarından haklıdırlar. Biz yıllar öncesinden beri Atatürkçülüğü, enerjiyi işe çevirecek bir hamaratlık ve üretim felsefesi olarak da yorumlamayı başarabilmeliydik; bize çok zahmetli göründüğü için bu yükün altına omzumuzu koymak yerine Atatürkçülüğü sadece ideolojik argümanlarla yaşayan ve devlet himayesi altında varlığını sürdürebilen, sırf "söz"den müteşekkil bir yapı haline getirdik. Atatürk'ün Türkiyesi 2001 yılına, yevmiye iki saatlik elektrik kesintisi yaparak, fabrikalarda üretimi durdurarak, Meclis'in ampullerini söndürerek mi girmeliydi? O Meclis ki bütün Türkiye'nin en rûşen, en aydınlık, en ziyâlı, âdeta gece ve gündüz bir şehrâyin neşesini aksettirecek kadar pırıl pırıl bir sembol makamı olmalıydı. Meclis'in ampullerini söndürerek

tasarruf edebiyatına zelilâne iştirak etmenin izzeti nefsi örseleyeci bir anlamı var; nasıl fark edilmez?

Tasarruf tüketimde olmaz, israfta olur. Enerji tasarrufuna tasarruf demek lügate ve hakikate hakarettir. Türkiye, müsrifliğin siyaset haline geldiği sektörlerde tasarruf yapmaya yanaşmıyor; ama çağdaşlığın yegâne kriterinde tasarrufa âmâde! Madem "enerji tasarrufu" bu kadar matah bir şeydir, niçin iki saatle iktifâ olunsun efendim; olmuşken 22 saate çıkaralım da çağların üstünden zıplayarak muasır medeniyet seviyesinin de önüne geçelim. Ev hanımları gaz lambasında yün çorap örsünler, sanayi işçileri eğe ile rulman yuvarlasınlar, çocuklar kış soğuğunu "mekik ve şınav" çekerek göğüslesinler, artakalanımız ise yağmur duasına çıksın; dünya da nasıl "enerji tasarrufu" yapılırmış görsün ve ibretle titresin!

Bari onlar ibret alsın, zira bizde bir şeylerden ibret alacak i'zan kalmamıştır!

2000

30 Ekim

Bir simitçi, bir cumhurbaşkanı ve bir siyaset adamı Zaman Gazetesi

28 Ekim

Bir süpermarketin endam aynasından gördüklerim Aksiyon Dergisi

28 Ekim

Galatasaray'da irticâî yapılanma! Zaman Gazetesi

23 Ekim

Kazanmadık; bir kere daha kaybettik! Zaman Gazetesi

21 Ekim

-Var mısın? -Yokum, ya sen? Zaman Gazetesi

16 Ekim

İmlâ = Kalite Zaman Gazetesi

14 Ekim

Olimpik Felsefe ve... Aksiyon Dergisi

14 Ekim

Nokta! Zaman Gazetesi

09 Ekim

Milliyetçi terör? Zaman Gazetesi

07 Ekim

Turizm Bakanı'nı kınıyorum Zaman Gazetesi

02 Ekim

"Dinci!.." Zaman Gazetesi

"Dinci!.."

Şu yazarın (adı önemli değil) yaklaşımındaki gizli kibire, tenezzül göstermezlik hâletine ve zihnî kategorilerindeki sığlığa bakar mısınız: "Maksat irticayla suçlanan memurları uzaklaştırmak olduğu için bugünlerde Sezer'ci kesilen dinci basın üzerinde durmuyorum"!..

Siyâk ü sibâkında okuyucularını hangi yüksek mütâlaalarla tenvîr ettiği önemli değil yazarın, kendi takımının (yani "dinci" olmayan basının) şuuraltında yıkılmaz bir direk gibi duran o beylik önyargısını âşikâr ederken ne türlü bir "ayıp" işlediğinin farkında bile değil;

Bu zihniyet prototipini biraz tahlil edelim:

1 Türk basını ikiye ayrılır: "Dinci" basın, öteki ise karîne ile olsa olsa "dinci olmayan basın" olsa gerektir.

2 Dinci basın irticâ ile suçlanan memurların uzaklaştırılması konusunda önyargı sahibidir; yani dinci basın irticâı müdafaada kesinlikle başka türlü hareket etmez ve edemez.

3 Dinci basın bugünlerde "Sezer'ci"dir; Sezer'ci olmasının sebebi ise mâlum KHK'yı iade etmek suretiyle Cumhurbaşkanı'nın irticâcı memurlardan yana tavır almış olmasına dinci basının gösterdiği minnet gösterisidir.

4 İşte bu sebeple yazar dinci basın üzerinde durmak gereğini hissetmemekte, meseleyi mâlumun ilânı saymaktadır; onu asıl şaşırtan, "dinci olmayan basın"daki tavır benzemezlikleridir.

Bir cümleye bu kadar zengin telmih yerleştirdiği için yazar tebriki hak ediyor; fakat cümlenin ardındaki fikir hamûlesi, "âmiyâne"liğinin ötesinde hiçbir şekilde saygı uyandıracak bir kalite sergilemiyor. Önyargı, zihindeki kemikleşmiş bölgelerin eseridir ve önyargılarını her şeyden muhterem tutanların fikir iklimine ilâve edebileceği bir şey yoktur; fikir hürriyeti, önyargı

sahiplerinin de konuşmasını ihtivâ eder; fakat fikrî kalite, fikir hürriyetinden tamamen bağımsız bir hükümranlık sahasıdır.

"Dinci basın" ibâresi çirkindir; çirkin telmih ve imâlarla doludur ve tercih edeni küçültür. Türk basınının bir kısmını "dinci=irticâcı" kalıbıyla yaftalamak, fikir hürriyetine samimiyetle inanan bir basın mensubunun yapabileceği en son şeydir; bu tâbirin son günlerde tesadüf sayılamayacak bir sıklıkla kullanılması, bâriz bir kamplaşma arzusunun izhârı olarak okunabilir.

Meselenin çok daha gerilerde yer alan zihnî kökleri var: "Bizden" olmayanı yok saymak, özellikle basın, edebiyat ve sanat dünyasında pek yaygın bir davranış klişesidir ve bu hükmü ispat etmek için uzun uzadıya delil göstermek de gerekmiyor. Bölücülüğü vahim tehlike sayanlar, bu ülkenin basın, edebiyat ve sanat ikliminde neredeyse yarım asırdan beri kabuk bağlamış bir bölücülüğün hükümfermâ olduğundan haberdar mıdırlar? Ayrı hayat tarzları elbette anlaşılabilir ve kabul edilebilir bir farklılık unsurudur; herkes herkesi sevmek zorunda değildir; ama diyelim ki bir antoloji tertip edilirken, bir jüri kurulurken, bir ödül verilirken, hatta bir ansiklopedi kaleme alınırken itaat etmek gereken kriterler de vardır; bu kriterler kısaca "yiğidi öldür, hakkını teslim et"ten ibarettir. İsterseniz şimdi bu dikkatle, bugüne kadar yayınlanmış (hatta bir kısmı devlet tarafından finanse edilmiş) ansiklopedi veya antolojilere şöyle bir göz gezdiriniz; orada yergi veya tenkide bile tenezzül gösterilmeksizin "yok sayılmış" nice şair, edebiyatçı ve sanatçının adını bile göremeyeceksiniz. Uzun zaman bu tuhaflık, "Bunlardan adam çıkmaz" terânesiyle meşrûlaştırılırdı; yok sayılamayacak kadar varlık ibrâz edenleri ise şimdilerde en hafifinden "dinci" yaftasıyla dışlıyorlar.

Çıplak kelimelerle konuşalım; o hastalıklı tâbirle "dinci"ler, "dinci olmayan" yazar, şair ve sanatçıların eserlerini okur, izlerler; içlerinde kalite ibrâz edenleri sevenler de çoktur. "Onun gibi düşünmüyorum; ama filanca cihetini de beğeniyorum" değerlendirmesinde bulunanlar az değildir. Buna mukabil "dinci olmayanlar", kendi "aşiret"ine mensup olmayan erbâb□ı san'ata karşı kör, sağır ve dilsiz gibi davranmışlardır; bu ilgisizlik ve soğukluk (yoksa "nefret" mi demeliydik?), Türkiye'nin sanat ve kültür iklimini zâlimce böldü ve zehirledi. El'an bu durumun esaslı surette değiştiğini gösteren bir emâre yoktur.

Önce yok (keenlemyekûn) sayacaksınız, varlığını kabule mecbur kaldıklarınızı ise "iyidir; ama dincidir, metafizik takıntıları vardır" diye cüzamlı muamelesine tâbi tutacaksınız; doğrusu iyi tezgâh, doğrusu kendi nokta□i nazarınızdan faydası âşikâr bir tutum; iyi de bu ahmakça takıntının, başını kuma gömmüş bir devekuşu tavrından ne farkı var? Vaktiyle "milliyetçi cephe" yıllarında bu kapalı sınıf şuurunun nasıl saldırgan ve mahkum edici bir sınıf diline dönüştüğünü hayretle görmüştük: O günlerde "aşağılık, âdi, iğrenç" ve emsâli sıfatlar bulmak için kelime aramaya gerek yoktu: "MC" demek yetiyordu. "MC" kısaltmasına bu kadar kerih anlam yüklemek, plağın tersinde "MC'ci olmayanlar"ın sınıf dayanışmasını pekiştiren bir parola görevini de ifâ etti. Bugünün "MC"si, ise "dinci" ithamıdır.

Tenkid hakkı ile nefreti karıştıranlar, kendileri hakkında nefretten başka seçenek bırakmayabilirler. Politikada, felsefede, dünya görüşünde taraf olmanız pek tabiidir; fakat taraftarlıkta ısrarın "hakikat"i ıskalamak gibi pek fena bir yan tesiri de vardır. Hani olacak iş değil ya (!) hakikat bir gün "öteki" tarafta tecellî ederse ne yapacaksınız sevgili arkadaşlar; el çırparak protesto etmek yetişecek mi?

Turizm Bakanı'nı kınıyorum

Ülkemizde fikir selâmeti tehlikede: Hangi fikrin seslendirildiği pek ehemmiyet taşımıyor; kimin o fikri dile getirdiği daha önemli. Bu küçük tespit, fikir dünyamızdaki omurgasızlığın röntgen filmi hükmündedir. Fikrin bizatihi kendisi değer taşımadıktan sonra kim tarafından dillendirildiği ne kadar önemli olabilir?

Kürsüde konuşan rektörün söyledikleri elbette bir fikirdir; fakat daha ziyade Recep Peker'in, "İnkilâp Dersleri" isimli eserinden alınmışa benziyor. 930'lu yıllarda değiliz; Tek Parti devri çoktan geride kaldı. Zararlı fikirleri yasak koyarak engellemeye çalışmakla, rahmetli Fevzi Çakmak'ın "düşman istilâsına medâr olur" gerekçesiyle sahillere liman ve karayolu bağlantısı yapılmasına karşı çıkması arasında fark yok. O akademi kürsüsünden söylenenler, demokratik hazımsızlık bakımından Taliban üniversitelerindeki açış konuşmalarından mahiyet farkı taşımıyor. Zararlı bir düşüncenin seslendirilmesi halinde ortaya çıkacak risk, o düşüncenin saklı kalmasından daha küçük; bu bir tahmin veya temenni değil, bütün dünya aynı standartı kullanıyor. "Ama Türkiye başka" dediğimizde Taliban, Afganistan'dan farkımız kalmıyor; onlar da "Ama Afganistan'ın kendine mahsus şartları var.." diskuruyla temel hak ve hürriyetleri baskı altında tutuyorlar.

Genç bakanın söyledikleri bir siyasetçiden çok bir fikir adamının, bir hürriyet mücahidinin ağzına yakışacak kıratta. Tersliğe bakınız: Rektörün daha çok akademik hürriyet talep etmesi gerekirken, hürriyetsizliğe bahâne arıyor; siyaset adamı ise daha çok hürriyet talebinin muhatabı olması gereken yerde hürriyetleri savunuyor. Rektör, taleplerini ve fikirlerini kendi mütalaası ve referansları ile savunamayacak kadar ezik; tabu haline gelmiş isim ve müesseselerin gölgesinde konuşuyor. Ayrıca gerek akademik kariyeri, gerek bugüne kadar verdiği beyanlardan anlaşıldığı kadarıyla fikrî hamûlesi, bu gibi polemiklerden yarasız"beresiz çıkamayacak derecede sığ ve zayıf. Hemen kapı eşiğinde verdiği ayaküstü beyanat meal itibariyle "benim babam senin babanı döver"den ibaret. Sade vatandaş bu fikir zaafiyetini hemen hissediyor, "profesöre bak" diyor, üniversite kurumuna karşı duyduğu an'anevi hürmet sarsılıyor; bir şeyler kırılıyor, dökülüyor, un"ufak oluyor.

Bina ile, kampus ile, kitap, laboratuvar, yolluk, ödenek, dolgun maaş, yabancı ülkelerde ihtisas vesaire ile üniversite olmuyor; "üniversite, her şeyden evvel hakikat karşısında özel bir duruş yeridir". Bizde bu mânâda üniversite yok; "daha evvel var mıydı"yok muydu" tartışması abes; bugün yok. Olsa belli olurdu!

Sayın Recai Kutan ve bir kısım "dinci" basın (!), birilerini övmekten artık vazgeçmeli; çünkü yapılan övgüler, muhatabına itibardan çok zarar veriyor. Yazının başında anlatmaya çalıştığım paradoks bu işte: Birileri çıkıp "seni öven çevrelere bak; sen nasıl bir adam olmalısın ki bunlar seni övgüye layık buluyorlar" diye cephe taarruzuna geçiyor; evet bu tenkidler pespâye, değersiz, fikir kıymeti sıfır ama tesiri muazzam. Bu defa övülenler, kendilerini övenlerin kimliğinden rahatsız oldukları için övgücülere karşı ters kompleksle muarız kesiliyorlar. Bu isteğim mânâsız, belki de gülünç ama ne zaman benim de alkışladığım bir tavır veya beyanla karşılaşsam, hemen "eyvah, şimdi Recai Kutan yarım saatte kalmaz övgü dolu bir beyan verir" diye geçiyor içimden; yarım saat geçmeden beklediğim oluyor. Ardından salvolar, "seni övenlere bak da utan!" Kim, niçin övülüyor bu gibi ayrıntıların ehemmiyeti yok. Yapmayın Sayın Kutan; bu memlekette artık sözün doğrusu ile eğrisini birbirinden ayıracak miyar kalmadı.

Çok beğenmeme ve sofra başında alkışlamama rağmen Turizm Bakanı Sayın Erkan Mumcu'nun konuşmasını hiç beğenmediğimi ifade etmek istiyorum (!). Kendisi, Rektör Bey'in de ifade ettiği gibi henüz çocuk denilecek yaştadır ve kendisinden yaşça büyük bir Türk büyüğünü onca muteber davetli önünde "bozum" etmesi hiç de iyi olmamıştır (!) Bu işler "genç bakan" işi değildir; Rektör Bey yerden göğe haklıdır; devletin asla hata işlemeyeceği gibi rektörler de haksız sayılacakları hiçbir söz sarf etmezler. O saçlar değirmende ağarmamıştır. Sayın Mumcu'nun söyledikleri farzımuhal Patagonya'da kısmen doğru sayılsa bile büyük Türk büyüklerinin ifade ettiği gibi Türkiye'nin kendine mahsus şartları vardır ve Sayın Mumcu'nun bu şartları henüz anlayamadığı görülmektedir.

Aslında Sayın Kutan ve bir kısım "dinci" basın da, aslında bu ve buna benzer tenkidler yapmak isterken sözleri maksadın dışına çıkarak sanki övgü imiş gibi anlaşılmıştır. Sayın Erkan Mumcu'yu kimse övmemiştir. Herkes, yani bütün "kurum ve kuruluşlar" sâkin olmalıdır. Galât söyleyişle bir "yanlış anlaşılma" vuku bulmuştur.

Epeydir etrafı dinliyorum; hukuk çevrelerinden, barolardan ve bu gibi konulara hassas çevrelerden "hâkim teminâtı" konusunda bir ses gelmiyor. Fakülteyi bitireli yıllar oldu; hukuka giriş derslerinde neler okuduğumuzu da unuttuk; sayın adalet bakanımız bugünlerde "hâkim teminatı" konusunda lisans seviyesinde bir küçük açıklama yaparsa fevkalade aydınlarınırız diye düşünüyorum. "Ne oldu ki hâkim teminatı konusunda beyanat bekliyorsun?" diye sual ederseniz "hiç, merak etmiştim de.."den başka cevabım yoktur.

Deveye boynun eğri demişler, seninki benden kara demiş.

Milliyetçi terör?

Güreşçi Harun Doğan'ın, kendi ifadesine göre telâş eseriyle formasında ay"yıldız armalı kokardı olmaksızın mindere çıkması Türkiye'de hayli abartılı yankılara sebep oldu ve bu olaya bağlı olarak "milliyetçi bir terör" estirildi.

Bu abartılı terör kampanyasının ne kadar iki yüzlü olduğunu test etmek kolay; güreşçimiz şampiyon olsaydı, ortada ay"yıldızsız forma meselesi diye bir şey olmayacaktı. Aynı terör, olimpiyatlardan birkaç ay önce halterci Halil Mutlu'yu da hedef almıştı. Göğsünde sponsor firmanın amblemini taşıyan formayla yarışan Halil Mutlu, o günlerde nasıl da yerden yere vurulmuştu.

"Milliyetçi terör" tabiri izaha muhtaç; Türkiye'de milliyetçilik otuz yıl içinde kabuk, saf ve ırsiyet değiştirdi. Gökalp'in milliyetçilik tarifi artık kullanışlı değil; bu tarif ülkücü hareketin en aktif olduğu dönemde bile hayli tartışma yaratmış ve tashihe uğramıştı. Aynı süre zarfında milliyetçilik, dışa açık romantizmini (Turancılık) tesviye ederek içe dönük hedeflere yoğunlaştı ki, bunda Türk cumhuriyetleri ile kurulan "ayağı yere basan" münasebetlerin büyük tesiri olmuştur. Yeri gelmişken belirtmelidir ki PKK hareketi, Türkiye'de milliyetçilik kavramının yerinden uğrayarak sertleşmesinde ve daha içe dönük tarzda yorumlanmasında birinci derecede âmil olmuştur: 70'li yılların Ülkü Ocakları'nda ne kadar çok Kürt menşe'li ülküdaş olduğunu; ancak 80'li yılların sonlarında fark edebilmişti. Ve nihayet milliyetçiliğin, devlet ve rejim eksenli bir "resmî" versiyonu da son yıllarda kendini hissettirmeye başladı. Bazı pop şarkıcılarının milliyetçi ve devletçi mesajlar taşıyan şarkılar (ve marşlar) söylemeleri, eskiden solcu bildiğimiz birtakım zevatın rejim paralelinde pozisyon kazanmak için devletçi retorikle beraber milli sembollerin tüketimde hayli iştahlı davranmaları ve özellikle tek parti devrine dair ideolojik avadanlıkların milliyetçi edebiyatla ambalajlanarak psikolojik terör vasıtası haline getirilmesi, yeni milliyetçi dalganın bâriz göstergelerindendir. Milliyetçilik bugün râyici yüksek, piyasası işlek ve itibarı bol bir duruş ve tavırdır. İktidardaki partilerin tamamı milliyetçilikte birbiriyle yarışırken, muhalifleri de onlardan aşağı kalmıyor; devlet ise özellikle son beş yıldan beri iyiden iyiye milliyetçi bir retorik (Keşke şunun "siyâset"ini de yapabilselerdi!) kullanmayı tercih ediyor.

Yeni milliyetçi dalga, eskisine, yani MHP'nin vaktiyle önderlik ettiği siyasî ideolojiye göre daha vulger ve daha basit bir muhteva taşıyor; bu mukayese, 80 öncesindeki MHP'nin milliyetçilik çizgisinin fikren çok yüksek bir seviyede olduğunu imâ etmiyor; ama bugünün MHP'sinde bile devletin mutfağında pişirilmiş yeni milliyetçi dalgaya itibar edilmesi, Türkiye'nin milliyetçilik yorumunda daha iyi ve muhtevalı bir seviyeye ulaşması beklenirken, tam aksine gerilediği anlamına geliyor bana göre. Apo'yu misafir gibi ağırlayan İtalya'ya karşı köpürtülen sokak gösterilerindeki milliyetçi heyecan, olanca samimiyetine rağmen sığdı. Bugün, bir unutkanlık eseri olduğu iddia edilen ay"yıldızlı kokart ihmâline gösterilen tepki de

aynı seviyeyi aşamıyor. Sözü edilen güreşçi ilk defa milli maç yapıyor değildir; daha önce defalarca Türkiye'yi temsil etmiş ve ay"yıldızlı forma ile güreşmiştir; eğer milli hissiyat konusunda bu adamın bir zaafı veya kompleksi biliniyor idiyse kafileye alınmaz, cezalandırılır ve mesele biterdi. Şimdi bu kertede, yılların sporcusunu milli hislerden ırak, hatta mürtecî olmakla itham etmek, işte tam da telaffuza çalıştığım "milliyetçi terör"ün bir nişânesidir.

Milliyetçiliğin, bir siyasî ideoloji olarak kullanılması son derece risklidir; ehil ellerde, uygun zamanlarda ve bilhassa tekemmül etmiş bir tecrübe ile tasarruf edilmesi gerekir; zira milliyetçilik çıplak bir ideoloji olarak son derece esnek, amorf ve çok yönlüdür: Milliyetçi retorik kullanmak suretiyle insan hakları, demokrasi, devletçilik, liberalizm, sosyalizm ve hatta dikta rejimlerini bile aynı anda hem eleştirmek hem de desteklemek ve meşrulaştırmak mümkündür; örnek vermeye gerek yok. Bugün Türkiye'nin neredeyse bütün siyasî teşekkülleri anafikir itibariyle milliyetçi bir retoriğe yaslanıyorlar ve bu vâkıa, milliyetçilik üzerinden siyaset yapmanın kolaylığını işaretliyor.

Türkiye Günlüğü dergisinde yayınlanan bir yazımda, "Milliyetçilik toplumların ergenlik sivilcesidir." teşhisinde bulunmuştum; bu teşhis, bir yerde milliyetçiliğin tabiîliğini ifade ederken aynı zamanda bir toplumun ilânihâye gençlik sivilceleriyle yaşamasındaki gayri tabiîliği de tasvir ediyordu. Doğrusu dünya üzerindeki her devletin temel siyaseti milliyetçi bir iskelet üzerinde durur; fakat milliyetçiliği, sokağın nabzını idare etmek için kullanmak ancak pek az ülke tarafından tercih edilen bir usûl olsa gerektir. Milliyetçi retoriğin insafsızca sömürülmesi, kötü siyaseti gizlemekte, beceriksizlikleri gölgede bırakmakta ve ülke gündemini suiistimal etmekte çok işe yarar sonuçlar verebilir; meselâ düne kadar Miloseviç'in milliyetçiliği tartışma götürmez bir müteârife idi; ama bugün ülkesinde istenmeyen adam mevkiinde. Sırbistan'ın yeni liderinin de milliyetçiliği hassasiyetle vurgulanıyor; iki milliyetçilik tarzı arasındaki kalite farkını ise zaman gösterecek.

Milliyetçilik ekseninde siyaset yapan kuruluşların bugünlerde sâkin kafayla oturup milliyetçilik anlayışlarının muhtevasını, hedeflerini ve araçlarını yeniden gözden geçirmeleri elzem gibi görünüyor; bilâistisnâ bütün siyâsî teşekküllerin böyle bir beyin fırtınası estirmeye çok ciddi derecede ihtiyaçları olduğunu düşünüyorum.

Nokta!

"Dil Devrimi"nin başarıya ulaşıp ulaşmadığı hakkında "dil devrimcileri"nin kanaatini bilmiyorum; belki eserlerine bakıp iftihar duyuyorlardır; kendi bilecekleri iş fakat "devrim"in sonuçlarıyla gururlanmadan önce şu papuçtaki taşı fark etseler iyi olacak gibime geliyor: Koca kamûsu değiştirdik; hezar tebrik ama hepsi hepsi on küsürden ibaret noktalama işaretlerini yerinde kullanmak hususunda millî bir mutabakat sağlayamadık.

Olanakları saptamak, koşulları içselleştirmek, döngüsel devinime ivme kazandırmak kolay da bir paragraflık yazıda noktalama işaretlerini yerlerine yerleştirmek meselesine gelince ortalık "yorumsama"dan geçilmiyor! Denizi geçip de çayda mı boğulacaktık?

Küçücük bir işaret nokta. Türk dilinin imlâsına göre cümlenin bittiği yere konulan şey; en basit, en çok kullanılan işaret. Noktayı koymak kolay; kalemi kâğıda değdirmek yeter; noktayı koymak kolay da cümle nerede bitiyor meselesinde ittifak etmek zor. Bugün Türk gramerinin ve imlâsının en müşkül meselesi "noktanın konulacağı yer"dir diyecek olsam mübalağa etmiş olur muyum?

Bir ay kadar önce bir dergimizin açtığı bir makale yarışmasında kalburun üstünde kalan az sayıda yarışmacının özene-bezene yazdıkları kompozisyonları okudum; birkaç gün önce ise temel eğitim seviyesindeki okullar arasında düzenlenen bir kompozisyon yarışmasında ilk altıya kalan kâğıtları görmek fırsatını buldum. Fakülte öğrencilerinin imtihan kâğıtlarını okuyup değerlendirirken karşılaştığımız hatâlar ayrı fasıl; şu iki farklı kategorideki yarışma kâğıtlarında gördüğüm en can acıtıcı kusur imlâ hatâlarıydı. Sözlük, "imlâ"yı şöyle târif ediyor: "Bir dili doğru dürüst yazmak usûlü". Yolun başındakilerle, eğitimin son safhasını tamamlamış olanların, birbirine benzer tarzda aynı imlâ hatâlarını tekrarlamasında bir anlam, hattâ bir ibret olsa gerek; nedir o?

Çocukları ve gençleri suçlamanın bir mantığı var: Bilgileri henüz tâze, öğretmenler bu meselenin üzerinde duruyor, bol alıştırma yapılıyor, test türü imtihanlarda dilbilgisine dair hayli zorlayıcı sualler yer alıyor; öyleyse bilmeleri gerekir diye düşünmek mümkün fakat maalesef köşe yazarlarından romancılara, şairlerden ilim adamlarına, bürokratlardan siyasetçilere kadar memleketin neredeyse mürekkebe bulaşmış olanca okur-yazarı imlâ meselesinde -hafif tâbirle- zaaf içindedir. O zaman soruyorum; mâdem dil devrimi yaptık ve pekâlâ muvaffak olduk (!), hazır elimiz devrime değmişken biraz daha zaman ayırarak bir de "imlâ" devrimi yapamaz mıydık?

Bir imtihan kâğıdı okurken hece bölen, çok mâlum bir kelimeyi yanlış imlâ ile yazan, illâ ki şu "de-da ve ki" eklerinin nerede bitişik nerede ayrı yazılacağını bilmediğini kerrât ile âşikâr eden ifadelerle karşılaşınca ne yapacağımı bilemiyorum: Suale doğru cevap vermiş olabilir; ama ana dilinin imlâsını doğru tasarruf edemeyen birisi, sadece kendisine öğretilen bilgiyi tekrar ettiği için geçer not almaya hak kazanmış mıdır? Kâğıdın üstüne koca bir sıfır yazmak geliyor içimden, yapamıyorum. "Not kıracağım, sürüm sürüm süründüreceğim" diye evvelce âlenen tehditler savurmanın da faydasını görmedim bugüne kadar. İstihkakı neyse onu takdir edip geçiyorum fakat içim içimi yiyor. Peki niçin? Birkaç noktalama işaretini veya imlâ kaidesini ihlâl etmiş olmanın ne ehemmiyeti var?

Gramer ve imlâ dilin usûlü. Usûl esâsa mukaddem ise bir öğrencinin veya okur-yazarın usûlde hata yapmaması şarttır. Bazı şeylerde muhafazakâr tutumdan kat'iyyen vazgeçmemek

gerek; o "şey"lerden başlıcası usûl. Usûl yoksa esasın da kıymet-i harbiyesi yok. Virgülün nasıl kullanılacağı hakkında kesin, âdeta kemikleşmiş bilgiye sahip olmayan birinin, bütün eğitim istasyonlarından geçerek diploma sahibi olmaya hak kazanabilmesini kabul edemiyorum ve Türkiye'de bu niçin hep böyle oluyor?

Lisân üzerine felsefî mütalâalar sıralamanın faydası yok ama bilinmesi lâzım; ana diline hâkim olmayan, bu kusurunu iki satırlık yazıda veya üç cümlelik konuşma esnasında birkaç kere ibrâz etmekten kurtulamayan biri, kendini ifâde hakkından vazgeçmiş demektir bana göre; anlam itibariyle ne kendisini, ne de muhataplarını ciddiye almadığı için ciddiye alınması da gerekmez. Ana dilimiz hakkında gösterdiğimiz kayıtsızlığın, -meselâ- KPDS imtihanında nasıl samimi bir saygıya dönüşüverdiğini bilenleriniz vardır mutlaka. Bu imtihan, başından sonuna bir usûl imtihanıdır ve ana nüktesi "dil incelikleri"nden ibarettir. KPDS'ye samimi bir saygıyla yıllarca emek verenlerin ana dilleri hakkında aynı itinayı göstermeye lüzum hissetmemeleri ne kadar fecî, ne kadar mânidar!

Yirminci asrın başlarında Türkçe bir medeniyetin lisânıydı; yeni yüzyılın başındaki hâliyle bir sahifelik kanun metni kaleme almak neredeyse imkânsız hâle gelmiştir; kanun dili sarâhat ve kesinlik ister; karşılıklar berrak, anlamlar bükülmez, nüanslar belirgin ve cümlelerin iskeleti "efrâdını câmi, ağyârını mâni" tarzda tertiplenmiş olmalıdır. Bir yüzyılda Türkçe'nin sarâhatini kaybettik; ikinci yüzyılda kendisini dahi kaybetmemiz galib ihtimâldir; XXI. yüzyılın sonunda bir kanun maddesi yazmak için ikinci-üçüncü nesil torunlarımızın fazlaca müşkilât çekmeyecekleri tahmin olunabilir; ne de olsa İngilizce, Türkçe'ye göre daha mazbut, kaideleri daha iyi yerleşmiş bir dil!

Kemal Gürüz'ü anlamamışız; itiraf ediyorum; Türkçe'nin hâl-i hâzırı ile sosyal ilim yapılamaz, tercüme yapılamaz, te'lif yapılamaz, siyâset yapılamaz, adlî cihaz işletilemez. "Pekâlâ yapılıyor işte" diyeceklere soruyorum; "Siz bu helvanın niçin bu kadar berbat olduğunun farkında değil misiniz?"

Bu dilin çivisi yerinden oynamıştır; çivisinden, yani şu on küsur kadarcık noktalama işaretinden bahsediyorum.

Olimpik Felsefe ve...

Olimpiyatların açılış ve kapanış törenlerini yarım□yamalak seyrettim; görebildiğim kadarı kâfi geldi ve bir kere daha anladım ki Olimpizm felsefesi, modernitenin inşâ ettiği yeni insan tipinin "din" lerinden biridir.

Bu sütunlarda yayınlanan "Büyük ateşler yakmak" başlıklı yazıyı hatırlayanınız var mıdır bilemem; "olimpiyat ateşi" kavramı tam bir mistifikasyon sembolü gibi göründü gözüme; "Mâbed"de yanan ve hiç sönmeyen büyük bir ateş! Olimpiyat kürsüsü, olimpizm dininin mihrâbı, kazananların kutsandığı, yüceltildiği ve onurlandırıldığı bir sembol makam.

Hakemlere ise galiba rahiplik vazifesi düşüyor. Olimpizm dininin seyirciler açısından anlamı, olsa olsa meşrulaştırıcılıktır. "Altus, fortius,...." yani daha yüksek, daha hızlı ve daha güçlü kavramları ise olimpizm dininin akaidini teşkil ediyor ve zımnen üstün insana, "übermensch"e göndermede bulunuyor. Olimpizm'in temel felsefesi insan vücuduna ve onun fiziki kabiliyetlerine övgü ve yüceltmedir.

Otuz saniye içinde kendi ağırlığının iki□üç katını havaya kaldırıp birkaç saniye tutabilen bir insanı niçin övmem ve yüceltmem gerektiğini hâlâ anlayabilmiş değilim. Otomobiller, en hızlı atletten daha fazla hız yapabiliyor; dozer, vinç ve forkliftler şampiyon haltercilerin kaldırdığından daha çoğunu kaldırabildiği gibi fevkalade işe yarıyorlar. Bir yüksek atlamacı atletin 2.5 metre yüksekliğe sıçrayabilmesi, kendi adına neyse ama insanlık nâmına mânâsızdır çünkü çok sıradan bir üç metrelik merdiven, bu alanda kırılmış bütün rekorlardan ziyade insanlığa hayrı dokunan bir başarıdır.

Olimpiyat felsefesinin sporla doğrudan alâkası olduğunu sanmıyorum; sporun sağlık ve oyun fonksiyonunu eleştirmek niyetinde değilim ama sporun mistifikasyona uğratılmış hâlini, bütün mistifikasyonlar gibi tehlikeli buluyorum. Bu kriter ışığında haftada bir gün arkadaşlarıyla halı sahada top koşturan, sabah yürüyüşlerini mûtad hâle getiren veya kendince kültür fizik hareketlerini yaparak dinçleşen her sıradan insan, nazarımda bir olimpiyat şampiyonundan daha değerlidir.

Olimpiyat "âyin"lerinde başarılı olanların veya "kazanmak önemli değil, önemli olan yarışmak (veya olimpizmin âmentüsüne inanmak)" bahanesiyle kendini avutan başarısız sporcuların nasıl yaşadığına herhalde dikkat etmiş olmalısınız: Neredeyse bütün günü ve bütün yılı kaplayan vahşi ve sert idmanlar, bükülmez gıda rejimleri, meditasyon seansları ile bu talihsiz insanlar kendilerini sporda başarılı olmak üzere programlamakla aslında insanın naturasına ihânet ediyorlar. Olimpizm dini açısından kazananlar aziz, kaybedenler ise kurbandır (belki de "martyr!"). Kazananlar, başka ne türlü nitelikler taşıdıklarına veya ne gibi değerlerden yoksun olduklarına aldırış edilmeksizin tebcil edilirler; dopingliler müstesnâ; onlar müşriktir ve kutsal olimpizm değerlerini sinsice inkâr etmişlerdir; onlar, "arınmaları" için cezalandırılırlar; "günah"larının "kefaret"ini çekenler, günün birinde yeniden mabede alınabilirler.

Modernite'nin, Olimpizm benzeri yeni dinlere ihtiyacı olduğu açık. İnsanlar, ne dinsiz yapabiliyor, ne de mâbedsiz, törensiz ve ateşsiz. Dikkatli gözlemciler, yeni yeni "âhir zaman" dinlerini farketmekte zorlanmayacaklardır. Meselâ borsa, meselâ pop endüstrisi, meselâ "scientism" ve diğerleri...

Ne mü'min ne münafık

Türkiye'nin Sydney Olimpiyatları'ndaki performansına gelince, doğrusu bu durum ne mü'minliğe yakışıyor, ne de münafıklığa! Biz Türkler, olimpizm de dahil her türlü felsefe

ihtivâ eden tutarlılıklar dizisine tâbi kalmaktan nefret ediyoruz galiba. Her olimpiyatta olduğu gibi Sydney'de de yine "okumuş çocuk" sporlarında yani yüzmede, eskrimde, teniste, atletizmde, okçulukta, kezâ takım sporları olan basketbol, voleybol, hentbol vesairede başarılı olamadık. Bütün ümidimizi sert ve erkeksi sporlara bağlamıştık. Boks branşında takımımız kafile halinde madalyasız ve yorgun döndü, çünkü sadece boks yapmakla kalmamış hayli dayak da yemişlerdi. Halterde ithal yüzaklarımızdan Halil Mutlu, beklentilerimizi karşılarken sporda ithalat çığırını başlatan ismimiz Naim Süleymanoğlu sıfır çekerek parlak kariyerini fena bir şekilde tamamladı. Ardından milletçe yabancısı olduğumuz Judo'da bir altın kazandık fakat bu başarıyı abartmaya değer bulmadık. Bir kere sporcumuz Çeçen'di ve galiba zihnen rejimin pek de hoş gözle bakmadığı fikirlere sahipti; onu çabucak unuttuk. Ardından ata sporumuz güreşe sıra geldi. Grekocularımız takım halinde minderde sürünürken ismiyle müsemmâ bir pehlivan olan Hamza, □eski günlerini mumla aratsa bile□ altını kapıp yüzümüzü ağarttı. Pilav olmazsa lâpa kavliyle "serbestçi"lerimizi beklemeye koyulduk. Güreşler başladı ve hezimetimizle neticelendi. Hezimetin gerçek sebeplerini, kafilemiz yurda kesin dönüş yaptığında öğrendik ve taş kesildik:

Güreşimizi irticâ ele geçirmişti!

Biz bu 28 Şubat'ı boşuna mı yaptık netekim?

28 Şubat felsefesine gönülden bağlı olanlar, şaşkınlıkla derin bir "oh" çektiler. İrtica güreş federasyonunu ele geçirmişti ve bu mantığın icabına göre hezimetten de irtica sorumluydu. Aynı mantık, "mürteci güreşçi"lerin bile bile yenildiklerini, mindere çıkarken bayraklı forma giymekten kaçındıklarını, hatta mindere bile kasten çıkmadıklarını ilzâm ediyordu; Eldeki bir olgu bu mantığı doğruluyordu ama diğer olguları izah etmiyordu: Meselâ ben bu haberi işitince milletçe nal topladığımız bir branş olan Atletizm'de de federasyonun gericiler tarafından ele geçirildiğine hükmettim. Vay canınaydı yahu! Bu mantık ne güzel mantıktı böyle; demek ki okçuluk takımına da irticâ dal budak salmıştı; yüzücülerimiz ise tekkelerde hû çekip, bağırlarına şiş ve kama saplamaktan vakit bulamadıkları için, cümle küffârı önlerine katuben finiş çizgisine kadar bir güzel kovalamış olmalılardı. İrticâyı tehdidden saymayan gafiller uyansınlardı! Neyse ki güreş federasyonunun mürteciler, tekkeciler ve tarikatçiler tarafından ele geçirildiği tam zamanında (yani olimpiyat minderinde takım halinde paspas olduktan sonra) farkedilerek büyük bir tehlikenin eşiğinden dönülmüştü. Tabii ki bu durumda hiç kimsenin aklına güreş federasyonu başkanını başarısızlıktan ötürü sigâya çekmek gibi menfur bir düşünce gelmezdi; üstelik başkan istifa edince meydan bu defa iyiden iyiye tekkecilere, tarikatçilere kalmış olmayacak mıydı? Eski pehlivanlardan olan federasyon başkanı ertesi gün açıklama yaparak, başkanlıktan istifa etmeyeceğini ve koltuğunu kimselere kaptırmayacağını açıkladı da biraz olsun ferahlayabildikti!

Başka branşları bilmeyiz ama güreşteki irticâ sızması açığa çıktığı için ne kadar sevinsek yeridir; milletçe büyük bir felaketin eşiğinden dönmüş olmamızı □eksik olmasınlar□ zinde ve

uyanık güçlerin fetânetine borçluyuz; gerçi bu güçler, irticâ sızmasını olimpiyatlardan önce farkedebilmiş olsalardı daha iyi olurdu gibime geliyor fakat Türk büyüklerinin bu gibi incelikleri hepimizden daha iyi bildikleri konusunda tam bir imanımız vardır. Şöyle bir düşünelim; önce güreş federasyonu ele geçiriliyor. Güreş federasyonu ele geçirildikten sonra diğer kurumlara, yani Adliye'ye, Mülkiye'ye, ekonomi yönetimine, milli eğitime ve üniversitelere sızmak artık çocuk oyuncağı gibi bir şey olmalıdır; zira güreş federasyonu Türkiye Cumhuriyeti'nin tam da kalbinde yer almaktadır!

Enseyi karartmayalım...

Koca bir olimpiyatı işte böyle noktaladık; olimpiyat performansımızın ne olimpizm diniyle, ne olimpik mistifikasyonla, ne de düpedüz spor disiplin ve ahlâkıyla uzaktan yakından bir akrabalığı olmadığı herhalde tartışma götürmez. İşin hakikati şudur ki bizde spor başarıları, o sporun bağlı bulunduğu bürokratik mercilerin başarısı olarak kabul edilir. Türkiye'de spor yönetimi, başlangıcından son ânına —yani federasyonun gericiler tarafından ele geçirilmek üzere olduğunun farkedilmesine—kadar yüzde yüz bürokratik, yani ne sporla, ne de spor düşüncesiyle ilgisi olan bir süreçtir. Sporda felsefe kavramı bizde, sporcunun siyasi ideolojisi şeklinde anlaşılır, olimpiyatlar ise bir nevi kıyâmet veya ölüm□kalım savaşı olarak algılanır. Kazananlar ev, arsa, cumhuriyet altını ve "aslan□kaplan" edebiyatından derlenmiş unvanlarla taltif edilirken, kazanamayanların derhal şahsi dosyalarına bakılır; herif ya gericidir ya da ülkenin temeline dinamit koymaya çalışan bir vatan haini. "Okumuş çocuk" sporlarında bugüne kadar hiçbir olimpik başarı kaydedilmediği için o branşlarda bir millî ödüllendirme veya "infaz" geleneği teessüs etmemiştir.

Şaka□maka, ya güreş federasyonumuz hepten tekkeci□tarikatçi kumpanyasının eline geçseydi halimiz ne olurdu; doğrusu düşüncesi bile insanı korkudan ürpertmeye kâfi geliyor. Neyse ki şimdi mezkûr federasyon "emin" ellerde bulunuyor; bir de tekkeci olmayan pehlivanlar nesli yetiştirdik mi gelsin altınlar, gitsin gümüşler!.... Enflasyona bir kravat bağlayıp, işsizliğe bir künde atar, eğitim meselesine boyunduruk vurup, dahili ve harici düşmanlarımızı kle ile köprüye getirir, sosyal sigorta sistemine tek dalıp, bütçe açığına bir tırpan salladık mı ortalık güllük gülistanlık olur.

Haydi enseyi karartmayın; güreş federasyonunu kurtardık; güzel günler bekliyor Türkiye'yi!

İmlâ = Kalite

"Memleketin bunca derdi dururken, hırsızlık ve soygunculuk bir sefâlet hastalığı olmaktan çıkıp da neredeyse zengin alışkanlığı haline gelmişken lugâtten, imlâdan, gramerden dem vurmak da yeni bir apolitizasyon iğvâsı mı acaba?" diye düşünenler olabilir; bana göre "bilmemne bank"ın, bizzat sahibi tarafından soyulup soğana çevrilmesiyle, enerji krizi diye

burnumuza dayatılan muazzam şantajla veya irticâın tehdit listesinde bir numaraya yükseltilmesiyle imlâ meselesi arasında pek samimi alâkalar var.

"İmlâsı düzgün bir hırsız daha ustalıklı hırsızlık icrâ edebilir" itirazında bulunabilirsiniz; tamam. İmlâ ahlâkla değil, üslûpla, kaliteyle ilgili bir şey. Biz sadece zararlı, bölücü, yıkıcı akımların şerrinden, kötü işleyen bir kamu cihazına sahip olmaktan, hırsızlıktan, irticâdan ve sefâletten muzdarip değiliz ki; ızdırâbımızı çâresizlik hâline getiren şey daha ziyade kalitesizliktir. Suyun alçağa akışında fevkalâdelik yok; siyasi propaganda için şiddete başvurmak köylülüğün, -sosyolojik açıdan- en geri kategorisi. Milletin siyasete nefreti, bugün için "kararsızlar" fırkasının mutlak galebesiyle tezahür ediyor ama yarın neredeyse seçimlere karşı ilgisizlik mübalağasına varabilir. Siyâset kelimesinin ne kadar kirlendiğini fark edebiliyor muyuz? Siyâset, beşerî sanat ve disiplinlerin evc-i bâlâsı. Bizde siyâsete atılanların kalitesi, siyâset kavramını hâyideleştirdi. Güç gösterisi ve şiddet iptidâiliğin dili, hukuk medeniyetin. Dayandığı felsefe ne olursa olsun bir hukuk nizâmını, kaidelerine sadâkatle işletmek bir medeniyet nişânesidir; hukuku siyâsileştirmek akıldan değil kurnazlıktan nişâne gösterir.

Balinaların da kendisine mahsus bir iletişimi var; bundan otuz sene önce İslâmcı retorikle yayın yapan bir edebiyat dergisi, "dil bir iletişim meselesidir; eski dil, yeni dil fark etmez, mesajlarımızı iletebilmek yeterlidir" gibi sefil bir gerekçeyle "öztürkçe" akımını savunur dururdu. Ne garip; din dahi dil üzerinde durur; edebiyatın zemini dildir fakat bu arkadaşlar, o günün gençliğinden bir kısmını bu garâbet kumkuması edebiyat cereyanının dümen suyuna çekmeyi başarabilmişlerdi! Dil, iletişimi de aşan bir şeydir. Bugünkü manzarayı şöyle tasvir edebiliriz; iletişiyoruz fakat kelâm edemiyoruz. Kaliteden muradım bu!

Cemil Meriç, meâlen "Fransız lisanını Akademi'nin kazları bekler" demişti. Türk dilinin resmî, gayrıresmî bir akademisi asla olmadı. Fransızlardan devlet felsefesi de dahil bir vagon dolusu "medenî müessese" ithal ettik ama akademi nedense unutuldu. Akademi, dilin jandarması demek. Jandarma ne kelime, lisânımıza revâ gördüğümüz muamelenin tarihte misli yoktur. Kamûsunu değiştiren hangi millet var XX. yüzyılda? Cemil Meriç rahmet istiyor, "Kamûs nâmustur" dedi ve gitti -rahmet ona-; o hükmün mânâsı da medlûlü de onunla gitti.

Devletin af felsefesi bir garip; takribî on yıllık fâsılalarla kendisini ilgilendiren ve ilgilendirmeyen cürümleri affediyor; merhametli bir cemiyet miyiz? Bastırılmış, gizlenmiş bir şiddet damarlarımızda ve sokaklarda kol geziyor. Şiddet ve merhamet yanyana gelince Dostoyevski'nin parmakları da karıncalanmaya başlar. Affedilmemesi gereken suçlar var mıdır? Bu, "infaz" felsefesiyle irtibatlı bir sual; "asmayalım da besleyelim mi?" yaklaşımı ile "asmayalım, besleyelim" nokta-i nazarı ülkemizde birbirinin gücünü yoklamakla meşgul. İnfazdan yani "ceza"dan önce felsefî planda tartışılması gereken daha önemli bir kavram var: Suç! Cürmün niteliği, istikameti ve târifi esaslı bir hukuk felsefesi birikimiyle tahlil

edilebilecek bir problemdir. Hukuk nizamımızın bir felsefesi var mı? Ciltler dolusu kanun tercümesiyle tesis edilen yeni bir hukuk düzeni, satır aralarında o kanunların yaslandığı felsefeyi -istemeden de olsa- tercüme etmiş demektir. Devletin hayatiyetine karşı işlenmiş cürümle fikrî cürüm arasında sarih bir tefrik yapamayışımızın sebebi işte böyle âşikâr oluyor. Hukuk inşâ etmenin iki asgarî lâzımesi var: Felsefe ve lisân. Ne ilginçtir ki, her ikisi de toplum mühendisliği atelyesinin planya tezgâhlarından geçirilerek tasfiye ve tesfiyeye uğratılmış!

Sokak dilinin imlâya ihtiyacı yok. Senelerce "Halkımızın konuştuğu tertemiz dil, caanım türküler, mâniler... Saray, Arapça kırması ile tekellüm ederken halkımız dağ başlarında pınar suları gibi berrak bir Türkçe konuşuyordu." edebiyatının vahşi terörüne muhatap kaldık. Klasik Türkçeyi berhavâ uğruna azı çoğa, keyfiliği kaideye, azlığı çokluğa ve kibiri ihtişâma tercih ettik. Bugün okumuşuyla câhiliyle, mekteplisi ve ümmîsiyle bu kadar çok insanın "imlâsız"lıkla nasıl idâre edebildiğinin bir anlamı yok mu? İmlâ ve gramer, lisânın hukuku; lisan, muhakemenin ve hattâ varlığın zemini. Varlık! Olmasak da olur mu; peki var mıyız?

Balık baştan kokar derler ya; balığın koktuğu yer bence lisândır; fâcianın görünen kısmı ise imlâ kusurları. Yüksek lisans tezlerinde fâhiş Türkçe hatâlarının kol gezdiği bir ülkede, başbakan yardımcılarından birinin "...daki" eklerini "daaaki" şeklinde telâffuzda ısrar etmesi tesâdüf olamaz; hayır, bu bir tesâdüf değil, bu bir "anomi".

Okuyucuya not: Sabah gazetesi yazarı Gülay Göktürk, okuyucu "mail"lerinin tek taraflı bir haberleşme olarak kabul edilmesini rica etti. Gönlüm elvermese de bana mail yollayan okuyucularımın bu ricâ üzerinde düşünmelerini ve en azından cevabî mesaj bekleme konusunda anlayışlı davranmalarını insaflarına havâle ediyorum. ATA

-Var mısın? -Yokum, ya sen?

Evvelâ iri puntolarla göze kakılan kaba, lâubali bir ifâde: "Var mısın?" İnsanın hemen tepkiyle "bu ne samimiyet yahu" diyesi geliyor. Küçük puntolu harfleri de okuyunca fark ediyoruz ki ikinci tekil şahıs sigâsıyla bize hitapta bulunan merci devlettir ve kim bilir hangi aklıevvel "dâniş"in zihninden çıkan bir emsâlsiz fikir, afiş haline getirilerek vatandaşta "sayım şuuru" uyandırılmaya çalışılmaktadır.

"İyi de nezâket hepten öldü mü?" demek var ama ne de olsa siyasî kültürümüz bu derece âmiyâneliği kaldırıyor demek ki!

Sağa-sola iliştirilmiş "Var mısın?" afişlerini görünce içimdeki muzip çocuk kımıldanıveriyor; şöyle kalın uçlu bir ispirtolu kalem bulup, kimseler görmeden o afişlerin altına teker teker "Yokum!" yazmak geliyor içimden. "Var mısın?" ibâresi bir sual biçiminde tertiplendiğine göre bir cevap bekleniyor demektir. Devlet, bir ferd-i vâhid olarak bana var olup olmadığımı

soruyorsa benim cevabım işte majiskül bir "yokum!"dan ibarettir; hatta daha ileriye giderek graffitiye şu ibareyi de eklemek mümkün: "Varlığım hakkında siz ne düşünüyorsunuz?"

Devlet, en azından bir müdebbir tüccar tavrıyla envanterini bilmek istiyor ki bu en tabii hakkıdır. Envanter, "emtia" cinsinden şeylerin miktarını saymak sûretiyle tertip edilir. Hayır, devlet bizi emtia olarak görmüyor, o mâlum afişteki sualin anlamı şöyle detaylandırılabilir: "Eğer bu sayımda yekûn hânesine girmezseniz, Türkiye'nin hesabında yer almayacaksınız demektir; ama devlet vatandaşlarını o kadar seviyor ve önemsiyor ki, mutlaka bu hesaba dahil olmanızı murad ediyor."

Eğer devletin yarı tehdid yarı ricâ kokan dâvetine icâbetle "sayılacak" olursak muhtemelen yetmiş milyon küsur insandan birisi olarak hesaba gireceğiz. Sayım sonuçları, devletin sosyal siyaset tayin etmesi için ihtiyaç duyduğu en önemli veri. Bu hesabın mümkün olduğunca aslına sâdık ve titiz tutulması lâzım. Burası doğru ama devletin "sayı" ile ülfet derecesi zayıf. Devlet, kendi hesabını tutmakta beceriksiz; bütçe kanunlarımız ticârî ve iktisâdî mantık çerçevesinde bakıldığında birer absürd sanat eseri olarak değerlendirilebilir. Sayılarla kamu irâdesi arasındaki münasebetin realist olması gerekirken biz romantik, hatta mistik tabiatlı ilişkiler peydâ etmeyi seviyoruz. Bu durumda hesap yekûnuna ilave edilmiş bir ferd-i vâhid olmanın önemi hakkında karmaşık duygulara kapılıyor insan.

Yine de devletin sayım gibi çok önemli bir sosyo-ekonomik belgeyi mümkün olduğunca sahih şekilde tanzime itina etme arzularını saygıyla karşılamak gerek. Balıkesir valisi, devlet adına bu titizliği dile getirirken sürç-i lisân eseri olsa gerek "o gün evde oturmayıp da dağlara çıkan ayıdır" makamında bir lâf etmiş. Bu itinasız söz tepki toplayınca bu defa ertesi gün sürç-i lisanını güyâ düzelterek, "Maksadını aşan sözler sarf etmiştim; ayıların bu işte kabahatı yok; bütün ayılardan özür dilerim" yollu bir beyanda bulundu. Doğrusu bu esprideki incelik ve derinlik cümlemizi hayran ve dilsiz bırakmıştır ve bürokratlar espri yapamaz diyenler bundan böyle önyargılarını değiştirmek zorunda kalacaklardır! Evvelâ vatandaşına "Var mısın?" şeklinde laubâli bir hitapta bulunacaksınız, ardından "Yokum" cevabını tercih edenleri önce ayıya benzeterek, ardından da bilcümle ayılardan özür dileyeceksiniz; bu hadiselerin terkibinden bir "sayım felsefesi" çıkarmak gerekse ne diyeceğiz, ne diyebiliriz? İtiraz edersek, belki de sabahın köründe ikişerli kolda meydana dizip "ta'dât" yapmağa bile kalkışmalarından korkarım.

Sayın vali, kasdını ve cirmini aşan garip espriler yapıp, ardından ilkini mumla aratacak kertede kalitesiz bir başka espri ile özür beyan edeceğine, bu ülkede bir dahaki sayımda kendini "nâmevcut" yazdırmayı planlayan ne kadar insan olduğunun hesabını merak etse, kamu adına daha ciddi bir iş yapmış olurdu bence. ABD'nin her yıl "büyük piyango" tantanasıyla icraata koyduğu "Yeşil Kart" uygulamasının ne kadar taleple karşılaştığından kimin ne kadar haberi var? Vaktiyle Almanya'ya ekmek parası kazanmak için gidenlerin çoğu dahil, Kanada'ya, Avustralya'ya, Fransa'ya veya Batı ülkelerinde herhangi birine kapağı

atmayı düşünenlerin hepsi değilse bile mühim bir çoğunluğu, hafif tertip de olsa bir "ilticâ" hâletine bürünmüş olabilirler mi? Devlet bu konuda da bir "sayım" yapmayı düşünmekte midir? Sayın valinin bu konudaki esprilerini de en kısa zamanda "derin dondurucu" içinde servise vermesini bekliyor ve umuyoruz.

Sadece alt gelir grubu söz konusu değil; servetini en azından yüz bin dolar cinsinden ifade edenler bile günün birinde lâzım olur gerekçesiyle daha şimdiden bir tahlisiye sandalı tedarik etmeyi ihmâl etmiyorlar; hâmileliğinin son demlerini ecnebi diyarlarda idrâk etmeyi tercih eden sosyete hanımlarının geleceğe yönelik ne gibi hesapları olabilir acaba? Acaba bunca itina, günün birinde bu memleketin hakikaten yaşanmaz hale geleceği günü öngörüp de tedbirli davranmak mıdır? Mesele fark ettiğimizden çok daha vahim bir psikoloji şeklinde yaygınlaşmış bulunuyor: Aklınızın kenarından geçmeyecek insanlar, "nasıl olsa müracaatlar gizli tutuluyor" gerekçesiyle harıl harıl birer yeşil kart formu doldurup ABD elçiliğine postalıyorlar. Bunca gayrimemnun insanı, -keyfiyet bir yana- birer kemiyet olarak saymanın derin sebeplerini bir türlü anlayamıyorum. Hesaptan anlamadığı kerrat ile ispat olunmuş bir tüccar, emtiâsını niçin sayar?

Dikkat; bu bir "firar kompleksi" haline dönüşüyor. Milliyetçilik fikriyatı bir tarafta artık tat vermez derecede sulandırılır ve sathileşirken firar kompleksinin yoğunlaşmasını neyle izah edeceksiniz? Bana bu konuda sâlih bir cevap verebilir misiniz?.. Efendim, sesinizi net duyamıyorum; sahi, orada mısınız?

Her şeye rağmen, "var mısın?" hitabındaki incitici nükteye rağmen biz yarın evimizde olacağız nasip olursa; haydi gönlünüz olsun; biz "var"ız ve buradayız;

Peki, siz "var mısınız?"

Kazanmadık; bir kere daha kaybettik!

Artık açıklıkla belli oldu ki Ermeni meselesi, Türkiye'nin yumuşak karnıdır; sağ-sol meselesi, Kürt meselesi, Alevi-Sünni meselesi ve Ermeni meselesi, Türkiye'nin bu meselelere bakışındaki temel zaaf ve tutarsızlıklarından ötürü pek kaba bir sıralama ile gündeme getirilmekte, Türkiye her defasında açık düşürülmekte ve bizim bu kaba kumpas karşısında inisiyatif kullanmamız her defasında engellenmektedir.

Gazetenin biri "Türkiye'nin gücü" diye manşet atmış; Başbakan da alelacele aynı mealde bir beyanda bulundu. Bazı ajanslar ise haberi "Türkiye'nin zaferi" diye duyurmayı tercih etmişler. Bunca patırtı, Başkan Clinton'ın tasarıyı geri çekmesine dayanıyor. Evet, görünüşte Türkiye'nin lehine bir karar gibi görünüyor; fakat ABD'nin gösterdiği bu keremkâr jestin, karşılıksız bir Türkiye hayranlığından kaynaklanmadığını tahmin edebiliriz. İşkillenmek için sebep çok. Bu tasarıyı Amerikan yasama organına Ermenistan sevk etmedi, bu işi "motive edilmiş" Amerikan parlamenterleri yaptı. Sağ elin yaptığını sol el düzeltiyor diye kimseye

minnettar olmamız gerekmiyor; tam aksine Amerika, sağ elle yaptığı çirkin şantajı, sol eliyle tashih etmeye kalkıştığı için bu meselede çok sarih bir diplomatik skandala imza atmış bulunuyor; fakat bu açığı değerlendirecek hamle üstünlüğüne sahip olmayışımız can acıtıcı bir hakikattir. Temsilciler Meclisi'nin bir nevi savaş mahkemesi veya Adalet Divanı imiş gibi, 85 yıl önce cereyan etmiş bir hadise hakkında kendi nokta-i nazarından ahkâm kesmeye kalkışması en azından milletlerarası bir kabalık olarak nitelendirilmelidir. İşin en meraka değer yanı, ABD'nin bu lütufkâr jesti hangi karşılık mukabilinde yapmaya rıza göstermiş olduğudur. Türk siyâsetini yakından takip etmiş olmanın kazandırdığı tecrübe, bizim, tam da zamanında yetişen bu "dost yardımı"nın altında kalmayacağımızı gösteriyor; acaba bu "güzelliğin" bedelini hangi türden ödemek zorunda kalacağız dersiniz? Ortadoğu siyasetinde pasif pozisyona rızâ göstermek suretiyle mi, silâh ihâlelerinde bol yıldızlı bayrak taşıyan bir ülkenin yarı resmî firmalarına kolaylık sağlayarak mı, yoksa her ikisiyle birden mi?

İşin daha da garip ve ızdırap verici ciheti, Türkiye'nin Ermeni meselesinde hiç de "ezik" tarafı teşkil etmediği halde kendini "kötü adam"ı oynamak zorunda kalmış gibi hissetmesidir. Mânidar fâsılalarla ikide bir Türk hariciyesini spazma uğratan bu meselede Türkiye'nin adetâ, Yahudileri toplama kamplarındaki insan fırınlarında yakmış Naziler gibi muamele görmesi, bizatihi ilk elde yakın tarihimize çağanoz bakışıyla yaklaşmanın yarattığı atâlet ve ikinci planda hariciyemizin esas itibariyle beşeri kaynak kullanmakta kapalı devre alış verişleri tercih eden alîl ve marîz yapısında aranmalıdır. Türkiye, Ermeni meselesinde iki mağdur taraftan birini teşkil ediyor; tarihî gerçekler ve gerçekleri var eden vesikalar böyle söylüyor. Eğer siyasî ve toplumsal bir mutabakat eseriyle, Türkiye Ermenileri iki toplum arasında eskiden beri mevcut olan bir düşmanlık gerilimine istinâden ortadan kaldırılmaya kalkışılsaydı, -her insaf sahibi kolayca teslim eder ki- bugün bir Ermeni diasporası mevcut olmayacaktı. Jenosit, sadece siyâsî irâdeyle değil, kolektif bir imhâ şuurunun da harekete geçmesiyle işlenebilecek bir insanlık cürümüdür. Bizler bu husustaki en kuvvetli tezlerimizi genellikle kendi kamuoyumuzu etkilemek için kullanmayı tercih ettik. Birinci Dünya Harbi esnasında Anadolu'da nelerin olup bittiğini merak edenler Justin McCarthy'nin "Ölüm ve Sürgün" isimli eserini okumalıdırlar; bu kitaptaki insanlık dramlarının pek çoğundan ne yazık ki Türk kamuoyu bile tam haberdar değil. Bu trajedi, -Sadece kendi nokta-i nazarımızdan bakılacak olursa- cephe kayıpları hariç, tahminen iki milyon sivil Müslüman Türk'ün ölümüyle sonuçlanmıştır. Biz Türkler savaş yıllarında ne olup bittiğini pek az biliyor, ondan çok daha az merak ediyoruz; bu meraksızlığın kapsamı sadece Türkiye Ermenileri'nin âkıbetini değil, Türkiye Türkleri'nin başına gelenleri de kapsıyor. Bu mesele ile ilgili Rus ve Alman vesikalarının tam bir değerlendirmesi yapılmadıkça, sadece kendi kaynaklarımıza istinâden milletlerarası kamuoyunu tatmin etmemiz zor görünüyor. Açık konuşmak gerekirse resmî tarih diskuruna muhatap kalarak üniversiteyi bitirmiş sıradan bir yüksek öğretim mezununun bu gibi ayrıntılara erişme ihtimâli son derece zayıftır.

Ermenilerle 1915'ten önce dost ve komşu idik; ne ilginç nüktedir ki daha sonra da en azından dost komşu kalmayı başarabildik. Komitacı zulmü, tehcir ve onun akabinde meydana gelen bir trajik hadiseler bu komşuluk hukukunu bugün bile tam mân

âsıyla fesada uğratamadı. Türkiyeli Ermeniler, dünyanın neresinde olurlarsa olsunlar en azından aynı coğrafyayı ve tarihi paylaştığımız insanlardır ve onlarla müştereğimiz, sanıldığından daha fazladır; bu pis tarih sömürüsünü günün birinde sona erdirecek olanlar da yine "diaspora"da yaşayan Türkiyeli Ermeniler olacaktır.

Hakikatler bizden yana ve hakikatlerin gün ışığına çıkmasından yana hiçbir korkumuz yok iken, her "Ermeni karar tasarısı" lâfı gündeme geldiğinde Türk hariciyesi niçin kramp sancılarına tutulmuş gibi kaskatı kesiliyor? Daha ne kadar yıl özellikle Amerika ile ilişkilerimiz, şu mâhut "Ermeni karar tasarısı"nda Amerikan yönetiminin gösterdiği lütufkâr tutumun mânevi baskısına endeksli kalacak? Apaçık hakikatler üzerine bile bir dış siyaset stratejisi kurmayı beceremeyen hariciye bürokrasimize, bundan sonraki siyasî projeksiyonlar için ne kadar güvenebileceğiz?

Hayır, Türkiye zafer kazanmadı; iddia edildiği gibi "Türkiye'nin gücü" Temsilciler Meclisi'nin bileğini bükmüş filân da değildir; açıkçası tasarının geri çekilme haberi Başbakan için bile sürpriz teşkil ettiğine göre, bu gelişmeyi güç gösterisiyle, örtülü tehdit veya siyasî blöfle izah etmekte zorlanırız; bu krizden istifâde ile Amerikan hariciyesi, bir kere daha Türkiye'nin milletlerarası platformda manevra kabiliyetini sınırlandırmış ve kendi dümen suyunda bir rota izlememiz için müsait bir zemin hazırlamıştır. Sevinmek için sebep yok. Bu bâdireden üç taraf kârla çıktı: Amerika, İsrail ve Ermenistan. Kumpasın ayrıntılarını, eğer yeterince "fikr-i takip" hassasiyetine mâlik isek gazetelerin ekonomi ve dış siyaset sayfalarında okuruz.

Galatasaray'da irticâî yapılanma!

Türk futbolunda ve Türk mentalitesinde Galatasaray'ın açtığı istisnâ parantezini korumak zorundayız. Geçen yıl GS'ı şampiyon olduğu için değil, çok iyi mücadele ettiği ve o kahrolası küçüklük kompleksinden eser göstermediği için desteklemiş ve sevmiştik.

O istisna parantezinin içini sadece Sarı-Kırmızı renkle doldurmak hatâdır. GS, bir anlamda Türk mentalitesinin koçbaşı gibiydi; geçen sezon hepimizi gururlandıran şey, işte bu sebepten ötürü şimdi hepimizi ilgilendiriyor ve üzüyor. Beşiktaş, o istisna parantezinin açtığı mantık kalkanının sayesinde bu yıl, ananevi mantığını Avrupa pazarına çıkarabildi. Aldığı başarısız sonucu önemsemiyorum; Beşiktaş, gelecek yıl için büyük tecrübe kazandı ve çok iyi mücadele etmesi gerektiğini öğrendi; bu sadece bir futbol hadisesi değil, bir mantık irtifâıdır. Fenerbahçe ise çağdaş mantığın meydan okumasına (challenge) cevap vermek noktasında eski

mantığın konformizmini tercih ettiği için küçük lig başarıları veya başarısızlıklarıyla bu yılı da harcayıp gidiyor.

Galatasaray yönetimi, Osmanlı Türkiyesi'nin garba yönelmiş ilk çehresi olan "Sultânî" rûhunu temsil görevinde bazen "alaturka" zaaflar gösteriyor. Fatih Terim'in karizmasını "Sultânî" teceddüd rûhu içinde temessül etmek zahmetinden çekindiği için onun yerine Lucescu'nun tercihi tam mânâsiyle "irticâî" bir hamle sayılmalıdır. Gariban güreşçi kamplarında irticâ kokusu arayanların, bu cins bir irticâ hamlesini sezebilmeleri mümkün mü? Ligin ilk on maçı oynandı. Şampiyonlar Ligi'nde ilk tur maçları sona ermekte: Lucescu'nun Galatasaray'ı çağın temposunun çok gerisinde, yavaş, ürkek ve inançsız bir oyun felsefesinin yorgunluğu altında perişan bir sıra takımı görüntüsü veriyor.

Kenarda buruşuk pardesülü, yakası kıvrık ütüsüz gömleği, yana kaymış kravatı ve en önemlisi inançsız bakışlarla sahayı seyreden bir adam; vücut dili yok! Belli ki o da bizim gibi iki dünya arasına sıkışmış bir Balkanlıdır. O haliyle Eminönü meydanını dolduran kalabalık arasından sıyrılıp yanınıza gelse, inşaatlarda yatıp kalktığı, yevmiye üç dolarlık gayrımuntazam bir işe bile razı olduğunu söyleyerek sizden yardım istese yadırgar mısınız? Futbol kariyerinin parlaklığı yolundaki iddialara gelince, bu sakın bir efsane olmasın? Galatasaray, "futbol mücadelesi" konusunda geçen yıl Avrupa'nın en başarılı ekibiydi; böyle bir ekibi, ağır defansı ve yorgun orta sahası arasında çaresizce çabalayan ve kendi kalesine geri pas yapmayı bile beceremeyen bir pısırıklık hâletine sokan bir teknik adamın kariyerinden şüphe etmekte haklıyız.

Çarşamba gecesi oynanan Monaco deplasmanında takım, sanki kenar yönetimini protesto edercesine lif lif dağılan bir inançsızlıkla sahada sürünüp durdu; yenilgi üzerinde durmuyorum; ama inançsızlık ve mücadele ruhundan mahrum olmak ayıplanır. GS, sanki hocasına isyan bayrağı kaldırırcasına koşmuyor, yürümüyor, mücadele etmiyordu; skor, gurur kırıcı raddeye vardığında ise oyunu çevirecek takat ve inançları kalmamıştı. Dokuz kişi kalmış, panik içinde ve yorgun Monaco'ya kendi oyununu kabul ettiremeyen bir Lucescu'nun hâlâ GS'a verebileceği şeyler olduğunu düşünmek, saflığın hudutlarını zorlar. Bu bir yenilgi değil skandaldır ve GS'ın üst yönetimi, bu skandalın tek sorumlusudur!

Yöneticiler belki de hiç inanmadıkları başarıların altında ezilmiş gibi bir intiba veriyorlar. Terim şart değil; ama onun yerine gelen onun kâ'bını doldurmalıydı. Bu noktada Lucescu'u seçen yönetim aslında kendi ufkunun sınırlarını da fâş etmiş oldu. Takım içindeki Romen dayanışmasının ne kadar zararlı boyutlara ulaştığı yolunda korkunç dedikodular yapılıyor; sahada görünene bakalım. Hagi, artık bir takım oyuncusu vasfından sıyrılıp bir futbol cambazı kimliğini benimsemiş bulunuyor, bu tutumun GS'a çok zarar verdiğini defalarca gördük. Denetimsiz kalmaktan ötürü kontrolden çıkmış egosu, neticede babası yaşındaki Lucescu'yu binlerce kişinin gözleri önünde aşağılamaya kadar vardı. Bu hadisede Lucescu'nun tepkisi olgunluktan çok ezikliği andırıyordu. Aynı küstahlığı yapan bir başka Türk oyuncuya karşı

hücum ederken müracaat ettiği mantık hiç de Avrupaî değildi; iki dünya arasında sıkışmış bir Balkanlı mürailiğinden ibaretti ve bu mürailiğin diğer oyuncular tarafından hissedilmemesi imkânsızdı. Bana göre Monaco maçındaki "protest" oyunun gerçek sebebi budur. GS yönetiminin bu laubaliliklere seyirci kalması, onları da bir topluluk halinde Lucescu'nun "ezik" mantığı etrafında buluşturuyor.

Graz ve Monaco deplasmanlarında GS'ı saha kenarından takımın çamaşırcısı veya gece bekçisi yönetmiş olsaydı, şüphesiz bundan daha iyisini yapardı. Türkiye liglerinde GS'ın Lucescu'ya ihtiyacı yok; Avrupa maçlarında ise başarısız. E, her şeye baştan mı başlamak gerekiyor; bizim hiç "birikim" avantajımız olmayacak mı?

GS, geçen sene binbir emekle açtığı o güzel çığırı, kötü yönetim yüzünden kendi elleriyle kapatıyor ve buna hakkı yok; kazanılan başarılar, sadece GS camiasına mal edilemeyecek kadar anlamlı ve genişti; bu anlamın kaybedilmesi bir "geri adım"dır, eski tâbirle irticâdır ve gerçekten anlamlı bir iş yaptıklarına inanıyorlarsa, kendini irticâ ile mücadeleye ehil gören çevreler, Türk mentalitesinde çağdaş standartlara ulaşılmasını engelleyen bu gerici zihniyeti de tehdit konsepti içinde almalılardır.

Güle güle Lucescu, senden alabileceğimiz hiçbir şeyin kalmadığını gördük; güle güle GS yönetimi, tarih sizi tasfiye etti bile!

Bir süpermarketin endam aynasından gördüklerim

Sosyoloji ile uğraşanlar, sosyolojiyi alt kategorilere ayırarak yeni uzmanlık alanları yaratmaya bayılıyorlar;

belki de böylece sosyolojinin hemen herşeyi kapladığını düşünerek mutlu oluyorlardır; itirazım yok, belki de gerçekten gereklidir ama bu gayretin neticede özel grupları, toplum yerine ikame edecek derecede abartılması da mümkündür.

Geçenlerde tasnif meraklısı sosyologlara hak vermeme yol açan ve benim için tamamen yeni bir "dikkat"le tanıştım. Büyük alışveriş merkezlerine daha önce de uğramışlığım var fakat kendimi süpermarketlerle bakkalların mücadelesinde fıtraten bakkalların yanında hissettiğim için bu tip dev alışveriş merkezlerini sevdiğimi söyleyemem. Birkaç gün önce şehirde yeni bir alışveriş merkezi açılmıştı ve hergün en az iki kere önünden geçmek zorunda kaldığım bu binayı tâ inşaat günlerinden beri görüyordum; açılışından üç gün sonra sırf saik—i merak ile uğradım. Otoparkı hıncahınç dolu olduğu gibi çevresinde de park edecek yer bulmak neredeyse imkânsızdı; öyle büyük bir tehâcüm! Sonra o âşinâ unsurlar: Fotosel sistemiyle çalışan sessiz ve nâzik kapılar, hemen girişte emânetlerinizi güvenle saklayabilmeniz için yapılmış kilitli küçük kutular, bu tip yerlere mahsus parfüm, naftalin, kuruyemiş ve taze sebze kokularını karıştırarak deverân ettiren bir havalandırma rüzgârı; görünmez hoparlörden yayılan ve kalabalık saatlerde pop, daha tenha ve âsûde zamanlarda "show" âhenginde

tıngırdayıp duran bir süpermarket müziği; ilk görünüşte son derece kibar ama her an kabalaşmaya âmâde olduğunu hissettiren özel güvenlik görevlileri, bir örnek giyinmiş cicili□bicili kasiyer kızlar, tezgâhtarlar; tavanlara kadar uzanan raflarda, çâresizlikle her zevke hitab etmeğe çalışan binlerce farklı tüketim metâı. Yerler pırıl pırıl cilâlı, bankolar tertemiz. Barkotlu etiketler, hassas teraziler, akıllı yazar kasalar, güvenlik kameraları, "bir an önce beni doldurun" der gibi içiçe geçirilmiş tekerlekli sepetler. Alışveriş yapmaya istekli olanlara profesyonel hizmet vermek için yüzünde öğretilmiş tebessüm maskesiyle gezinen ama içeriyi şöyle bir kolaçan etmek arzusuyla kapıdan sızmağa kalkışan ebeveynsiz ve "kötü kılıklı, serseri tipli" çocukları ânında farkederek safdışı bırakan görevliler.

İçimden "e, artık bir 'süpermarket sosyolojisi' yavrubilim dalı açmanın zamanı gelmiştir" diye geçmedi desem yalan olur; kimbilir belki çoktan böyle bir "yavrubilim dalı" ihdâs edilmiştir de, üzerine nice nice kalın tezler bile yazılmıştır. Mesele bu değil; devâsâ mağazayı gezerken birdenbire market çatısı altındaki iki grup insanın, yani alıcılarla satıcıların iki ayrı grup halinde birbirlerine benzediklerini farkettim ve rastladığım ilk aynanın önünde o kalabalıktan biri olup olmadığımı kontrol ettim. Netice benim açımdan menfi idi; ben de onlardan biriydim ve o çatı altında onlar gibi davranıyordum.

Bir "süpermarket mistisizmi"nden söz edilebilir mi?

Bu gözlemim çoğunuza pek çocukça, hatta gecikmiş gibi görünebilir ama benim için çok şaşırtıcı olduğunu itiraf etmeliyim; içerdeki bütün müşterilerin sanki kalıptan çıkmışçasına birbirine benzer edalarla yürümeleri, konuşmaları, davranmaları, satılık şeyleri aynı tarzda incelemeleri ve hatta aynı tarzda giyinmiş olmaları garipti ve can sıkıcıydı. Süpermarket, şehir hayatının modern icaplarından birisi gibi görünmesine rağmen içinde yer aldığı mahalden kopuk ve adeta kendi evrenselliğini dayatır bir küstah üslûp içinde kendi dünyasını kuruyor. Orada mahalli renklere, farklılıklara yer yok. Galiba globalleşme dediğimiz vâkıâ, dünyanın ücrâ köşelerinde kendini ilkin süpermarket mâbedleriyle inşâ ediyor.

Bu noktada cevap vermek gereken bir sual var: Bir "Süpermarket mistisizmi"nden söz edilebilir mi? Tüketim kültürü veya alışkanlıkları dediğimiz şey, dünya çapında müşterek özellikler gösteren bir standart davranışlar dizisi halini almakta mıdır? Aynada gördüğüm şeyin anlamı buydu belki de; o halimle bir başka yerde ve iklimde kendim gibi kalabildiğim halde, orta halli bir süpermarketin binbir itina ile inşâ olunmuş "aura"sında kendim gibi görünemiyordum ve kendim gibi kalamadığımı farketmem, beni mânen tâciz etmişti. Süpermarketteki bütün aslî unsurlar, pek kaba bir evrensellik iddiası içindeydi; fiyat etiketleri, ürün niteliklerinin yazılı olduğu çok dilde tertib edilmiş ilaç prospektüsünü andıran muhteviyat reçeteleri, sağlık kurallarına uygun tarzda hazırlanmış ambalajlar, ürünlerin kendi aralarında gruplandıkları standlar, optik barkod okuyucuları, kasiyer kızın her dilde aynı anlamı verecek sathi ve jelatinimsi tebessümü, kasaya uzatılan plastik kredi kartları, kartın geçerli olup olmadığını gösteren elektronik banka raporu (arınmışlık; beraat), raporun

olumsuz çıkması halinde gerginleşiveren alıcı□satıcı ilişkileri (seyyiat) ve belki de hepsinden daha ziyade beni sarsan manzara: Bir insan, önünde tekerlekli bir sepet araba, insanın gözleri sağında ve solunda uzanan raflardan bir an bile ayrılmıyor; ürünler, etiketler, markalar üstünkörü bir dikkatle taranıyor, satın alınmak istenen ürün raftan alınarak sağa sola çevriliyor, muayene ediliyor, alelacele bir karar verilip yola devam ediliyor. Bir başka ürün, bir başka etiket ve belki daha önemlisi aynı ürünle karşılanması öngörülen birbirine benzetilmiş ihtiyaçlar. Süpermarket mâbedlerinde, market ürünleriyle aynı özellikler gösteren metâların dolaşımına izin verilmez (şirk tehlikesi!) Bu gibi şirk unsurlarını, marketin hemen girişinde yer alan "itiraf hücreleri"ne, yani emanet dolaplarından birine kilitlemeniz gerekir; aksi takdirde hırsızlıkla itham edilebilir, sevimsiz sorgu—sual ameliyelerine tâbi tutulabilirsiniz ve "büyük ağabey" sizi yüce marketin derûnunda gizli kameralarla, endam aynalarının ardında ve en nihayet müşteri kılığıyla kalabalığa karışmış özel güvenlik güçlerinin çıplak nazarlarıyla gözlemektedir. İskandinav ülkelerinden Güneydoğu Asya'ya kadar her süpermarkette aynı kokular, intibâlar, suratlar ve davranışlarla karşılaşmak mümkün.

Sosyologlar harekete geçmişken psikologların boş durduğunu zannetmiyorum; herhalde büyük mağaza zincirine sahip holdingler, müşteri davranışlarını, tepkilerini ve beklentilerini önceden kestirmek için kimbilir ne kadar çok gözlem, ne kadar anket yaptırmış ve kimbilir kaç klasör dolusu "ilmî rapor" tüketmişlerdir. Bir süpermarkete girerek, boş tekerlekli sepetlerden birinin kulpuna yapışan bir insan, ustalıkla kurgulanmış bir labirentin içine bırakılmış bir fare gibi, refleksleri ve davranışları inceden hesaplanmış bir tüketim aktörüdür; süpermarketin kutsal ikliminde artık kendisi gibi kalamaz; süpermarkete girmeden önce inancı, kültürü, sınıfı ve hatta maddî durumu birbirine benzemeyen tüketiciler, süpermarket derûnunda aynı takımı tutan fanatik futbol seyircileri gibi aynîleşir ve ortak özelliklere doğru "yuvarlanırlar". Kasaların yer aldığı berzahtan yüz akı ile çıkanlar, kapıda bıraktıkları şahsiyetleri ile biraz mahcup bir edâ ile merhabalaşır ve yollarına devam ederler. Mutludurlar; kutsanmışlardır; yaygın tüketim kültürünün sâdık bir müridi olarak aylık vazifelerini yüz akıyla tamamlamış onurlanmışlardır; üstelik sistem, sevaplarını (yani plastik parayla satın aldıkları öte□beriyi) mâbed girşinden özel otomobile kadar taşıyabilmeleri için tekerlekli sepet arabalardan birini kullanmanıza bile izin vermiştir. Siz artık ihtiyaçlarını köhne mahalle bakkallarından, izbe toptancı ambarlarından, kağşamış arasta gediklerinden değil, evrensel bir dil konuşan kutsanmış süpermarket mâbedlerinden temin eden muteber bir şahsiyet haline gelmiş bulunmaktasınızdır.

"Kaybeden sınıf"ın trajik ve mânâsız direnişi

Trajik tesâdüf diye ben buna derim: O süpermarketin büyük bir huşû ve coşku ile açılış törenlerinin yapıldığı gün ve saatte, şehrin bir başka yerinde, şehrin küçük esnaflarının teşkil ettiği birlik ise "Ahilik Haftası" kutlamaları yapıyor, esnaf odasının ekâbir takımı her sene

tekrarladıkları halde anlamını katiyyen kavrayamadıkları içi boşalmış sözlerle "küçük esnaf değerleri"ni yüceltmeye, lonca ahlâkını övmeye çalışıyorlar ve hattâ ne kadar acıklı olduğunu henüz kestiremedikleri bir gösteriyi sahneye koyarak "peştemal kuşanma töreni" icrâ ediyorlardı. Onlar tarihin akışında "kaybeden sınıf"tı; yeni dünya düzeninde yerleri yoktu. Üretim ve tüketimin devlet tarafından sıkı sıkıya denetlendiği, küçük esnaflık ve imâlâtın ancak ihtiyaçlar nisbetinde izne tâbi tutulduğu ve henüz endüstriyel üretim fikrinin ufuklarda görünmediği eski zamanların üretim ve tüketim ideolojisini çocukça bir sâfiyetle savunurken ne kadar câhil ve mâsumdur. Her yıl yaptıkları mûtad konuşmalarda küçük esnaflığın giderek ölmekte olduğundan, işlerin yavanlığından, "aksâtâ"nın cılızlığından ve ortaklıkta "bet□bereket"in kalmadığından sızlanıp dururken, çâreyi yine devletten bekleyecek kadar da çâresizdirler. Kimbilir belki de o küçük esnaf birliğinin törenlerine katılan pek çok seyirci, esnaf ve hatta birlik yöneticileri bile merasim bittikten sonra alelacele yeni süpermarketin açılış törenine seğirtmişler, belki de akşam saatlerinde el□ayak çekildikten sonra hanımlarını ve çocuklarını da alarak marketi eni—konu gezmeyi, hatta market derûnundaki "cafe"de birer cappucino höpürdetmeyi hesaplamışlardı.

Yaşasın küçük esnaflık, kahrolsun globalizm

Ve ben, süpermarketin, ardında güvenlik kamerası gizli olduğunu sonradan tahmin ettiğim endâm aynasında kendi hâline bakarak, "senin aslında burada olmamam gerekirdi; sen buralara ait değilsin" diye kendini ayıplayan adam, asıl yerinin ışıltılı, lüks ve hepsi de "alçakça" birbirine benzeyen modernite mâbedlerinden ziyade köhne mahalle bakkalları, ücrâ toptancı ambarları ve herbiriyle farklı derecelerde özel ahbablık münasebetleri kurmak zorunda olduğum küçük esnaf ve imâlatçılar olduğunu bir kere daha anlamış bulunuyordum. Belki biraz daha pahalı, belki biraz daha yorucu, belki biraz daha yıpratıcı ama şüphesiz çok daha insânî bir tercih bu. Eğer hayatı ambalajlamak gerekirse onu ben yapmalıyım diye düşünen bir adamın □hiç şüphesiz modern icaplara göre "gerici" nitelik taşıyan tercihi.

Yaşasın küçük esnaflık; kahrolsun globalizm!

Bir simitçi, bir cumhurbaşkanı ve bir siyaset adamı

İsmini not edemedim; ama görüntüsü unutulur gibi değildi: temiz giyimli, 60 yaşlarında bir adam, simitçi tezgâhının başında simit satıyordu; daha önce Bağ"Kur'dan emekli olmuş; ancak ilâve iş olarak simitçilik yapmak zorunda kalmıştı. Bu adam Cumhurbaşkanı'nın öz be öz halasının oğluydu.

Televizyoncuların kendisine ilgi göstermesinden rahatsız bir tavrı vardı. Halaoğlu'nu karşılamaya gitmemişti; belli ki protokol duvarlarını akrabalık ispatı ile aşmağa kalkışmak ona gîran görünmüştü. Seçildiği zaman Ankara'ya tebrike de gidememişti, işiyle meşguldü, eli ayağı tutuyordu ve bu ilginin sebebini anlayamıyordu.

Meşhur, zengin ve nüfuzlu akrabalarla uzun yıllardan sonra yeniden karâbet peydâ etmekten sırf kompleks eseriyle çekinen insanlar vardır. Birkaç dakikalık görüntüden anlaşıldığı kadarıyla Sayın Sezer'in halaoğlunda böyle bir ezikliк hâletinin eseri yoktu. Her hali tabii idi; Sayın Sezer, Cumhurbaşkanlığı'na seçilmek yerine bir taşra kasabasında tetkik hakimliği vazifesinden emekli olup köşeceğine çekilmiş olsa bile aralarındaki akrabalık hukuku artıp"eksilmeyecekti.

O beyefendiyi gurur ve gıbta ile seyrettim; eminim ki Cumhurbaşkanımız da böyle onurlu, tabii ve istiğnâ sahibi biriyle akraba olduğu için iftihar duymuştur. Nepotizm, yani "akraba kayırmacılığı", bizde sadece yaygın siyâsi kültürün sık rastlanır bir illeti değil, siyasî ilişkiler haricinde de büyük oranda genel kabul gören bir ruh marazıdır. Pek çok kamu işyerlerinde birbiriyle akraba veya hısım durumundaki kişilerin adeta aşiret düzenini hatırlatırcasına yuvalanmış olması, şüphesiz liyakat eseri değildir ve Nepotizm'in bürokraside aşağıdan yukarıya doğru hemen her kademede mevcut olduğunu gösterir.

Cumhurbaşkanı'nın akrabalık hukukuna ne derece ehemmiyet verdiğini bilmeyiz; esasen bu, kimseyi de ilgilendirmez, fakat bir noktada artık tereddüdümüz yok: Sayın Sezer, liyakat icabı da olsa, bir yakınının dedikoduyu mucip bir kamu hizmetine atanmasını hoş görmeyecek kadar ketum ve hassas bir insan. Sayın Sezer'in siyâset adamları nezdinde neredeyse mânidar bir müşterek teşkil edecek derecede homurdanmalara yol açmasının belki de en bariz sebebi, siyaset ve kamu ahlâkı hususlarında bükülmez bir kararlılığa sahip olduğunun anlaşılmış olmasıdır. Vaktiyle bürokrasinin zirvelerinde görev yapmış, bakanlıklarda bulunmuş bir siyaset adamının söylediklerini şimdi daha daha iyi anlıyorum.

"Buralarda herkes yanında rahatça suç işleyebileceği insanları maiyetinde bulundurmaya bakar; şahsiyet ibrâzında kararlı, dürüst, hüsn"i ahlak sahibi ve hukuk normlarına hürmetkâr yaradılışta olanların râyici yoktur.

Seçildiğinden bu yana icraatıyla Cumhurbaşkanı, "yanında suç işlenebilir veya çizgi dışına çıkılabilir" bir insan olmadığını gösterdi. Böyle bir liderlik tipi, Türk siyasî hayatının pratiği için başlıbaşına mühim bir kazançtır; nitekim alçakgönüllülüğü, hukuka saygısı, lüzumsuz teşrifattan sıkılması ve yerleşik kurallara riayeti ile Sayın Sezer, daha şimdiden çok geniş ve anlamlı bir kamuoyu desteği sağlamış bulunuyor. Kamuoyunun Cumhurbaşkanını desteklemesi ise sevinmemiz gereken bir başka vâkıadır.

Halk arasında, "şeyh uçmaz, onu uçururlar" diye bir söz vardır; bu söz, liderlik karizmasının aslında bir inşâ eseri olduğunu ve ancak başkalarının yardımıyla parıldayabileceğini de anlatır. Göründüğü kadarıyla Cumhurbaşkanı, devletin yüksek katlarında pek alışılagelmiş olan sathi saygı ritüellerine, içi kof merâsim âdâbına aldırış etmeden devlet başkanlığı makamının tevâzu ile doldurulabileceğini de gösterdi. Seciye ibrâzının husûmet çekmesi tabiidir ve daha yakın zamanlara kadar kendisi hakkında, "ukalâca bir saygısızlık sigâsı teşkil

etsin diye" "Ahmet Bey" diye yazıp çizenler de henüz unutulmadı. Sayın Cumhurbaşkanı'na, "eski köye yeni adet getiriyor" diye homurdananlar, onun şatafatsız ve mütevazı icra tarzını eleştirenler yine de eksik olmayacaktır; fakat millet, devletin yüksek katlarında "sahici" insanlar görmeğe müştaktır; Sayın Sezer'i destekleyen kamuoyu kitlesinin ezici ekseriyeti buna işaret ediyor.

Karizmasını kendi eliyle reddeden, demokrat ruhlu devlet adamlarına ne kadar susamışız meğerse!

Masamın üstündeki kitap, olgun bir siyasî edebiyat nümûnesi olduğu kadar bir siyâset adamımızın edebî vechesini aksettirmesi bakımından konuyu tamamlıyor. Sayın Ferruh Bozbeyli, çocukluk ve gençlik günlerimizin unutulmaz TBMM Başkanı olarak zihnimde yer tutmuştu; bu defa onu bir "erbâb"ı kalem" olarak tanımak fırsatını bulunca hakkındaki müspet intibâm daha pekişti. "Alaca Siyaset"(*) başlığı ile yayınlanan "siyasî hikâyeler"in özü, hem siyaset kulislerini, hem de selîm bir edebiyat zevkine işaret eden birbirinden güzel hikayelerin siyâsî muhtevasını aksettiriyor. Sayın Ferruh Bozbeyli, bu kitabında çok güzel ve temiz bir Türkçe ile aslında siyaset adamı dediğimiz insan tipinin, millete nispetle nerede "durması" gerektiğini çok latif atıflarla şerhediyor ve kitap, bu niteliği ile bir "siyâsî bilgelik" vasfı kazanıyor. Doğrusu Sayın Bozbeyli'nin daha önce "Birinci Cemre" adıyla bu evsafta bir kitap yazdığını bilmiyordum; "Alaca Siyaset" Birinci Cemre'deki yazıları da ihtivâ etmesi bakımından benim gibi bîhaberlere haberdar olmak fırsatını da veriyor.

Sayın Ferruh Bozbeyli'yi, bu özlü, latif ve akıcı esere imzâ koyduğu için tebrik ediyorum. "Alaca Siyaset" bence, kendi vâdisinde daha şimdiden kalıcı bir yer tutmuş bulunuyor.

(*) Alaca Siyaset, Siyasi Hikayeler, Ferruh Bozbeyli, Babıali Kültür Yayıncılığı, İstanbul, 2000, 176 s.

2000

27 Kasım

"Din kalmadı; mistifikasyon verelim!" Zaman Gazetesi

25 Kasım

Türkiye'ye küsmek! Zaman Gazetesi

25 Kasım

Hâşim'in mânevi torunları veya zihnî hayatımızda "Cedd-i Ekber" mesele Aksiyon

Dergisi

20 Kasım

Üniversitelerimiz aslında medrese mi? Zaman Gazetesi

18 Kasım

Bu yazıyı çocuklara okutmayınız Zaman Gazetesi

13 Kasım

"Ser xéré be!" Zaman Gazetesi

11 Kasım

"Gerici"ysek sebebi var! Aksiyon Dergisi

11 Kasım

Atatürk'e yazık ettik! Zaman Gazetesi

06 Kasım

Çürüyen bir şey var Danimarka Krallığı'nda Zaman Gazetesi

04 Kasım

Helâl! Zaman Gazetesi

Helâl!

"Helâl", dinin kurallarına aykırı olmayan, dince yasaklanmamış olan; haramın zıddı olan şey (Britannica). Devellioğlu'nun muhalled lugâtinde helâl'in karşılığı hemen hemen aynı. Helâl, bir dinî kavram ve bu yüzden onun "din kuralına uygun olan" tarifini bir yerde tabii karşılamak gerek.

"Din kuralı" tâbiri bazı çevrelerde peşin alerji uyandırıyor; üstelik bir lügatte daha fazla ayrıntı verilmesini de bekleyemeyiz; ama yine de her kişide "helâl"in bütün problem alanlarına uygulanabilir bir anlam nüvesinin mevcut olması lâzım. Belki çok daraltılmış, belki gereğinden fazla genişletilmiş bir yorum olarak görünebilir; ama pek çok problem alanında "helâl" kavramının, düpedüz "emek karşılığında edinilmiş ve meşrûlaşmış şey" olarak

karşılanması gerektiğini düşünüyorum. Emek, insan için kendi gücüyle ortaya koyduğu ve biçimlendirebildiği üretim gücünün ve niyetinin adıdır. Daha kestirme bir söyleyişle helâl, emek karşılığında edinilmiş olan şeydir. Beni bu anlamlar dizisine götüren nükte, Necm Sûresi'nin 39. âyeti: "Ve insana uğrunda çaba gösterdiği dışında bir şey verilmeyecektir" (M. Esed meâli); "Gerçek şu ki, insan için çalışıp didindiğinden başkası yoktur" (Y. N. Öztürk meâli); "İnsan emek ve gayretinin neticesinden başka bir şey elde edemez." (Suat Yıldırım meâli); "Doğrusu insanın sa'yinden başkası kendinin değil." (Elmalılı meâli). İşte mânâ böyle tavazzuh ediyor; kazanılan veya inşâ olunan değerin karşılığı emektir (sa'y). Kıymetleri, insan emeği cinsinden bir endekse bağladığımızda bu tarifin modern iktisat teorisindeki karşılığı iktisâden daralma ve küçülme anlamına gelir. İnsanın emeği karşılığı ile tedâvüldeki bütün iktisâdi kıymetler mukayese edildiğinde büyük bir dengesizlik göze çarpacaktır zira dolaşımdaki iktisadi değerler, bu değerler için harcanmış olduğu farz edilen emeğe nisbetle devâsâ büyüklüktedir; yâni modern iktisâdi hayat emek=değer dengesini hiçe sayan bir "itibâri değer" fazlası ile yürüyor.

Yürüyor mu?

İktisatçılar, böyle paldır-kültür bahçelerine dalıverdiğim için beni hoşgörsünler; okuyucular ise standart gazete okuyucusunun asla dikkatini çekmeyecek bir dille ifade edilmiş bu ifâde-i merâmın kusuruna bakmasınlar; yer darlığı, kesif ifâdeyi gerektiriyor; ama etrafımızda olup biteni, mümkün-mertebe doğru bir teorik zemine dayandırmanın başka çaresi yok: Kravatlı ve smokinli hırsızların bankalardan çaldığı para, aslında emek=değer dengesinin insafsızca istismar edilmesinden türetilmiş itibari paradır ve içindeki pek az miktarının emek cinsinden sahici bir değer taşıdığını ileri sürebiliriz. İktisâdî büyüme, bir mânâda para hacminin de büyümesidir. Bu mantığa göre meselâ "Türkiye geçen yıla nisbetle % 4 büyüdü." cümlesinden çıkması gereken mânâ, biz Türklerin geçen yıl içinde toplam hâsılaya nisbetle % 4 civarında daha fazla emek sarf ettiğimiz ve değer ürettiğimiz şeklinde yorumlanır. Bünyevî bakımdan üretkenliği düşük bir toplumun büyümek yerine küçülmesi akla uygundur; böyle bir ortamda iktisâdî büyüme kaydedilmiş ise bu, ancak bir başkalarının ürettiği değerleri -emâneten de olsa- kullandığımız demek olur (yani dış borç). İç borçlanma denilen şey ise kısaca gelecek nesillerin üreteceği değerleri -piyasa tâbiriyle- "kırdırmak"tır. Borçlanmanın mantığı var; borç alınan değer ile ek üretim kapasitesi yaratıp, borcunuzu kapatabilirsiniz; ama itibâri para ile yani bankacılık sisteminin imâl ettiği -emek cinsinden karşılığa sahip olmayan- para ile büyümeye kalkışmak ve ilânihâye bu mekanizmayı kullanarak iktisadi yapının sağlıklı kalabileceğini ummak hayâlden de öte yalandır.

Türk ekonomisi, Türk toplumunun ürettiği sahih değerler karşılığında sahih bir büyüklükle denkleştirilecek olsa, bundan hepimiz muzdarip oluruz; çünkü böyle bir işlemin kaçınılmaz akıbeti, ekonominin küçülmesi ve büzülmesidir. Halk arasında "azıcık aşım, ağrısız başım" benzetmesiyle ifade olunabilecek bu sahihliği göğüslemeye, yani kendi hakikatimizle yüz

yüze gelmeye hiçbirimiz hazır değiliz. Tüketim alışkanlıklarından geriye dönüşü, modern toplumlar en azından onur kırıcı bulurlar: "Attan inip merkebe binmek", tüketim kalıplarını daraltmak, refah seviyesini asgari hadlere çekmektense ekseriyetimiz kargaşa çıkarmak pahasına isyânı tercih eder. Böyle bir işleme hiçbir siyasi kurum teşebbüs edemez; onlar daima "Kervan yolda düzelir" mantığıyla idare-i maslahat ederek zahirî ve itibarî değerler üzerinde tir tir titreyen iktisâdî dengeleri ayakta tutmaya çalışırlar.

Yılda bir milyon dolar kazanan bir rantçı ile bütün yılını günde sekiz saat çalışarak geçiren bir işçinin emeği mukayese edilemez; işçinin emeğiyle ürettiği değeri (diyelim ki 10 bin dolar) sahih kriter kabul ettiğimizde rantçının elde ettiği değeri, emek cinsinden izah edemeyiz; onun ya başkalarının emeğini sömürmesi, ya da itibari para üreten mekanizmalardan birinde avantajlı bir pozisyonda bulunması gerekir ki netice itibariyle bunlar pek de farklı şeyler değil.

İtibari para ile büyümeye çalışmak, çatal yerine jiletle yemek yemeye çalışmak gibi bir şey; çok titiz, dikkatli ve kısa dönemler için tercih etmek gereken bir iktisadî aracın "mûtad" hale getirilmesinin en küçük sonuçlarından birisi, bankacıların kendi bankalarını soymalarıdır; daha büyüklerinden hafazanallah!

Hırsıza 'hırsız' diyelim, emekçiye de 'emekçi'; ama üretimin özendirilmediği, üretim ahlâkının yaygınlaştırılmadığı bir iktisadi tabloda hırsızlar çalmak için milyarlarca dolarlık "itibari" parayı nereden buluyorlar acaba? Bu parayı bizim iktisadi sistemimiz üretiyor; eğer çalınan paralar, hakikaten Türk toplumunun emeği karşılığı elde edilmiş sahih değerler olsaydı, böyle kolay kolay şuna buna peşkeş çekilebilir miydi?

Yara derinde; yaranın en derin yerinde bizim "hakikat"e verdiğimiz anlamın karşılığı yatıyor. "Helâl"i sadece dinî kurallara uygun olan şey diye tarif etmenin bedelini ödüyoruz, belki de. Cemil Meriç "Kamûs nâmustur." derken neyi kasdediyordu dersiniz? Lugâtten kavramları göçürürseniz, günün birinde değil zırhlı kasalarda emanet para saklayabilmek, kendi elinizle inşâ ettiğiniz hapishanelere bile söz geçiremez hale gelirsiniz. Kavramlar giderse, kendi dünyalarını ve anlamlarını da götürürler; başımıza gelen özetle budur; en azından iktisâdi hakikatlerin uzun süre iğfal edilemeyeceğini öğrenebildik mi?

Çürüyen bir şey var Danimarka Krallığı'nda

12 Mart döneminde Türk kamuoyu, o güne kadar görmediği türden yeni cürümlerle tanışmak zorunda kalmıştı; "Emekçi Türkiye halkları"nı kurtarmak için terörizmi tercih eden bazı Marksist militanlar, polis tarafından sıkıştırılınca masum insanları rehin tutuyor ve emniyet güçleriyle pazarlık yapmaya çalışıyorlardı.

O günlerden hâtırımda kalan bir cümle var: "Devlet eşkıya ile pazarlık yapmaz!". O günlerde kamuoyunun neredeyse % 95'i bu gibi hadiselerde devletten yana tavır takınırdı ve belki bu

yüzden devletin eşkıya ile pazarlık yapmaması fikri büyük bir kabul görürdü. Aynı cümleyi daha sonraları uçak kaçıran, banka soyduktan sonra bir köşede sıkıştırılan teröristlere karşı tavır konulurken de duyduk ve neredeyse devlet olmanın temel rüknü, hatta yazıya geçmemiş bir anayasa maddesi gibi doğru kabul ettik.

Devlet, suç ve cezayı önceden takdir edebilen bir otoriteyi temsil ettiği için aslında "pazarlık" tercihini kendi eliyle ortadan kaldırır; hafifletici sebepler, bu mânâda pazarlık unsuru sayılmaz, daha ziyade suçun kapsamının ve şiddetinin azaltması için önceden takdir olunmuş tedbirlerdir. "Devlet pazarlık etmez." cümlesi kulağa hoş geliyor; peki, devletin pazarlık etmesi gereken insânî durumlar hiç vukû bulmaz mı? Meselenin teferruatına girmek mümkün; kamu otoritesinin bükülmezliği ile "insânî haller"in çatıştığı her hadisede, hasara uğrayan tarafın "insânî haller" olduğunu söyleyebiliriz; zira devlet, dünyanın her yerinde mevcut uygulamalarıyla son tahlilde bir "cebr ve tahakküm" cihazıdır.

"Devlet eşkıya ile pazarlık yapmaz" sözünü birkaç gün önce yine bir devlet yetkilisinin ağzından duyduktan hemen yarım gün sonra devletin pekâlâ pazarlık yaptığını da öğrendik. Ben, "devlet katiyyen pazarlık yapmaz"cılardan değilim, hele ortada mâsum insanların hayatı söz konusu ise yarı felsefî sloganların gölgesine sığınarak "insânî haller"in göz ardı edilmesi beni vicdânen rahatsız eder; fakat devlet işlerinde yeknesaklık ve tutarlılık beklemek hakkımız da vardır. Öyle sanıyorum ki Uşak Cezaevi'nde isyan çıktığı haberini toplantı esnasında duyan Bakanlar Kurulu üyeleri de, benimkine benzer bir zihnî çelişki çaresizliğini hissetmiş olsalar gerektir. Uşak Cezaevi isyanının, bazı rehinelerin katledilmesine rağmen daha çok kan dökülmesini engellemek uğruna resmen ve alenen "pazarlık"la savuşturulmuş olmasını tenkit etmiyorum; bu hadiseyi münferid vak'a olarak değerlendirmek bence hatâdır. Ağaçtan ormana geçelim. Bütüne şâmil nazarın ilk bakışta gös<ö> <ö> terdiği hakikat şudur:

1" Türkiye'de suçun karşılıksız kalmayacağı hissini topluma telkin eden bir "infaz felsefesi" kalmamıştır. (Bu arada "infaz" kelimesinin, yerli"yersiz her mânâda israf edildiği için aslî mânâsını kaybettiğini de hatırlatmalıyız; neredeyse "öldürmek, katl, idam etmek" gibi anlamlarla bütünleştirilen infaz kavramının asıl mânâsı, "yerine getirmek, bir emri yürütmek, etkili olmak", yani takdir edilen cezanın tamamiyle yerine getirilmesidir.) İnfaz felsefesinin yerine kaim olan şey, bizatihi hukuk nizamımızın arka planda mevcut bulunması gereken "hukuk felsefesi"nin yokluğudur; kısaca hukuk felsefesi yoksa, infaz felsefesi de olmaz.

2" Bu yüzden hukuk sistemimiz, muhtemel cürümlere karşı muhtemel mücrimleri caydıracak kararlılığı kaybetmiş görünüyor. Devleti tesis eden mutabakatın en temelinde can, mal ve ırz emniyetinin devlet tarafından üstlenilmesi yolundaki taahhüt vardır ve bu yüzden dünyanın en liberal kamu yönetimlerinde bile suçun özendirilmesi anlamına yorumlanabilecek lâgarlıklara kat'iyyen müsamaha edilmediği, aksine en etkili şekilde tedbire tevessül edildiğini görüyoruz.

3" Hukuk ve infaz felsefesi inşâsında ve onun hayata geçirilmesinde gösterdiğimiz zaafın en büyük nişânesi, on yıllık periyotlarla çıkarmak zorunda kaldığımız genel af kanunlarıdır. Çıkarılan her genel af kanunu, kamu otoritesinin ve kamu vicdanının, kendi va'zettiği ve yürüttüğü hukuk sisteminin doğruluğuna ve güvenilirliğine duyduğu şüpheyi izhar ve itiraftan başka bir anlam taşımıyor. Takdir ettiği cezanın isabetine emin olan kamu iradesi, cezanın infazında da aynı kararlılığı gösterebilmeliydi. Hapşırık gibi belli aralıklarla tekrarlanan af kanunları, aslında kolektif bir tashih"i karardır ve bu yüzden istisnâi hallerde uygulanması gereken af müessesesi de yalama hale getirilmiştir.

4" Sırf bu vâkıâ bile devletin imajını ciddi bir şekilde zedelemiş bulunuyor; kendi hapishanelerinde kamu otoritesini tesis edemeyen, mahkemelerinin takdir ettiği hükümden emin olamayan ve neticede tutuklularla pazarlık yapmak zorunda kalan bir devlet, kendi meşrûiyetini de kendi eliyle tartışma zeminine çekmiş demektir. Devleti bu derece zaaf içinde görmek, liberal eğilimlerin ayyuka çıktığı şu demde bile insanı tedirgin ediyor.

5" Adalet Bakanı'mız şahsen kendisine çok itimad, saygı ve sempati duyduğum bir insan; siyâsî sorumluluk üstlenmiş bir devlet adamı olarak her gece başını yastığa koyduğunda ne kadar rahatsızlık hissettiğini tahmin edebiliyorum; fakat hükümetin istikrarı uğruna istifa müessesesini işletmemesi yüzünden "devlet" fikrinin ne kadar zarara uğradığını herhalde benden daha takdir edecek durumdadır.

Belki de bütün bu olup"bitenlerin çok gerilerinde gizlenen anlam şudur; bugün devletten yana tavır alan partiler, bürokratlar, devletçi oligarşinin resmî ve gayriresmî unsurları aslında el ele verip Türkiye'de "devlet" fikrini ve aksayarak da olsa yürüyen sistemi içerden oyan ve çürüten bir görüntü veriyorlar. Bu kadro, devletin değil üç"beş kuruşuna, elli altmış milyar dolarına bile sahip çıkamayacak derecede beceriksiz ve ehliyetsiz bir intiba veriyor. Siyaset, bütçeyi kontrol için ve bütçeyle yapılır. Göründüğü kadarıyla iki yıllık bütçesini hırsıza kaptıran bir kamu otoritesi hiç "maznun" mevkiine geçmeyecek mi? Cümleten hırsızları ayıplıyoruz; fakat bu işte asıl kabahat "ev sahibi"nin gibi görünüyor. Dürüstlük, en büyük siyasî meziyet haline geldi; halbuki siyasetin ilk ve en basit şartı olmalıydı. Dışarıdaki mücrimi yakalamak bir marifet, içeride tutabilmak daha büyük fazilet haline geldi.

Hangi perdede hatırlamıyorum, Prens Hamlet'in ünlü bir repliği çınlıyor zihnimde;

" Çürüyen bir şey var Danimarka Krallığı'nda!

Atatürk'e yazık ettik!

Çocuğu henüz ana okuluna giden bir arkadaş anlattı. Cumhuriyet Bayramı ertesinde bir gün babasına Atatürk'ü anlatıyor çocuk "Ülkemizi düşmanlardan kurtardı, o olmasaydı biz de olmazdık, herşeyimizi ona borçluyuz. Atatürk düşmanlarla çarpışırken biber bahçesine düştü ve öldü."

Bu ibârenin ilk kısımları, muallim nesilleri tarafından çocuklarda Atatürk sevgisi uyandırmak için söylenen alışıldık diskura tamamen uyuyor; ama son kısmı hayli farklı. Arkadaş diyor ki: "Bu biber bahçesi de nereden çıktı, diye hayli düşündüm ve neden sonra anladım ki çocuğun zihninde biber bahçesini çağrıştıran şey, Dolmabahçe Sarayı'dır". Çocuk muhayyilesi garip ama çağrışımlar mükemmel; Dolmabahçe'den dolmalık biber bahçesine geçmek için en azından lengüvistik bir illiyet alâkası kurulabilir.

Bir milleti etrafında toplayabilecek derecede güçlü bir lidere duyulan ihtiyacı anlıyor ve paylaşıyorum; Türkiye'de karizmatik liderlik tipinden demokratik liderliğe geçiş sürecinin ortalarında bulunmamıza rağmen özellikle buhranlı zamanlarda güvenip yaslanabileceğimiz, hata yapmayacağına inandığımız, bizim adımıza verdiği kararlarda daima isabet kaydeden bir öndere sahip olmak insana emniyet hissi veriyor. Mustafa Kemal Atatürk'ün Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu olmaktan ötürü kazandığı onur bir yana, milletin siyasî önderi sıfatıyla -çoğu kere abartılarak da olsa- müşterek ve aziz bir sembol haline getirilmesindeki zarureti de kabul ediyorum. Son zamanlarda milletçe bir araya gelebildiğimiz duygu ve düşünce unsurları hayli azalmış bulunuyor. Bilmem iştirak eder misiniz, milli bayramlarda bile pek ortalıkta görülmeyen "milli neş'e ve gurur", son zamanlarda ancak futbol takımlarımızın Avrupaî başarılarından sonra tabii bir duygu patlaması şeklinde hissedilir oldu. Hele siyasî istikrarsızlık, çalkantı ve buhran dönemlerinde millete mânevî destek verebilecek bir müşterek lider ihtiyacı daha iyi hissedilmeye başlandı bana göre. Yaşayanlar arasında, değil Atatürk'ün, İsmet Paşa'nın bile karizmasıyla boy ölçüşebilecek tesellî edici ve güvenilir bir liderimiz hiç olmadı. İşte bu yüzden Atatürk sevgisinin, Atatürk hayranlığının, bütün bir milletin bağımsızlık ve saadet ideallerini tek başına temsil edebilecek bir insana duyulan ihtiyacın eskidiğine inanmıyorum. Gerçek mânâda siyasî liderliğin râyici hiç geçmeyecek. Toplumlar, demokratik kültürden yana ne kadar hissedar olsalar bile çok kritik ve buhranlı bir zamanda inanılır bir lidere yaslanmak arzusunu daima hissedecekler.

Bizim bir Atatürk'ümüz var; fakat onu, milletin istiklâl ve saadetini temsil eden müşterek bir sembol lider olmaktan çıkararak siyasî bir tüketim metâı haline getirmek için -bilerek veya bilmeyerek- yaptıklarımızı hatırladıkça, "keşke Atatürk'e bu kadar kötülük etmeseydik!" diye düşünmeye başladım. Evvela Atatürkçülüğü devletin resmî ideolojisi haline getirme arzularıyla başladı her şey. Özellikle anayasa metinlerinin değiştirilmez hükmü haline konularak neredeyse kutsallaştırılan bu "dogma" inşa etme eylemi, millet nazarında Atatürk sevgisinin yıpranmasına sebep olduğu gibi, yeni siyasî ihtiyaçlar ve mecrâlar karşısında "Atatürkçülük" fikriyatının her geçen gün biraz daha revizyona tabi tutulması ile Atatürkçülük nâmına Atatürk'ün imajı zedelendi. Bütün siyasî kariyeri boyunca ordu ve siyaset münasebetlerini son derece titiz bir dikkatle dengede tutan bir devlet adamının fikriyatına sığınılarak bu ülkede iki defa darbe yapılması ve hemen ardından iki defa anayasa değiştirilmesi büyük bir yanlışlıktı. Her anayasa değişikliği, eski anayasanın ilgâsı anlamını da taşır. 1961 Anayasası yürürlüğe girerken ilgâ edilen anayasa, Atatürk'ün siyasî üslûbunu ve

idare tarzını ihtivâ eden 1924 Anayasası idi. 1961 Haziran'ının 12. gününde Milli Birlik Komitesi tarafından yayınlanan 1 numaralı geçici kanun, bu komiteye "yasama yetkisi" bahşediyordu; bir darbeci topluluğunun, Atatürk'ün kurduğu Cumhuriyetin en temel rüknü olan "Meclis üstünlüğü" fikrini zor kullanarak alaşağı etmesi ve onun yerine büyük bir cesaret göstererek kendilerini yasama uzvu ilân etmesinin ne anlama geldiği bugün bile hakkıyla anlaşılmış değildir. 27 Mayıs darbesi sürecinde Atatürkçülük fikrinin aldığı yara çok büyüktür. Bu darbeden sonra Atatürk Cumhuriyeti'nin temel vezinleri, kolay kolay onarılamayacak derecede bozulmuştur. 12 Eylül'ün darbecileri, 27 Mayıs darbesinin millet vicdanında açtığı yarayı fark etmişlerdi; onlar 27 Mayısçıların hatalarını tekrar etmek yerine kendi hatâlarını inşâ etmek basiretini gösterebildiler! 1924 Anayasası'ndan bu yana Türk siyasetinde "meclisin üstünlüğü" fikrinin ne kadar aşındığını tayin edebilirseniz, Atatürk'ün fikrî mirasının da hangi muameleye tâbi tutulduğunu anlayabilirsiniz. Atatürk'ün mânevî hâtırasına saygı, 1924 Anayasası'nın "ilgâ"sını değil, küçük tâdillerle devamını icap ettirirdi; ama vaktiyle Recep Peker'in icat ettiği "altı ok"u yere göğe sığdıramayanlar, Atatürk'ün en büyük siyâsî vasiyeti mevkiindeki 1924 Anayasası'na o kadarcık vefâyı bile çok gördüler. Onun yerine koydukları anayasa ise sadece 19 sene dayanabildi; anlayana ibret!

Dünden bugüne Atatürk'ün maddî ve manevî mirası üzerinde hak iddia edenler eğer Atatürk'ü gerçekten sevmiş olsaydılar, bugün Atatürk'ün milletin gönlündeki yeri çok başka olurdu. Belki de Atatürkçülüğün dramı, kendilerini Atatürkçü ilan edenlerin, Atatürk'ün siyâsî ve zihnî seviyesine asla erişemeyecek derecede düşük bir entelektüel çizgide mıhlanıp kalmış olmalarıdır diye düşünüyorum. Öyle olmasaydı bütün siyasî kariyeri müddetince "millî istiklâl" fikrinin altını defaetle çizmiş olan Atatürk'ü tekzip etmek pahasına AB'ye girmek için kırk dereden hüccet getirilmezdi. Atatürk'e yazık ettik; o, bundan daha iyisine lâyıktı.

"Gerici"ysek sebebi var!

Tatlı tatlı anlatınca, okuyanlar ve dinleyenler hemen "nostalji" damgasını yapıştırıveriyorlar; bu lâfı sevmiyorum; Nostalji geçmişe sığınmak, geçmişi yüceltmek, özlemek ve idealize etmek mânâsına geliyor.

Biz öyle bir zaman diliminde yaşıyoruz ki, vaktiyle bizzat içinde yaşadığımız sosyal iklim, bütün müesseseleri ve kavramlarıyla birlikte yıkılıp ufalanıyor; halbuki yaşadıklarımız her zaman yaşanmaya değer, en azından "insânî boyut" taşıyan güzel şeylerdi.

Fast foot adı verilen hazır yemek lokantalarında ayak üstü atıştırmak, satıcı-alıcı ilişkilerindeki insânî sıcaklığı berhava eden süpermarketlerden alışveriş etmek, yüzlerce, binlerce çirkin otomobilin akılalmaz bir trafik karmaşasıyla terörize ettiği caddelerde bir yerden bir yere gitmek, güzelim mektuplar yerine telefon mesajları veya elektronik posta kutusunun içine nasıl girdiğini hâlâ anlayamadığım kısacık makina fontlarıyla kullanılan ama daha "manüel" yani elle yönetilebilir bir dünyayı da gördük. Gaz lambasından lazer

aydınlatmasına, kömür maltızından, sobadan ve mangaldan tabii gazlı ısıtma sistemlerine, kara trenlerden jet uçaklarına ve daktilodan bilgisayara terfi etmek herkes için aynı derece latif görünmeyebilir. Bizim kuşağı, birbirini çiğnercesine ardarda sökün eden teknolojik yeniliklere ayak uyduramamak değil, gündelik hayatın her geçen gün daha fazla denetimimizden çıkması ürkütüyor. Biz vaktiyle tercihini "manüel", yani vasatî zekâ ile, mekanik usûllerle ve insan tâkatını ve sabrını zorlamayan, beşerî güçle idare edilebilen bir hayat tarzından yana kullanmış bir kuşağız; bu yüzden "plastik para" adı verilen kredi kartları yoluyla alış-verişten nefret ediyor, her defasında göynümüş meşinden mâmul cüzdanımıza davranarak, "ne kadar ekmek, o kadar köfte" düstûrunca aksâtamızı peşin para ile görmeyi seviyoruz. "Pop art" denilen, "bilinçaltı", "postmodernizm" veya "underground" diye anılan tuhaf sanat akımları bizde heyecan uyandırmıyor; biz musikide, mimarlıkta, şiirde, resimde ve güzellik adına değerlendirmeye giren her şeyde "klasik" zevklere bağlıyız.

Mahalle hayatını özlüyoruz evet, "sokak" denilen o harikulade insânî iklimi özlüyoruz, içinde turp, maydanoz, soğan, pancar, gül, hatmi ve fesleğen yetiştirilen bostanları, erik, ayva, armut ve vişne ağaçlarıyla her sonbaharda bir renk çılgınlığı teşhir eden bahçeleri özlüyoruz. Niye yalan söylemeli, apartman denilen gönüllü mapusanelerden nefret ediyoruz. İthal kömür isi, egzos püskürtüsü, plastik ve balçık teneffüs etmeyi reddediyoruz; onun yerine çürümüş yaprak, nemli toprak, yağmur ve ekmek kokusunu istiyoruz.

Biz elektronik yerine "mekanik"i seviyoruz; tamirine akıl sır erdiremediğimiz, en küçük ârızada bizi "servis servis" gezdiren bir nevi modern çağ simyagerliğinden başka bir şeye benzemeyen ultra cihazların soğukluğu bizi ürkütüyor. Biz tamirden anlayan bir nesiliz; kullandığımız her şeyin sağını solunu gerektiğinde söküp, yağlayıp, temizleyip onarabilen ve en mühimi ne zaman işe yaramaz hale geldiğine bizzat karar verebilen bir nesil. Bizim için kalleşlik, sadece insanı arkadan vurmak anlamına gelmiyor; kalleşlik, insanı aradan çıkaran, insanı kibirli uzmanlık maharetine muhtaç eden, onu kendi kendine yeterlikten alıkoyan herşeydir.

Teknoloji ile problemimiz yok; biz teknolojinin mekanik kısmı ile barışığız. Mekanik zaruretleri klasik sanat üslûbunun beşerî boyutları ile ehlileştiren bir devrin ürünlerini şöyle hatırlayabilirseniz ne demek istediğimizi anlayacaksınız; bu âhengin en mütekâmil örneğini, artık antikacı vitrinlerini süslemeye başlayan Singer dikiş makinalarında seyredebilirsiniz; soğuk çelikle sıcak ahşabın bir dikiş makinası sûretine bürünüp, bir ev hanımının sade direktiflerine uysallıkla itaat ettiği, gerektiğinde sahibesi tarafından basit onarım ve bakımının kolayca yapılabildiği ve el ve bacak hareketiyle iş gören bu makinalar, teknolojinin nasıl ehlîleştirilebileceğine nümûnedir; ve Singer dikiş makinası doğduğu günden beri bir sanat eseri olarak ev hanımlarının ve insanlığın hizmetinde arslanlar gibi yüz sene hizmet vermiştir. Yeni kuşaklar "kamineto"yu bilmez; gazocağı, onlar için ortaçağlardan kalma kaba-saba bir mancınık kadar hantal görünür ama bu örneklerde maddeye şekil vermeyi öğrenen insanın, en

güzel formu arama merakının silinmez izleri görünür. Ancak özel bir ağaç cinsinin suda ıslatıldıktan sonra günlerce cendere altında tutularak kavislendirilmesiyle imâl edilen tahta iskemlelerin sıcaklığı ve kuşatıcılığını yeniden icad etmeğe kalkışmak ne kadar abes! Annelerimizin lavanta tohumu ve halis Antep sabunu ile rayihalandırdığı ve çeyizlerini emânet ettiği, pirinç kuşaklı ceviz sandıkları, hangi yeni yetme dolap veya mobilya ile mukayese olunabilir ki? Ya radyolar; ya insanda hürmet ve muhabbet duyguları uyandıran, pırıl pırıl cilâlı, goblen göğüslüklü, cam kadranlı, ebonit düğmeli kadim zaman radyoları? Hani utanmasalar diş dolgusuna girecek kadar rezilce ufalabilen zamâne radyolarına nisbetle ne kadar ağırbaşlı, olgun ve vakur nesnelerdir onlar; ve hangi eski zaman radyosu, üzerinde bir ev hanımının veya genç kızın nice zaman göz nuru dökerek dünyaya getirdiği bir dantel örtüden ayrı düşünülebilir?

Biz "masif" çağların insanlarıyız; hızar tozu, çöp, toz-toprak ve ucuz sentetik tutkalla sıkıştırıldığı için zoru gördüğünde kül gibi ufalanan sunta rezilliklerini boşuna küçümsemiyoruz. Biz "kaplama" denilen mobilya gözbağcılığına asla alışamayacağız. Biz, hepsi de hâlis çam, gürgen, ıhlamur, kestane, ceviz ve ardıç kerestesinden mâmul nesneler ve yapı elemanlarıyla takdis edilmiş sahici mekân ve vasatlarda yaşamışız; tatlı kireçle sıvalı odalarda doğmuş, herbiri en az bir metre murabba' kutrunda taş levhalarla kaplı "taşlık"larda büyümüşüz. Avluda veya bahçenin bir yerinde kimbilir kaç kuşağa hizmet veren som kaya parçalarından murçla oyulmuş taş kurnaların bugün ancak etnografya müzelerinin avlularında yer bulması hazin. Dünkü hayat tarzının merkez muhacim mevkiinde tabiatının asâletini kalaylanmış dişleriyle pırıl pırıl gülümseyerek gösteren bakır elementi, on paralık alüminyum ve teflon karşısında hurda malzemesi haline gelmiş, tahtadan mâmul hamur tekneleri ile birlikte sofraların da tadı-tuzu kalmamıştır.

Şu son model otomobillerin tasarımındaki zevksizliklere ne demeli peki? Ellili, hattâ kırklı yılların o şâhâne otomobil tasarımındaki "organik" ahenge bilmem dikkat edilmiş midir? Kaportanın her bükülüşü, içinde gizlediği mekanik aksamın fonksiyonunu ifşâ ettiği halde ne kadar tatlı ve yumuşak münhanilerle kıvrılıp tatminkâr bir bütünlük teşkil eder. Motor kaportası motorun, çamurluklar tekerleğin, bagaj kapağı yüklüğün mahfazasıdır; içinden haber veren kibar mafhazadır o kaportalar. Ağır arabalardır o Plymouth'lar, Buick'ler, Dodge'lar, Oldsmobile'ler, Bugatti'ler, Cadillac'lar; ağır, oturaklı, mehîb, güçlü ve asil! Hepsinin iç kısmı, bir oturma odası kadar geniş, ferah ve rahattır. Motor aksâmı da dahil her aksesuarı, ince tasarım sanatkârının ilhâmıyla vücud bulmuş olduğu için ait olduğu bütünden sökülüp sehpa üzerine konulsa bile sanat nesnesi kıymetini muhafaza ederler. Daha fazla hız, daha ekonomik yakış, daha güçlü motor elbette iyi ama altmışlı yıllardan sonra imal edilen hiçbir araba, şu saydığım altın neslin kâ'bına erişememiştir; özlemek neyse ama hatırlamakla haksız mıyız?

Daha giyim-kuşam meselesine gelmedik bile; bizim kuşağımızın kadınları, belki de herbirinin tek tek hanımefendi olmasından dolayı "hanımefendi" gibi giyinirlerdi; evet, kadınca ama "hanımca" da. Siyah-beyaz filmlerin giyim-kuşam tarzını hatırlarsanız, muradımı da anlayacaksınız; dekolteye prim vermeyen mahfuz çizgiler, birbirinden tatlı, şirin ve şık şapkalar, sade ve kibar pabuçlar, dökümlü etekler, sahibesinin şahsiyetini takyid eden ağırbaşlı tayyörler ve belki hepsinden daha önemlisi "hanım" kavramını tek başına temsil edecek kadar vakur o güzel saç stilleri. Erkekler, erkeklerin hepsi beyefendi. Kruvaze veya spor, dökümlü ceketler, ağırbaşlı pardesü ve paltolar; göbekten kemerli ve hafif pleli pantalonlar. Saçlar geriye doğru briyantinle taranmış durumda, ense ve kulak nâhiyesi açık. Kâkül, ancak çok yakışan için bir istisnâ. Ceketlerin hepsinde bilâistisna yaka cebinde titizlikle katlanıp yerleştirilmiş birer beyaz mendil. Kravatlar, "bana bakın, ne kadar tuhaf olduğumu görün" çığlığıyla edepsiz bir gösteri gayreti içinde değil; genellikle düz desenli, zevkli ve ağırbaşlı renkler hâkim. Hepsi de giyim-kuşamın aslında insanı çerçevelediğini gösteren bir zevkin nümûneleri. Bugünün hâkim modası, insanları elbise taşıyan birer manken olmaya zorladığı ve insandan ziyade onun çerçevesine, yani giyim-kuşama dikkati yönelttiği için zevksiz ve zalim!

Argo yok; argo, "alt dil"; kanundan kaçanların dili. İnsanlar birbirlerine nezâket ve karşılıklı saygı telkin edecek güzel kelimelerle konuşuyorlar. "Hayırlı sabahlar.. hükmetlerimi söyleyiniz... hanımefendi nasıllar... müşerref oldum efendim.." gibi kalıplar, söze başlangıcın asgari kelimeleri. Sahici zamanlardı onlar. Eşya, teknoloji ve insan müsellesinin en tabii karar noktasında âhenk bulduğu ama mutlaka insanın eşya ve teknoloji üzerinde hükümran ve nihai belirleyici olduğu zamanlar.

Küçük bakkal dükkanlarını, sanki sihir gösterir gibi kaşla göz arasında işini hünerle gören tamirci esnafını, taş kaplı kaldırımsız sokak döşemelerini, tahta ve sabun kokusunu, kalaylı çorba ve hoşaf taslarını, kapaklı yemek sahanlarını, iple çalışan çıngıraklı kapı zillerini, ebonit gövdeli eski siyah telefonları, kaneviçe yastık örtülerini, sevgi ve emek mahsulü dantellerle süslenmiş, kardan ak "beyazişi" pencere perdelerini, adam gibi selâm alıp vermeyi özlüyoruz.

Ve galiba nostalji böyle bir şey; evdeki hesap çarşıya uymadı pek; ne yapalım; nostalji ise nostalji, gericilikse gericilik ama çeşm-i insaf ile siz söyleyin: Haksız mıyız?

"Ser xéré be!"

O malayâni tâbirle yumurta gelip kapıya dayanınca bizimkiler devlet televizyonunda bazı Kürtçe programlar yapılabileceği yolunda öksürük akorduna başlayıverdiler. Kürtçe televizyon yayını ile bir alıp veremediğim yok; vaktiyle böyle abes bir yasağı yürürlüğe sokanların bile bugünkü rota değişikliğinden mahcub olduklarını sanmıyorum.

Kürtçeye yasak koyan kafa ile bugün, devlet televizyonunda bir iki programla Kürtçe yayına başlamaya cevaz veren kafanın "hikmet"i hükûmet" bakımından pek de nitelik taşımadığını düşünüyorum. Hiç kimse, "Her şeyin bir vakti var, bazı şartların olgunlaşması lâzımdı." diye ahkâm kesmeye kalkışmamalıdır; yasağın konulmasında da kaldırılmasında da hikmet"i hükûmetten eser yok. Bizde hikmet"i hükûmet dediğimiz, "yüksek devlet siyasetinin bilmemiz lâzım gelmeyen gerekçeleri"ni korku ve tepki idare ediyor. Fransızlar bu tâbire "raison d'Etad" diyorlar, yani "devlet aklı". Korku, insânî ve anlaşılabilir bir şeydir; mâzerete girer; fakat korkunun idare ettiği akıl, akıl olmaktan çıkar, tepki veya refleks haline gelir.

Şu mâhut "katılım ortaklığı belgesi"nde bu mesele ince bir dille hatırlatılmamış olsaydı, bugün gündemde olmayacaktı. Akıl, önceden öngörür; "akl"ı perîşan" gündeme tâbi kalır. Kürt asıllı vatandaşlarımızın bu karardaki o vahim ayrıntıyı fark etmemesi mümkün mü? "Avrupa Birliği bastırmasaydı, bu karar zor çıkardı." diye düşünmekte haksız sayılmazlar. Eğer Kürtçe lisanıyla televizyon yayını bir atıfet idiyse, bu jesti AB'nin baskısına mâruz kalmadan bizim hikmet"i hükûmetimiz bahşedemez miydi?

İşin kültür boyutu daha farklı; lisan, milli şuurun belki en mühim unsuru. Kürtçe yayın yapan televizyon ve radyo istasyonlarının, Kürt asıllı vatandaşlarımız üzerinde Kürtlük şuurunu pekiştirici bir tesir yapacağına şüphe yoktur; bizimkilerin en büyük kâbusu, Kürt asıllı nüfusumuzun bir milli şuur patlaması yaşayarak işi siyâsî otonomi veya bağımsızlık talebine kadar götürecekleri idi. Bu mantığın doğru gibi görünmekle beraber 19. yüzyıla dair bir vehim olduğunu belirtmeliyiz. Kürtlerin siyâsî kaderi, Türklerin kaderi ile aynı hamurdan yoğrulmuş. Hâlâ dağda gezenler "ergenlik" hayalleri kuradursunlar, her i'zan sahibi Kürt, Türkiye Cumhuriyeti'ni karşısına alan ve ondan toprak talebinde bulunan bir devlet denemesinin bizatihi Kürtler açısından ne kadar büyük ızdıraplara yol açacağını tahmin edebiliyor. Biz Türkler, Kürtlerle beşik kertmesiyiz ve sosyal münasebetin en samimi derecesini teşkil eden "karşılıklı kız alıp verme" müessesesinin "en buhranlı zamanlarda bile" gayet tabii bir tarzda işleyebilmesi sebebiyle kerrât ile enişte"kayın, gelin"güvey olmuşuz. Türk kültürü, Kürtlerin kültürel yapılarına artık ayırd edilemez ölçüde nüfuz etmiş bulunuyor, buna mukabil Kürt kültür unsurları da bizim çokça paylaştığımız bir vâkıâ; içinde bizim damağımızda kekre lezzetler bırakan, hazımsızlık sebebi olabilecek şeyler bulunmuyor. Kürtler, "Kürdüm" demekten fütur göstermeksizin bu ülkenin Parlamentosu'nda, Bakanlar Kurulu'nda, bürokrasinin irili"ufaklı her kademesinde, iş dünyasında, sanat ve spor âleminde bütün toplumla iç içe yaşıyorlar ve belki de bunlardan daha mühim olmak üzere aynı tarihi müştereken paylaşmak gibi birçok sağlam bir bağ var aramızda. Bu şartlar çerçevesinde Kürtçe televizyon yayınının yeni bir bölünme riskine yol açıp açmayacağı düşünüldüğünde verilecek en soğukkanlı ve mâkul cevap "hayır"dır; hayır, Kürtçe televizyon yayını bölünme ihtimâlini azdırmaz, eğer hâlâ varsa "ki bu ihtimâle hiç inanmadık" azaltır bile.

Ben daha şimdiden Kürtçe televizyon yayınlarında editörlerden Kürtçe'ye ne kadar sâdık kalabileceklerini merak etmeye başladım bile; hiç şüpheniz olmasın meşhur kola firmaları Kürtçe reklâm dublajları için daha şimdiden harekete geçmişlerdir bile. Ardından şampuan gelir; banka, sakız, hazır çorba, ketçap, makarna, vücut losyonu, internet aboneliği ve otomobil reklâmları. Bitmedi.. daha geride sulu"sepken "talk"show" gevezelikleri, pop müzik yayınları, "Kim katır yüküyle para kazanmak ister?" cinsinden yarışma programları alesta beklemekte. Kürtler bir mânâda Türkçe televizyon yayını seyrettikleri esnada, Kürtlük şuuru açısından pek fark etmedikleri modernite problemlerini bu defa ana dilleri ile göğüslemek zorunda kalacakları için hayli bocalayacaklar ve akılları karma karışık hale gelecektir diye düşünüyorum. Türkçeyle düşünmek ve algılamak, her iki dili de bilen pek çok Kürt vatandaşımız için modernitenin vahşi saldırılarına karşı bir nevi siper teşkil ediyordu; aynı saldırıların Kürtçe üzerinden yeni bir mecrâ bularak akmaya başlaması, Kürt kültürünü hangi istikamette etkiler dersiniz? Batman'daki intihar vak'alarının arka planında modernitenin "şehirleşmekte olan" Kürt nüfusunun uygun cevap vermekte zorlandığı vâkıâsını görmemek için bürokrat olmaya gerek yok.

Evet Kürt kardeşlerimiz, "zaten birkaç tane vardı ama" görünen o ki, üç vakte kadar sizler de ana dilinizle yayın yapan televizyon istasyonlarına kavuşacaksınız; daha şimdiden ufak bir lügât uydurup İngilizce öğrenmeye koyulursanız, "globalleşme" sürecine intikalde, biz ana dili Türkçe olanlar gibi hafakanlar geçirmeyeceğinizi şimdiden söyleyebilirim. Mesele "haber ajansı" ile "açık oturum" programları ile Kürtçe türkü klipleri bitmiyor; tez zamanda tüketim kültürünün yapışkan vantuzları, sizleri de "Kürtçe mantığı" üzerinden sarıp sarmalayacak; bugüne kadar fark edilmeyen yeni sosyal problemlerle yüzleşmek zorunda kalacaksınız. Çok sürmez, sizde de global değerlerin yerli kültürü aşındırmasından doğan kimlik sıkıntıları başlayacak; "Dünya sistemi" sizleri de müşfik kolları arasına alarak plastik para kredilerini ödemek için deli gibi dididen huzursuz insanlar haline getirecek.

"Bu dediklerinle biz daha önce tanışmıştık; dünyayı yeni öğreniyor değiliz ki" diye itirazın faydası yok. Şimdi Kürtçenin sırtına "dünyanın gailesi" biniyor. İşiniz zor; dileriz ki "milli kimlik" sıkıntıları, bugününkünden daha fazla olmaz.

"Ser xéré be!"; Hayırlı olsun!

Bu yazıyı çocuklara okutmayınız

Avrupa Birliği'ne katılmamıza muhalifim ama "sair" bazı muhaliflerle aynı safta görünmek izzeti nefsimi rencide ediyor. Aşağıdaki alıntılar, perşembe günü yayınlanan bir gazetenin köşe yazısından alındı:

"AB yutturmacası" başlıklı yazıda bakınız nasıl ibâreler kullanılıyor: ".... sıkar mıydı Avrupa'nın böyle kapitülasyon komiserliği yapmaya kalkışması, ... kabul edilmesi mümkün

olmayan koşulları bize sokuşturmaya çalışan..., ..elin oğlu sokmuş elini Türkiye'nin içine..., peki hangi Kürtçe lehçesiyle yayın yapacaksın? Bunların bir sürü lehçesi var, birbirlerini anlamazlar... Sen hangi anadilden söz ediyorsun ey muhterem Avrupa... Eğer Avrupa Birliği'ne gireceksek adam gibi girelim... ulusal onurumuzu karşımızdaki iki paralık heriflere çiğnetmeyelim, lütfen, lütfen."

Aynı gazetenin aynı gazetesinde bir başka yazar, yine aynı mesele hakkında okuyucularını şöyle aydınlatıyor: "AB metni demek tuvalet kağıdı demek... yapılan iş fırıldaklıkla sınırlanamayacak bir yavşaklık aslında... bunun adına en hafif ifadeyle 'yavşaklık' denir... metinlerin ve kararların nihaî noktada tuvalet kağıdı kadar değeri yoktur... yarın da o metinle bir tarafımızı silip suratlarına yapıştırabiliriz..."

Okuyucularımdan özür dilerim; onlar gazete sayfalarında bu gibi kerih ifadeleri görmeye alışkın olmayan müeddeb bir kitledir ve eminim ki iktibas olduğunu bilseler bile, özellikle vurgulanmış bazı kelimeleri bu sütunlarda görmekten hoşlanmayacaklardır. Ne var ki, kerih olduğunu bile bile bu alıntıları yapmaya kendimi mecbur hissettim çünkü, usûlün esasdan niçin önde geldiğini izah etmek için gerekliydi.

Herkes yıllarca Türkiye'de fikir mücadelesi yapıldığını sandı; ama bu bir idrak kayması idi. O yüzdendir ki bu sütunlarda çok defa Türkiye'de fikir suçuna ceza koymanın mânâsızlığına işaret etmeye çalıştım; bir eyleme ceza vermek, o eylemi ciddiye almak, o eylemin doğuracağı zararlardan çekinmek anlamını da taşır. Bu mânâda hakikaten cezaya müstehak bir fikir cürmü benim açımdan hiç işlenmemiştir, zira "fikir suçu" işleyecek adamın evvela bir "fikir" sahibi olması lâzım. Fikir, "esas"a dairdir; ne var ki biz hiç esasa gelemedik. Fikir yerine üslûplar kavga etti. Mücadele bile usûle tâbidir, usûl hakkında, esâsen hiçbir usûle riayet etmeyen bir kördüğüşüdür bizim fikir hayatımızın serencâmı.

Adamın ne yazdığı önemli değil; zaten hiç olmadı; ama nasıl yazdığı, hangi üslûbu tercih ettiği aslında çok önemli. Usûl, esastan önce gelir; vaktiyle bu memlekette bu üslûp Harman gazetesinde bile kendine sütun bulamazdı, nereden nereye tenzîl ettik? AB'ye girmek veya dışında kalmak bir şey fark etmiyor. AB dediğimiz kavram "esâs"a dair; esas hakkında fikir beyan etmek ciddiyet, ilim, müsamaha ve serinkanlılık gerektirir. Böylesini bulsak, Mehmed Akif'in teşbihiyle "şekerle beslerdik". Dolayısıyla AB'ye taraftar veya muhalif olmanın gerekçelerini tartışmanın henüz yeri ve zamanı değil ve ben işte bu yüzden bu gibi kıraathane ağzıyla AB'ye muhalif tutum gösteren kişilerle aynı safta imiş gibi görünmekten ciddi surette üzülüyorum.

Son zamanlarda yerli-yersiz "vatan, millet" edebiyatına sarılanlarla da sûretâ aynı sözleri paylaşmak nefsimi incitiyor; belki vaktiyle bu gibi edebiyatı haddinden fazla tüketmiş olmanın verdiği bir hassasiyet bu. Mafya ağalarının bile vatan millet edebiyatı ile meşruiyet kazanmaya kalkıştığı, banka soyguncularının adli sistemi eleştirdiği, dünkü

"enternasyonalistler"in herkesi bastırırcasına vatanperverlik gösterilerine kalkıştığı bir iklimde kendimi âdeta aşağılanmış hissediyorum. Ve nedense bu gibi vatanperverlik gösterileri hep de gözlerden ırak tutulmak istenen nâhoşlukları setretmek için müracaat edilir oldu. Bu doğru değil, "Eğer sen vatanperver isen ben neyim?" diye düşünmek doğru değil, biliyorum. Bazı şeylerin hiç ucuzlatılmaması gerek; bazı şeylerin bayramlık ayakkabı gibi, tâziye kahvesi gibi, kandil helvası gibi harcıâlemlikten titizlikle uzak tutulup malayâni gerekçelerle gazoz gibi tüketilmemesi gerek. Milli ve mânevi değer taşıyan sözler ve semboller vara-yoğa israf edilirse içi boşalıverir ve galiba bugünlerde böyle bir hal yaşamaktayız.

Kavramların içi boşaltılınca böyle oluyor işte; "câhilin kelime-i şehâdetine bile güvenmemeli" sözünün doğruluğu burada da tecelli ediyor ve artık şunu iyi biliyorum; eğer bu gibi adamlarla aynı safta görünmektense gariplerin hukukuna tabi olmaya razıyım.

Esasen vaziyet de bundan ibaret galiba!

Üniversitelerimiz aslında medrese mi?

"Bilim"in olmadığı yerde "bilimsel etik"in lâfı mı olur? Günlerdir bir ortaoyunudur sürüp gidiyor; soğuk algınlığında kullanılan bazı ilaçların beyin kanamasına yol açtığı gerekçesiyle ortalık çalkalanmakta; her kafadan bir ses çıkıyor.

Sağlık Bakanı, "Artık tartışmayalım, mesele kapandı." derken, bakanın her sözünü "ti"ye almakla geçimini temin eden bazı çevreler de halk sağlığının alenen tehlikede olduğu iddiasında.

İlaçtan, farmakolojiden, laboratuvar testlerinden anlamam; bu memlekette bir sürü üniversite, birçok tıp fakültesi, sağlık bilimleri enstitüsü var; tabib ve eczacıların meslek odaları var. Onlar anlamayacak da ben mi anlayacağım? Üstelik bu mesele, "Türkiye nasıl kurtulur" cinsinden her türlü saçmalığı kaldırmaya müsait bir sosyal mesele de değil. Bu kabil ilaçlarda kullanılan PPA diye bir madde varmış. PPA'nın muhteviyatı, özellikleri belli. Zaman içinde değişime uğramak gibi bir elastikiyeti yok. Onca masrafla yetiştirildikleri halde "geçinemiyoruz" yakınmasını asla terk etmeyen bilim adamlarımız, onca masraflarla kurulan laboratuvarlara girerler; sekiz-on koldan bu PPA maddesini analiz eder, muhtemel etkileri hakkında bilimsel bir rapor hazırlarlar ve mesele biter. Siz hiç meselâ sülfürik asitteki kükürtün oranı hakkında tartışma yapıldığını işittiniz mi? İşte bu PPA, sülfürik asit gibi kimyevî bir terkib netice itibariyle.

Peki bu tartışma niçin sürüyor öyleyse?

Şimdi farmakoloji ile uğraşan kişilerin şöyle mırıldanmaya başladığını duyar gibi oluyorum; "Hıh, aklına esen köşe yazarıyım diye çıkıyor bu memlekette; PPA ile sülfürik asit birbirine benzetilebilir mi hiç? PPA, bunca yıldır ilâç sanayiinde kullanılan bir bileşim; onun insan

sağlığı üzerindeki etkisi yarım saatlik laboratuvar testiyle anlaşılabilir miymiş bakalım, lâf!" Âlâ, bu itiraza cevabım yok; ama mukabilinde şu suali sormak hakkım: Eğer Batılı bazı ilaç firmaları ikaz etmemiş olsaydı, yüzbinlerce insan bugün PPA ihtiva eden ilaçları şifa niyetine içecek miydi; içinizden herhangi bir uzmanın veya enstitünün PPA'nın zararlı yan etkileri hakkında bir şüphe geliştirmesi mümkün olabilecek miydi? PPA'nın zararlı veya şifalı olması doğrusu şu anda hiç önemli değil; önemli olan Türk bilim adamlarının ne kadar "bilimsel bilgi" üretmeye muktedir olduklarıdır!

Niçin halk sağlığını bu kadar yakından ilgilendiren "maddî bir vâkıa" üzerinde Türk bilim çevreleri tartışmaya son noktayı kesecek kesinlikte bir cevap üretemiyor? "Onlardaki laboratuvarlar bizde olsa... Bizde bir laborantın kaç para maaş aldığını biliyor musunuz siz; tahsilatlar yetersiz, yurtdışına eleman gönderemiyoruz; bütçe imkânlarımız sınırlı vb." Eğer muhtemel itiraz bu ise artık şapkayı önümüze koyup gerçeği itiraf edelim. Türk bilim çevreleri, "evrensel bilgi dağarcığı"na hemen hemen hiçbir şey katmıyor: Paradigmalar Batı'dan geliyor, teoriler Batı'dan geliyor, yöntem Batılı, âletler Batılı. Bizim yaptığımız şey ithal paradigma, teori, metot ve âletleri aynen iktibastan (veya tercüme veya ithal) ibaret. Bizim bilimdeki gayretimiz yatay bir seyir gösteriyor; mevcut paradigma ve teorileri Türkiye'de yeni tatbik sahalarına taşımak, öğretmek, çoğaltmak ve şerhetmek; işte hepsi bu. Halbuki bilim yatay seyirle değil, dikey sıçrayışlarla, paradigmalar arası geçişle "gelişebiliyor". Bizde her yeni paradigma değişikliği, -hele bir Türk tarafından teklif veya işaret olunmuşsa- evvela istihzâ, sonra hakaretle karşılanmakta. "Yatay seyir"le bilimsel bilgi çoğaltmak alışkanlığı, Türk bilim çevrelerinin en büyük mahpesi.

Son üç yüzyılda Osmanlı medreseleri bundan farklı bir "bilgi üretimi" arayışı içinde değillerdi: "Zeyl, haşiye ve şerh" geleneğinin en emin yol olarak tercih edilmesi Osmanlı medreselerinin canına okudu. Değil fennî sahada, dinî ilimlerde bile büyük üstat ve imamların en mükemmel terkibi yaptıkları gerekçesiyle mevcut birikimi dondurup sadece "teksîr" ile yetinmenin bedelini, sırf fennî sahalarda değil, beşerî ilimlerin bütün şûbelerinde Batılı paradigmaları muallim kabul ederek ödedik. Bilim ve bilgi üretmekle görevli kuruluşlarımızın metot ve muhtevâ itibariyle medreseden farkı yok; artık bu hakikatin farkına varmalıyız.

Meselenin tafsilatı uzun; ama şu kadarını kestirmeden söyleyebilmek mümkün: Bilgi, onu üreten muhitin dünya görüşünü aksettirir; "bilimsel" bile olsa bilgi, tarafsız ve nötür değildir; başkasının ürettiği bilgiyi kullanmak zorunda kalanlar, bilimde "yatay seyir"e mahkûmdur ve eğer bir bilgiyi siz üretmemiş iseniz, onun niteliği hakkında da hüküm veremezsiniz.

Meselâ PPA'da olduğu gibi!

Hâşim'in mânevi torunları veya zihnî hayatımızda "Cedd-i Ekber" mesele

Sencer Divitçioğlu, "Düzenin Yabancılaşması" isimli eserinde, Türkiye'de modern siyasî hayatın iki ana damar üzerinde geliştiğini savunan ve 60'lı yılların sonunda hayli yankı uyandıran bir tez ortaya koymuştu.

Bu teze göre Yeniçeri-Esnaf-Ulema ittifakının teşkil ettiği "doğucu-İslamcı" halk cephesi, siyasi hayatın modernleşmesi esnasında Jön Türk kuşağı'nda Prens Sabahattin tarafından temsil edilmiş ve daha sonra bu siyasi gelenek Hürriyet ve İ'tilaf Fırkası, I. TBMM'de "İkinci Grup", Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası, Serbest Fırka, Demokrat Parti ve Adalet Partisi ile devam etmişti. Profesör Küçükömer, toplumun benimsediği temel değerlere "dayanan" niteliğini önemle vurgulayarak bu geleneğin aslında "sol" nitelik taşıdığını iddia etmişti. Diğer ana damar ise "batıcı-laik ve bürokratik" çevrelerin ittifakını "temsil eden" İttihat ve Terakki, I. TBMM'de "Birinci Grup", ardından CHF ve CHP ve nihayet 1960 darbesinde CHP-MBK dayanışması ile varlığını sürdürmekteydi. İdris Küçükömer'e göre bu siyaset geleneği, toplumun değerlerine karşı devletçi elitlerin tepeden inmeci tercihlerini savunduğu için (esasen muhafazakâr tabiatına atıfta bulunularak) "sağ" sıfatıyla nitelenmişti. 1970 tarihinden sonra bu ana damarların hangi kurumlarla devam ettiğini kestirmek için ise herhalde siyaset bilimcisi olmaya gerek yok.

Bu tez, tashihe muhtaç yanlarına rağmen oldukça fikir açıcıdır ve günümüzde de varlığını sürdüren iktidar denkleminin nasıl teşekkül ettiğini göstermesi bakımından da çok önemli dikkatler ihtiva eder. Evvela sol ve sağ kavramlarının Türk siyasi hayatında ne kadar yanlış anlamlar yüklenerek benimsenmiş olduğunu teşrih etmesi bakımından bu teori çok önemlidir. Solun ve sağın birer siyasi kutuplaşma belirten tabirler olarak birbirinin yerine kullanılması o kadar zihin karıştırıcı etkiler yapmıştır ki, neredeyse bütün siyasi hayatımız kavramlaştırma açısından bir anlam curcunasına sahne olmuştur: İnkılâpçılık, gericilik, devrimcilik, muhafazakârlık, ilericilik, halkçılık, liberallik, demokratlık ve hatta sosyalizm bile, yakın dönem siyâsi hayatımızı anlamak için araştırıcılara kolaylık sağlamak yerine, onları pek kaygan bir zemine sürükleyip bırakır. Cumhuriyet tarihimiz bu nokta-i nazardan siyasi kavramların çok incitildiği ve adeta ihânete uğratıldığı bir anlam karmaşası olarak değerlendirilse yeridir.

Sözü getirmek istediğim yer başka; siyasi kavramlar ve kurumlar eğer modernleşme tarihimizle birlikte bir "mânidar silsile" teşkil ediyorsa, aydın dediğimiz o enteresan tipin de kendi içinde buna benzer silsileler ve kollar halinde neslini devam ettirmesi gerekir diye düşündüm. Tabii bu hususta esaslı bir fikre varmak için en azından doktora çapında ciddi bir araştırmaya ihtiyaç vardır fakat en azından bir zihin jimnastiği teşkil edebileceği ümidiyle zihnî çentikler açmayı deneyebiliriz. Mesela ben böyle bir doktora çalışması yapıyor olsaydım, günümüzün itibarlı, düşünce ve eylemleriyle bir şeyleri temsil niteliğini haiz ve

hatta karizmatik aydınlarını bir kağıda listeleyerek işe başlardım. Gazeteciler, akademisyenler, yazarlar, bürokratlar, siyasetçiler, kanaat önderleri, sivil toplum liderleri gibi insanlardan müteşekkil bu liste, bir adım sonra kendi içinde gruplaşmaya başlardı. İşte o zaman ilk teorik problemle yüzyüze geleceğimi şimdiden tahmin edebilirim: Kim, kimlerle, hangi müşterekleri paylaştığı için aynı gruba girecek ve daha önemlisi bu grupları isimlendirirken hangi kavramlara müracaat edeceğiz? Sol ve sağ kavramlarının böyle bir tasnif için ne kadar kullanışsız olduğu âşikâr; peki, "Devletçi-Liberal" polaritesine göre bir tasnif yapılsa ne kadar ayrıntı görmezden gelinmiş olur ve böyle bir gruplandırma ne derece anlam taşır? "Laik-Müslüman" ayrımı işe yaramaz çünkü her iki kavram da önceden sayfalarca izahat verilmeksizin doğru anlam taşıyacaklarına güvenilmeyecek kadar "siyâseten" kirlenmiş durumdadır: "Dürüst-hilekâr", "omurgalı-belkemiksiz", "millici-beynelmilelci", "kaliteli-kalitesiz", "hain-kahraman" vb... Evet, bu kavramlar kullanılarak bir tasnif yapılamaz ama aslında kâğıdın üstündeki liste, bir şekilde kendi arasında gruplaşmaktadır. Kıssadan hisse: Kavramların bu kadar kötü tarif edildiği, keyfe tâbi tarzda istismara uğradığı bir zihin ikliminde sosyal ilimle uğraşanların hâli, tek kelime ile "melâl"dir. Meselâ yakından tanıdığınız aydınlardan birkaçının ismini kâğıda yazarak küçük bir gruplandırma teşebbüsünde bulunduğunuzda "etiketleme"nin ne kadar hassas ve sorumluluk isteyen bir iş olduğunu farkedebilirsiniz.

Peki, şöyle veya böyle bir gruplandırma yapmakla iş bitmiş oluyor mu? Yaşayanları tasnif ettik, peki önceki kuşak? Aynı sıkıntı önceki kuşaklar için de vârid; ne var ki bu gayretin, "Türk aydınının soy atası" sayılabilecek isimlere ulaşıncaya kadar geriye doğru yürütülmesi gerek; sonra tek tek bağlantılar, benzerlikler, farklılıklar ve sebepleri analiz edilmeli. Belki böylece Profesör Küçükömer'in "siyaset geleneği" için kurduğu teorinin bir benzerini "Türk aydınının soy ağacı" çıkarılarak kurabilmek mümkün olacaktır. Diyelim ki araştırma sona erdi; "Ne bulmayı umuyorduk ve ne bulduk?" suali, her ilmî araştırmanın sonunda mutlaka yer alması gereken bir "teoriyle hesaplaşma" seansıdır. Bana göre böyle bir araştırmadan kazanbileceğimiz en manidar netice tek kelimeyle vuzuhtur.

Vuzuh! Meselâ Abdullah Cevdet, Türk aydınının yakın ceddinden bir isim olarak tesbit edildiğinde, onun ellili yıllardaki veya bugünkü "hayrülhalefi" kimdir sualinin cevabını pek merak ederim; peki Süleyman Nazif hangi "mekteb" veya "entellektüel meşreb"in adamıdır? Bu akrabalık ilişkilerini tam bir vuzuhla bilmeden Türk aydınının ne sosyolojisi, ne de psikolojisi üzerine konuşmak daima eksik kalacaktır. Meselâ Tunuslu Hayrettin Paşa'nın mukakkibi var mıdır; ya Ahmet Cevdet Paşa'nın? Peki daha önce hiç Nüzhet Sâbit veya Gümülcineli İsmâil adını duymuşluğumuz var mı? Bugün entellektüel hayatımızda Ahmet Mithat Efendi'nin vârisi veya vârisleri kimlerdir? Günümüzün Falih Rıfkı'sı, Ahmet Emin Yalman'ı, Hüseyin Cahit Yalçın'ı kimdir diye düşünseniz aklınıza hangi isimler gelir? İştirakçi Hilmi Bey'in rûhu kimde yaşıyor; Meclis-i Meb'usan reisi "pozitivist" Ahmet Rızâ Bey zihnî

planda gerçekten ölmüş sayılır mı; yoksa bu teori tamamen asılsızdır da, Türk aydını her kuşakta yeniden kendini yoğuran "babasız" ve öncesiz bir mahlûk mudur?

Belki daha önce bu meselede vuzuhu bulmayı murad edinen bir çalışma yapılmıştır da ben farkında değilim; mümkün. "Yeniçeri ile Yahudi" fıkrasında olduğu gibi bu dikkatle henüz karşı karşıya geldiğimi itiraf ederim; bende bu dikkati uyandıran eser ise Beşir Ayvazoğlu'nun Ahmet Hâşim hakkında kaleme aldığı yeni kitabı oldu(*). Ahmet Hâşim, bugün daha niceleri gibi edebiyat meraklıları dışında bilinir ve tanınır bir isim olmaktan çıktı. Lise talebeleri de Hâşim'i belki sonbahar renklerini mısralarında tutuşturan bir Fecr-i Âti şairi olarak hatırlayabileceklerdir. Ne var ki Ahmet Hâşim bu itinalı çalışmada evvela şair veya entellektüel olarak değil, bir insan olarak karşımıza çıkıyor; şairler ve entellektüeller hakkında hüküm verme kolaydır çünkü onlar hakkında genellikle eserlerinden yola çıkarak hüküm veririz; "insan", mutlaka daha fazla ve ne kadar fazla olduğunu asla bilemeyeceğimiz bir şeydir ve insanlar hakkında hüküm vermek çoğu kere imkânsızdır. Beşir Ayvazoğlu'nun Ahmet Hâşim kitabı, edebiyat tarihinin raflarında kalacak bir eser; bu insana dair bir eser ve onun için Sayın Ayvazoğlu'nun eserini ciddiye alıyorum; insana dair her eser, diğer insanları da anlatır ve böyle kitapları okurken biz hep kendimizi sınarız. Latin şairinin, "Ne gülüyorsun; anlattığım senin hikayen" hatırlatmasının gerçek anlamı bu gibi eserlerde daha yakından hissediliyor.

Kitabı okuyanların zihninde benimkine benzer bir merakın mutlaka uyanacağını tahmin ediyorum: Ahmet Hâşim'in entellektüel ceddi kimdir; bugün Ahmet Hâşim'in zihnî hayatımızdaki rolünü ve yerini kimler sürdürüyor? Meselâ Ahmet Hâşim'in dine karşı kayıtsız ve ilgisiz bir yazı adamı olduğunu tahmin bile etmezdim; hayır, onu gıyâbında yargılamak bizim işimiz değil ama Hâşim'in tercih ettiği dil ve üslûp, yazılarında ve şiirlerinde savunduğu millî ve medenî değerler, böyle bir nüansın bilinmesinden sonra bir başka türlü değerlendirme ihtiyacı hissettiriyor bana. Beşir Ayvazoğlu sadece, akıcı ve selis Türkçesi'nden ötürü kolay ve zevkle okunan bir kitap yazmakla kalmamış, zihinde çentikler açan, merakı kamçılayan ve sualleri tomurcuklandıran bir portre kaleme almış olmakla esaslı bir teşekkürü hakediyor bana göre. "Peyami"den sonra yazdığı "Hâşim" kitabı, Beşir Ayvazoğlu'nu, günümüzün en iyi "biyograf"larından birisi yapıyor. Sevgili dostumun çalışma tarzındaki velûdluk ve kalite yüksekliğini görünce, vaktiyle onun akademik kariyer vâdisine düşmemiş olmasına çok memnun oluyorum.

Sadede gelelim; kim bir nefeste Ahmet Hâşim'in mânevi torunlarından en az birkaçını sıralayabilir?

(*) Beşir Ayvazoğlu, Ömrüm Benim Bir Ateşti; Ahmet Hâşim'in Hayatı, Estetiği, Dramı, Ötüken Yayınları, İstanbul, 2000, 328 s.

Türkiye'ye küsmek!

Bu işin suyunun çıkması için bir bayan hakimin "eşi başörtülü olduğu" gerekçesiyle itham edilmesi gerekiyordu galiba ve beklenen oldu.

Haberi Zaman'ın manşetinden okuyunca gülümseme dudaklarımda dondu kaldı; devamı var: Hakim hanımın eşi ayrıca cuma ve teravih namazlarına gitmek gibi affedilmez suçlar da işlemiş. Bir erkeğin başörtü takmasını havsalasına sığdırabilen bir mantık için ayrıca cuma ve teravih namazına gitmek idamlık suç sayılsa gerektir; öyleyse yargılamaya bile gerek yok; asalım gitsin!

Avrupalılık umurumda bile değil; ama hiç değilse "Türk olma" kavramını ciddiye alalım lütfen; bu kamu yönetimi mantığı kendi zeminini oyuyor ve ülkesini, devletini samimiyetle seven insanları bile kendisinden soğutuyor. Herhalde bunca "kabare"yi bile isteye, eski tâbirle "zîşuur" halde icra ediyor olsalar gerektir; iyi de, derdiniz ne birader? Bir devlete düşmanlık daha başka türlü nasıl yapılabilir?

Fransa'da vefat eden protest türkücü Ahmet Kaya'nın eşi, televizyonda konuşurken bir cümlesi diken gibi battı içime: "Ahmet Türkiye'ye küsmüştü; küsülü gitti." diyordu. Aklıma hemen "Tavşan dağa küsmüş dağın haberi olmamış." atasözü geldi; ama sadece bir an; sonra kendimi ayıpladım. Velev ki vatanına ihanet etmiş olmakla itham edilsin, bir insanın anavatanına küsmesinin anlamını bir lâhzada kavrayamadım. Türkiye'ye küsmek! Buna hakkımız var mıydı? Türkiye'ye küsmek ne kelime, her birimiz ta çocukluktan beri Türkiye'yi karşılıksız bir aşkla sevmeyi öğrenmemiş miydik? Bilmem farkında mısınız, Türkiye kavramı ile devlet aynı şeyler değil. Çoğumuz şu veya bu gerekçeyle "devlet"i, sistemi, rejimi tenkit ediyoruz; ama Türkiye? Türkiye, bizim zihnimizde, içine dünyanın bütün güzelliklerini, bütün insanî ve medenî değerlerini yüklediğimiz bir ütopya; Türkiye, devletten daha büyük, daha kapsamlı, daha mistik bir kavram. Devlete, rejime, sistemin şu veya bu müessesesine eleştiri yöneltilebilir hatta küsülebilir; ama Türkiye'ye küsülebilir mi?

Ahmet Kaya'nın vefat haberini aldığımda yüreğim burkuldu; hayır, Ahmet Kaya'yı hiç sevmedim; hele PKK bayrağı ve bilmem ne haritası önünde ucuz "TeCe" edebiyatı yaparken ondan nefret ettiğimi bile söyleyebilirim; ama yine de yüreğim burkuldu. İnsan bir yaşa gelince cehâletle ihâneti daha kolay tefrik edebiliyor. O protest türkücü Türkiye'yi sevmese küsmezdi diye düşündüm; gönül sevdiğine küser, gönül sevdiğinden umar. Kanun kanundur ve kanunu ihlâl eden bedelini öder; ama ihanet o kadar kolay teşhis edilebilir bir kategori değil; hatta "anlayan tarih" öğretisi açısından ihanet diye bir kavram tasavvur edilemez; cinnet belki ama ihanet?

Devletin içinde birileri acaba gerçekten toplumun büyük bir kısmını Türkiye'ye küstürmek için bile-isteye böyle saçmalıklar mı tertip ediyorlar diye vesveselendiğim oluyor. İhanet çok

relatif bir psikolojik tablodur; ama aptallık kaldırımda yürürken bile ayağınıza dolaşacak kadar sık rastlanır bir vâkıa. Öyle bir hale geldik ki, her şeye rağmen hâlâ, "ben devletimi seviyorum; lütfu da hoş, kahrı da hoş!" diyebilenlere şüpheyle bakmaya başladık; "aklından zoru mu var, yoksa bir siyaset mihrakına yüzsuyu mu döküyor?" diye pirelenir olduk. Halbuki bizim kuşak 70'li yıllarda "hasbî, samimi ve meccâni" bir Türkiye muhabbeti ile fark edilirdi. Terör hadiselerinde canından olan gencecik delikanlıların ana-babası, "vatan millet sağ olsun, evladım Hak yoluna, devlet uğruna şehit oldu" diye yaralarına kül basabildiler; acaba cahilliklerinden miydi? Hayır, evlat acısını cehalet bile izâle edemez; bu, bugünlerde anlaşılması artık iyice imkansızlaşan bir devlet şuuru idi ve bu yüksek idrak seviyesini bugün bir tüketim metâı gibi ucuzuna harcayanlara artık ben bile sempatiyle bakamıyorum. Ayıp değil ya, nerede içi boşaltılmış "vatan, millet, devlet" edebiyatı işitsem ardından hangi ucuz siyasî hesaplar işportaya dökülecek diye sinirlerim geriliyor. Biz bu hale gelecek miydik?

Doğrusu işin ilmî açıdan teorisini yapmak içimden gelmiyor; kim bilir, belki de olup bitenler Türkiye'de "sivil toplum"un inşâsı için yine bizatihi devlet tarafından kasten yapılıyordur. Tek parti devrinin ünlü Ankara Valisi Nevzat Tandoğan ne demişti hani, "Komünistlik icap ederse onu da biz yaparız; size ne oluyor behey baldırı çıplaklar?" Zâhir öyledir, "Sivil toplum şuurunu yaygınlaştırmak size mi kaldı?" terânesiyle güçlü devletimiz, belki de bize hissettirmeden "sivil toplum mühendisliği"ne soyunmuştur da biz farkında olmamışızdır!

Ahmet Kaya'nın küskünlüğünü paylaşmıyorum; ama onu anlayabiliyorum!

"Din kalmadı; mistifikasyon verelim!"

Ortaköy yârânının günün birinde Ortaköy Camii'ni fark edeceğini doğrusu ummazdım; evet, bu hüküm biraz insafsız, hatta gereğinden fazla köşeli.

İnsanları cami ile alâkalarıyla yargılamaya kalkışmayı, -dedikodu sadedinde olsa bile- doğru bulmam; ayrıntıyı öğrenince meselenin din ve vicdan dokunulmazlığı ile ilgili olmadığını anlayacaksınız. Yazar Hıncal Uluç, neredeyse ikinci adres ittihaz ettiği Ortaköy'ün düzen ve ahengi ile yazılar kaleme almayı seviyor. Geçenlerde bir arkadaşı, Ortaköy'deki dinlenme mekânlarının yer aldığı küçük meydandan etrafı seyrederken deniz kıyısındaki Ortaköy Camii'nin bir ışıklı reklam panosu tarafından kapatıldığını fark etmiş ve bu çirkin görüntünün engellenmesi için gazeteci dostuna dert yanmış. Hıncal Uluç da haklı olarak bu meselenin üstüne gidiyor, tarihî ve tabiî güzelliklerin bu derece metâlaştırılmasını ayıplıyor. Mimarlıklarıyla meşhur Balyan ailesinin imzasını taşıyan bu nadide yapının, etraftan görülmeyecek şekilde kapatılmasını kınıyor. İşte bu konuyla ilgili yazısındaki bir cümle dikkatimi çekti; diyor ki, "... oysa caminin işlemelerine bakmak için içi gidiyor insanın."

Hassasiyetinin gerekçesi ne olursa olsun güzel; ister danteli andırır taş işlemeleri yüzünden, isterse dinî endişe ile bu saygısızlığı kınamış olsun, bu çevre şuuruna hürmet duymamak

imkânsız. Bu noktadan başlamak üzere Hıncal Uluç'un hassasiyeti ile istihzâ etmek mümkün; fakat bu kadarı ucuzluk olur. Ama çevre şuurunun inanç ve vicdan hürriyetlerine saygı gösterilmediği için acı çeken insanlara kadar uzanmaması, sadece Hıncal Uluç'un değil, intelijansiyamızın mühimce bir kısmının müşterek zaafıdır bana göre. Çevre dediğimiz şey, insana nispet edildiği için üzerinde titrediğimiz bir değer; aksi takdirde çevrenin kendinden menkul bir değeri yok. Bütün dünyada olduğu gibi Türkiye'de de çevrecilik şuurunun çoğu kere insan unsurunu bile bile ıskalayarak, modernizmin tahrip ettiği insan vicdânında yeni bir lâdinî bir vicdânî hacim inşâ etmeye çalışması gözden kaçmıyor. Bu çerçevede çevreciliğin beynelmilel bir "mystification", beynelmilel bir vicdân yaratma gayretlerini tespit etmeliyiz: "Din kalmadı size mistifikasyon verelim" yaklaşımı, bugünkü dünyanın müşterek değeri haline geldi. Bu gerçeği vaktiyle tarihî eser korumacılığını konu edinen bir ilmî komisyonun tartışmalarını dinlerken ilk defa fark etmiş ve çok şaşırmıştım; doğrusunu söylemek lâzımsa tabiî ve tarihî eserlerin her ne pahasına olursa olsun korunması gereğine ben de inanıyordum; ama çoğu restoratör ve sanat tarihçilerinden müteşekkil o ilmî heyetin meseleye yaklaşımını, insan unsurunu bir kenara iten ve yaptıkları işi neredeyse kutsallaştıran çok sığ ve ucuz bir "scientism"den (İlimsicilik; bilimselcik) ibaret görünce sergilenen titizliğe saygımın kalmadığını hissediverdim. İnsana rağmen, insan unsurunu ıskalamak pahasına tarihî ve dinî yapıları, sanat güzelliklerini ve hatta çevrenin bizatihi kendisini bile korumak anlamsız. Bu o kadar hassas ve anlaşılması zor bir nokta ki, insana yönelik hassasiyetlerin abartı derecesine varması da bir başka mistifikasyon teşkil edebiliyor. Hümanizm. Dünyayı ve var olan her şeyi insana nispet ederek değerlendirmenin bir karar noktası var; o hadd tecavüz edildikten sonra katı dünyevîliğin batağı başlayabilir pekâlâ. Peki, çevreyi ve hatta insanı bile gerektiğinde ikinci plana düşürebilecek o çok kapsamlı hassasiyetin ismi nedir öyleyse? Tek kelimeli cevap yeterli olmayabilir; doğrusu, olsa olsa şöyledir: Dünyevî hayatı, iki perdelik bir oyunun ilk perdesi olarak kabul etmek ve eserin tamamını dikkate almak, yani ahiret duygusu.

Başa dönelim, "dikkatleri caminin işlemelerinden daha ötesine nüfuz etmeyen aydınlar" başlığı ucuz ve kolay bir niteleme olur; ama günün birinde her insan ve her aydın, mutlaka ve her şeye rağmen korunması gereken değerin veya değerlerin ne olduğu konusunda zihnini burgulamak zorunda değil midir; bina, eşya, manzara-orman, su kaynakları ve hatta soluduğumuz havadan bile değerli bir şeylerin olup olmadığı hususunda düşünmek, insanın ontolojik nasibidir. Meselâ, "değil Ortaköy Camii'nin işlemeleri, Süleymaniye, Selimiye ve hatta içindeki bütün nadidelerle birlikte Topkapı Sarayı'nın külliyen ortadan kalkması bile, bu ülkede din ve vicdan hürriyetinin tahribi kadar telafi edilemez bir kayıp sayılmaz!" cümlesinin zamirinden ne anlarsınız?

....

Şükürler olsun ki, bir kere daha rahmet ve mağfiret mevsimine erişmek nasip oldu; cümle okuyucularıma bu güzel Ramazan mevsiminde hayır ve saadetler temenni ediyorum.

2000

30 Aralık

Bükülmez ahlâklılar Zaman Gazetesi

25 Aralık

Marksizm kalmadı; mistisizm verelim! Zaman Gazetesi

23 Aralık

Güz gazeli Aksiyon Dergisi

23 Aralık

Marksist eylem literatürüne anlamlı katkı: Ölümü yüceltmek Zaman Gazetesi

18 Aralık

Cezaevi önünde iş tutan aydınlar Zaman Gazetesi

16 Aralık

Türk polisinin 'önlenebilir' yükselişi Zaman Gazetesi

11 Aralık

Kekeledim ve sustum! Zaman Gazetesi

09 Aralık

"Ölü Köşe Yazarları Derneği" Aksiyon Dergisi

09 Aralık

Hayırlı iftarlar Ahmet Bey! Zaman Gazetesi

04 Aralık

'Bizim Kürtler' ne düşünüyor? Zaman Gazetesi

02 Aralık

"Ola kim rahmet kıla ol pâdişâh" Zaman Gazetesi

"Ola kim rahmet kıla ol pâdişâh"

"Kalbin mühürlü olması" nasıl bir şey; adam anlatıyor (meâlen): "Ramazan geldi diye memurlar uykulu gözlerle akşama kadar esneyecekler, işleri savsaklayacaklar; din tâcirleri her zamankinden daha çok dini istismar edip kârına kâr katacak vs."

Koca Ramazan teşrif ediyor; en bahtsızın nasibine en azından tahta saplı bir horoz şekeri düşüyor da bu adamın nasibine düşen işte bu gibi endişe ve bühtanlar. Evet, herkesin Ramazan heyecanını ve güzelliğini hissetmesi mümkün değil; böyleleri için Ramazan meşakkat mevsimi. Oruç tutup tutmamasını yargılayacak değiliz; ama adam bütün memleketin üstüne bir ışık hüzmesi gibi düşen Ramazan coşkusundan nasıl rahatsız olduğunu açıkça izhar etmekte. Ramazan mevsimi gündelik hayat üzerinde fevkalâde galip ve hükümran; fakat adam, gündelik âhengin kendi irâdesi dışına çıkmasından fevkalâde rahatsız; halbuki sırçadan mâmul kulelerde çalışır, saray yavrusu evlerde oturur, devletin tahsis ettiği korumalarla gezerler. Bu kadar yalıtılmış bir hususi hayat mahremiyeti içinde Ramazan belirtilerinden rahatsız olmak için insanın içinde bir yerlerde "ukde" kırıntıları kalmış olmalı. Nedir o ukde?

Böyleleri için dinî ibâdet veya ritüeller İslâm'ın zamiri söz konusu olunca rahatsızlık sebebi oluyor da meselâ gayrimüslimler mevzubahs olduğunda hoşgörü, hürmet, rikkat -ve hattâ neredeyse "muhabbet"- devreye giriveriyor; ilginç! Böyle anlarda kitaplarda tarif olunan şekliyle laikliğin kıymetini daha iyi anlayıveriyoruz. Senin dinin (ki o her ne ise?) sana, benimki de bana; yeter ki şu lüzûcî tâcizinden mâsun kalabileyim (Genç okuyucular yine lügâte müracaat edecekleri için bana kızacaklar; ama şu tercihimde haklı olduğumu da teslim edeceklerdir; her kelimenin ve her müterâdifin kendine mahsus bir rengi ve lezzeti vardır).

Folklor haline gelmiş şekli bile başımız gözümüz üstüne; ama Ramazan'ın şuuruna ermek, onun anlamı üzerine düşünerek Ramazan'ı idrak etmek "rahmet"in ta kendisi. Ramazan mevsimi erişti diye hiçbir mü'minin hânesine gökten sofra inmiyor halbuki; mü'minler Ramazan'ın erişmesiyle âni bir fıtrat değişikliğine uğrayıp birdenbire melek sûretine bürünmüyorlar; evvelce ne ise yine odur rızkımız; zamanı, ni'meti, rızkı ve insan ilişkilerini alışıldık hâlin fevkinde daha bir güzelleştiren biziz. Ramazan mevsimi, her vakti Ramazan kılmamız için bütün mevsimlerin provası mânâsına geliyor bence. İslâm'da zaman düşüncesi, "özel zamanlar"ı, sair zamanlar aleyhine kudsîleştirip kıymetli kılmıyor; tam aksine bütün zamanların nasıl kıymetlendirilmesi gerektiğini öğretmek için bazı zamanları çerçeve içine alıyor. Bütün zamanlar aziz ve değerli. Ramazan ise, tam bir ay süren saltanatlı mevsimiyle inananlara aktif, hatta "interaktif" bir din pratiği sunuyor. Bu pratik o kadar nâfiz, o kadar baskın ki, kendisiyle doğrudan ilgili olmayanları bile zihnen meşgul ediyor; kalpte olanı su üstüne çıkarıyor; kiminde ufûnet lekeleri, kiminde şefkat ve rahmet benekleri.

"Efendimiz"in niçin, "Bizi Ramazan'a eriştir" diye dua ettiğini galiba anlayabiliyorum; Ramazan'ın içinde bulunmak ve onun dümen suyunda zahmetsizce rahmet iklimine süzülmek gerçek bir saadet; bu aya erişenlerin niçin hamdetmeleri lâzım geldiği de âşikâr; çünkü Ramazan'da herkes, en azından olması gerektiği hali taklide yelteniyor. O kadarı bile gönlümüzü çiçeklendiriyor ve sararmış benizleri güzelleştiriyor.

Ve gerçekten kimin oruçlu olup olmadığı hiç önem taşımıyor; Ramazan öyle bir mevsim ki, tek çiçekle bile hükmünü icrâ ediyor; değil İslâm âlemi, tek kişi oruç sevinciyle dolup taşsa bile Ramazan Ramazan'dır ve güzelliğinden hiçbir şey eksilmeyecek kadar ganî güzeldir.

Oruçlu benizler, sararmış çehreler, satıhtan derinliklere doğru çekilmiş bakışlar sizi rahatsız etmesin bayım; erenlerin dediği gibi "sayılı gün" çabuk geçer; bir böyle Ramazan neş'esini hissedememiş olduğunuz için, sizin için gizliden gizliye üzülmemize müsaade eder misiniz? Vâkıa siz istemedikçe kalbinizdeki mühür sökülmeyecektir; ama izin verin de bütün mühürlenmiş kalpler için bir kerecik olsun münacaatta bulunalım. Bu mevsim öyle bir mevsim ki, tek çiçekle bahar olur ve bu mevsim öyle bir mevsim ki, inen rahmet sağanağında kimin ağladığı, kimin güldüğü belli olmayabilir: Sizin için hayır dilerken, aslında belki de kendimiz için hayır dilemişizdir.

"Ola kim rahmet kıla ol pâdişâh!"

'Bizim Kürtler' ne düşünüyor?

Bugünlerde Batı, yeniden "tek dişi kalmış canavar" sûretiyle gündemimize yine tecavüz etti. AB'de görevli bir komisyon başkanının Türk Kürtlerini "millî azınlık" diye niteleyen mektubu, diplomatik reflekslerimizi meflüç hale getirdi.

Avrupa ile ilişkilerimizde yeniden sancılı periyoda girdik; bu marazî ilişkinin kesin tedâvisi yok. Mezara kadar götürülmesi gereken hastalıklar vardır, bu da öyle. Bürokrasimizin kalantor takımı (ki buna "seçilmiş bürokratlar" da dahildir), sanki yeni ve beklenmedik bir ihanetle karşılaşmış gibi, "rezalet, skandal, affedilmez hata.." cinsinden yorumlar yaparken samimi değiller. Esasen başta bürokrasimiz olmak üzere intelijansiyamız Batı karşısında birkaç asırdır "topal ördek" hâletinden kurtulamıyor: "Batı" dediğimiz kavramlar dizisini, bir medeniyet faktörü olarak tahlil edip zihnî düzenimizde mâkul bir yere yerleştirememiş olmanın şaşkınlığı içindeyiz; bu şaşkınlığın zihnî tahlili şu neticeyi veriyor: Bizim "hikmet-i hükûmet"imizde felsefî birikim ve cehd yok. Abdullah Cevdet'den beri Batı'ya meclûbuz. Aslında Batı'yla ilişkimiz yok bizim; çünkü bu tabir, en azından iki taraflı rızâya dayanan bir münasebetin varlığını gerektiriyor. Öyle değil, Batı ile ilişkilerimiz, onların irâdesine bağlı; bu durum -hafif gibi görünse de- en ağır ifâdesiyle "siyâsetsizlik"tir.

An'anevî Türk irfânı, Batı düşmanlığına tenezzül etmez; karşılıksız dostlukları ve ivazsız muhabbetleri de hafiflik olarak niteler; dolayısıyla fırsattan bilistifade, "Batılılar bizi zaten

sevmiyor." korosunun âciz sızlanmalarına iştirak etmek bizim için züldür. Bugünlerde ortaya çıkması muhtemel "Yeni bir dünya kurulur; Türkiye de bu dünyada yerini alır." efelenmelerini de vekarla reddetmeliyiz. Kipling'in dediği gibi "Doğu Doğu'dur, Batı da Batı..." İki asırdır Batı'yla açık poker oynamanın ceremesini çekiyoruz; bizim kâğıtlarımız daima açık; onların elini görmek bir yana, tahmin edecek "hikmet-i hükümet"i bile gösteremiyoruz. Bırakınız felsefesiz siyâseti, siyâset fikrinden bile mahrum bir "siyâsetsizlik siyâseti" ne mahkûmiyetimizin neticesidir bu manzara.

Meselenin, hiç dikkate alınmayan veya telaffuz edilmeyen bir başka ciheti daha var: Batı için "Şark Meselesi"nin Lozan anlaşmasıyla sona erdiğini düşünenler yanıldılar; Şark Meselesi devam ediyor ve son yirmi yıldır Şark Meselesi'nin Batılı siyâset adamları nezdindeki en işlek mihrakı Türkiye'nin Kürtleri oldu. Meselâ, AB, ne zaman Kürtlerin devlet tarafından tâciz edildiğini ileri sürerek Türkiye'yi kınamaya kalkışsa "bizim Kürtler" cenahında derin bir sessizlik ve sanki gizli bir memnuniyet tavrı hissediliyor. Bu tespitimde yanılmış olmayı kuvvetle temenni ederim; fakat bu sessizliğe sarılmış o gizli memnuniyet tavrı gitgide bana o kadar anlamlı görünmeye başladı ki neticede ortaya "Devlet ile Kürtler" birbiriyle asla imtizâc edemezmiş gibi sert ve köşeli bir tablo çıkıyor. Bilmem yanılıyor muyum; bizim Kürtler, "bu devletin Kürtlere karşı negatif yaklaşımını ancak Batılılar ıslah eder" gibi bir beklenti içindeler. Bu mânidar sessizliğin anlamı bu olsa gerek!

Diyelim ki "Ağzımızla kuş tutsak Batılılar bizi sevmiyor." diye sızlanan o mahût koro haklı; böyle bir varsayımdan, Batılıların Kürtleri karşılıksız bir muhabbetle sevdiği ve her hâl ü kârda desteklediği anlamı çıkarılabilir mi? Belki de Batılıların Kürtlerle ilgili olarak devlete yolladıkları her ikaz, "Bizim Kürtler"in zihninde "Bu adamlar bizi seviyor." şeklinde bir mânâ kemikleşmesine yol açıyor olabilir. Bizim Kürtlerin radikal kanadının ne düşündüğünü üç aşağı beş yukarı tahmin edebiliyoruz; ama bizim Kürtler, tamamen radikallerden mi ibaret? Abdullah Cevdet, Gökalp ve Sait Nursi de dahil olmak üzere bütün Türk entelijansiyası nezdinde "Batı meselesi", beşerî varlığımızın bütün unsurlarını ilgilendiren zihnî, kültürel ve iktisâdî bir tehdid olarak algılanmıştı. Şimdi bu "ortak cephe" kavrayışının çözülmeye başladığı doğru mu ve eğer bu tahmin doğru ise bizim Kürtler, bugünlerde karşılıksız gibi görünen şaşırtıcı "Kürt muhabbeti"nin siyâsî ve zihnî faturasını göğüslemeye hazırlar mıdır?

Doğru veya yanlış, benim tahlilim şudur: Bizim Kürtler için zihnî planda bir "Batı Meselesi" mevcut değil gibi görünüyor; galiba bizim Kürtler, en azından orta vâdede bu karşılıksız Kürt muhabbetinin "siyâsî bir çözüm"ü kolaylaştıracağını tahmin ediyor olmalılar; günün birinde bunun ne kadar iyimser bir beklenti olduğunun fark edilmemesini dilerim. Tarihî tedebbür etmek, Türkiye'nin destablizasyonu için suiistimal edilmek haricinde Batılılar nazarında Türklerle Kürtlerin tefrik edilmeyeceğini işaretliyor.

Suallerimin cevabına katkıda bulunmak isteyen "Bizim Kürtler"in görüşlerini bu sütunlardan aksettirmeye daima hazırım.

Hayırlı iftarlar Ahmet Bey!

"Bizim Kürtler ne düşünüyor?" başlıklı yazı, okuyucular nezdinde âdeta "Bir dokun bin âh dinle bu kâse-i fağfurdan" tesiri uyandırdı.

Bu sütunlar müsait olsaydı bana kadar ulaşan müspet-menfî her tepkiyi yayınlamak isterdim; çünkü bu e-mektupların derûnundan yükselen hakikat, sandığımdan daha yaygın olduğunu vehmettiğim hayli vahim bir müşterek psikolojidir. Tahmin edeceğiniz üzere gelen tepkilerin hemen tamamı, en azından üniversitede okuyan Kürt asıllı okuyucularıma ait ve bir önceki yazıda "Bizim Kürtler" diye isimlendirdiğim kitlenin nabzını aksettiriyor. "Bizim Kürtler" tâbirinin ekseriyetle yanlış anlaşıldığını fark ettiğimde üzüldüm. O tâbirle, Türkiye Cumhuriyeti'ni kendi devleti, Türkiye'yi kendi vatanı ve Türk milletini kendi milleti olarak kabul eden, mevcut ihtilâfa sağduyu ve temkinle yaklaşan, muhatabını anlamaya ve dinlemeye hazır, sulhperver ve basiret sahibi Kürtleri kasdetmiştim; böyle bir kitlenin varlığını, hatta Kürtler arasında ekseriyette bulunduğu gayet iyi biliyorum; günün birinde, -o katılmadığım tâbirle- "Kürt meselesi"ni itidal ve iyi niyetle aşıp üstesinden gelecek yegâne kitleyi, o insanların teşkil ettiğine de inanıyorum. Aynı tâbire daha önceki yazılarımda da hiçbir endişeye kapılmaksızın müracaat ettiğim için bu derece problem yaratacağını tahmin edemedim; kendini bu tâbirle hakarete uğramış hisseden okuyucularımdan özür dilerim; ama onun yerine hangi tâbiri kullanabilirdim ki?

Eğer bu ülkede bir hikmet-i hükûmet varsa -ki iyiden iyiye şüphe eder olduk-, bu tepkilerin ardındaki vahim psikolojiyi çok dikkatle tahlil etmeli ve anlamaya çalışmalıdır; en sağduyulu tepkide bile bastırılmış bir öfke, itilmişlik duygusu ve devlet fikrinden giderek uzaklaşarak beslenen bir husûmet birikimi gördüm; belki de ihtilâfın halli için atılması gereken ilk adım bu müşterek psikolojinin samimi ve komplekssiz yaklaşımlarla aşılması olacaktır.

Yer darlığı sebebiyle ancak bana gelen e-mektuplardan küçük iktibaslar verebileceğim ve okurlarımın ismini açıklamayacağım; işte gönül kâsesinden tanîn eyleyen tepkiler:

"Abonesi bulunduğum bu gazetede sanki Kürtlerle dalga geçiyormuş gibisinden bir yazının çıkması beni derinden etkiledi. Sizin her cümlenin başında kullandığınız 'Bizim Kürtler' ibaresiyle neyi kastettiğinizi anlayamadım."

......

"Bak ben iyi Türkçe bilmem; Almanca biliyorsanız yazayım. Mesele "Bizim Kürtler" olunca işte söyleyeceğim birkaç şey var, okursanız sevinirim; birincisi Kürtlere neden "Türk Kürtleri" diyorsunuz, onlar Türklerden mi geldi?" (...) Kürtler tabii ki sessiz kalacaklar; sesini çıkaranları ezmediler mi, çürütmediler mi? Hatırlarsanız sevineceğim yani. Bir de Kürtlerin hepsi bir düşüncede değil, onlarda da farklı farklı düşünenler var (...) ayrıca bak Said Nursî Türk değil. İşte her şeyi Türk yapan bu düşünceye karşıyım."

......

"Her şeyden önce tebrik ediyorum. Çünkü Türkiye şartlarında böyle konuları dahi ele almak bir risktir. Bütün yazılarınızda Kürtler açısından tedirgin olduğunuz ve üzerine basarak söylediğiniz sakıncalı yönlerine katılıyorum; fakat gerçeği de gözardı etmemek gerekir. Kürtlerin yüreği kan ağlıyor."

......

"4 Aralık'taki yazınızı beğenmedim; çünkü orada Türkiye'deki bütün Kürtler, resmen olmasa da vatan haini imiş gibi kendinize sorular sordunuz. Ben bir Kürt olarak böyle bir şeyin olmadığını garanti veririm; belki siz benim kadar bu vatanı sevmemişsinizdir (...) ayrıca bir yazınızda Ahmet Kaya'yı anlıyorum dediniz; bence siz hiçbir şey anlayamazsınız; çünkü bir atasözü vardır, 'düşen ağlar' diye. Son zamanlarda ister istemez yazılarınıza başlarken önyargılı davranıyorum."

......

"Kusura bakmayın ifadeler biraz sert olabilir; ama hepsi gerçek. Biz ülkemizi hep gene seveceğiz, susmaya devam edeceğiz."

......

"AB hiçbir zaman Kürtleri savunmamıştır. Sizin 'Bizim Kürtler' diye alaycı bir dille anlattığınız insanlar hiçbir zaman AB'nin ülkemiz aleyhine verdiği kararlardan hoşnut olmamışlardır. Bu olsa olsa sizin su-i kuruntunuz olur (...) Doğrusu Kürtlerin kalbinden geçenleri okuyacak kadar müneccim olduğunuzu bilmiyordum. Kürtler, Avrupa'nın kendi dostu olmadığını sizden daha iyi biliyorlar. Şunu biliniz ki bu tür yazılarınızla kin ve nefreti körüklüyorsunuz, insanları incitiyorsunuz. (...) Hayırlı iftarlar Ahmet Bey. Bu kin ve nefreti tahrik edici yazılar size yakışmıyor.

......

"Selamlar; her şeye rağmen yine de selamlar. Yapılan tüm haksızlıklara, zulümlere ve despotluklara rağmen selamlar. En yapıcı ve birleştirici düşüncelerle olaylara yaklaşmamız gerektiği bu çok ciddi dönemeçte yakın tarafımızdan verilen böyle bölücü ve ortalığı alevlendirici düşüncelere rağmen selamlar (...) siz alışılagelmiş saçma milliyetçiliğinizi atın artık üzerinizden. Başta bu milletin yaşamasına karışmayın."

......

"Ben Kürt'üm ve (bizim Kürtlerden) itiraf etmeliyim ki gizli gizli seviniyorum Avrupa'nın yaptıklarına."

......

"Yazınızda ilk önce neden 'Bizim Kürtler' diye başlamanıza herhangi bir anlam veremedim ve aklıma bir Fransız yazarının, 'Türk'ün okumuşu Paris'in yerlisi kadar kendi insanını tanımıyor' sözü geldi; size sormak isterim siz hiç Doğu'da bulundunuz mu?"

......

"Yıllarca hep sağduyulu olmamız için cemaatteki büyüklerimiz teselli verdi; ama bu tek taraflı olmaz ki! Herkes birbirine tahammül etse bu kavgalar olmazdı."

"Ölü Köşe Yazarları Derneği"

Eskiden "Bâbıâli" derlerdi -ve bu tâbir şu "greko-romen" kılıklı medya tâbirinden şüphesiz daha güzeldi-, işte o eski tâbirin yeni karşılığı ile Türk basınının mühimce bir kısmı hayli zamandan beri bir "Ölü Köşe Yazarları Derneği" halini almış gibi geliyor bana.

Köşe yazarlığını, "Batı'nın ciddi kroniklerinde köşe yazarlığı diye bir kurum yok azizim: bu tamamen bize mahsus alaturka bir icat" diyerek küçümseyenlere iştirak etmiyorum; günde en az üç gazete geçiyor elimden ve her gazeteye eğildiğimde "köşe yazısı" okumadan haberlere bakmıyorum. Haberin haber olarak izzet ve itibarı kalmadı çünkü. Bazen doğrudan köşe yazısı okumak, Türkiye'de nelerin olup bittiğini anlamak için daha güvenilir bir mehaz teşkil ediyor; zira "sahibinin sesi" sıfatıyla hangi kurum ve isimin bir olay karşısında nasıl tavır takındığını anlamak, nirengi direği gibi vazife gören köşe yazarlarının sütunlarından rahatlıkla anlaşılabiliyor; öyleyse habere ne hâcet?

Birkaç gün önce Avrupa başkentlerinden birinde görev yapan bir Türk gazetecisine uluslararası bir basın kuruluşu tarafından ödül verildi; bu Türk gazetecisinin ödül heyecanıyla söylediği sözler o kadar dikkat çekici ve samimi ki, basın-yayın okullarında ibret diye okutulsa yeridir. Diyordu ki, "Bu ödülü hak ettiğime inanıyorum; çünkü yıllardan beri yaptığım haberlerle bana ödül verilmesine sebep olan anafikiri destekleyip durdum." Şüphesiz bu gazeteci şecaat arz ederken haberi, "haberci" sıfatını nasıl suiistimal ettiğinin farkında bile değil henüz. Klasik târif şöyle değil miydi: "Haberci, haberi yönlendirmeden Beş N kaidesine itaat ederek ve tarafsız bir eda ile sunar ve böylece okuyucuya yorum imkânı bırakır. Haberin içine yedirilmiş yorum veya daha kötüsü yorumun içine sızdırılmış haber makbul değildir."

Özellikle 28 Şubat'tan beri adı büyüğe çıkmış holding gazeteleri, gazeteciliğin temel kaidelerine karşı "topyekun savaş" ilan ettiler; kavramlar alabildiğine istismar edildi, çarpıtıldı ve değil mesleğin temel kaideleri, gerektiğinde kanunlar, hatta anayasa hükümleri bile ayaklar altına alındı. "Andıç" skandalı patlamadan önce bu gibilerin ne kadar yanlış bir gazetecilik üslûbu tutturduklarını görebiliyorduk; ama "Andıç"tan sonra peruk düştü ve altından "bâkir tabiat manzaraları" göründü. Bu derece keyfi gazetecilik üslûbu, devletin içindeymiş gibi görünen bir kısım odaklar tarafından alenen desteklenince "meslekî otokontrol" dumûra uğradı ve bu eyyâm içinde gazetelerinde "köşe taşı" mevkiinde âleme ahkâm kesen pek çok

yazar, farkına bile varmadan "Ölü Köşe Yazarları Derneği"ne üye yazılıverdiler. Şimdi isimlerini zikretmeğe hâcet görmeden "Ölü Köşe Yazarları Derneği"nin mümtaz ve sembolik simâlarını kısaca tasvire çalışacağım.

Adam gazetesinin başyazarı; hariçten bakıldığında Lordlar Kamarası'na giderken yanlışlıkla Avam Kamarası'na girmiş bir asilzâdenin şaşkın ve ürkek davranışları içinde. Kavram kullanmayı bir tarafa bırakalım, sözlükten istifade etmekte bile başarısız. Politik tutumu, mensup bulunduğu holding patronunun gündelik siyasetine endeksli. İcab ettiğinde son derece kışkırtıcı hatta tetikçi üslûpta yazılar döktürebiliyor; havalar yatıştığında ise barışçı, demokrat ve arabulucu. İtibarı şimdi hazan yaprakları gibi kaldırım diplerinde sürünmekte; ama o farkında değil. Böyleleri için itibar kavramı, holding patronunun ona gösterdiği güvene bağlı bir keyfiyet çünkü.

Onu, "Ölü Köşe Yazarları Derneği"nin genel başkanı ilan etsek yeridir; en azından fizikî imajıyla böyle bir onuru hakediyor.

Adamın gazetecilikte uzmanlığı, meşhur politikacılardan birine yaslanıp onun hususi "nâşir-i efkârlığını" yapmak. Adamı, yani ekmek teknesi siyasette idbâre düşünce bu defa tek şahıs yerine, bir partiye hulûl ederek "parti muhabiri" olmaya soyunuverdi. O da Türk basınının gizli işsizlerinden. "Dernek"e iyi genel sekreter olur!

Adam eski kalecilerden; yılların futbol yazarı; ama yıllardır aynı cümleyi muhtelif varyasyonlarıyla tekrarlayıp durarak bu işten ekmek yiyor: "Ben zaten demiştim!" Futbolda "ben zaten demiştim" kehânetini tutturmak için allâme olmak gerekmiyor. Yazardan çok futbol filozofu ve oturaklı memleket büyüğü edâlarında. Hakkındaki kararımı, bir kaleciye verdiği dede nasihatını okuduğum gün vermiştim: "Kaleci kardeşim, topu tuttuktan sonra kale çizgisinden içeri girersen gol olur!"

Yaşına hürmeten derneğin haysiyet kurulunda yer alması uygun olur.

Adam küfürbaz, adam saldırgan, adam cahil; ama kuş beslemekte üstüne yok; yıllardır bir yerlerden uçup masasının ucuna konan kuşların gagasında taşıdığı bazı dosyaları yayınlayarak büyük şöhret oldu. Eski sosyalist, yeni devletçi. Üç-beş gazeteci arkadaşı ve patronu hariç

herkesten nefret ediyor. Yazılarını üsluba çekerek değil, aklına geldiği gibi kaleme alıyor. Mevzu bulamayınca basıyor küfürü.

Misyonuna izafeten onu, derneğin güvenlik şefi yapmalı.

Adam "silk-i askerî"den matrud. Bugünlerde devlet menfaatlerini savunmak ona kaldığı için aklı başında çevrelerde devletin akıbetinden fena halde endişe ediliyor; Türkçesi zayıf ama dindarlara reaksiyon göstermekte bir tazı çevikliği gösterdiği için mâlum sürecin yükselen yıldızı oldu.

Derneğin genel kurul toplantılarından evvel içtima, yoklama ve tekmil gbi ritüelleri ifada işe yarar.

Adam eski gazeteci ve hâlâ gazeteci; vaktiyle muteber bir köşke sır kâtibi yazıldığında herkes ne kadar şaşırmıştı; çünkü bütün ömrü, sır kâtibi yazıldığı politikacıya sebb-ü şetm eylemekle geçmişti. O iş bitince eski alışkanlığına dönmekte fütur göstermedi ve sır kâtipliğini yaptığı siyâsinin boş bulunup da ağzında gevelediği sözleri kitap yaparak piyasaya sürdü.

Yazarlığına diyecek yok; ama meşrebindeki zaaflarından ötürü o da köşe yazarlığının meyyit-i müteharriklerinden. Derneğe alınmasında bence sakınca yok; ama yanında boş bulunup da ileri geri konuşmaya gelmez; hemen kitap yapıverir!

Adam "Amiral gemisi"nin en bir genel müdürü; o da eski sosyalistlerden; insânî tek tarafı, arada sırada gaflete düşüp (veya "knock down" vaziyetlerine girip) saf saf doğruları yazması. Aslında iyi gazeteci; ama onu patronunun iş takipçiliği yapmak mahvetti. Bu yüzden itibarı çok sarsılmış durumda. Türkiye'de "yeni hayat"ın ve tüketim kültürünün öncülüğünü yaptığı hafta sonu yazıları, basın sosyolojisi dalında tez yapacaklar için iyi malzeme teşkil eder.

Derginin ihale komisyonunda çok faydalı olacağı kanaatindeyim.

Ve daha niceleri; köşe yazarlığı biraz da onlar yüzünden "alaturca" bir imaj kazandı. Onların gerçeklerle ve doğrularla işi yok. En büyük kabiliyetleri siyasî havayı çok iyi koklamaları, daima siyasî ve sınâi güç santrallerine yakın pozisyon almakta maharet kesbetmiş olmaları ve gerektiğinde hakikati kırk yerinden bıçaklayabilmeleri! Her biri kendi gazetesinde ve kendi aurasında birer yıldız; fakat onlardan yarına fikrî sahada hiçbri şey kalmayacak ve

yazdıklarını günün birinde, "Türkiye'nin kollektif bir illüzyona uğratılmasında emeği geçenler" konusunda araştırma yapanlardan başka kimsenin ilgisini çekmeyecek ve günün birinde gazetecilik okullarında hocalar, bu gibi şöhretlerin resimlerini slaytla perdeye düşürüp, "böyle gazeteci olacaksanız, gidip sebze halinde limon satın daha iyi" diyecekler.

Kekeledim ve sustum!

Aklımı başıma getiren şey, Başbakan Bülent Ecevit'in, "Hapishanelerde devlet otoritesi kurmakta acze düşüyoruz." mealindeki cümlesi oldu; esasen gerçek durumun böyle olduğunu bilmekle, aynı şeyin bir Başbakan tarafından resmen ikrar edilmesi arasında mühim bir fark var.

O anda şöyle düşündüm: Hapishanelerde devlet otoritesi tesisinde acze düşen bir hükümetin sair alanlarda -tutarlı veya tutarsız olsun- bir "politika" izleyebilmesine ihtimâl var mıdır?

Gerekçesini, mimarlarının bile açıklamakta başarısız olduğu bir af kanunu daha çıktı; artık yaşama uzvumuz "esbâb-ı mûcibe"sini izahta zorlandığı metinleri de kanunlaştırabiliyor demek ki; böyle bir zaaf, "Meclis'in üstünlüğü" fikrini tartışılır hale getireceği için tehlikeli. Sonra şöyle düşünmekten kendimi alamadım; "Galiba biz, devleti ve devlet fikrinin ciddiyetini, bizatihi devleti yönetenlerden daha fazla ciddiye almakla kendimize haksızlık ediyoruz". Devlet fikrini ciddiye almak, benim için sadece gençlik devrinden kalma bir takıntı değil, meselenin bir de "medenî", yani bir medeniyeti tevârüs etmek, onu şimdiki zamanlarda sürdürebilmek cinsinden bir anlamı var. Devlet, bir topluluğun vücuda getirdiği en yüksek organizasyon; devlet cihazını kötü işleten bir topluluğun aynı zamanda medenîlik iddiasında bulunması ne kadar inandırıcı olabilir? Devletin hapishanelerde kamu otoritesi kurmakta acze düşmesi, şu an için siyâsî bir zaaf olabilir; ama benim gibi düşünenler için bu, aynı zamanda "medenî" bir inhitat mânâsına da geliyor.

Neredeyse bir haftadan beri "Bizim Kürtler Ne Düşünüyor?" başlıklı yazıya gelen e-mektupların ardındaki psikolojiyi anlayabilmek için uğraşıyorum. Çok bâriz bir tespitle karşılaştım: Mektup sahiplerinin çoğu beni (ve tabii benim gibi düşünenleri) devlet yanlısı olmakla suçluyorlar; daha nazik davranmayı tercih edenler ise, "Sizin hangi taraftan olduğunuzu anlayamadık." demekle yetiniyorlar. Kendime karşı samimi kalmaya çalışarak hangi "taraf"tan olduğumu öğrenmeye kalkıştığımda kendimi ve benim gibi pek çok insanın "iki arada-bir derede" kalmış olduğunu fark ediyorum. Devlet fikrini ciddiye almamak, siyâsî kültür itibariyle "kabile" seviyesine mıhlanıp kalmaktır. Devleti tenkid etmekle, onu siyâsî bir vâkıa, hatta bir düşman olarak kabullenmek arasında ciddi bir fark var; "Devlet fikrini çok ciddiye aldığım için devleti tenkid etmek ihtiyacını hissediyorum." cümlesinin mazmununu anlayabileceklerin sayısı giderek azalıyor bu ülkede; bunun ne kadar tehlikeli ve endişe verici bir siyasî erozyon olduğunun farkında mıyız?

E-mektup postalarken bile kimliğini saklayacak kadar "cesur" bir okuyucu bakınız ne diyor: "Şimdi de uyanan bu (millî) bilinci uyutmanın bir başka kılıflarını bulmaya çalışıyorlar. Yok modernite ile yüzleşecekmişiz, yok başınıza gelecekleri görecekmişiz daha neler. Her ne gelirse baş üstüne göz üstüne. Başımıza geleceklerin envai türlüsünü biz tanırız, biliriz. Siz bizim adımıza kafacıklarınızı yormayın." Alıntının öncesinde ve sonrasında daha galiz ifadeler de mevcut; ama temsil kabiliyetini mahdut gördüğüm için iktibas etmedim. Doğrusu böyle bir kafa konforunu bir geceliğine olsun edinmek isterdim. Böyle bir kafa konforuna sahip birisi için devlet kendiliğinden "karşı taraf" haline geliyor; benim gibiler ise, bu gibi hususlarda "kafacıklarını" yormaması gereken "devlet işbirlikçisi gürûhu"nu temsil ediyorlar herhalde. İşin daha garibi, mektup sahibinin uyanan "millî" bilinci savunmak için İslamî retoriğe başvurması. Ona anlatamıyorum ki muhtemel bir vâdede Kürtlerin modernite problemleriyle yüz yüze gelmesiyle vukû bulacak buhran sadece Kütleri ilgilendirmekle kalmaz, bütün milleti derinden etkileyecek çapta bir sosyal kriz doğurur. İki arada-bir derede kalmak dediğim şey bu işte: Devleti temsil eden en yetkili şahıs, "siyasetsizliğini" itiraf ederken, devleti hasım gibi öğrenerek yetişen bir nesil, Amerika'yı yeniden keşfedebileceği iddiasında. Halbuki aynı gemide yolculuk eden bir topluluğuz biz; tahlisiye sandalı olmayan bir gemi bu; hoşumuza gitse de gitmese de kaderimiz müşterek. Keşke aramızdan bazıları, "Başımıza geleceklerin envai türlüsünü biz tanırız, biliriz." diyebilecek kadar donanımlı olabilse idi. Artık anlamayacak mıyız: Hükümetin bile siyâset yapamadığı bu ülkede, "biz başımızın çaresine bakarız" dayılanmalarının ucuz edebiyattan başka hiçbir değeri yok. Bizim bir millet teşkil edişimiz, en azından işte bu zarûretten doğuyor.

Anlamak istemeyene anlatabilmenin başka yolunu bilmiyorum; doğrusu bu noktadan sonra kimin neyi, nereye kadar düşündüğünü de merak etmiyorum. Bu ülkede en âdil dağıtılan nîmetin "siyâsî akıl" olduğunda artık hiç şüphem kalmadı.

Kekeledim ve sustum!

Türk polisinin 'önlenebilir' yükselişi

Kaos literatüründe "Kelebek etkisi" diye adlandırılan bir teori var; buna göre Atlantik'in batı sahillerinde bir kelebeğin kanadını çırpması ile harekete geçen hava molekülleri, doğu sahillerinde bir tayfunun kopmasına sebep olabiliyormuş; tabii, kaos'un öngörülemeyen düzensizlik faktörünün de hesaba katılmasıyla.

İstanbul'daki Çevik Kuvvet'e mensup genç polislerin yaptığı gösteri yürüyüşü, bana bu "kelebek etkisi" teorisini hatırlattı ve bir an şöyle düşündüm: Yaklaşık olarak bir seneden beri sürmekte olan Türk Emniyet teşkilatının dikkat çekici gayretiyle birer birer sonuçlanmaya başlayan yolsuzluk ve kara para operasyonlarına bir güç tarafından galiba, "artık yeter" denilmiştir.

Şanlı Türk basını, polis yürüyüşüne, sair kamu görevlilerinin benzer eylemlerine karşı gösterdiği o müşfik ve anlayışlı eda ile yaklaşmadı; bunun yerine kuru mantık işletilerek, "polis de bunu yaparsa bu memlekette nizam ve asayişin sağlanmasını kimden bekleyeceğiz" yollu tepkiler dile getirildi ve hatta yazarın biri "tuz da kokarsa" meâlinde ayıplayıcı şeyler yazdı. Aynı eylemi, beyaz gömlekleriyle doktorlar, akademik cübbeleriyle öğretim üyeleri veya gri üniformalarıyla posta memurları yapmış olsaydı hiç şüphesiz bu cinsten sert tepkiler gösterilmeyecekti. Türkiye'de zabıta kuvvetlerinin, en azından "bir kısım şanlı medya" nezdinde yerli filmlerdeki "kötü adam"a benzer bir imajı var ve bu yaygın imajın yakın tarihimizdeki izleri, 27 Mayıs arefesindeki öğrenci olaylarında atlı polislerin "karşı devrimci" gibi sunulmasına kadar geriye götürülebilir. Bu görüş sahiplerinin gözünde polis, daima "müstevlî iktidar güçlerinin, gerici ve faşist şer odaklarının ve hatta emperyalist işbirlikçilerin destekleyicisi" olarak nitelenmiş ve adlandırılmıştır.

Meseleye çeşm-i insaf ile bakalım: Devlet hazinesinden maaş alan kamu görevlilerinin benzer tarzda eylem yapmalarının genel bir hoşgörü ile karşılandığı bir ülkede polislerin, aynı haktan mahrum edilmesinde "haksızlık" değil; ama âmiyâne tâbirle "yamukluk" bulunduğu aşikârdır. Daha birkaç ay evvel, bir kısım kamu görevlisi için, "onlar da bu memleketin çocukları ve elbette kendilerini de ilgilendiren memleket meselelerinde onların da görüşlerini dile getirmesi kadar tabii bir şey olamaz." beyanında bulunan bir bakanın sözleri bu kadar çabuk unutulmuş olamaz. Eğer tuz koktu idiyse, o gün, hatta çok daha önceden kokmuştu!

"Yapsınlar, haklarıdır" diyebilmek zor; polis, canımızın, malımızın ve ırzımızın teminatı; bu teşkilatın herhangi bir şekilde bozulmaya uğraması, emir-komuta zincirini hiçe sayarak fevrî bir heyecanla yollara dökülmesi tasvip edilemez; ama bu gösterinin üç-dört bin genç Çevik Kuvvet polisinin anlık tepkisinden ibaret olduğunu iddia etmek de zordur. Bir gün önce polis otobüsüne mermi yağdıran suikastçının, bir nevi "kelebek etkisi"ni başlatan bir reaksiyonu tetiklediğini tahmin edebiliriz. Bu zincirleme reaksiyon, son bir yılda kamuoyu nezdinde büyük itibar edinen Türk Emniyet teşkilatının prestijini derinden sarsacak bir finalle neticelenebilir ve bu esnada polis operasyonlarıyla iyice tedirgin edilen kara para ve vurgunculuk sektörünün kendisini toparlama fırsatı bulabilmesi hiç de uzak ihtimal sayılmaz.

Altmışlı yılların "Fruko" diye adlandırılan toplum polislerinin kamuoyu nezdinde nasıl itibar kaybına uğratıldığına vaktiyle şahit olmuştuk; işler o hale gelmişti ki öğrenci olaylarında toplum polisi bir şey yapsa da yapmasa da peşinen "taraf" teşkil etmeye başlamıştı. Olayların önlenmesinde sıkıyönetim rejiminin kaçırılmaz tek çare gibi görülmesi, işte bu itibar erozyonundan sonra başladı. Bugünün Türk polisi, sofistike araştırma teknikleri ve kapsamlı zihnî analizlerle Türk ekonomisini sülük gibi emen bünyevî arızaların üstüne kararlılıkla giden çok itibarlı bir mevkie yükselmişti; bundan sonra aynı itibarı korumaları ve bugüne kadar gördükleri siyâsî desteği yanlarında bulmaları güç olabilir; görünen o ki zincirleme reaksiyon başlatılmıştır!

Kırıkkale tabancalarının kabzasını havaya kaldırarak görünürde çok haklı bir tepkiyi dile getiren genç polislerin verdiği fotoğraf daha şimdiden ilgili dosyaya konuldu gibime geliyor; vaktiyle başımıza gelen bazı "toplumsal kaza"lardan sonra buna benzer fotoğrafların dosyasından çıkarılarak âdeta kamuoyunun gözüne takıldığı günleri henüz unutmadık.

Başbakanın bu konudaki tedirginliğini paylaşmamak imkânsız; biz vaktiyle bu filmleri istifra raddelerine gelecek kadar seyretmiştik ve bu filmlerin sonunda olan hep "sade vatandaş"a oluyordu.

İnşallah bu defa film kâbusla bitmez!

Cezaevi önünde iş tutan aydınlar

Türkiye'de bir "aydın vicdanı" yok; halbuki böyle bir vicdanın, -tabii bir tarihi seyirle- en azından Tanzimat devrinde "Tercüme Odası"nın kurulmasından bu yana teşekkül etmesi beklenirdi.

Tercüme Odası, Bâbıâli'de Hariciye Nezareti'ne bağlı bir "devlet aydınları kulübü"ydü. Osmanlı toplumunun klasik dengeleri amansız bir sarsıntıya tutulduğunda devletten bağımsız olarak gelişmesi beklenen yeni fikirlerin tutunabileceği bir toplumsal zümre ihtiyacı belirmişti; ama yeni fikirlerin, yani kaba bir ifadeyle batıcılığın devletten bağımsız gelişmesi için uygun bir mecrâ yoktu. Modern Türk aydının ilk örnekleri böylece devlet kadrolarında fidelendiler. İşte bu zaruri ve talihsiz başlangıçtan beridir ki Türk aydını kendi toplumundan yana tavır takınmakta âdeta ırsî bir beceriksizlikle mâluldür. Bizde aydın sınıfının "solcu-toplumcu" etiketini bir buçuk asırdır iftiharla taşımasına aldanmamalı. İçlerinde en müfrit devlet aleyhtarı bile son tahlilde aralarında devletçi elitlerin de bulunduğu iktidar sahipleri ile işbirliği yapmaktan çekinmemiştir ve yakın tarihimiz bu tutumun ibretlik örnekleriyle doludur.

Bu hüküm, F tipi cezaevlerinin kapanması maksadıyla ölüm orucuna başlayan bazı siyasî mahkumların bir kısım aydın tarafından desteklenmesi hadisesiyle çelişir gibi görünse de daha ayrıntılı bir analiz bu tutumun "topluma rağmen" niteliğini ortaya koyuyor. Türk toplumu, devleti acz içinde gösteren cezaevi eylemlerini sempatiyle karşılamadığı gibi, son af tasarısının Cumhurbaşkanlığı'ndan dönmesi konusundaki desteğini de açıkça izhar ediyor. Bu noktada af tasarısının hükümet tarafından mânâsız bir inatla yeniden köşke gönderilmesi, ne yazık ki çaresizliğin inada dönüşmesinden başka anlama gelmiyor. Başbakan "sessiz çoğunluğun" evinde internet ve faks bulunmadığından bahisle Türk toplumunun af tasarısını aslında destekleyip desteklemediği konusunda kesin konuşmanın yanlış olacağını ileri sürerken haksızdı. Yıllardan beri "toplumun nabzı"nı tutmakla icrâ-yı zenaat eyleyenlerin, işler sarpa sarınca iletişim teknolojisinin sınırlılığına yaslanması hiç de mâkul değil. Hayır, Türk toplumu bu affı hiç desteklemedi; çünkü affın gerekçesi konusunda hâlâ ikna edilmiş

değildir ve bu gerekçe, af tasarısına evet oyu verenlerin bile açıklamakta güçlük çektiği bir çetrefillik içindedir.

"F Tipi" meselesi, geleceğin tarihçilerini hayli zorlayacak bir zihnî muamma teşkil ediyor; "Öteki Türkiye", basından aksettirildiği kadarıyla F tipi cezaevlerinin açılmasını istemeyen bazı siyasî mahkûmları anlamamakta haklıdır ve bu garip saplantının daha adil ve iyi bir infaz sistemini hedeflemediğini fark etmiştir. Moskova'nın büyük meydanlarında bile itibardan düşmüş orak-çekiçli amblemlerin hapishanelerin koğuş duvarlarını süslemesini bir türlü anlayamadığı gibi cezaevlerinin amansız birer "örgüt okulu" haline getirilmesini de yadırgamakta, ölüm orucuna yatmak gereken onca adaletsizlik ve düzensizlik varken koğuş sisteminin kılına dokunulmaması için "can bahası"na girişilen bu medyatik direnişleri ve bu esnada hükümetin içine düştüğü aczi, sadece acı bir tebessümle seyretmektedir.

Anlatılması ve savunulması bu kadar abes bir inadı kamuoyuna mal ettikleri için "aydın vicdanı"na kimin müteşekkir kalması bekleniyor? Daha şimdiden adı, bazı basın kuruluşları tarafından "arabulucu"ya çıkarılan bu aydınlar, atıldıkları fedakârlığı sadece "insânî hassasiyet"le izah edebilirler mi? Ve eğer bu arabuluculuk misyonu sadece insânî gerekçelerle savunuluyor ise, bu bir grup aydının taşıdığı vicdanın niçin bütün gayriinsânî durumlarda kanamaya başlamadığını sormak yerinde değil midir?

Bugün adalet sistemimizin en mühim meselesinin "F Tipi" cezaevleri olduğunu ileri sürebilmek keşke mümkün olsaydı? Yeniden köşke gönderileceği söylenen o garip af tasarısı da dahil adalet cihazımız, neresinden tutsanız dökülüyor. Devletin iki klasik görevi var: Adalet ve güvenlik. Adalet cihazını bu kadar tartışılır hale getirmekle aslında devlet seçkinleri, cezaevlerindeki siyasî mahkumlardan çok daha fazla "devlet" fikrini tahrip etmiş oluyorlar.

Cezaevlerinin önünde iş tutan aydın takımı, bu çok kaba şantaja bilerek veya bilmeyerek alet olmakla Türkiye'de "aydın vicdanı" denilen şeyin, toplum vicdanından ne kadar uzakta olduğunu göstermiş oluyorlar sadece. Bu ülkede tecrid edilmişlik veya koyu yalnızlık hissi sebebiyle psikolojik bunalıma girmesi beklenenler, sadece F tipi cezaevlerinin muhtemel mahkûmları değil; yalnızlık psikolojisinin yıkıcı yoğunluğunu bugün "öteki Türkiye"yi teşkil eden insanlardan daha iyi kimse bilemez.

Marksist eylem literatürüne anlamlı katkı: Ölümü yüceltmek

Af kanunu, mimarlarına hayırlı olsun; ümid ederiz ki bu son af olur. Adalet cihazının on seneyi bulmayan aralıklarla, kapsamı ne olursa olsun sistematik aflarla sekteye uğratılması adalet mantığı açısından bir faciadır; çünkü her af kanunu, yasama uzvunun, adalet cihazının doğru işleyişine duyduğu güvensizliğin ikrarı mânâsına gelir.

İyi işleyen bir adalet cihazının "af" kavramına asla ihtiyacı olamaz. Bir cezanın affı, dolaylı olarak suçun da affı demektir. Eğer bu af kanunu, çok şümullü ve esaslı bir adalet reformunun hemen akabinde, son defaya mahsus kaydıyla çıkarılmış olsaydı, belki savunulacak bir yanı bulunabilirdi; ama adlî cihazımızda her şey eskisi gibi kalırken, -üstelik Cumhurbaşkanı'nın çok ciddi itirazlarına rağmen- affın çaresiz bir inatla kanunlaşması, kamu otoritesinin -âmiyâne ve galât söyleyişle- "kendi kendisini intihar etmesi"nden başka bir şeye yorulamaz. Devletin ancak paletli dozer ve zırhlı zabıta araçlarıyla girebildiği cezaevlerinde kısmî de olsa af ilan etmenin tutarsızlığını tartışmaya artık gerek yok; aslında kimin kimi affettiğini ise tarih söyleyecek!

Ölüm oruçlarına gelelim ve direnişçi mahkumların ölüm oruçlarına gerekçe olarak gösterdikleri sebebi hatırlayalım: Daha şimdiden yirmi civarında insanın ölmesine sebep olan bu protesto hareketi, bazı mahkumların F tipi cezaevlerine nakledilmemek arzusuyla başladı ve bu noktadan sonra müthiş bir propaganda kumpanyası işlemeye başladı. Direnişçilerin gerekçesi ne olursa olsun, tek başarı şanslarının etkili bir enformasyon olabileceği âşikârdı. Direnişçiler, Türkiye'de bu mekanizmayı nasıl işletebileceklerini gayet iyi biliyorlardı ve bu yüzden propaganda ve enformasyon hesaplarında çok başarılı oldular; günlerce ölüm orucuna yatan siyasi mahkumların haberleriyle yattık kalktık. Konunun tek muhatabı hükümet ve özellikle Adalet Bakanlığı bile bu etkili enformasyon karşısında çaresiz kaldılar. Kamuoyu, bütün olayların başlamasına sebep gösterilen F tipi cezaevleri konusunda hükümet tarafından aydınlatılamadı; ama devletin on seneden beri giremediği koğuşlarda akıl almaz bir otorite tesis eden mahkum çeteleri, dertlerini kamuoyuna aktarmakta -her nedense- çok başarılı oldular!

Derken bazı televizyon kanallarında, direnişçi koğuşlarında işlerin nasıl yürütüldüğünü, mesela oruca yatacakların nasıl motive edildiğini anlatan kısa haber filmleri seyretme imkânı bulduk; inanılmaz görüntülerdi: Hapishanelerin dışında insanların vicdanına bile egemen olmaya kalkışan kamu otoritesinin, cezaevlerinin içinde nasıl çaresiz ve etkisiz kaldığını gösteren tüyler ürpertici sahnelere şahit olduk. Bu görüntülerden sonra derecesi ne olursa olsun bu konuda siyasi ve idari sorumluluk taşıyan her kamu görevlisinin birkaç dakika geçmeden istifa etmesi beklenirdi; fakat nerede?

Bu arada direnişçi mahkumların kullandığı ideolojik diskurun muhtevası herkesin dikkatinden kaçtı yayınladıkları bildirilerde, "Zaferi şehitlerimizle kazanacağız. Yaşasın ölüm orucu direnişimiz" tarzında bir üslûba müracaat eden bu örgüt mensuplarının, nasıl ölümcül (nekrofil) bir edebiyata yaslandıkları hiçbir "aydın"ın dikkatini çekmedi. Ölüm orucuna yatırılan mahkumların, bu işe kendi rızalarıyla gönüllü olup olmadıklarını bile öğrenemedik. İçerde ne tür bir ideolojik fanatizmin, gaddarlık boyutlarını aşan raddelerde bir örgüt içi eğitim unsuru olarak yaşayabildiğini anlayamadık. Aydınlarımız, mapusane önünde kameralara demeç verirken işin insanî yanıyla ilgili olduklarını hissettirmeye çalışıyorlardı;

ama içerde şahit oldukları bazı şeyleri kamuoyuna bütün açıklığıyla anlatmak konusunda nedense ketum davrandılar. Her şey, oruca yatırılan mahkumların hayatta kalıp kalmamasına endekslenmiş gibi gösterildi. Bu isyan daha hasarsız bir şekilde sona ermiş olsaydı bile aydınlarımızın insanî hassasiyetleri, içerdeki gayriinsanî ve vahşi örgüt disiplininin sona erdirilmesi gibi bir maksada zaten yönelmemişti. Bu "bir kısım aydınlar"ımızın cezaevi önünde iş tutmalarından sonra ellerine geçen şey sadece, kendilerinden menkul bir "arabuluculuk" payesi ile "kullanıldık!" itirafıdır. Kullanıldıkları âşikârdır: Telefonda diğer cezaevindeki örgüt mensubuna emir veren o sesi eminim ömürlerince hiç unutmayacaklardır: "Birkaç arkadaş kendisini yaksın!". Bizim aydınların muhatapları, bir telefon emriyle gözünü bile kırpmadan kendi yandaşlarına ölüm fermanı yollayan insanlardı. Bu durumda sadece kullanıldıklarına şükretseler yeridir.

Direnişçilerin ihtilalciliği, sosyalistliği veya hangi örgüte mensup oldukları artık pek önemli değil; hepsinden daha önemli ve ürkütücü olanı, Marksist eylem literatürüne "nekrofil", yani "ölümperest" bir boyut kazandırmış olmalarıdır. Ey bizim yerli Marksistlerimiz, Marksist literatüre katkıda bulunmak için aklınıza gelen en orijinal buluş, başkalarının ve kendinizin kanını su gibi akıtmak bahasına ölümü yüceltmek mi olmalıydı?

Güz gazeli

Hazana dair söylenmedik hangi mısra, hangi nükte ve hangi cümle kalmıştır / söz biter lâkin söylenecek olan daima yarım kalmıştır.

Bakabildiği halde görmeyen için mevsimlerin raksında ne mânâ var / görebilenler için bir kıyıda daima delinmemiş bir inci, çıtlatılmadık bir nükte ve şehre muhtaç bir mazmun kalmıştır.

Ömrünce kaç kere çürümüş yaprakların kışkırtıcı râyihâsını koklayarak güz patikalarında güzerân etmişliğinin ne önemi var? / bir düşün ki zihnin, kalbin ve gözün niçin bir daha gelmeyeceğini sandığın son hazan mevsiminde kalmıştır?

Hayatın en mânidar mevsimi niçin hazandır diye sual ediyorsan söyleyim / zira geleni karşılayıp gideni uğurlamak kemâlinin şerefi hazanda kalmıştır.

Yeniden dirilen tabiatın âyetlerini bahar kitabında okumak, yeşeren çimenlerin neş'esini terennüm etmek için dikkat sahibi olmaya ne hâcet / hatırla, baharın kıpır kıpır göğdesinde ölümden sonra yeniden dirilişin taşkınlığından coşkun izler kalmıştır.

Alnında derin fikirliliğin ve endişenin kırışığından eser görünmeyen tâzeler bile baharın teşrifini kanında duyar; cılız sular köpürür, toprak fettan kokular saçarak sabahın esenliğine doğru gerinir / amansız ayazların damarlarındaki suyu bile kuruttuğu dallarda aşk türküleri tutuşurken imkânsız sevdaların vuslatı acaba hangi eyyâma kalmıştır?

Güzelliğinden ne kadar emindir o fettân; dolgun başaklarda hazla eğilir toprağa doğru, rengârenk meyvelerinde dünya nîmetlerinin baştan çıkarıcı lezzetlerini fısıldar rüzgâra / Yaz günlerinin cömert ve vaadkâr edâsı ebedî bir mevsimin kucağına sürükler insanı; bu füsûna kalebend olanın encâmı acep hangi eyvâha kalmıştır?

Ölümlülerin zihninde cennet, ebedî bir yazdan ibaret gibidir; ilâhi bir bereket cennet ehlini doyurur da, yarın endişesinden âzâde kılar sanki; dereler gümrah, denizler ılık, hava latîf ve bal kovanları hiç tükenmeyecek kudret helvalarıyla yüklü gibidir / O yaz ki ebedî cennet rüyâsından bir fasıl, ölümlülerin dudağına sürülmüş bir parmak bala benzer; veyl gaafil olanlara! Onun içindir ki başka mevsimlere erişenlerin aklı□fikri hep yazda kalmıştır.

Yaz vuslattır; hicranların, ukdelerin ve hasretlerin, kıyısındaki visâlin sükûnetine eğildiği sonrasız mevsim; gözde fer, canda kuvvet, tende cilâ ve dimağda tatmin lezzetlerinin parıldadığı yaşların öteki adıdır yaz / Öyleyse söyle artık: hangi fânidir ki cennet nîmetlerini yeryüzünde yaşayıp da neticede kaddi bükülmemiş, gözüne perde düşmemiş ve teni buruşmamıştır; aklını yazda bırakanın gözü de dünyada kalmıştır.

Gönül gözünü yormaya ne hâcet; iki gözü olanın mâlumudur ki dünya bir geçici durak yeridir; gençlik, güzellik ve servet gibi yaz da bir sûret perdesidir; öyleyse çeşm—i ibretle bak da geçici güzellikleri ebedî olandan tefrik etmesini bil / Senin ömründe hiçbir mevsim tekerrür etmeyecektir ve yaşadığın her mevsim ardında kalmıştır.

Yaz rehâvetlerinde kışın meşakkatlerini görenler yanılmadı; bütün mevsimlerin evveli de âhiri de kıştır. Sular çekilir, yataklar kurur, torpak çoraklaşır ve derlenmemiş yemişler çürümeye yüz tutar / Sair mevsimlerden geriye sarı bir beniz ve gençliğine doyamayanların feryâdı kalmıştır.

Ölümün bu dünyadaki çehresidir kış; ölmeden önce ölmeyi akledemeyenlerin varabileceği son iskele, sığınabileceği son gemidir; suları donduran ayaz gamsız çehrelerdeki kahkahaları da pörsütür; bütün aşklar zevâle erer / kar niçin gökten yerlere inip de hayatı memâtın rengine boyar zannedersin; ve bilirsin ki tûl□i emel nâmına ne varsa o beyaz örtünün altında kalmıştır.

Âkıl olanların tek mevsimi nedir öyleyse; âbidler için yaz da hazandır, bahar da / Dünyanın bütün lezzeti, hayatla memâtı güz gibi yüreğinde taşıyanların o ince tebessümünde kalmıştır.

Bozulan yaz bahçelerindeki cümbüşü zevkle seyret; ciğerlerini serin dağ rüzgârlarıyla doldur; yüreğinin çeperlerindeki şiiriyeti güz yağmurlarının rahmet kokulu darbeleriyle yıka. Arkan yaz, önün kıştır; sevinen kadar övünen de yanılmıştır / Hakikat zamanıdır güz; bir mevsim ki zâhir, mutlak'ın zımnında kalmıştır.

İşte zamanı geldi; eğer vecdle titreyip görünende görünmeyeni görmeye niyetin varsa şimdi tam zamanı. Bıçağını bile, ilhâmını kırbaçla, içindeki delikanlıyı uyandır ve zihnini bir yay gibi geriden ileriye doğru ger / Hazan mevsimidir bu; mevsimlerin zübdesi, zamanın çekirdeği, ömrün mahassalasıdır. Yürü; ömrünün bütün mânâsı artık ayak izlerinde kalmıştır.

Eğer çalışmaya cesaretin varsa, ellerin iki dünyayı ayıran kapının tokmağındadır ve eğer söylemeyi biliyorsan en yiğit türküleri çağırmanın tam zamanıdır / Haydi, bir koçaklama olsun sürükleyip durduğun hikâyen; ve bil ki artık bütün zilletler ardında kalmıştır.

Bu bizim tek mevsimimizdir ey yol arkadaşı. Güz toprağına huşû ile koy alnını. Kırlaşan saçlarını hazan yağmurlarıyla vecdle mesh et; rûhûnu, can çekişen tabiatın figânıyla teyemmüm ederek arıt / Bir ayağınla bu dünyayı yokla, ötekiyle ukbâya dokun ve şâd ol: "ibn'ül□vakt" olanların gözü artık şeb□i arus'ta kalmıştır.

Bilinenlerin içine bilinmeyeni koymak ne güç; söylenenlerin içinden söylenmeyeni seçmek ne müşkül; yürüyenlerin arasından duranı, gidenlerin ardından geleni tefrik etmek ne zor / söylenebilecek olanlar söylendi ey dost; söylenmesi gerekenler ise söylenmeyenlerin içinde kalmıştır.

Hazana dair söylenmedik hangi mısra, hangi nükte ve hangi cümle kalmıştır / söz biter lâkin söylenecek olan daima yarım kalmıştır.

Marksizm kalmadı; mistisizm verelim!

Gelir dağılımındaki adaletsizliğin dışladığı "öteki" Türkiye'nin haricinde başka "öteki Türkiye"lerin de varlığı, buldozerle yıkılan koğuş duvarından içeri girilince fark edildi:

Kendini yakmaya hazır "kesin inançlı" militanlar, bir saat önce birlikte çay içtiği "da'va arkadaşı"na kendisini yakmayı emreden örgüt liderleri, fikirlerini şiddet ve yıldırma yoluyla egemen kılmaktan başka çareleri kalmadığına inanan ideoloji fanatikleri ve en bâtınî tarikatlarda bile görülmeyen sert bir mistisizm! Toplumun çok büyük bir bölümü, koğuş duvarlarının ardında beslenen bu ideolojik mistisizmi hayretle fark etti. Hayır, bunlar sadece hapishane duvarları ardında müdafaa hâletine bürünerek dar alanda yoğunlaşan bir siyasî mutaassıp grubundan ibaret değil; öyle olmadığını geçtiğimiz yıllardaki 1 Mayıs gösterilerinde caddeleri dolduran ve kızıl bayraklarını sallaya sallaya tabur nizamında yürüyen üniformalı genç militanların varlığından hatırlıyoruz. O günlerde devlet, belki de gözü irticâ ile mücadeleden başka bir şey görmediği için İstanbul'un belli mıntıkalarında kesifleşen ve kamplaşan bu şiddetçi radikalizmi görmezden gelmeyi tercih etmişti.

Koğuşta Lenin heykelinin bulunmasını, duvarlara orak-çekiç çizilmesini veya eylemcilerin kendilerini kabaca Marksist diye nitelemesini fazlaca kayda değer bulmuyorum; önemsenmesi gereken bu derece sığ, kaba ve analitik derinlikten mahrum bir Marksizm yorumunun Türkiye'de kendine hâlâ taban bulabiliyor olmasıdır. Bu, mislini ancak Kamboçya'dan veya Viet-Nam'dan hatırladığımız vahşi bir şiddet doktrinidir; entelektüel Marksizm'le alâkası olmayan bu militanlar, belki de safderun Batı kamuoyuna sempatik görünebilmek uğruna Marksizm'i istismar etmeyi tercih ediyorlar: PKK'nın kendisini, Marksist ideolojiyi savunan

bir işçi partisi gibi takdim etmesini hatırlayalım ve suali bu ülkenin aklı başında Marksistlerine yöneltelim: PKK, Marksist bir hareket midir; Apo bir Marksist midir, ondan da geçtik PKK'ya siyasî yelpazede "sol hareket" unvanı verebilmek mümkün müdür? Benim cevabım "hayır"dır. Gerek PKK, gerek hapishanelerde ölüm orucu organize eden sair örgütler, klasik mânâda Marksist örgüt tarifine uymaktan ziyade etnik esasa dayalı seperatist (bölücü) bir diskuru savunan, yer yer mezhep ayrılıklarına yaslanan; ama temelde mistik unsurlara göndermede bulunan şiddet örgütleridir; kullandıkları siyasî dilin "geri ve gerici" nitelikler taşıması en dikkate değer husustur ve temelde etsinite, mezhep ve şiddet üçgenine istinat ettikleri için, siyasî üslup itibariyle "köylü" nitelemesini hak etmektediler. Kullandıkları eylem dili, bu örgütlerin sosyalist tarih içinde bir yer bulmaktan ziyade bence Bâtınîlik, Haricilik, Hasan Sabbahçılık gibi mistik şiddet taraftarları arasında değerlendirilmelerini gerekli kılıyor.

Türkiye'de sahici bir "sol gelenek" teessüs etmiş olsaydı, bu gibi mistik şiddet tutkunları elbette kendilerini sol cenah içinde tarif etmeye cesaret bulamazlardı. Türk solunun en akıl almaz gafletlerinden başlıcası, vaktiyle toplumsal taban edinmek için etnik ve mezhep ayrılıklarını çok ucuzca istismar etmeleri oldu; neticesi bugünkü manzaradır ve başta da ifade ettiğim gibi bu örgütler, sadece hapishanelerdeki tutuklu ve hükümlülerden ibaret olmayıp hayli geniş bir toplum desteğine sahip bulunmaktadırlar.

"Bölücülük", bugün itibariyle tehdit sıralamasında kaçıncı sıradadır bilmiyorum; ama teşhisin yanlış konulduğu ortadadır; çünkü henüz yakın zamanlarda bir "Türk İslâmı" yaratmak için devletin hangi yanlış politikalar üzerinde ısrar ettiğini hatırlayanlar çıkacaktır. Bugün Türkiye'yi tehdit eden cereyanları ismen tespit ederek onları tarif eden ve sıraya koyan devlet aklı, yirmibirinci yüzyıla birkaç gün kala toplumun hâlâ, dokuzuncu ve onuncu yüzyıllarda benzerine rastladığımız batınî ve mistik şiddet örgütlerinin tehdidine niçin mâruz kaldığını anlayacak durumda değildir; zirâ artık katiyyetle eminiz ki, bizim siyasî sistemimiz bir "hikmet-i hükümet"ten mahrumdur.

Doğrusu böyle bir ortamda Başsavcı Sayın Savaş'ın, "tasfiye edilmeme sebep olan gerici güçlerdir" meâlindeki beyanları, eğer safderunluğun eseri değilse pek çiğ görünüyor ve insanda ister istemez, "bizim dirâyetine toplum huzur ve asayişini emânet ettiğimiz hikmet-i hükümet bu muymuş" hayıflanmasını uyandırıyor.

Kaç yazıyı aynı cümleyle bitirdiğimi hatırlamıyorum: Kavramlara isim vermek ve onu tarif etmek iktidarınız yoksa yönetme iktidarınız da yoktur. Yanlış kavram yanlış teşhise sebep olur, yanlış teşhis ise işte böyle koğuş duvarlarından geriye döner.

Ne alâkası var demeyiniz; "dil devrimi"nin orta vadeli sonuçlarından biridir karşılaştığımız vâkıa!

Bükülmez ahlâklılar

Kusursuz denilecek bir tarzda tasarlanan ve aslına sâdık şekilde uygulanan bir kamu (veya hukuk) düzeni tasavvur edelim; problem şu; her şeye rağmen kamu düzenini işletenlerin ahlâklı olmasına ihtiyaç var mıdır? Meseleyi daha basite indirgemek de mümkün: Kamu düzeni ve ahlâk arasındaki ilişki nerede başlar ve nerede biter?

Cevap kolay değil; kamu düzeni, hukuku egemen değer kılmak için vardır. Hukuk, kanun koyucunun ahlâkî değerlerini yaygınlaştırmak gayesine yönelmiştir. Ahlâkî değerler ise "din"den neş'et eder; bütün hukuk ekollerinin kaynağı da "ne kadar evrim geçirmiş olursa olsun" dindir. Bu durumda laikliğin bizdeki gibi eğri"büğrü tatbikatı bir yana, teoride olduğu gibi mükemmelen uygulandığı yerlerde de kamu ajanları, yaptıkları iş gereğince dolaylı veya doğrudan ahl

âkî davranmak zorundadırlar. Dolayısıyla kamu işlerinde dinî hüküm ve yargılardan tamamen bağımsız hareket etmek, aslında "fictiv", yani hayâl"i muhâl bir ihtim

âldir. Kanunlar, son tahlilde bizlerin ahlâkî hareket etmemizi öngörüyorsa o zaman bir başka mesele daha ortaya çıkıyor: Hangi ahlâk?

Üç günlük bayram sohbetlerinde müşterek konu, kamu yönetimine yönelen şikâyetlerdi. Kanunî düzenleme yoluyla kamu işlerinin ıslah edilemeyeceği noktasında bir ortak zihnî kabulün giderek yaygınlaştığını hissettim. Bizdeki kamu yönetimi anlayışı, beliren aksaklıkların dünyanın her yerinde olduğu gibi teftiş ve idarî yargı yoluyla ıslahını öngörüyor. Son zamanlarda kamu işlerinin ıslahı konusunda sıradan insanlarda hâkim olan ümitsizliğin sebebi teftiş ve yargı basamaklarında dahi tuzun kokuşmuş olması yolundaki inançtır; yani müfettişleri kimin teftiş edeceği meselesi. Halbuki "Berlin'de hâkimler var!" vecizesinin Türkçeye tercüme edilmiş hâli olan "Ankara'da hâkimler var!" anlayışına duyulan güvenin giderek sarsıldığı gün gibi âşikâr. Hak arama zinciri, en son baklasında hakkın iadesini temin etmeli; peki, ya zincirin son baklası haksızlığın izâlesinde tesirsiz kalıyorsa ne olacak? İdamı neredeyse fiilen kaldırdık; suç işleyenleri veya işlemeyi düşünenleri cezalandıracak veya caydıracak en etkili tedbir hapis cezası; ama son af kanunundan sonra hapis cezasının caydırıcılığı da kalmadı; infaz sistemimize sonradan ilave edilen ceza indirimleri zaten bir anlamda sürekli af anlamını taşıyordu. Adli yargının nihai kertede caydırıcılığını kaybettiği bir hukuk nizamında hakkı kim iade edecek peki: Özel sektör mü?

İşler nasıl düzelecek; vatandaş, devlete yeniden nasıl güven duyacak ve sistemi ayakta tutmak için ona destek verecek? Görünen bütün işaretler, bu desteğin hızla eridiğini ve yerini ümitsizliğe, yer yer kahırlı söylenişlere ve hatta ilenmelere terk ettiğini gösteriyor. Demek ki âdil ve iyi işleyen bir kamu düzeni ihtiyacı (yani tam mânâsıyla "devlet"), yönetenlerden çok yönetilenlerin sahip çıktığı bir mesele haline gelmiştir. Halbuki geniş mânâda yönetenler ve

yönetici sınıftan menfaatlenenler her fırsatta muhaliflerini en hafifinden devlet düşmanı veya gerici, bölücü gibi ucuz yaftalarla ithamda önceliği kimselere bırakmıyorlar. Açık konuşmak gerekirse, devleti savunmak görevi bugün, sevmediği herkesi "gerici, liboş, ikinci cumhuriyetçi, takkeli" gibi sıfatlarla suçlamayı gevezelik derecesinde itiyad edinmiş tiplere kalmış ise, devletin itibarı hayli endişe verici bir noktada demektir.

Bu karamsar tablo içinde Cumhurbaşkanı'ndan, ümit verici, tesellibahş ve yüz ağartıcı bir devlet adamı tipi olarak bahsetmek bile, enikonu riskli hale geldi; zira bugünlerde "işte özlediğimiz hukuka bağlı ve devlet fikrine saygılı devlet adamı" diyerek Cumhurbaşkanı'nı işaret etmek, bizzat Cumhurbaşkanı üzerinde ağır külfet teşkil eden bir ters işleyişe konu oluyor: "Nasıl bir adam olmalı ki, dinci gazeteler, takkeci yazarlar bile seni medhedebiliyor?" ithamının zımnındaki o alçakça zıt psikolojik kurguya dikkat edilmelidir. Dürüst ve hüsn"i ahlâk sahibi insanların övülmesinin bile risk teşkil ettiği bir ülkede, ne kadar çok şeyin yeni baştan düzenlenmesi gerektiğini düşünebiliyor musunuz?

İyi kanunları son kertede ancak ahlâken mazbut insanlar yürütebilirler. Hukuk nizamı, son tahlilde bütün vatandaşlardan iyi ve ahlâklı insan olmalarını bekler. Ahlâkın ve güzel ahlâk sahiplerinin ödüllendirilmediği, tam aksine baskı altına alındığı bir ülkede hukuk devleti fikrinin de, iyi kanun yapıcılığının da sahih bir karşılığı yoktur. Siyasette yeni oluşum sözlerinin giderek daha yoğun telaffuz edildiği şu günlerde bir "bükülmez ahlâka sahip olanlar" hareketinin kitlelere büyük itimad telkin edeceği bir kenara yazılmalı. Bugüne kadar ne kadar çok istismar edilmiş olursa olsun ahlâk kavramının hâlâ çok belirleyici olacağı günler yaşayacağımız âşikâr gibi görünüyor. Zira bugün sistemi tehdid eden temel zaaf, siyâsî hukukumuzun yetersizliğinden ziyade ahlâkî zafiyetlerdir.

Tebrik: Bütün okuyucularımın yeni yılını tebrik eder, hayırlara vesile olmasını dilerim.